

ISSN 1857-4300

9 771857 430005

Philologia

LXIV

Philologia

LXIV

Nr. 2 (317)

MAI-AUGUST

2022

[https://doi.org/10.52505/1857-4300.2022.2\(317\)](https://doi.org/10.52505/1857-4300.2022.2(317))

Revista *Philologia* este indexată în:

Fondator: Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”
Înregistrată la Camera Națională a Cărții la 19.05.2010, nr. 4300-1948-1905

Publicație științifică recenzată
Categorie „B”

Articolele se vor trimite pe adresa de e-mail: philologia.if@gmail.com
Orice material publicat în *Philologia* reflectă punctul de vedere al autorului.
Responsabilitatea pentru conținutul fiecărui articol aparține în exclusivitate semnatarului.
Drepturile de autor asupra articolelor publicate aparțin semnatarilor.

COLEGIUL DE REDACȚIE

REDACTORI-ȘEFI:

dr. Viorica RĂILEANU

Institutul de Filologie Română „B. P.-Hasdeu”, Chișinău, Republica Moldova

dr. Marian Gheorghe SIMION

Universitatea Harvard; Institutul pentru Studii de Pace în Creștinismul Răsăritean, SUA

REDACTORI ADJUNCȚI:

dr. Ana VULPE, Institutul de Filologie Română „B. P. -Hasdeu”, Chișinău, Republica Moldova

dr. hab. Vasile BAHNARU, Institutul de Filologie Română „B. P. -Hasdeu”, Chișinău, Republica Moldova

dr. hab. Ion PLĂMĂDEALĂ, Institutul de Filologie Română „B. P. -Hasdeu”, Chișinău, Republica Moldova

DIRECTOR ONORIFIC:

MEMBRI:

Acad. Mihai CIMPOI

Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Filologie Română „B. P.-Hasdeu”, Chișinău, Republica Moldova

Acad. Eugen SIMION

Academia Română, Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”, București, România

M. c. Gheorghe CHIVU

Academia Română, Universitatea din București, România

Dr. Ioan-Gheorghe ROTARU

Institutul Teologic Creștin după Evanghelie „Timotheus” din București, România

Dr. Oana URSACHE

Universitatea din Granada, Spania

Dr. Brîndușa STERPU

Institutul Național de Cercetări Economice, Academia Română, București, România

Dr. Mihai COVACI

Universitatea „Hiperion”, București, România

Dr. hab. Gheorghe POPA

Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți, Republica Moldova

Dr. Bogdan CREȚU

Institutul de Filologie Română „A. Philippide”, Iași, România

Dr. Eugenia BOJOGA

Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca, România; Pontificio Istituto Orientale, Vatican

Dr. Adrian TUDURACHI

Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu”, Cluj-Napoca, România

Dr. Silvia PITIRICIU

Universitatea din Craiova, România

Dr. Sorin ALEXANDRESCU

Universitatea din București, România

Dr. Eugen MUNTEANU

Institutul de Filologie Română „A. Philippide”, Iași, România

Dr. Ala SAINENCO

Memorialul Ipotești – Centrul Național de Studii „Mihai Eminescu”, Botoșani, România

Dr. Felix NICOLAU

Universitatea din Lund, Suedia

Dr. hab. Maria ȘLEAHTIȚHI

Institutul de Filologie Română „B. P.-Hasdeu”, Chișinău, Republica Moldova

Dr. Paul CERNAT

Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”, București; Universitatea din București, România

Dr. Doina BUTIURCĂ

Universitatea „Petru Maior”, Târgu-Mureș, România

Dr. hab. Nina CORCINSCHI

Institutul de Filologie Română „B. P.-Hasdeu”, Chișinău, Republica Moldova

Dr. hab. Eugenia MINCU

Institutul de Filologie Română „B. P. -Hasdeu”, Chișinău, Republica Moldova

Dr. hab. Alexandru BURLACU

Institutul de Filologie Română „B. P.-Hasdeu”, Chișinău, Republica Moldova

Dr. hab. Andrei ȚURCANU

Institutul de Filologie Română „B. P.-Hasdeu”, Chișinău, Republica Moldova

REDACTOR: Ecaterina PLEȘCA
SECRETAR DE REDACȚIE: dr. Livia CARUNTU-CARAMAN

S U M A R

GRAMATICĂ

Ion BĂRBUȚĂ , Variantele discursive ale enunțului constituite ca efect al actualizării lui contextuale: schiță de tipologie	7
--	---

ISTORIE A LIMBII

Galaction VEREBCEANU , Studiu lingvistic asupra manuscrisului <i>Sandipa</i> . Sintaxa (4.). Sintaxa propoziției (1.)	22
---	----

LEXICOLOGIE

Livia CARUNTU-CARAMAN , Productivitatea lexemelor de origine engleză	32
Eugenia MINCU, Dorina MACOVEI, Natalia ROTARI, Cristina NEGRU , Aforismele și expresiile latine: clasificări și interpretări	42

ONOMASTICĂ

Teodor OANCĂ , Nume de familie care provin din terminologia prelucrării pieilor	54
--	----

CRITICĂ ȘI ISTORIE LITERARĂ

Constantin IVANOV , Reprezentări și consecințe ale răului moral în romanul <i>Cenușă rece</i> , de Mihaela Perciun	77
Dumitru APETRI , Receptarea literaturii române din Republica Moldova în Ucraina: antologii plurigenuriale	90

CONTRIBUȚII ALE TINERILOR CERCETĂTORI

Carolina GABURA, Lirismul funciar și regimul narativ homodiegetic 99

RECENZII

Nina Corcinschi: proiecțiile hologramice ale ficțiunilor literare
(**Oxana GHERMAN**) 112

ANIVERSĂRI

Mihai Cimpoi – ontologia ființei (**Nina CORCINSCHI**) 115

Mihai Cimpoi: proiectul târgoviștean (**Theodor CODREANU**) 120

O viață consacrată studiului literaturii. Profesorul Timofei Roșca
la 80 de ani (**Vlad CARAMAN, Alexandru BURLACU**) 128

IN MEMORIAM

Marcu Gabinschi (15.09.1932 – 13.04.2020) 132

S U M M A R Y

GRAMMAR

- Ion BĂRBUȚĂ**, The Discursive Variants of the Sentence Constituted as an Effect of its Contextual Updating: Typology Sketch 7

HISTORY OF LANGUAGE

- Galaction VEREBCEANU**, Linguistic Study on the *Sandipa* Manuscript. Syntax (4.). Sentence Syntax (1.) 22

LEXICOLOGY

- Livia CARUNTU-CARAMAN**, The Productivity of Lexemes of English Origin 32
- Eugenia MINCU, Dorina MACOVEI, Natalia ROTARI, Cristina NEGRU**, Latin Aphorisms and Phrases: Classifications and Interpretations 42

ONOMASTICS

- Teodor OANCĂ**, Surnames Derived from the Hide Processing Terminology 54

LITERARY CRITICISM AND HISTORY

- Constantin IVANOV**, Representations and Consequences of Moral Evil in *Cenușă rece* by Mihaela Perciun 77
- Dumitru APETRI**, The Reception of Romanian Literature from the Republic of Moldova in Ukraine: Plurigenural Anthologies 90

YOUNG RESEARCHERS' CONTRIBUTIONS

Carolina GABURA, Land Lyricism and the Homodiegetic Narrative Register 99

REVIEWS

Nina Corcinschi: Hologram Projections of Literary Fictions
(**Oxana GHERMAN**) 112

ANNIVERSARIES

Mihai Cimpoi – the Ontology of Being (**Nina CORCINSCHI**) 115

Mihai Cimpoi: the Targoviste Project (**Theodor CODREANU**) 120

A Life Dedicated to the Study of Literature. Professor Timofei Rosca
on the 80th Anniversary (**Vlad CARAMAN, Alexandru BURLACU**) 128

IN MEMORIAM

Marcu Gabinschi (15.09.1932 – 13.04.2020) 132

VARIANTELE DISCURSIVE ALE ENUNȚULUI CONSTITUITE CA EFECT AL ACTUALIZĂRII LUI CONTEXTUALE: SCHIȚĂ DE TIPOLOGIE

Ion BĂRBUȚĂ

Doctor în filologie, conferențiar cercetător

E-mail: ibarbu2@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2649-8276>

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” (Chișinău)

The Discursive Variants of the Sentence Constituted as an Effect of its Contextual Updating: Typology Sketch

Abstract

The primary objective of this article is to establish and describe the discursive variants of the sentence representing its communicative paradigm. Constituted as a result of the adequacy of a sentence to communicative context, the discursive variants suppose, in linguistic terms, the variation of the informational structure of the sentence in relation to its semantic-syntactic structure. Described in terms of old/new information, the discursive variants are formed due to the operations involved in the discursive updating of the fundamental structures of the sentences, which are the thematisation and rhematisation of certain component elements of the sentence. The model that presents the sentence as a set of discursive variants combines semantic, syntactic and pragmatic or discursive criteria. Thus, in the process of analyzing these variants, the role of determining factors in the informational organization of the sentence was taken into account, these aspects being correlated with the marks of the informational structure of the sentence.

Keywords: informational structure of the sentence, referential-semantic structure of the sentence, informational updating of the sentence, discursive variant of the sentence, communicative paradigm of the sentence.

Rezumat

Obiectivul de bază al acestui articol este stabilirea și descrierea variantelor discursive ale enunțului reprezentând paradigma lui comunicativă. Constituite ca rezultat al adecvării enunțului la contextul comunicativ, variantele discursive presupun, în plan lingvistic, varierea structurii informaționale a enunțului în raport cu structura lui semantico-sintactică. Descrise în termeni de informație veche/nouă, variantele discursive se datorează operațiilor enunțiative implicate de actualizarea discursivă a structurilor fundamentale ale enunțurilor, care sunt tematizarea și rematizarea anumitor elemente componente ale enunțului. Modelul

care prezintă enunțul ca ansamblu de variante discursive combină criteriile semantice, sintactice și pragmatice sau discursive. Astfel, în procesul analizei acestor variante a fost luat în considerare rolul factorilor determinanți în organizarea informațională a enunțului, aceste aspecte fiind corelate cu mărcile structurii informaționale a enunțului.

Cuvinte-cheie: structură informațională a enunțului, structură referențial-semantică a enunțului, actualizare informațională a enunțului, variantă discursivă a enunțului, paradigmă comunicativă a enunțului.

Cercetătorii care analizează comportamentul discursiv al enunțurilor vorbesc despre posibilitatea identificării diferitor variante comunicative ale aceluiași enunț. Prin analogie cu paradigma morfologică a cuvântului, care întrunește formele lui gramaticale, paradigma comunicativă a enunțului cuprinde ansamblul variantelor discursive constituite ca rezultat al utilizării enunțului în diferite situații de comunicare.

Articolul de față prezintă o analiză a variantelor discursive ale enunțului datorate actualizării lui informaționale. Criteriul în baza căruia se face distincție între variantele contextuale ale enunțului are în vedere în acest caz raportul stabilit între structura semantico-sintactică a enunțului și structura lui informațională. După cum se știe, acest tip de structură reprezintă informația privind ierarhia elementelor enunțului în funcție de importanța lor comunicativă. La acest nivel, conținutul informațional al enunțului este structurat în următoarele două secvențe:

a) tema, secvența purtătoare a informației vechi, cunoscute ascultătorului și

b) rema, secvența purtătoare a informației noi, necunoscute anterior ascultătorului, informație care îi este comunicată prin intermediul enunțului respectiv.

Astfel, opoziția temă/remă este legată de utilizarea enunțului în discurs. Ea permite să se distingă într-un enunț ceea ce interlocutorul știe deja de ceea ce se comunică în legătură cu aceasta. Menționăm aici că aceste noțiuni au fost discutate pe larg începând cu Școala lingvistică de la Praga (Matezius, 1967, p. 239; Firbas, 1971, p. 135-137).

Specificul funcțional-semantic al structurii informaționale a enunțurilor se relevă, în mod special, datorită relației sale cu alte două structuri, și anume cu structura referențială (având la bază relația stabilită între predicatul semantic, actanții și circumstanțele implicate) și cu structura lui predicativă (bazată pe raportul subiect – predicat). Este vorba în acest caz de un raport stabilit între două planuri ale structurii semantice a enunțului, și anume: între planul logico-referențial, pe de o parte, și planul enunțiativ, pe de alta. În felul acesta, structura referențială și structura predicativă constituie reperul în raport cu care poate fi descrisă structura temă –

remă. Mai precizăm că, pentru a simplifica descrierea raportului dintre aceste trei structuri, vom recurge în continuare la termenul de structură semantico-sintactică a enunțului, cu ajutorul căruia, în gramaticile tradiționale, este desemnată sinteza structurii referențiale și a celei predicative.

Pentru a înțelege mai clar modul în care aceste structuri interacționează, este utilă examinarea asemănărilor și deosebirilor dintre ele. Astfel, cele două structuri se aseamănă prin faptul că reprezintă niște entități binare, dihotomice, fiecare dintre ele fiind constituită din câte două unități minimale: tema – rema, pe de o parte, și subiectul – predicatul, pe de alta. În același timp, structurile în cauză au un caracter vectorial, adică presupun o anumită direcție de desfășurare: unul dintre elementele lor constitutive apărând ca punct de pornire, iar celălalt ca punct de sosire. Ceea ce le diferențiază este faptul că, spre deosebire de structura semantico-sintactică a enunțului, care este mai mult sau mai puțin stabilă, structura lui informațională poate varia în anumite limite.

În ce privește relația dintre aceste structuri, trebuie menționat că ele pot fi considerate atât dependente, cât și independente una față de cealaltă: dependente deoarece, într-o situație dată, o anumită structură referențial-semantică reclamă un anumit tip de structură informațională și independente deoarece, sub influența unor factori contextuali, structura informațională poate varia în raport cu celelalte două tipuri de structuri.

Structuri prototipice și structuri derivate. Fiind analizate sub aspectul corelației dintre structura semantico-sintactică și structura informațională, variantele discursive ale enunțurilor sunt de două tipuri:

- 1) variante discursive în care structura informațională coincide cu segmentarea lor semantico-sintactică și
- 2) variante discursive în care structura informațională încalcă/nu coincide cu segmentarea semantico-sintactică.

Variantele din prima categorie reprezintă enunțurile prototipice, numite și enunțuri nucleu. Raportul dintre structura informațională și structura semantico-sintactică a enunțului (corelația temei și a remei cu părțile de propoziție de la nivelul sintactic) în cazul structurilor prototipice poate fi descris cu ajutorul schemei care urmează:

$$E = [\text{Subiect (< Substantiv)} = \text{Temă}] + [\text{Predicat (< Verb)} = \text{Remă}]$$

Variantele din cea de a doua subclasă sunt variante derivate ale enunțului. În cazul lor raportul dintre cele două structuri este mult mai complex.

Tabelul de mai jos ilustrează corelația dintre rolurile tematice (actanții, predicatul semantic, circumstanțele) și statutul lor la nivelul structurii predicative (subiect, predicat) și structura informațională (temă, remă) în cadrul unui enunț prototipic și în una dintre structurile lui de

Enunțul prototipic		
	<i>Elevul</i>	<i>a pus cărțile în ghiozdan.</i>
Structura referențială	Agent	Acțiune + Obiect + Circumstanță
Structura predicativă	Subiect	Grupul predicatului
Structura informațională	Temă	Remă

Varianta derivată		
	<i>Cărțile</i>	<i>elevul le-a pus în ghiozdan.</i>
Structura referențială	Obiect	Agent + Acțiune + Circumstanță
Structura predicativă	Complement	Subiect + Grupul predicatului
Structura informațională	Temă	Remă

Constatăm, astfel, că, din punct de vedere sintactic, cele două enunțuri au o structură diferită: primul enunț se caracterizează prin structura SVO, iar varianta lui discursivă are structura OSV. În plus, cele două enunțuri dispun de curbe de intonație distincte: descrescătoare cu accentul sintactic pe predicat pentru primul și ascendent-descrescătoare cu două vârfuri accentuale (una pe elementul dislocat și alta pe verbul predicat) pentru cel de al doilea. În enunțul prototipic, tema este reprezentată prin subiect, iar în calitate de remă apare predicatul împreună cu determinanții săi. În cazul variantei derivate a acestui enunț are loc dislocarea obiectului acțiunii verbale la stânga, în poziția temei. Rolul de remă este îndeplinit de secvența de după temă, aceasta incluzând subiectul, predicatul și o circumstanță.

Pentru a putea oferi o explicație pentru aceste diferențe sintactice și prozodice, este important să luăm în considerare componenta pragmatică. Aceasta înseamnă că trebuie să precizăm ce scopuri comunicative urmărește locutorul prin cele două enunțuri. Primul enunț poate fi interpretat ca însemnând „vorbesc despre cineva care face ceva”. În același timp, varianta discursivă a acestui enunț are o lectură de tipul „vorbesc despre ceva în legătură cu care spun ceva”.

Trebuie observat că relația dintre structura informațională și structura semantico-sintactică a enunțului se manifestă sub două aspecte: ca relație dintre unitățile lor și din punctul de vedere al orientării lor. Prin urmare, varierea structurii informaționale în raport cu structura semantico-sintactică afectează atât raportul dintre unitățile lor constitutive, cât și raportul dintre direcția lor de orientare.

Așadar, paradigma comunicativă a enunțului reprezintă un ansamblu organizat ierarhic care include o construcție de bază, structura originară a paradigmei, și diferite variante discursive ale acesteia.

Amintim aici că o clasificare asemănătoare se atestă și în Gramatica Academiei, unde se face distincție între:

a) structurile primare, cele care actualizează schema sintactico-semantică matricială a verbului și

b) structurile reorganizate, în care schema primară se transformă ca efect al diverselor operații sintactice, modificări produse în limitele aceleiași semnificații a verbului (GALR, I, 2005, p. 335). Din descrierile acestor structuri se vede clar că ceea ce le unește este structura lor referențial-semantică, reprezentând actualizarea schemei actanțiale a verbului predicat. Mai trebuie menționat că, în acest caz, sunt luate în considerare toate tipurile de structuri derivate, indiferent de specificul lor pragmasemantic. În articolul de față sunt analizate doar acele structuri derivate care se constituie ca efect al actualizării informaționale a enunțului. Prezentăm în continuare o descriere a trăsăturilor esențiale ale construcțiilor canonice și ale celor formate ca rezultat al reorganizării lor informaționale în raport cu structura lor lexico-sintactică.

A. Construcția de bază. Construcțiile de bază (canonice/prototipice) au ca temă subiectul, iar în calitate de centru informativ verbul predicat. Scopul lor comunicativ principal este transmiterea unei informații vizând o acțiune, o caracteristică atribuite unei entități funcționând ca obiect al comunicării. Datorită acestor caracteristici semantico-sintactice ele sunt utilizate ca răspuns la întrebările subiectului:

(1) *Oaspeții (T) au plecat (R)*; (2) *Elevul (T) citește o carte (R)*; (3) *Copiii (T) aruncau cu bulgări de zăpadă în fereastră (R)*.

În toate aceste enunțuri subiectul este plasat în poziție inițială, fiind tema, punctul de plecare, elementul cunoscut sau presupus ca fiind cunoscut, iar predicatul este rema, aducând în discurs informația nouă care comentează tema. Odată introduse în discurs, aceste constituente ar putea servi drept temă pentru alte enunțuri.

Examinarea enunțurilor caracterizate printr-o structură canonică relevă trăsăturile care explică alegerea acestei variante ca structură de bază. În limba română enunțurile canonice se definesc prin următoarele trăsături esențiale:

1) sunt de tip asertiv, adică au ca sarcină comunicativă transmiterea unei informații în legătură cu obiectul comunicării;

2) pentru ele este caracteristică realizarea prototipică a temei și a remei, ceea ce înseamnă că subiectul (sau grupul subiectului) funcționează în calitate de temă, iar predicatul (sau grupul predicatului) apare în calitate de remă;

3) structura lor informațională corespunde analizei sintactice în cei doi constituenți, subiectul și predicatul. În cazul lor, cele două structuri au aceeași orientare, altfel spus, succesiunea temă – remă coincide cu succesiunea subiect – predicat;

4) ordinea cuvintelor în astfel de structuri se supune următoarei reguli: tema ca punct de pornire este plasată în poziția inițială a enunțului, iar rema, care conține informația nouă, necunoscută interlocutorului, se află în poziție finală; despre aceste structuri se spune că sunt nemarcate stilistic;

5) conturul intonațional asociat în mod tradițional ordinii canonice este descendent, cu un vârf emfatic (accent frastic) pe elementul final;

6) structura lor informațională manifestă o mai mare independență de context. Acest specific al construcțiilor prototipice se explică prin asocierea frecventă dintre funcția sintactică de subiect și funcția comunicativă de temă, pe de o parte, și dintre predicat și remă, pe de alta. Evident, că în actul de comunicare concret această asociere ar trebui să nu vină în contradicție cu condițiile contextuale în care apare enunțul respectiv.

B. Variantele discursive ale construcției de bază. Importanța structurilor canonice constă nu doar în faptul că sunt folosite în situații concrete de comunicare cu scopul transmiterii unor informații despre anumite evenimente din realitate. Ele servesc, totodată, drept bază pentru constituirea celorlalte variante discursive ale enunțului. În felul acesta, structurile canonice sunt postulate ca punct de referință pentru formarea tuturor celorlalte structuri derivate.

Existența variantelor discursive ale enunțului denotă că relația dintre structura semantico-sintactică a enunțului și structura lui informațională nu are un caracter absolut. Sub influența unor factori contextuali, enunțul poate suporta o serie de modificări având drept efect constituirea unor structuri sintactice derivate. Modificările implică re poziționarea componentelor structurii informaționale a enunțului în raport cu structura lui semantico-sintactică, determinând astfel încălcarea ordinii firești a elementelor componente ale enunțului. Aceste modificări sunt însoțite, de regulă, de schimbarea conturului intonațional al enunțului.

Ceea ce unește variantele discursive ale enunțului, subordonându-le enunțului canonic, este structura lor referențial-semantică. Aceasta servește drept suport pentru constituirea tuturor variantelor discursive. Cu alte cuvinte, toate variantele discursive ale oricărui enunț se constituie ca rezultat al actualizării structurii în cauză. Totuși, deși sunt construite pe o singură bază referențial-semantică, variantele comunicative ale enunțului se caracterizează printr-o desfășurare a mesajului într-o anumită perspectivă comunicativă și, respectiv, printr-un anumit scop comunicativ. Așadar, una și aceeași structură actanțială poate servi drept bază pentru constituirea unui ansamblu de variante discursive ale enunțului, inclusiv a enunțului nucleu.

Trăsătura esențială a variantelor discursive derivate rezidă în faptul că, spre deosebire de enunțul nucleu, care se definește printr-o corespondență univocă între structura informațională și structura semantico-sintactică, în cazul celor dintâi nu este respectat principiul conform căruia subiectul/grupul subiectului îndeplinește rolul de temă, iar predicatul/grupul predicatului apare în calitate de remă. În felul acesta, structura lor informațională are o altă orientare decât structura lor lexico-semantică (Lambrecht, 1994, p. 32).

O altă trăsătură importantă a variantelor neprototipice ale enunțurilor rezidă în faptul că segmentarea lor informațională manifestă o mare dependență contextuală.

În cazul unor astfel de structuri secvențele cu funcție de temă și cele având rolul de remă sunt selectate exclusiv sub influența unor factori contextuali.

În ce privește proveniența lor, variantele non canonice ale enunțurilor reprezintă niște structuri formate prin derivare sintactică. Ele se constituie ca rezultat al aplicării unor operații sintactico-discursive de modificare a organizării informaționale a enunțului în raport cu structura lor semantico-sintactică. În opoziție cu structurile prototipice, în care rolurile de temă și remă sunt asociate cu funcțiile sintactice de subiect și predicat, structurile non canonice sunt considerate niște variante marcate. Să se compare:

(1) *Turmele (T) coboară de pe munte la iernat (R).*

(2) *De pe munte (T) coboară turmele la iernat (R).*

În varianta canonică a acestui enunț (1), subiectul, având rolul de temă, este preverbal, iar verbul împreună cu determinanții săi este plasat în poziția finală a enunțului, funcționând în calitate de remă. Această ordine respectă ierarhia rolurilor de temă și remă care se află într-o strânsă relație cu funcțiile sintactice de subiect și predicat. În varianta derivată a enunțului (2) acest principiu este însă încălcat. Prin urmare, plasarea altor constituenți decât subiectul (grupul subiectului) și, respectiv, predicatul (grupul predicatului) în poziția temei și a remei reprezintă o modalitate de marcarea rolului îndeplinit de aceste părți de propoziție la nivelul structurii informaționale.

Operațiile enunțiative prin care se modifică raportul dintre cele două structuri sunt: tematizarea (este operația care are drept rezultat utilizarea în calitate de temă a unor alți constituenți decât subiectul/grupul subiectului) și rematizarea (prin care se înțelege plasarea în poziția remei a altor constituenți decât predicatul/grupul predicatului). Prin urmare, se disting două tipuri de structuri neprototipice: a) variante discursive datorate tematizării și b) variante discursive rezultate prin rematizare.

Variantele discursive datorate tematizării se diferențiază în funcție de specificul sintactic al părții de propoziție care este trecută în poziția temei. Ele pot fi de următoarele tipuri:

a) variante discursive a căror temă este reprezentată printr-un actant altul decât subiectul; sunt generate prin tematizarea părților de propoziție având funcții actanțiale, și anume: complementul direct, indirect, sociativ, de agent etc. Tematizarea acestor părți de propoziție se produce, de obicei, prin mijloace sintactice, cărora li se asociază uneori și mijloacele intonaționale. Complementul direct utilizat ca temă este marcat prin plasarea lui în poziție preverbală. În aceste condiții el comunică o informație cunoscută, informația nouă, necunoscută fiind transmisă de restul enunțului, care reprezintă partea lui rematică:

(1) *Cartea (T) am citit-o (R); (2) Pe copii (T) i-am văzut în sala de jocuri (R); (3) Pe cel părăsit de noroc (T) repede-l uită prietenii (R).*

Aceeași modalitate de marcarea a segmentării informaționale o întâlnim și în cazul celorlalte componente: indirect, sociativ, instrumental etc. Rolul de temă al acestor părți de propoziție este marcat prin mijloace sintactice; ele sunt plasate în poziție inițială:

(1) *Prietenilor (T) le-am comunicat deja noutatea (R)*; (2) *Cu el (T) voi nu vă puteți compara (R)*; (3) *Cu legumele (T) se combină bine nucile și semințele (R)*; (4) *Din stejar (T), stejar răsare (R)*.; (5) *Cu această cheie (T) poți deschide orice ușă (R)*.

Completivele directă și indirectă, fiind utilizate în calitate de temă, sunt de asemenea plasate în poziție inițială:

(1) *Despre prietenul meu și cât îi sunt de dator (T), am mai scris (R)*; (2) *De la cel ce n-are (T) nici Dumnezeu nu cere (R)*.

Reamintim că în variantele prototipice complementul indirect este plasat în poziție postverbală, reprezentând unul dintre elementele care comunică o informație nouă, necunoscută interlocutorului.

b) variante discursive care au în poziția temei un complement circumstanțial; se folosesc pentru comunicarea unei informații în legătură cu o circumstanță în care se desfășoară evenimentul descris în enunț. Rema unor astfel de enunțuri este exprimată prin părțile principale ale propoziției însoțite sau nu de determinative. Pot apărea în poziția temei, de cele mai multe ori, complementele circumstanțiale de loc și cele de timp:

(1) *În barcă (T), sunt doi oameni (R)*; (2) *În spatele clădirii (T), e o mică grădină (R)*; (3) *Vara (T), plecăm la mare (R)*.

Trebuie menționat, totuși, că circumstanțialele pot avea rolul de temă doar sporadic. Tematizarea complementelor circumstanțiale se produce sub influența contextului, mai ales, ca urmare a relațiilor enunțului respectiv cu enunțurile precedente. Pentru ilustrare vom analiza următorul fragment:

Odată, Păcală stătea la marginea unei păduri. Deodată vede o trăsură venind spre el. Repede se scoală, ia un trunchi mare de copac, și-l ridică drept în sus. În trăsură (T) erau boierul, cucoana și vizitiul, care mâna caii (R).
(I. Slavici, *Boierul și Păcală*)

După cum putem observa, segmentarea informațională a ultimului enunț este dictată de relația sa cu enunțurile precedente. Circumstanțialul de loc, utilizat ca temă în acest enunț, reia o informație care face parte din fondul de cunoștințe comun celor doi vorbitori: locul despre care se vorbește în enunț a fost menționat într-un enunț precedent, deci este cunoscut interlocutorilor. Așadar, tematizarea acestei părți de propoziție se datorează tipului de informație exprimat: ea conține o informație, veche, cunoscută din contextul anterior. Datorită conținutului său circumstanțialul de loc, aflat în poziție inițială, reprezintă secvența care leagă enunțul respectiv de enunțurile precedente.

c) variante discursive constituite prin tematizarea predicatului semantic; au drept scop comunicarea unei informații vizând acțiunea, caracteristica exprimate de predicatul enunțului. Trebuie precizat că, în planul expresiei, variantele supuse analizei diferă de celelalte modalități de realizare a tematizării. În cazul lor tematizarea predicatului semantic nu se produce prin simpla modificare a ordinii cuvintelor, adică nu are loc ca urmare a plasării părții de propoziție respective în poziția inițială a enunțului, ci prin reorganizarea construcției sintactice. În aceste enunțuri constituentul tematizat nu mai este utilizat cu funcția sa primară de predicat. Fiind un „echivalent nominal al predicatului propoziției” (Pană Dindelegan, 2003, p. 154), constituentul respectiv apare cu funcția de complement de relație (GALR, II, p. 883). În enunțurile folosite pentru tematizarea predicatului, complementul de relație este exprimat prin supin atunci când predicatul propoziției este de tip verbal (1) sau prin grupurile *de + adjectiv*, *de + substantiv*, *de + adverb* atunci când propoziția are un predicat nominal (2, 3, 4):

(1) *De venit* (T), *aș veni eu bucuroș, dar nu prea am timp* (R). (2) *De cuminte* (T), *e cuminte* (R). (3) *De frate* (T), *mi-a fost frate* (R). (4) *De bine, e bine aici*.

Variantele constituite ca rezultat al rematizării se clasifică în funcție de componentul sintactic care apare în poziția remei. Spre deosebire de enunțurile prototipice care au în calitate de centru informativ predicatul, în variantele derivate partea de enunț care introduce o informație „nouă” pentru situația dată de comunicare poate fi reprezentată printr-un subiect, complement direct, indirect sau circumstanțial. Astfel, în funcție de acest criteriu se disting următoarele tipuri de enunțuri neprototipice:

a) variante discursive care au în calitate de centru informativ un actant, exprimat la nivelul structurii sintactice prin subiect sau prin unul dintre complementele necircumstanțiale. Aceste enunțuri au drept scop transmiterea unei informații referitoare la participanții la evenimentul descris prin intermediul enunțului. Întrebările la care răspund aceste enunțuri sunt construite cu ajutorul următoarelor cuvinte interogative: *cine*, *pe cine*, *ce*, *cu cine*, *despre cine*, *cui* etc.:

(1) *Șunca a adus-o* (T) *Ion* (R); (2) *Copilul a spart* (T) *o ceașcă* (R); (3) *Părinții i-au cumpărat băiatului* (T) *bicicletă* (R); (4) *Tabloul aparține* (T) *unui pictor vestit* (R); (5) *I-am dat banii* (T) *lui Mihai* (R); (6) *Am adus cartea aceasta* (T) *pentru Radu* (R); (7) *Merg la serviciu* (T) *cu troleibuzul* (R).

b) variante discursive a căror remă este reprezentată printr-un complement circumstanțial; sunt folosite pentru transmiterea unei informații referitoare la circumstanțele în care se desfășoară acțiunea, evenimentul desemnate prin enunț. Presupun întrebări care conțin în structura lor următoarele elemente interogative: *unde*, *când*, *cum*, *cu ce scop*, *din ce cauză* etc.:

(1) *El locuiește* (T) *la țară* (R); (2) *Apa a pătruns* (T) *în interiorul clădirii* (R); (3) *Am ascuns cheia* (T) *sub covor* (R); (5) *Vânătoarea este deschisă* (T) *începând cu luna septembrie* (R); (6) *Alimentele ne ajung* (T) *pentru două săptămâni* (R).

c) variante discursive în care rema este reprezentată printr-un enunț întreg. În literatura de specialitate, acestea sunt numite enunțuri nesegmentate. Caracteristic pentru ele este faptul că tema lor nu este exprimată prin intermediul vreunei părți de vorbire și nici nu poate fi subînțeleasă din context. Uneori, ele sunt calificate drept enunțuri cu tema zero.

Enunțurile nesegmentate sunt folosite în situațiile în care este necesar să fie transmisă o informație despre un eveniment, despre o stare de lucruri în ansamblul ei. Prin urmare, ele se definesc printr-un conținut constituit în totalitatea sa doar din informații noi, necunoscute. În structura lor nu poate fi identificată o secvență care ar conține o informație veche, cunoscută, adică un element cu rolul de punct de plecare al comunicării. Singurul component care este reprezentat în structura unor astfel de enunțuri este rema. Despre aceste enunțuri se spune că sunt integrale rematice. Pentru denumirea lor se folosesc mai mulți termeni: *monoremă* (în opoziție cu *diremă*) (Bally, 1944, p. 53), *enunț tetic* (termen opus celui de *enunț categoric*, adică enunț caracterizat prin structura temă – remă) (Coșeriu, 1994, p. 76). În limba engleză, cel mai frecvent termen utilizat pentru denumirea lor este *all-focus sentence* (Lambrecht, Polinsky, 1997, p. 189).

Enunțurile nesegmentate se delimitează în opoziție cu enunțurile segmentate din punct de vedere comunicativ. Acestea de la urmă (numite și enunțuri temă-remă) au o structură informațională binară. Astfel, conținutul lor este organizat în conformitate cu distincția informație veche, cunoscută/informație nouă, necunoscută. Enunțurile de acest tip sunt folosite cu scopul de a comunica interlocutorului o informație nouă în legătură cu un anumit element al evenimentului descris în enunț. Vorbind despre această distincție, E. Coșeriu menționa că enunțul segmentat „spune ceva despre ceva”, iar enunțul nesegmentat „numai constată faptul, constată evenimentul” (Coșeriu, 1994, p. 76). Tot ce s-a menționat mai sus în legătură cu variantele discursive ale enunțului a vizat enunțurile segmentate.

Existența enunțurilor nesegmentate constituie o dovadă a faptului că structura comunicativă dihotomică a enunțului nu este obligatorie în toate cazurile. Identificarea acestor enunțuri se face cu ajutorul întrebărilor de informare generală. În planul conținutului, ele solicită o informație cu privire la un eveniment absolut necunoscut receptorului. Ele sunt folosite în cazul în care se știe sau doar se intuiește că s-a întâmplat ceva, însă nu se știe exact ce anume. Astfel, unica informație pe care o sugerează întrebarea e că a avut loc un eveniment, însă ce anume a avut loc poate fi aflat doar din răspunsul prezentat. Prin urmare, în cazul unei întrebări de informare generală nu este vorba de reluarea, prin răspunsul emițătorului, a unei părți din informația conținută în întrebare. În aceste condiții, toată informația comunicată prin replica – *Ce s-a întâmplat?! – În țară au năvălit dușmanii*.

Este interesant de menționat că toate întrebările de informare generale conțin în structura lor pronumele interogativ *ce*. Din punctul de vedere al conținutului lor, aceste întrebări se împart în mai multe subclase:

– întrebări care au un caracter foarte general; cu ajutorul lor locutorul solicită o informație vizând producerea unui eveniment sau existența unei stări de lucruri în ansamblul lor: *Ce este? Ce e? Ce-i? Ce este/a fost aici/acolo? Ce este/a fost asta? Ce se întâmplă/s-a întâmplat aici/acolo? Ce se petrece/s-a petrecut aici/acolo? Ce are loc aici/acolo?*;

– întrebări care accentuează noutatea evenimentului produs: *Ce mai e nou? Ce se (mai) aude? Despre ce e vorba?*;

– întrebări care solicită o informație generală, pusă în legătură cu interlocutorul: *Ce ai? Ce e cu tine? Ce-ai pățit?*

O caracteristică importantă a enunțurilor nesegmentate este dependența lor de contextul de utilizare. Deși la o primă vedere s-ar putea crea impresia că ele sunt independente de orice context, totuși, un enunț poate fi interpretat ca nesegmentat doar prin raportare la un anumit tip de context. Enunțurile nesegmentate pot fi folosite atât într-un dialog, cât și în componența unui text monologic. În cazul de la urmă ele pot apărea, în special, în partea de început a textului. În aceste condiții enunțul nesegmentat are rolul de a-l informa pe cititor cu privire la participanții despre care va fi vorba în continuare. Iată, bunăoară, cum începe povestioara *Mărinimie* de E. Gârleanu:

În revărsat de zori, pe baltă, lumina face minuni.

Prin acest enunț, autorul îl informează pe cititor referitor la cadrul în care urmează să se întâmple un anumit eveniment. Uneori, enunțurile nesegmentate din punctul de vedere al informației comunicate pot avea o structură morfo-sintactică extrem de complexă:

*Într-o seară de la începutul lui iulie 1909, cu puțin înainte de orele zece, un tânăr de vreo optsprezece ani, îmbrăcat în uniformă de licean, intra în strada Antim, venind dinspre strada Sfinții Apostoli cu un soi de valiză în mână, nu prea mare, dar desigur foarte grea, fiindcă, obosit, o trecea des dintr-o mână într-alta. (G. Călinescu, *Enigma Otiliei*).*

Fiind plasat în partea de început a textului respectiv, enunțul citat comunică, prin toate elementele sale componente, o informație, nouă, necunoscută receptorului până în momentul rostirii lui. Prin urmare, în pofida complexității sale, enunțul în cauză este unul de tip rematic.

O altă clasificare a variantelor discursive ale enunțului are drept criteriu de bază expresivitatea. Din acest punct de vedere, ele sunt clasificate în: a) enunțuri cu segmentare comunicativă neutră, neafectivă și b) enunțuri cu segmentare comunicativă emfatică, afectivă.

Pentru enunțurile din prima subclasă este specifică ordinea directă de desfășurare a structurii informaționale: ele au în poziție inițială tema și în poziție finală – rema. În același timp, variantele discursive din cea de a doua subclasă se definesc printr-o structură inversă, tema lor se află la sfârșitul enunțului, iar pe primul loc este rema.

Să comparăm următoarele două variante ale aceleiași enunț:

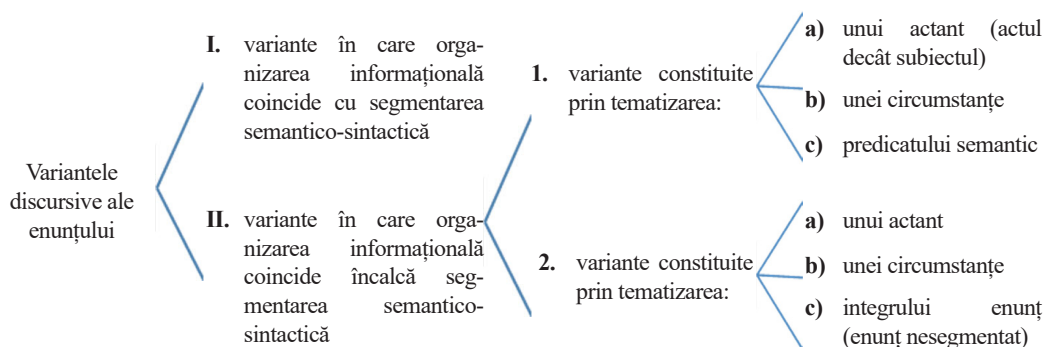
(1) *Economia țării (T) este acum instabilă (R).*

(2) *Este instabilă acum (R) economia țării (T).*

La o primă vedere s-ar putea crea impresia că cea de a doua variantă este o structură rezultată prin rematizarea grupului subiectului, deci o structură care implică plasarea subiectului în poziție finală, asociată, de obicei, cu rolul pragmatic de remă. În realitate însă, în această variantă grupul subiectului continuă să funcționeze ca temă, iar grupul predicatului apare în calitate de remă. Ceea ce s-a modificat este doar ordinea celor două roluri pragmatice: rema a trecut în poziție inițială, iar tema a ajuns în partea finală a enunțului. În felul acesta variantele discursive ale enunțului în cauză se caracterizează prin scheme diferite ale structurii lor informaționale: varianta canonică a enunțului este construită după schema T – R, iar varianta emfatică are schema R – T.

Emfaticizarea enunțului se produce, în acest caz, prin plasarea remei în altă poziție decât cea pe care o ocupă atunci când nu este scoasă în evidență. Totuși, nu doar ordinea cuvintelor este elementul folosit cu rol emfatic. Odată cu inversarea ordinii cuvintelor se modifică și conturul intonațional al enunțului. Acesta este unul ascendent-descendent, vârful lui emfatic (accentul frastic) cade ca și în varianta prototipică pe elementul predicativ. În felul acesta, schimbarea topicii și accentuarea mai puternică fac posibilă inversarea ordinii prototipice temă – remă.

Comparând aceste variante, constatăm că ele nu diferă în planul conținutului semantic. Ambele sunt folosite cu același scop comunicativ: să comunice o informație vizând starea economiei unei țări. Ceea ce le diferențiază este rolul emfatic cu care este folosit cel de al doilea enunț. În raport cu varianta neutră, enunțul emfatic subliniază informația nouă, altfel spus, concentrează interesul comunicativ asupra

Analiza variantelor discursive ale enunțului face posibilă prezentarea ansamblului de structuri care constituie paradigma comunicativă a unui enunț din limba română. Este evident că numărul de variante discursive care formează

paradigma comunicativă a enunțului depinde de componența lexico-semantică a enunțului respectiv. Pentru a ilustra această stare de lucruri vom lua ca exemplu un enunț având în structura sa următoarele părți de propoziție: subiectul, predicatul, complementul direct și un circumstanțial de loc. Paradigma comunicativă a acestui enunț cuprinde următoarele variante:

a. Varianta canonică: (1) *Ion (T) o așteaptă pe Maria la intrare (R). (Ce face Ion?)*;

b. Variantele discursive datorate tematizării: (2) *Pe Maria (T) o așteaptă Ion la intrare (R). (Ce se spune despre Maria?)*; (3) *La intrare (T) Ion o așteaptă pe Maria (R). (Ce se întâmplă la intrare?)*; (4) *De așteptat (T), Ion o așteaptă pe Maria la intrare (R). (O așteaptă Ion pe Maria?)*;

c. Variantele discursive datorate rematizării: (5) *Pe Maria o așteaptă la intrare (T) Ion (R). (Cine o așteaptă pe Maria la intrare?)*; (6) *Ion o așteaptă la intrare (T) pe Maria (R). (Pe cine așteaptă Ion la intrare?)*; (7) *Ion o așteaptă pe Maria (T) la intrare (R). (Unde o așteaptă Ion pe Maria?)*.

După cum putem observa și din exemplele de mai sus, variantele neprototipice reprezintă niște enunțuri în care structura Temă-Remă fie încalcă segmentarea subiect – predicat (5), fie divizează grupul predicatului (2, 3, 4, 6, 7).

Variantele prezentate nu epuizează întregul spectru de structuri derivate posibile. Pe lângă acestea există și variante care diferă de cele dintâi prin faptul că sunt realizate cu ajutorul altor mijloace de exprimare a structurii informaționale. Analiza acestor variante denotă că ele, în fond, au aceeași organizare a structurii informaționale ca și cele prezentate mai sus. Menționăm aici structurile constituite prin tematizarea cu ajutorul mărcilor lexico-sintactice (*cât despre...*, *referitor la ...* etc.): *Cât despre Maria, (T) vă pot spune că ea este așteptată la intrare de Ion (R)*. Este important totuși să avem în vedere că structurile de aceste tipuri nu sunt posibile în absolut toate cazurile. Există unele restricții care se pot datora specificului semantico-sintactic al construcțiilor respective.

La structurile descrise anterior mai trebuie adăugate și variantele rezultate din rematizarea prin elipsă. Aceste structuri derivate sunt niște enunțuri eliptice utilizate, de obicei, în dialoguri de tipul întrebare – răspuns:

(1) – *Cine o așteaptă pe Maria la intrare?/- Ion.*; (2) – *Pe cine așteaptă Ion la intrare?/- Pe Maria.*

După cum vedem, enunțurile în cauză conțin o singură secvență, care este interpretată ca o remă izolată. Constituenții având caracter tematic, din cauza faptului că au apărut în întrebare, nu mai sunt repetați în răspuns. Desigur, suprimarea temei, în acest caz, este intenționată. Ea poate fi însă ușor restabilită datorită relației cu enunțul precedent.

Concluzii. Paradigma comunicativă a enunțului stabilită din perspectiva localizării informaționale înglobează totalitatea variantelor care se definesc prin diferite modalități de segmentare informațională a structurii lui referențial-

semantice. În cadrul ei se delimitează: o structură de bază (canonică, prototipică) și mai multe structuri derivate.

Posibilitatea apariției variantelor discursive ale enunțului se explică prin faptul că cele două tipuri de segmentare nu se suprapun univoc. Analiza trăsăturilor inerente funcțiilor sintactice (subiect, predicat) și a celor specifice rolurilor pragmatice demonstrează că fiecare dintre cele două părți de propoziție principale sunt specializate pentru anumite roluri pragmatice (Bruhn de Garavito, 2002, p. 137). Cu toate acestea, corespondența dintre structura informațională și structura semantico-sintactică a enunțului nu are un caracter absolut. Suprapunerea lor univocă se observă doar în cazul structurilor prototipice. În cazul variantelor discursive derivate ale enunțurilor această corelație nu mai este respectată.

Variantele discursive ale unui enunț reprezintă rezultatul unor transformări ale construcțiilor de bază sub influența factorilor contextuali. Pentru fiecare variantă discursivă poate fi identificată o structură tip și pot fi stabilite transformările suferite de aceasta în procesul constituirii structurii derivate. În felul acesta, specificul structural-semantic al variantelor discursive poate fi explicat ca urmare a anumitor modificări ale enunțurilor nucleu.

Diferențându-se sub aspectul valorilor discursiv-pragmatice care le sunt asociate, variantele discursive ale unui enunț conservă același conținut referențial-semantic, așa precum toate formele gramaticale ale unui cuvânt se caracterizează prin identitatea conținutului lexical al temei. Totodată, la fel ca și în cazul paradigmei morfologice a părților de vorbire flexibile, limba dispune de un set de procedee și de un sistem de mijloace specifice care asigură constituirea variantelor discursive ale enunțului. În aceste condiții, analogia paradigmei discursive a enunțului cu paradigma morfologică a lexemului devine și mai evidentă.

Referințe bibliografice:

BALLY, Charles. *Linguistique générale et linguistique française* (2e éd.). Berne: A. Francke S. A., 1944.

BRUHN DE GARAVITO, Joyce. La position syntaxique du thème des verbes à sujet d'expérience datif. În: *Revue québécoise de linguistique*, 2002, 31 (2), p. 137-155.

COȘERIU, Eugen. Principii de sintaxă funcțională. În: *Prelegeri și conferințe* (1992 – 1993). Supliment al publicației Anuar de lingvistică și istorie literară, T. XXXIII (1992 – 1993). Seria A. Lingvistica, Iași, 1994, p. 65-82.

FIRBAS, Jan. On the concept of Communicative Dynamism in the Theory of Functional Sentence Perspective. În: *Sborník Prací Filosofické Fakulty Brněnské University*, A (19), Brno: Masarykova univerzita, 1971, p. 135-144.

GALR, I, 2005 = *Gramatica limbii române*. Vol. I: *Cuvântul*. București: Editura Academiei Române, 2005.

GALR, II, 2005 = *Gramatica limbii române*. Vol. II: *Enunțul*. București: Editura Academiei Române, 2005.

LAMBRECHT, Knud. *Information Structure and Sentence Form: Topic, Focus and the Mental Representations of discourse referents*. Cambridge University Press, 1994.

LAMBRECHT, Knud, POLINSKY, Maria. Typological variation in sentence-focus constructions. CLS 33. *Papers from the Panels on Linguistic Ideologies in Contact*, 1997, p. 189-206.

PANĂ DINDELEGAN, Gabriela. *Elemente de gramatică. Dificultăți, controverse, noi interpretări*. București: Humanitas Educațional, 2003.

Matezius = МАТЕЗИУС, Вилем. О так называемом актуальном членении предложения. In: *Пражский лингвистический кружок*. Москва: Прогресс, 1967, p. 239-245.

Notă: Articolul a fost realizat în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.01 *Valorificarea științifică a patrimoniului lingvistic național în contextul integrării europene*, Institutul de Filologie Română „B. P.-Hasdeu”.

STUDIUL LINGVISTIC ASUPRA MANUSCRISULUI *SANDIPA*¹. SINTAXA (4.). SINTAXA PROPOZIȚIEI (1.)²

Galaction VEREBCEANU

Doctor în filologie, conferențiar cercetător

E-mail: gverebceanu@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0725-4893>

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” (Chișinău)

Linguistic Study on the *Sandipa* Manuscript. Syntax (4.). Sentence Syntax (1.)

Abstract

The article focuses on the description of syntactic processes that occur at the level of sentence parts. The characteristic features of the Subject, Predicate and Attribute from the text of the popular novel *Sandipa* are examined, a manuscript copy dated to the end of the 18th century in the northern part of historical Moldova and kept at the Russian State Library, Moscow (ms. Rom. 824). The syntactic phenomena are investigated from the point of view of their occurrence in the oldest Romanian language writings and in the contemporary ones with the manuscript we are dealing with, referring, as the case may be, to the situation in the current literary language.

Keywords: attribute, relationship elements, means of expression, predicate, sentence syntax, subject.

Rezumat

Articolul se centrează pe descrierea proceselor sintactice care se produc la nivelul părților de propoziție. Sunt examinate trăsăturile caracteristice ale subiectului, predicatului și atributului din textul romanului popular *Sandipa*, copie manuscrisă datată la sfârșitul secolului al XVIII-lea în partea de nord a Moldovei istorice și păstrată la Biblioteca de Stat Rusă, Moscova (ms. rom. 824). Fenomenele sintactice sunt cercetate din punctul de vedere al prezenței acestora în cele mai vechi scrieri de limba română și în cele contemporane cu manuscrisul de care ne ocupăm, făcându-se referire, după caz, și la situația din limba literară actuală.

---

¹ Despre cercetarea textului, vezi *Philologia*. 2022, nr. 1, nota 1.

² Dat fiind volumul mai mare decât spațiul rezervat pentru publicare, articolul a fost divizat, prima parte examinând, acum, părțile de propoziție subiectul, predicatul și atributul.

Cuvinte-cheie: atribut, elemente de relație, mijloace de exprimare, predicat, sintaxa propoziției, subiect.

Articolul are ca obiect de cercetare procesele sintactice care se produc la nivel de propoziție în textul romanului popular *Sandipa*, copie manuscrisă realizată în partea de nord a Moldovei istorice la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Fenomenele sintactice sunt cercetate pornind de la înregistrarea acestora în cele mai vechi scrieri de limba română din secolele al XVI-lea – al XVII-lea, inclusiv în scrierile din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, deci contemporane cu manuscrisul cercetat, făcându-se referire, după caz, și la situația din limba literară actuală.

Sintaxa propoziției

Sintaxa propoziției, în calitate de direcție a gramaticii care stabilește regulile de îmbinare a cuvintelor în propoziții, nu se distinge printr-un număr mare de fenomene, ca, de exemplu, în cazul foneticii sau morfologiei. Cu toate acestea, unele trăsături sintactice prezintă un anumit interes și prin faptul că, în raport cu limba contemporană, înregistrează deosebiri evidente, iar cu referire la cele mai vechi scrieri românești acestea aveau o întrebuintare curentă, continuând să circule, cu o mai mică intensitate, până spre sfârșitul secolului al XVIII-lea.

Subiectul

În textul *Sandipa*, subiectul, parte principală a propoziției, nu se diferențiază de cea din româna literară actuală și este exprimat, de cele mai multe ori, prin substantive, pronume de diferite subclase sau prin numerale, unele dintre acestea având însă forme flexionare învechite sau/și regionale ori sau/și populare: „avea o pasire care grăia cu glas ominescu, căruia îi zic *elinenii* psidac, iar *frâncii* îi zic papagalul” (17^r), „au legat *giupâneasa* tot de aceea în toate zilele” (23^r), „*tatul* fetii au poroncit la *tatul* mirilui ca să-l trimetă pe mire la acela cu fata” (31^r); „*e* de frică și de rușine nu mai putu să zică nimică” (47^v), „*acista* este peștile ci ai mâncat” (66^v), „*fiștecine* va să zică” (68^v), „*nimine* să nu știe această taină” (8^v), „Era *trii negușitori* tovarăș” (78^v) etc.

Față de faza veche a limbii, în care pronumele relativ *cine*-subiect avea forme duble de număr, singular și plural (Densusianu, 1961, p. 122; Vasiliu, 1959, p. 31), în textul nostru pronumele și-a redus categoria gramaticală de număr exclusiv la cea de singular: „Și apoi agiunsără la o fântână care, *cine* bea dintr-însa, dintr-ace fântână, de era bărbat, să făce fimeie” (31^v).

În mai multe exemple, subiectul este subînțeles, în special în frazele alcătuite din propoziții coordonate copulative: „Iar *muiere*, auzind aceste de la cucon, foarte

tare s-au spăimântat și di frică să cutremură și să sfătui întru gândul său ca să facă cuconului mare răutate și îndată îș rumpsă hainile de pre dânsa și începu a să bate cu palme preste obraz și a să zgârie cu unghiile” (10^v) sau prin propoziții în care raportul copulativ este exprimat prin joncțiune și juxtapunere: „**Eu** sânt fată de împărat și am mers la primblare și șidem pre un pil și cu slugile mele și, lunecându-mă, am căzut jos de pre pil și am leșinat, iar slugile mele m-au lăsat aice în loc, gândind că sint moartă, și s-au dus, luând și pilul, iar **eu**, dacă m-am trezit și mi-am venit în fire, abie m-am sculat și căutaiu în toate părțile și nu văzuiu niciuna din slugile mele și m-am zăușit și nu știu unde oi merge” (27^v), „Iar **ea** găti bucate și să dusă în târgu, cumpără pești proaspăt și dusă bucatile la plug bărbatului, iar peștile cel proaspăt tot îl lepădă pe brazdă și veni acasă” (63^v).

Ceea ce constituie o trăsătură a manuscrisului este folosirea frecventă a subiectului exprimat prin verb la infinitiv, procedeu folosit pe larg în textele literare din secolul al XVI-lea, cu o intensitate mai redusă în scrierile din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea (ILRL, 1997, p. 147-148, 347-348): „Și să cade **a-l cinsti** cu mare cinste” (21^r, 78^v), „Gura și mâinile și cele den afară lesne este **a le spăla**” (23^v), „de nu ar fi grăit cuconul nimică, nici muiere nu s-ar fi nevoit **a-l omori**” (74^v), „Va<i> de mine! Ci-m fu **a păși!**” (95^r), „Cu rușine îm este **a-ț spune** pricina” (37^r), „eu n-am **a șăde** aice cu tine” (91^r) etc.

Printre mijloacele de exprimare a subiectului se numără și verbul la supin, consemnat pentru prima dată în textele provenind din a doua jumătate a secolului al XVII-lea (ILRL, 1997, p. 348): „Această coadă mi-a fi **de ștersu** piiatra morii” (95^r), „Și nici este **de vorbit**” (40^v), „ci fel de marfă ai și au **de vândut** este?” (84^r).

Textul înregistrează situații relativ frecvente de repetare și de reluare a subiectului, fenomen de sintaxă românească specific, în primul rând, scrierilor de factură populară „care reflectă într-o măsură mai mare limba vorbită” (Carabulea, 1965, p. 104; vezi și Densusianu, 1961, p. 389). Repetarea subiectului apare mai cu seamă la nivelul frazei: „Și văzind **împăratul** că n-au putut fiiul său să înveță nimică, zisă **împăratul**” (2^r), „**împăratul**, de nu ș-ar fi oprit mânie și ș-ar fi omorât pe fiiul său, sângur **împăratul** ar fi fost vinovat” (73^v), „văzindu **împăratul** că tac toț, zisă **împăratul**” (94^r), „Iar într-aceea vreme să întâmplă și veni un **șarpe** bălaur și, fiind ușile deschisă, întră **șarpile** în casă” (43^v). În alte contexte, subiectul exprimat prin pronume sau substantiv este reluat de alt pronume sau de alt substantiv: „și **el**, până la o vreme, l-au lucrat cum să cade, iar acum **el** l-au părăsit și n-are nicio grijă de acel pământ” (15^v), „să nu cumva facă **el** împreunare cu altă fimeie până ci va veni **el** acasă” (35^v), „**el**, neavând pe cine lăsa acasă cu copilul, **el** poronci câinelui să păzască casa și pre cucon” (43^v), „iar **ei**, dacă au văzut că au biruit și le-au răspuns tocma ca și dascalul lor, **ei** s-au spăriet” (91^v); „**bărbatul** ei, văzind că-i tot mânioasă, **el** au cheltuit mulți galbini și i-au făcut podoabe numai ca să o împace” (40^r), „iar **precurvariul** acela, dacă au văzut că nu poate să o întoarcă spre dânsul, **el** au mers și descălecă la casa acii fimeii și prinsă gazdă” (45^r), „**leul** fu

foarte bucuros că descălecă, că *el* gânde că-i dracul cel din miezul nopții și fugie tare *leul*” (52^v), „Iară ace *fimei*, dacă auzi de la babă aceste cuvinte, *ea* s-au spăriet și s-au cutremurat” (37^v), „iar *vulpe*, dacă auzi că va să-i scoată inima, *ea* atunce nu putu să răbde” (96^t), „acel *voinicel* al filosofului, dacă auzi că tată-său va să-l ducă la împăratul, *el* gândi sângur întru sine” (98^v). În ce privește poziția subiectului în propoziție, este de menționat faptul că, în marea majoritate a cazurilor, subiectul exprimat prin substantiv sau prin pronume precedă verbul-predicat (vezi exemplele de mai sus). În text sunt însă înregistrate și exemple numeroase în care subiectul apare în postpoziție. Schimbarea ordinii obișnuite a subiectului, întâlnită încă în cele mai vechi texte, a fost explicată „prin intenția de a face să reiasă importanța acțiunii exprimate” (Densusianu, 1961, p. 261), ideea regăsindu-se și în alte studii (Rosetti, 1978, p. 586): „Atunce zisă *împăratul* cătră Sandipa” (2^v), „zisă *dascalul* cătră cucon” (5^t), „zisăși și *cuconul* cătră tată-său” (5^v), „zisă *fimeia*” (14^t), „zisă *bărbatul*” (64^t), „au zis *cetitoriul de stele*” (99^v), „îț zicem *eu*” (67^t), „Și mersă *vulpe*” (95^t), „mearsără întru un târg pentru negustorie *tustrii*” (78^v) etc.

O topică exclusivă se constată în situația în care această parte principală de propoziție este exprimată prin verb la infinitiv, verbul-predicat precedând totdeauna modul nepredicativ, cum ar fi: „bine este *a lucra*” (50^t) (vezi și exemplele de mai sus), și o topică oscilantă în cazul subiectului redat prin supin (vezi cele trei exemple *supra*).

Predicatul

Manuscrisul *Sandipa*, având o întindere de text destul de mare, nu înregistrează, în general, situații în care această parte principală de propoziție s-ar diferenția de cea din limba contemporană, predicatul fiind exprimat printr-un verb la unul din modurile personale: „Și gloata care *merge* cu mine și un filosof *s-au dus* înainte, și eu *am rămas* și *m-am înșălat*, fiindu-m sate, și *am băut* apă dintru această fântână și îndată *m-am făcut fimeie* cum *mă vezi*” (32^v), printr-o locuțiune ori expresie verbală: „*Ie-te aminte*, împărate” (51^v), „Și acel slujitoriu ave un câine, carile de mulți ani îl ține, și, orice-i poronce câinelui, asculta pe stăpânul său și *i era drag* câinile foarte” (43^t) sau printr-o interjecție care redă o acțiune: „*Blem* [= să mergem, haide] în casă și-m dă banii” (79^v).

În majoritatea situațiilor, predicatul este exprimat în structura propoziției. Cele câteva exemple de lipsă a predicatului verbal ca în exemplele: „Văz bine că la aceasta dascal fiul meu, oricât de mulți ani <*ar învăța*>, nu va deprinde nicio învățătură” (2^t), „iar fimeia, stăpâna casii, dacă văzu pe căte că-i cură lacrămile, <*întrebă*>” (37^t) sau a verbului copulativ din structura predicatului nominal: „tot un nume [*este*] și muiere ce bună și muiere rea tot muiere” (51^t) nu sunt exemple de elipsă a verbului, ci omisiuni involuntare, din neatenția scribului, în procesul de copiere a manuscrisului. Omiterea verbului copulativ, fenomen răspândit în

textele vechi și datorat fidelității față de originalele străine (ILRL, 1997, p. 149, 348), apare în următoarele contexte în care predicatul poate fi ușor subînțeles: „[femeia] este întunecare bărbatului, [este] *furtună* casii în tot ceasul, [este] *grijă* și pagubă gânditoare în toate zilele, [este] *vrăjmășie* și *nevoie*, [este] *războiu* de tot felul, [este] *o jiganie* care de-a purure lăcuiește cu dansa, și-*leoaică*, care în tot ceasul să luptă cu tine, și [este] *cățe* împodobită și mușcă pe furiș, [este] *dobitoc* cu nărav viclen, [este] *muncă* sufletului bărbatului nesfârșit” (100^v-101^r), „Eu încă n-am văzut *pe împăratul* niciodată, nici împăratul [nu m-a văzut] *pe mine*” (98^v).

Acordul predicatului cu subiectul este realizat în mod obișnuit, la fel ca în limba actuală. Se constată însă și exemple în care acordul acestei părți principale de propoziție se înfăptuiește cu o oarecare ezitare, mai ales când subiectul este inclus într-o relație partitivă³: „De va rămâne urgie asupra ta, *unul dintri noi vom primi* ace urgie ce-ț va veni asupra” (59^r); cf. însă „*niciunul din tineri*, până *nu va lua* desăvârșit *minte* și *învățătura*, *nu va pute da* mulțemită” (78^r). În exemplul „Vez că ț-au disfăcut acel voinic și acum *trăiț* bini cu bărbatul tău” (41^v) verbul-predicat ia forma de plural pentru cea de singular.

Tot normă, din punctul de vedere al variantelor literare din perioada veche, sunt și formele, astăzi dialectale, de tipul: „*leul au mersu* până la pământul acela, dar *n-au trecut* preste pământ și nicio stricăciune *n-au făcut* și înapoi *s-au întorsu*” (16^r), „*Era un om și cu fimeia* sa ci *să luoașă* cu lege și *trăia* foarte bine *amândoi*” (35^v), „Iar cii *6 filosofi*, ci *să rânduiașă* la împăratul în cele 6 zile, dacă *văzură* că va să omoare împăratul pe fiiul său și ca pe un vinovat îl *scoasără* afară pe fiiul împăratului și stătu în cumpăna primejdii<i> cuconul, atunce *alergară acei 6 filosofi* mai deg<r>abă acole” (58^v), „*acei doi neguțitori* [...] *luară* pe babă și o *dusără* la giudecătoriau tîrgului și *spusă* lucrul acista” (80^v).

În mai multe exemple, dezacordul este rezultatul unei lipse de atenție a traducătorului, eventual a copistului (Densusianu, 1961, p. 250), sau, mai degrabă, al reflexului din limba vorbită care admitea, în unele graiuri, întrebuintarea formei de perfect simplu la persoana a 3-a singular în loc de cea de plural ori invers, forma de plural pentru forma de singular (Avram, 1975, p. 27-36; Neagoe, 1973, p. 129-140): „Și *mearsă slujitorii* după poroncă și-l căutară pi Sandipa dascalul” (7^v), „Și *purceasără bărbatul*” (35^v), „Aceste cuvinte [...] *grăiră muiere* ce cu praznicul” (67^r), „[acel voinic] *purceasă* să margă acasă și, venindu pe cale, *agiunsără* la un oraș” (62^r), „dedi toată marfa și o *dusără* la casa lui acel înșălătoriu” (85^v).

³ Pe larg despre acest fenomen, vezi Densusianu, 1961, p. 250; Carabulea, 1965, p. 593-608; Gruită, 1981.

Atributul

Tipurile de atribute consemnate în text se caracterizează prin folosirea unor elemente de relație specifice perioadei vechi a limbii, dar și fazei contemporane a românei literare.

Atributul adjectival are o întrebuințare frecventă fiind precedat în mod obișnuit de articolul demonstrativ-adjectival: *filosoful cel mare* (26^v), *lucrurile cele bune* (100^r) etc. Atributul exprimat prin adjectiv demonstrativ în postpoziție ia forma substantivului regent: „să te păzești de oamenii **orașului acestuia**” (87^r).

Prezența atributului adjectival demonstrativ cu particula deictică *-a*, așezat în prepoziția substantivului regent: „Văz bine că la **aceasta dascal** fiul meu, oricât de mulți ani <ar învăța>, nu va deprinde nicio învățătură” (2^r), „din poronca Lui Dumnezeu s-au făcut **aceasta pricină** a morții” (77^r), „Întru **aceasta zi** veni și al treile filosof” (29^v), „**într-acesta chip**” (51^v), probează faptul că asemenea exemple – rămășițe ale unei întrebuințări obișnuite pentru cele mai vechi scrieri românești (Densusianu, 1961, p. 120) – sunt în continuă descreștere în text, majoritare fiind construcțiile de felul *această noapte* (5^r). În această categorie se încadrează și exemplele: „învăță pe slugă tot de **aceea pâine** să-i cumpere” (22^r), „n-au găsit de **aceea pâine**” (22^v), „Stăpâine, astăzi nu să găsești de **aceea pâine** în târg” (22^v), „**într-aceea vremi** să întâmplă și apucă un vultur pe un șarpe în unghii” (75^v).

În cazul redării atributului prin adjective antepuse, care exprimă compătimitere (cu o nuanță afectivă), acestea pot fi articulate: „Și să dusă **becisnicul** om” (37^v), „Iar **bietul** voinic gândi” (67^v), „Iar **bietul** negușitor cel strein asculta aceste toate” (90^v) sau nearticulate: „**Săracă** babă, tu cu minte ta ce proastă mare zarvă mi-ai făcut” (49^r), „**Sărmană** fimeie, fără vină te-am bătut” (49^v).

Ca atribut adjectival, după valoarea sa morfologică, este și cel exprimat prin numeralul colectiv *tustrei*, uneori cu dublă articulare: „voi aț zis că, până nu-ț fi **trusteii tovarășii**” (79^r); cf. însă „nu-i voi da până nu vor veni **tustrii tovarășii**” (82^v).

Atributul substantival în dativ, trăsătură distinctivă „a întregii perioade vechi a limbii române literare” (ILRL, 1997, p. 349), este folosit în text destul de frecvent: „era maștihă **cuconului**” (8^r), „nu-ț fi sângură dușmancă **vieții** tale” (38^r), „muiere înțeleaptă și bună este viața și adăogire **vieții** bărbatului său” (51^r), „să nu rămâie streinii moștenitori **scaunului și împărății<i>**” (54^r), „oare cine va rămâne moștenitoriu **împărății<i>** tale?” (68^v), „[muierea] este furtună **casii**, muncă **sufletului** bărbatului” (100^v-101^r). Nu de rare ori, dativul adnominal este substituit printr-un atribut în genitiv: „Atunce zisă împăratul acii pre vicleni muieri, **maștiha cuconului**” (8^v), „cine este **pricina morții** la atâța oameni?” (75^v) etc.

Atributul substantival alcătuit cu marca prepozițională *a*, echivalent cu genitivul, apare rar în text: „era pre păreții scrisă și istoriile **a** câte **învățături**

vre să-l înveță” (3^v), „Dumnezeu, Cari este ajutoriu și păzitoriu *a* tot *omul*, m-au păzit” (71^r). Exemple de tipul acesta, odinioară întrebuițate des mai ales în textele nordice provenind din secolul al XVI-lea (ILRL, 1997, p. 150), sunt pe cale de dispariție, mai cu seamă în scrierile contemporane cu manuscrisul *Sandipa* (ILRL, 1997, p. 349), construcția fiind concurată de cea cu substantivul în genitiv: „fiul tău va fi vârful tuturor *filosofilor*” (77^v). Uneori, atributul exprimat prin substantiv articulat + substantiv în genitiv este dublat, pleonastic, de articolul posesiv-genitival: „nu este *pricina a cuconului*” (74^v), „va învăța toate *meșteșugurile ale muierilor*” (61^r).

Atributul de mai multe specii este precedat frecvent de articolul demonstrativ-adjectival: *Dumnezeul Cel viu* (41^r), *fciorul cel de împărat* (28^r), *filosoful cel mare* (26^v), *filosoful cel dintâi* (16^v), *dimonul cel din miezul nopții* (52^v), *lemnul cel mirositoriu* (85^v), *locul cel de perzare* (69^r), *vasul cel cu lapte* (75^v), *casa ce de jupânesi* (8^v), *haina me ce scumpă* (99^v), *minte ta ce proastă* (49^r), *muiere ce rea* (19^r), *oamenii cii înțelepți* (96^r), *buzile tale cele naramgii* (37^r), *lucrurile cele bune și laudate* (100^r), *vorbile cele înțelepte* (14^v), *muierile cele răle* (24^r), *fciorului celui de împărat* (27^v), *vicleșugurile muierilor celor răle* (19^v) etc., construcții aflate astăzi într-un pronunțat declin în comparație cu epoca veche a limbii române (Avram, 1986, p. 77). Nu lipsesc însă nici exemple de felul: *cuvântul împărătescu* (13^r), *firea copilărească* (92^r), *muierea viclenă* (19^r), *vorbile muierești* (19^v) etc.

Construcțiile apozitive apar, de cele mai multe ori, în situația în care avem a face cu un atribut, de regulă substantival, ce poate fi acordat sau nu cu termenul determinat. Fenomenul acordării apozitivei este prezent încă în scrierile din secolul al XVI-lea (Rosetti, 1978, p. 576; ILRL, 1997, p. 150) și în cele din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea (Rosetti, Cazacu, Onu, 1971, p. 283; Munteanu, Țara, 1978, p. 84), procedeu consemnat „mai ales în textele moldovenești și ardelenenești” (ILRL, 1997, p. 350). Cu referire la manuscrisul *Sandipa*, exemplele cu apozitia acordată alternează cu cele în care apozitia este neacordată: „din pâra *muierii țitoarii lui*” (11^v), „pricina morții lui ar fi fost *al dascalului Sandipii*” (72^r), „cu mare mulțămărită au mulțemit *Sandipii filosofului*” (93^r), „Iar după aceste zisă împăratul *Sandipii filosofului*” (96^v), „Sfârșitul istoriei<i> lui Chir-Împărat și *al Sandipii filosofului*” (101^r), „iar, pentru că n-am grăit în trecutele zile, Sandipa, *dascalul meu*, mi-au poroncit, până nu vor treci 7 zile, să nu grăiesc niciun cuvânt” (71^r), „copilul, *sluga băcalului*, dezlegă tulpanul muierii și-i luă orezul și zaharul” (30^r), „mă nădăjduiescu în Dumnezeu că-ț voi birui pizmașii tăi, *filosofii, sfetnicii tăi* cei răi” (31^r).

Din categoria atributelor neacordate fac parte și apozitiile în care termenul regent este legat cu ajutorul adverbului de mod explicativ *adică*: „Și o ține în culevie, *adică în cușcă*” (17^r), „găsiră un colun, *adică un cal sălbatic*” (27^r), „Sandipa, *adică poveste lui Chir-Împărat*” (1^r), astfel de construcții – mai explicite – fiind curente în scrierile din secolul al XVI-lea și al XVIII-lea (ILRL, 1997, p. 150, 350).

Dintre tipurile de **atribut pronominal** întâlnite în text se evidențiază atributul pronominal în dativ, cunoscut și ca dativ posesiv⁴. Se exprimă prin formele neaccentuate ale pronumelui personal și ale celui reflexiv, care apar fie înaintea unui verb, fie, în cazul cliticelor pronominale reflexive, după substantiv. În primul caz, cliticul pronominal stă, de cele mai multe ori, înaintea verbului: „oi face chivernisală cu prietiniții miei și-*m* voi scoate cheltuiala” (85^r), „pe urmă m-oi socoti cu ci să-*m* umple tipsie” (85^v), „am zis să-*m* de ochiul cu pace” (90^r), „gata sânt să le trag unil<e> ca aceste, iar cât să-*m* scoată inima, aceasta nu pot să rabd” (96^r) etc.; „gata aș fi să-*ț* fac pohta” (14^r), „să va scula fiul tău și te va omorî și-*ț* va lua împărăție” (20^v) etc.; „gândi să-*ș* facă pohta” (13^v), „Și-*ș* rădică ochii la ceriu” (28^r), „cernu țerna și-*ș* prăvui ochii și barba” (30^v), „șarpile, de durere, îș scapă și-*ș* borî veninul” (75^v) etc. Când verbul este la modul imperativ, cliticul pronominal stă după verb: „ține-*ț* pământul carile și s-au dat” (16^v), „Scoate-*ț* sabie din teacă” (25^r), „lasă-*ț* vicleșugul și dă banii acum degrabă” (81^r).

Mult mai numeroase sunt însă exemplele în care valoarea posesivă este exprimată dublu: prin formele neaccentuate ale pronumelui personal și prin adjectivul posesiv și pronumele personal: „Decât să-*m* rămâie marfa *me* nevândută, mai bine să fac tocmală” (85^v), „După ce *îș* scapă cineva din gura *sa* un cuvânt” (60^r), „având poftă împăratul ca să-*ș* înveță pre fiul *său* întru învățăturile cărții” (1^v), „fiindcă-*ș* pusasă ochiul și gândul *ei* pre cucon” (9^r), „nu l-om lăsa să-*ș* omoare pe fiul *său*” (12^v), „l-am lăsat de *ș*-au omorât pe fiul *său*” (12^v), „jupineasa *îș* prepusă pe slujnica *ei*” (17^v), „*ș*-au făcut răs de înțelepciune *lui*” (19^r), „băieșul gândi să-*ș* aducă pe muiere *sa*” (34^v), „becisnicul om și-*ș* adusă pe muiere *sa*” (34^v), „au auzit că sânt slobode muierele a-*ș* face voiele *sale*” (61^v) etc. Astfel de structuri sunt caracteristice pentru întreaga perioadă veche a limbii române⁵ și au fost interpretate drept „construcții pleonastice” (Densusianu, 1961, p. 249).

Atributele pronominale în dativ, rediate prin clitice pronominale reflexive în postpoziția substantivului precedat de prepoziție, obișnuite în perioada veche (Asan, 1957, p. 137), nerecomandate însă pentru limba contemporană⁶, sunt rare în text: „să culcă în patu-*ș*” (46^r), „Atunce începu a grăi cu fimeia-*ș*” (49^v), acestea fiind concurate puternic de construcțiile cu pronumele personal în genitiv sau cu

⁴ Despre istoria fenomenului, vezi Asan, 1957, p. 131-139; Rizescu, 1959, p. 18-22.

⁵ Valoarea pleonastică a construcțiilor despre care discutăm este recunoscută și de alți cercetători. Astfel, Finuța Asan, preocupată de răspândirea – în perioada veche și în cea contemporană – a unor asemenea structuri și îndeosebi de cauza apariției lor, menționează: „Cînd se insistă asupra faptului că subiectul acțiunii e în același timp și posesorul obiectului asupra căruia se răsfrînge acțiunea verbului, se folosește fie adjectivul posesiv, fie mai ales și pronumele reflexiv și adjectivul posesiv sau pronumele personal în genitiv cu valoare de posesiv [...]. De aceea insistența asupra posesiunii (exprimată prin adjectivul posesiv) ar fi complet inutilă și chiar supărătoare” (Asan, 1957, p. 133). Caracterul restrictiv al construcțiilor, la nivelul limbii actuale, este subliniat și de Mioara Avram (vezi Avram, 1986, p. 129).

⁶ „[...] corectă și suficientă este construcția cu dativ posesiv pe lîngă verb: *Și-a irosit viața*” (Avram, 1986, p. 129.)

adjectivul pronominal posesiv *său, sa*: „amar plânge în toată viața *lui*” (55^v), „râvni la frumusețile *ei*” (13^v), „pecetluită cineș punga cu pecetea *sa*” (78^v), „chemă gazda pe muierea *sa*” (62^v) etc.

În această specie de atribut se include și cel exprimat prin pronume personal sau substantiv precedat de prepozițiile cu valoare partitivă *dintru* sau *dintri*: „unul *dintru dânșii* răspunsă” (7^v), „unul *dintri noi* vom priimi ace urgie” (59^r), „Iar unul *dintri filosofi* zisă” (76^r).

În concluzie, cele două părți principale de propoziție și una din părțile secundare de propoziție (atributul) din textul manuscris al romanului popular *Sandipa* au două caracteristici evidente, explicabile satisfăcător, pe de o parte, prin conservarea încă a unor elemente de relație cu nuanță arhaizantă, obișnuite pentru faza veche a limbii, și prin orientarea, pe de altă parte, a aceluiași elemente de relație spre o exprimare mai explicită, conformă tendinței limbii române de la sfârșitul perioadei vechi.

Referințe bibliografice:

ASAN, Finuța. Atributul pronominal în dativ. În: *Studii de gramatică, II*. București, 1957, p. 131-139.

AVRAM, Mioara. *Gramatica pentru toți*. Ediția I. București: Editura Academiei, 1986.

AVRAM, Mioara. Despre formele de perfect simplu cu *-ră* la singular. În: *Studii și cercetări lingvistice*, 1975, nr. 1, p. 27-36.

CARABULEA, Elena. Repetarea și reluarea subiectului în limba română din sec. al XVI-lea – al XVIII-lea. În: *Omagiu lui Alexandru Rosetti la 70 de ani*. București: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1965, p.

DENSUSIANU, Ovid. *Istoria limbii române*. Vol. II. Secolul al XVI-lea. Ediție îngrijită de prof. univ. J. Byck. București: Editura Științifică, 1961.

GRUIȚĂ, Gligor. *Acordul în limba română*. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1981.

ILRL = *Istoria limbii române literare. Epoca veche (1532 – 1780)* de Gheorghe Chivu, Mariana Costinescu, Constantin Frâncu, Ion Gheție, Alexandra Roman Moraru și Mirela Teodorescu. Coordonator: Ion Gheție. București: Editura Academiei Române, 1997.

MUNTEANU, Ștefan, ȚĂRA, Vasile D. *Istoria limbii literare. Privire generală*. București: Editura didactică și pedagogică, 1978.

NEAGOE, Victorela. Despre *-ră-* în formele de perfect simplu și de mai mult ca perfect. În: *Fonetica și dialectologie*, vol. VIII, 1973, p. 129-140.

RIZESCU, I. Note asupra pronumelui personal aton în dativ. În: *Limba română*, 1959, nr. 2, p. 18-22.

ROSETTI, Al. *Istoria limbii române. I. De la origini pînă în secolul al XVII-lea*. Ediția a doua revăzută și adăugită. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1978.

ROSETTI, Al., CAZACU, B., ONU, L. *Istoria limbii române literare. Vol. I. De la origini pînă la începutul secolului al XIX-lea*. Ediția a doua, revăzută și adăugită. București: Minerva, 1971.

VASILIU, Laura. *Care și cine* în „Cartea cu învățătură” (1581) a lui Coresi. Observații asupra folosirii lor. În: *Limba română* (București), 1959, nr. 2, p. 31-33.

Notă: Articolul a fost realizat în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.01 *Valorificarea științifică a patrimoniului lingvistic național în contextul integrării europene*, Institutul de Filologie Română „B. P.-Hasdeu”.

PRODUCTIVITATEA LEXEMELOR DE ORIGINE ENGLEZĂ

Livia CARUNTU-CARAMAN

Doctor în filologie

E-mail: liviacaraman@yahoo.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6829-6440>

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” (Chişinău)

The Productivity of Lexemes of English Origin

Abstract

The dynamism of a language is sustained by the flexible and receptive character at the lexico-semantic level. An important contribution to the development and enrichment of the current vocabulary is made not only by the lexemes of English origin (Anglicisms), but also by the derivatives produced from them. Integrated in the Romanian linguistic system, the newly created elements become authentic structural and functional units.

In the present study, the author selected and analyzed a series of English words with extended circulation in the specialized languages and their lexical family, which they constitute/ complete in the meantime with units formed on Romanian territory. Most of the examined terms are recorded in the recent lexicographical works, but there are also words that circulate only in the mass media, in various fields of public activity and in the colloquial style, demonstrating the linguistic creativity and inventiveness of the users.

Keywords: Anglicisms, vocabulary development, derivation, lexical family, lexeme, “Romanian formations”, affixes, adaptation, circulation.

Rezumat

Dinamismul unei limbi este susținut de caracterul flexibil și receptiv la nivel lexico-semantic. O contribuție importantă la dezvoltarea și nuanțarea vocabularului actual o au lexemele de origine engleză (englezisme), dar și derivatele formate de la acestea. Încadrate în sistemul lingvistic românesc, elementele nou create devin veritabile unități structurale și funcționale.

În studiul de față am selectat și analizat o serie de englezisme cu circulație extinsă în limbajele de specialitate și familia lexicală pe care și-o constituie/ completează pe parcurs cu unități formate pe teren românesc. Majoritatea termenilor examinați sunt înregistrați în lucrările lexicografice recente, dar sunt și cuvinte care circulă doar în mass-media, în diferite domenii de activitate publică și în stilul colocvial, demonstrând creativitatea lingvistică și inventivitatea utilizatorilor.

Cuvinte-cheie: englezisme, dezvoltarea vocabularului, derivare, familie lexicală, lexem, „formații românești”, afixe, adaptare, circulație.

Esența unei limbi este de a evolua în permanență, de a se reînnoi neîncetat pentru a corespunde unor realități apărute recent în diferite domenii de activitate. Dinamismul limbii este susținut de caracterul flexibil și receptiv la nivel lexico-semantic, completat atât prin mijloace interne, cât și externe sau mixte de îmbogățire lexicală.

O contribuție importantă la dezvoltarea și nuanțarea vocabularului în româna actuală o au inovațiile lexicale, în special împrumuturile din limba engleză, dar și cuvintele noi formate în baza lor.

Numărul englezismelor este într-o continuă creștere, cu toate dificultățile de adaptare a acestora la sistemul lingvistic al limbii noastre, pătrund masiv și vertiginos atât în limba vorbită, cât și în diferite domenii de activitate publică, accelerând procesul de îmbogățire a lexicului.

De cele mai multe ori, inovațiile lexicale care s-au adaptat la sistemele fonetic și morfologic și sunt folosite mai des dau naștere la derivate, iar într-un final nu mai sunt simțite de vorbitori ca fiind de altă origine. Odată încadrate în sistemul lingvistic românesc, englezismele devin veritabile unități structurale și funcționale. Integrarea lor, chiar și a celor mai recente, se manifestă și se demonstrează și prin productivitate.

O bună parte a lexemelor de origine engleză, încă de la începutul pătrunderii lor în limba română, intră cu o mică familie de cuvinte sau și-o constituie/completează pe parcurs cu unități formate recent cu ajutorul afixelor românești. Cu referire la domeniul formării cuvintelor, influența engleză „poate fi detectată sub aspecte care țin fie de formațiile și procedeele împrumutate, fie de funcționarea anglicismelor lexicale ca baze pentru formații pe teren românesc” (M. Avram, 1997, p. 22). Ideea este prezentă și la A. Stoichițoiu-Ichim, care afirmă că englezismele pot da naștere „mai multor categorii de derivate și compuse, a căror prezență este o dovadă a acceptării împrumutului în română” (2007, p. 103).

Din acest punct de vedere, atragem o atenție deosebită procedeele prin care englezismele pătrund în limba română. Sunt puse în funcțiune din plin mijloacele interne de îmbogățire a vocabularului. De la englezisme se pot forma diverse derivate: nume de agent (substantive masculine și feminine) cu sufixele corespunzătoare *-ist*, *-er* (*fashionist*, *all-inclusivist*, *photoshoper*), inclusiv cele motionale de formare a femininului *-ă*, *-iță* (*IT-istă*, *fashionistă*, *hairstilistă*, *designeră*, *bloggeriță*, *hackeriță*, *hateriță*, *influenceriță*, *promoteriță*, *rockeriță*, *vloggeriță*, *podcasteriță*, *performeriță*, *surferiță*, *manageriță*, *useriță*); participii și substantive de la verbe (*downloadat*, *downloadare*) sau verbe de la substantive (*a share-ui*, *a spraya*) etc.

Întâlnim și adjective formate de la substantive: *hipsteresc, facebookistă, fashionistic, youtubistă, new-age-istă*.

Așadar, derivarea are un rol important la varierea aspectului semantic al englezismelor și adaptarea lor în limba română.

Prin derivare, cu ajutorul afixelor românești (-a, -ui, -i, -aș, -re, -ă, -iță, -ime, -at, -it, -eală) se construiesc atât forme gramaticale noi, cât și sensuri noi de la cuvântul-bază, acesta formându-și propria familie lexicală în limba română: **cip** > a cipa, cipare, cipat; **podcast**, podcaster, podcasting > podcasteriță, a podcasta, podcastat; **print**, printing > a printa, printare, printat, reprint; **fashion** > a fashiona, fashionist, fashionistă, fashionabil, fashionabilă, fashionistic; **influencer** > influenceriță, a influencera, influencereală; **IT** > IT-ist, IT-istă; **photoshop** > a photoshopa, photoshopare, photoshopat; **You Tube**, YouTuber > Youtuberiță, Youtubat, Youtubată, youtubistă și altele. Înregistrăm și forme derivate preluate direct din engleză, unii formanți având etimologie multiplă, preponderent latino-romanică (-er, -ing, -ish, -ism, -al, -ist, -ic, -iv): *advertiser, copywriter, follower, advertising, canyoning, stylish, workaholism, lobbyism, managerial, tutorial, hairstylist, hobbyist, topic, invaziv*.

Dintre procedeele de derivare, sufixarea este mai prolifică: *brokeraj, hipsteric, lobbyism, facebookist, bloggeriță, yoghin, branduit, vip-ism, star-ism, uploadat*. Adăugăm aici și unele cuvinte derivate cu sufixe englezești, care și-au păstrat forma originară: *buyer, homeless, player, leasing, briefing, wellness, stylish, musical, progressive*. Prefixarea însă pare mai puțin productivă: *nelive, declick, a rebrandui, debrandat, reprint, resoft, resetare*. Majoritatea formelor cu prefixe sunt preluate direct din engleză: *default, research, debriefing, rebranding, update, upgrade, preview, reload, review, discount*.

Ne-am propus să studiem acest aspect și să urmărim câteva familii lexicale care au ca bază lexeme din limba engleză, atât atestate, cât și neatestatate în dicționarele de cuvinte recente, dar cu o circulație extinsă în mass-media și în uzul cotidian. Totodată, o să încadrăm toți acești termeni și în contexte relevante semnificației lor, utilizând semnele citării «...», întrucât online-ul e plin de contextualizări ale acestor unități lexicale.

Unul dintre aceste cuvinte, atestat și frecvent utilizat în limba română scrisă și vorbită, este substantivul *brand* [brend], cunoscut în limbajul de specialitate (economie, comerț), dar și în varianta comună. În sens larg, în lucrările lexicografice, *brand* este înregistrat cu sensul de „marcă (a unei fabrici, a unui produs etc.)” (DEXI, 2007, p. 245); „imaginea sau prestigiul care și-l acaparează o marcă în fața consumatorilor, a clienților etc.” (DECSN, 2016, p. 22). În sensul său comercial, „termenul se referă în genere la marcă (nume, însemne tipice, ansamblul semnelor de recunoaștere) și în mod special la trăsăturile asociate cu un produs, la reprezentarea-tip a acestuia în conștiința publicului” (Zafiu, 2006): «Brandurile au un rol important în dezvoltarea companiilor».

În privința formei grafice, termenul *brand* este ușor asimilabil, dar la nivelul rostirii se înregistrează diverse variante: [brand], [brend] ori chiar se reia pronunția din engleză [brănd]” (Gioroceanul, 2010, p. 2). Totuși varianta [brend] rămâne a fi preferabilă.

Englezismul *brand* „– cu avantajul unei grafii perfect asimilabile și al unei pronunții destul de ușor de adaptat – a produs o întreagă familie lexicală, în jargonul profesional și în stilul colocvial” (Zafiu, 2006). Așadar, de la verbul englezesc *to brand* au fost adaptate în română verbele tranzitive *a brandui* (constituit cu sufixul de infinitiv *-ui* și sufixul de prezent *-esc*), preferat în uz, și *a brandá* (< *brand* + suf. *-a*), cu sensurile „a crea un brand” (DCSR, 2014, p. 42), „a inscripționa un brand (sau o siglă, o deviză etc.)”: «Microsoft ar putea brandui stadionul lui Real Madrid cu numele său» (ICSO, 2020, p. 54), «A branda produse/magazine».

Cuvântul *branding* este tot un englezism adaptat în limba română, alias „știința creării unui brand” (Ciolan, 2012, p. 166); „construirea unei imagini favorabile pentru un produs sau o companie; branduire” (DCSR, 2014, p. 42): «Brandingul este suma tuturor caracteristicilor care dau personalitate brandului». După cum vedem, în dicționare apare și substantivul feminin *branduire* – (în continuare, linia de pauză (–) înaintea ghilimelelor va fi utilizată în loc de *desemnează, cu sensul*) „acțiunea de a inscripționa pe produse un brand (sau o deviză, o siglă etc.)” (ICSO, 2020, p. 54), format pe teren românesc de la verbul *a brandui*: «Cheia pentru branduire este consistența».

În stilul colocvial circulă și alte substantive derivate: *branduială* (< *a brandui* + suf. *-eală*) – „crearea unui brand”: «Pe un centru de asistență socială nu se poate întinde o „branduială” cu panou publicitar»; *brandist* (< *brand* + suf. *-ist*) – „creator de branduri”: «Brandiștii urmăresc evoluția cu mare atenție»; *branduitor* (< *a brandui* + suf. *-tor*) – „cel care creează branduri”: «Branduitori de vin»; *brandolog* (< *brand*, cu elementul de compunere *-log*, alcătuit după formele românești *filolog, sociolog*) – „specialist în branduri; persoană care ajută la construirea unui brand în rețelele sociale personale și comerciale”: «Pentru un brandolog de elită, totul în jur e un simbol»; *brandmanie* (< *brand* + elementul *-manie*) – „mania de a cumpăra, din snobism, mărfuri ale unei mărci celebre sau de lux”, pe care Alexandru Ciolan îl numește, cu o ușoară tentă ironică, „fals anglicism”, desemnând „obsesia snobilor de a cumpăra produse *de firmă* pentru a-și exhiba condiția materială privilegiată, *elitistă*”: «De la brand la brandmanie» (2012, p. 167).

Referindu-se la familia lexicală a lui *brand*, R. Zafiu scria într-un articol că „lipsesc – deocamdată? – diminutivele” (Zafiu, 2006). Și iată că astăzi își face prezență în uz diminutivul *branduleț* (< *brand* + suf. *-uleț*): «Într-un magazin de cosmetice găsim produse de la un branduleț care se adresează în special adolescentelor».

Utilizând prefixul *re-*, specialiștii completează această familie de cuvinte cu verbul *a rebrandui* – „a schimba, a reface brandul” și cu substantivele *rebranding* – „schimbarea, refacerea brandului”, *rebranduire*, *rebrandare*, *rebranduială*,

specifice stilului colocvial-ironic (Zafiu, 2006; Ciolan, 2012, p. 167): «Retailerul își rebranduiește magazinul. Mai multe companii de la noi se rebranduiesc. Rebrandingul este perceput frecvent ca o cosmetizare sau schimbare a identității vizuale (rareori și verbale). Rebranduirea unui post de televiziune. Rebrandarea rețelelor de socializare. O rebranduire totală trece dincolo de reîmprospătarea mărcii».

De asemenea se întâlnesc construcții improprie cu prefixul *de-*, care indică antiteza, eliminarea. Verbul *a debranda* – „a se obține eliminarea mărcii, a brandului”: «Telefonul se poate debranda» și deverbalele *debrandare* – „ștergerea amprentei inițiale a produsului”: «Procesul de *debrandare* se referă la o resoftare a telefonului» și *debrandat*: «Dacă nu ai telefonul debrandat, s-ar putea să dureze mai mult până când îl vei putea instala». Mai adăugăm aici participiile adjectivizate *brandat/ rebrandat*: «Veselă brandată/ Dispozitivul este o versiune rebrandată», *branduit,-ă/ rebranduit, -ă*: «Tricou branduit/ Mașină rebranduită» și câteva adjective participiale negative, formate cu prefixul *ne-* – *nebrandat, nebranduit, nerebrandat, nerebranduit*: «Soft nebrandat/ nebranduit. Huawei E220 necodat, nerebrandat» (Gioroceanul, 2010, p. 6-8).

Totodată, din cauza pronunției diferite a acestui termen, avem în circulație următoarele variante: *a brându, brânduire, brânduială, brându, brânduitor, rebrânduire, rebrânduială, nebrându (ibidem, p. 3)*, dar și *a brendui, brenduire, brenduit,-ă, brenduială, rebrenduire, rebrenduitor, nerebrenduit*, întâlnite în uz. Aceste unități lexicale circulă în comunicarea informală și în încercarea de a evita englezismele, „însă utilizarea lor nu este recomandabilă în calitate de termeni”. „Limbajul de branding, cu fluctuații terminologice, se află într-o continuă evoluție în încercarea de a-și contura identitatea și a preciza propriile caracteristici” (Druță, Vieru, Vlas, 2021, p. 160).

Dintre englezismele mai recente, puține au avut succesul termenului *brand* privind productivitatea lexicală și semantică. Din seria cuvintelor noi, cu deschideri și posibilități creatoare, un alt termen ce înregistrează o vastă familie lexicală este substantivul neutru *blog*, cu o circulație largă în domeniul tehnologiei informației: «Există mai multe platforme pentru bloguri. A adăugat un articol nou în blog». În dicționarele de cuvinte și sensuri recente este înregistrat cu semnificația „jurnal online creat de o persoană pentru a-și împărtăși gândurile și completat, de obicei, zilnic” (DECSN, 2016, p. 20); „site sau pagină web scrisă de obicei de un singur autor, sub formă de jurnal on-line (completat cu regularitate), în cadrul căreia sunt inserate informații sau comentarii din anumite domenii de interes pentru acesta și a cărei caracteristică de bază este interactivitatea, vizitatorii putând scrie comentarii pentru fiecare articol în parte” (DCSR, 2014, p. 39).

Concomitent se adaptează lexemele *blogger* [blógăr] și *blogging* [blóghing]. De la substantivul masculin *blogger* [blógăr] s-a format varianta de feminin *bloggeriță* [blógăriță] – „persoană care postează mesaje, comentarii etc. pe blogul propriu sau

pe alte bloguri” (*ibidem*, p. 39): «Bloggerul a publicat un articol. Bloggerița are peste 100000 de urmăritori». *Blogging* – „activitatea bloggerului” este la origine un substantiv: «Bloggingul nu este presă, e un conglomerat de opinii». În limba română, în rezultatul conversiei, acesta capătă valoare de adjectiv invariabil – „care se referă la procesul de lucru al bloggerului în blogul său”: «Tehnologiile de tip blogging erau cunoscute puțin în domeniul IT» (Caruntu-Caraman, 2021, p. 78). Se mai folosesc și variantele *blogăr/ blogger/ blogher, blogăriță/ bloggeriță/ blogheriță*.

Aceste unități lexicale, dovedindu-se a fi necesare, au creat o întregă familie lexicală și prin derivarea cu sufixe. Este înregistrat verbul intransitiv *a blogări* (< *blogăr* + suf. *-i*) – „a desfășura o activitate intensă pe blogul propriu sau pe alte bloguri” (DCSR, 2014, p. 39): «Așa, pe scurt, bloggerul este ceea ce blogărește. Blogăresc, deci exist!». De la *blogăr* + suf. *-ime* se formează substantivul feminin *blogărime* – „comunitate a bloggerilor” (*ibidem*, p. 39): «S-a discutat despre nevoia unor reguli în rândul blogărimii».

Ținând cont de creativitatea lingvistică a vorbitorilor în folosirea mijloacelor lexicale de formare a cuvintelor, în limba română întâlnim derivatele verbale *a bloga* (< *blog* + suf. *-a*) și *a blogui* (< *blog* + suf. *-ui*) – „a posta texte pe blog”: «Cititorilor nu le pasă de ceea ce blogați. Bloguieste despre tehnologie și rolul său în afaceri». De la acestea au rezultat participiile *blogat/bloguit/reblogat*: «Postare reblogată». Atestăm și substantivele *blogăreală, blogăială*: «Nu-mi bagă nimeni cu forța pe gât blogăreală lui. Colegi de blogăială. Blogăială plăcută!» și diminutivul *bloggeraș/ blogăraș*: «Bloggerăși, păduchi de presă», care conferă structurilor „o colaratură peiorativă” ce poate fi confirmată și de contexte (Caruntu-Caraman, 2017, p. 84).

Un alt englezism, în asociere cu *blog*, la fel de prolific, este *vlog*. Acestea nu doar desemnează realități lexicale utile, frecvente, ci sunt lexeme productive în vocabularul limbii române actuale. Toată familia lexicală a lui *vlog* este înregistrată în *Inventarul de cuvinte și sensuri noi atestate în mediul online*. Așadar, *vlog* – „blog cu materiale video și transmisiuni în direct, de obicei despre viața personală”: «Vlogurile sunt difuzate cu precădere pe platforma video online YouTube. Vloguri culinare. A crea un vlog». Odată cu el pătrund derivatele englezești *vlogger* [vlógăr] și *vlogging* [vlóghing]. *Vlogger/ vloggeriță*, scris și *vlogăr/ vlogăriță*, desemnează o „persoană care are un blog cu videoclipuri, frecvent cu transmisiuni în direct”: «Vloggerii își împărtășesc întâmplările din viața lor de zi cu zi. Vloggerița a publicat un video emoționant», iar *vlogging* – „activitatea de a avea și întreține un vlog”: «A face vlogging. Vloggingul de astăzi este o mare afacere».

Referindu-ne la formarea verbelor, constatăm că de la substantivul *vlog* se creează verbul *a vloga* – „a posta filmulețe pe vlog”, iar de la acesta rezultă participiul *vlogat, -ă*: «Oamenii, în general, joacă un rol atunci când vloghează. Viața, în întregime, este vlogată și încărcată pe YouTube» (ICSO, 2020, p. 277-278). De asemenea, în stilul „colocvial-ironic” (Zafiu, 2006) am mai sesizat verbul *a vlogui*:

«Pur și simplu iubesc să vloguiesc!», dar și substantivele *vloggerime/ vloggărime, vlogăială, vlogăreală*: «Refuz să cred că această vloggărime este viitorul muzicii. Succesul în vlogăială va fi atins când filmările vor fi necesare și utile societății. Ne apucăm de vlogăreală? Suntem în era vlogărelii».

În domeniul tehnologiei informației, circulă destul de frecvent cuvintele de origine engleză *hate* [héit] și *hater* [héităr]. *Hate*-ul, fiind întâlnit mai ales pe platformele de socializare, are sensul de „sentiment puternic de ostilitate, atitudine dușmănoasă față de cineva sau de ceva”: «Hate-ul a apărut în viața de zi cu zi, însă online-ul nu a făcut decât să amplifice fenomenul», iar *haterul* desemnează „persoana care urăște anumite lucruri sau persoane și își manifestă sentimentele prin mesaje publice; persoană foarte negativă, critică” (ICSO, 2020, p. 145): «Un hater incită, în general, la ură sau violență pornind de la aspecte de rasă, etnie, culoare, origine, categorie socială». De la *hater* se formează femininul *hateriță* [héităriță]: «Dacă aș spune mereu tot ce îmi trece prin cap, aș fi considerată o hateriță veritabilă» și formele verbale *a hateri/ a haterui* [heitări/ heitărui] – „a urî, a simți aversiune față de anumite lucruri sau persoane” cu participiul *haterit* [heitărít]: «Nu îi iau în seamă pe cei care hateresc. Haterul nu vrea să fie în locul celui pe care îl hateruiește. Poetul a fost haterit din cauză că a scris și proză». Mai întâlnim și derivatul *hateréală* [heităreală]: «Mic ghid despre hateri și hateréală».

Un alt englezism selectat este *hipster* – „tânăr din mediul urban care urmează cele mai recente trenduri și tendințe ale modei și ale tehnologiei, în special pe cele care nu se adresează unui public general”, care a format o familie lexicală destul de vastă în domeniul modei: «Imaturitatea trebuie să fie o trăsătură esențială a hipsterului», iar „fata sau femeia hipster” este *hipsteriță*: «De la hipsteriță la prea puțin feministă». Lexemul *hipster* a servit drept bază la derivarea formelor verbale *a (se) hipsteri* și *a se hipsteriza* – „a căpăta un comportament de hipster; a se plia după moda hipsterilor”. De la verbul *a (se) hipsteri*, care circulă atât ca verb reflexiv – „a se comporta ca un hipster; a deveni un hipster, a avea comportament de hipster”: «Tinerii frumoși și liberi s-au hipsterit», cât și ca verb tranzitiv – „a imprima un comportament sau un aspect de hipster”: «Hipstereste tânăra generație» se formează participiul *hipsterit*, -ă: «Mișcare hipsterită. Tineri hipsteriți». Iar de la verbul *a se hipsteriza*, cu participiul *hipsterizat*, avem derivatul *hipsterizare* – „imprimarea unui caracter de hipster, în afara tendințelor generale”: «Hipioții s-au înmulțit, apoi s-au hipsterizat definitiv. A început procesul de hipsterizare. Hipsterizarea istoriei».

Există și alte construcții care circulă liber în mediul online, căutându-și un loc în vocabularul limbii române. Menționăm aici substantivele feminine *hipsterime* – „mulțime de hipsteri; număr mare de hipsteri”: «Hipsterimea ascultă manele» și *hipstereală* – „faptul de a se comporta ca un hipster; atitudine de hipster”: «Mai puțină hipstereală, mai multă muzică», la care adăugăm neutrul *hipsteret* – „mulțime de hipsteri”: «Hipsteret urban» și diminutivul *hipsterel*, cu varianta *hipstărel* (formată

în baza pronunției englezești a cuvântului de bază [hipstăr]): «Hipstărelul s-a apucat să traverseze pe trecerea de pietoni pe roșu». În limba română, lexemul *hipster* mai creează adjectivele *hipsteric*, -ă – „care caracterizează hipsterii”: «Cultură hipsterică. Revoltă hipsterică»; *hipsteresc*, *hipsterească* – „ca un hipster, în stilul unui hipster, caracteristic unui hipster”: «Abordare hipsterească»; *hipsteros*, *hipsteroasă* – „cu aspect de hipster; care are un comportament de hipster”: «Demonstranți hipsteroși» și adverbul *hipsterește* – „în maniera unui hipster”: «Avea părul tuns hipsterește. Dansează hipsterește» (*ibidem*, p. 147-149).

Tot în domeniul modei se întâlnește și englezismul *fashion* [fêșăn], care inițial pătrunde ca substantiv neutru – „modă, vogă” (DECSN, 2016, p. 106): «Fashion-ul de la noi a ajuns la maturitate», apoi și ca adjectiv – „la modă, în tendințe”: «Apariție fashion» (ICSO, 2020, p. 121). Pe parcurs, *fashion* își lărgeste aria de utilizare cu derivatele *fashionist*, -ă [fêșănist] – „designer, stilist, critic, creator etc. de modă; persoană care urmează cu strictețe tendințele din modă” (DECSN, 2016, p. 106): «Fashioniștii și fashionistele capitalei vor avea ocazia să achiziționeze haine, încălțăminte și accesorii de brand la prețuri reduse»; *fashionabil*, -ă [fêșănăbil] – „care urmează un stil care este popular într-o anumită perioadă de timp”: «Coafură fashionabilă»; *fashionistic* [fêșănistic] – „referitor la modă” (ICSO, 2020, p. 121): «Broșa este un accesoriu care dă o notă fashionistică ținutei» și *a se fashiona* [fêșănă] – „a fi la modă; a urma cu strictețe tendințele din modă”: «Se umflă prețurile în zonele centrale, se fashionează brusc tramvaiele».

Cu o circulație mai modestă apar substantivele *download* [daunlód] – „transfer de date și fișiere între două calculatoare, servere sau alte dispozitive prin intermediul internetului; descărcare”: «Google Chrome va bloca download-urile nesigure» și *downloading* [daunlóding] – „acțiunea de a downloada și rezultatul ei”: «BitTorrent permite downloading-ul rapid și de calitate al fișierelor digitale». Verbul englezesc *to download* a fost adaptat în limba română prin verbul tranzitiv *a downloada* [a daunlodá] – „a transfera date și fișiere între două calculatoare, servere sau alte dispozitive prin intermediul internetului; a descărca”: «Am downloadat un video de pe YouTube» (Caruntu-Caraman, 2021, p. 79), de la care derivă deverbalele *downloadare* [daunlodáre] și *downloadat*, -ă [daunlodát] (DECSN, 2016, p. 60): «Downloadarea fișierelor video. Aplicație downloadată», dar și adjectivul *downloadabil* [daunlodábil] – „care poate fi descărcat”: «Fișier downloadabil», deocamdată utilizat doar în mediul online.

O altă familie lexicală se formează de la *photoshop* [fotoșóp], numele complet *Adobe Photoshop* – „software folosit pentru editarea imaginilor în format electronic”: «Photoshop-ul face minuni». După model englezesc, cu sufixul *-er*, s-a format derivatul *photoshoper* [fotoșóper] – „persoană care prelucrează imagini cu ajutorul programului dat”: «Photoshoper profesionist», iar după modelul românesc, cu suf. *-ist* avem *photoshopist* [fotoșópíst]: «Photoshopist neexperimentat». Verbul tranzitiv și reflexiv *a (se) photoshopa* [fotoșópá] – „a prelucra o imagine în format

electronic, în special o fotografie a unei persoane, cu ajutorul unui program special, în general Adobe Photoshop”: «Vedeta își photoshopează pozele în cele mai mici detalii», formează derivatele *photoshopare* [fotoșopáre] – „prelucrare a unei imagini în format electronic cu ajutorul unui program de editare a imaginilor precum Adobe Photoshop” și *photoshopat*, -ă [fotoșopát] – „care a fost prelucrat(ă) cu un program special, în general Adobe Photoshop” (ICSO, 2020, p. 219). În scris sunt întâlnite și variantele de pronunție a *fotoșopa*, *fotoșopare*, *fotoșopat*.

Aproximativ prin același proces de derivare trec și celelalte englezisme care alcătuiesc familii de cuvinte în limba română și selectate pentru lucrarea de față, pe care, în continuare, doar le voi trece în revistă: **freelance** [frilens], *freelancer* [frilensár], *freelancing* [frilensing] derivă în română formele *freelanceriță* [frilensáriță], *a freelanca* [frilensá], *freelancare* [frilensáre]; **podcast**, *podcasting*, *podcaster* > *a podcata*, *podcastat*; **share** [șer] > *a share-ui/ a sharui* [șeruí], *share-uire/ sharuire*, *share-uit/ sharuit*; **influencer** [influénsár] > *influenceriță*, *influcercereală*, *a influcercera*; **troll/ trol**, *trolling/ troling* > *trollaj/ trolaj*, *a trola/ a trola*, *trollat/ trolat*; **hacker** [hécár], *hacking* [héching] > *hackeriță*, *a hackeri*, *hackerit*; **target** [tárghet] > *a targeta*, *targetare*, *targetat*, sensurile acestor cuvinte pot fi consultate la A. Ciolan, în studiul „*Targheta-m-aș și n-am cui...*” (2012, p. 168-170); **print**, *printing* > *a printa*, *printare*, *printat*, *reprint*; **reset** > *a reseta*, *resetare*, *resetat*; **restart** > *a restarta*, *restartare*, *restartat*; **scan**, *scanner* > *a scana*, *scanare*, *scanat*; **spray** [spréi] > *a spraya* [spreiá], *sprayere*, *sprayat*; **kidnapping**, *kidnapper* > *a kidnapa*, *kidnapare*, *kidnapat*; **log in**, *login* [loghín] > *a se loga*, *logare*, *logat*.

Numărul de englezisme investigate este destul de semnificativ pentru a face unele concluzii. Astfel, analiza materialului de limbă prezentat ne demonstrează că pătrunderea englezismelor este motivată de necesitățile curente. Utilizatorii determină funcționalitatea și utilitatea lor, iar gradul de adaptare în limba română a termenilor străini depinde de uz și frecvență.

Toate variantele constatate mai sus, inclusiv formele flexionare din cadrul exemplurilor analizate, ne confirmă, o dată în plus, ca atât englezismele, cât și derivatele lor sunt adoptate și folosite în limba română.

Majoritatea termenilor, chiar și cei mai noi, cu frecvență mai modestă în limbă, își au utilitatea lor. Formând familii lexicale proprii, aceștia contribuie la diversificarea și modernizarea vocabularului limbii române contemporane.

Din câte am constatat, procesul de derivare al englezismelor recente în limba română este unul productiv, „iar elanul derivativ nu poate fi stăvilat – și nu e lipsit de pitoresc și inventivitate” (Zafiu, 2006). Deci, parcursul derivativ indică și gradul de adaptare a englezismelor la sistemul limbii române. Frecvența utilizare a cuvintelor de origine engleză ar trebui să le asigure un loc în lucrările lexicografice actuale, întrucât includerea englezismelor în dicționarele ortografice și explicative constituie dovada adaptării și prezenței lor în limbă.

Referințe bibliografice:

AVRAM, Mioara. *Anglicismele în limba română actuală*. București: Ed. Academiei, 1997.

CARUNTU-CARAMAN, Livia. Înregistrarea englezismelor în dicționar. În: *Filologia modernă: Realizări și perspective în context european, cu genericul EUGENIU COȘERIU: 100 de ani de la naștere. Limbajul ca sumă de valori*. Coord.: CENUȘĂ, F., vol. XV. Chișinău: Pro Libra, 2021, p. 71-82. ISBN 978-9975-3274-4-2. ISSUE DOI: <https://doi.org/10.52505/filomod.2021.15.07> Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/71-82_1.pdf

CARUNTU-CARAMAN, Livia. *Englezismele în presa periodică din Republica Moldova (aspectele funcțional, fonetic, ortografic, morfologic, semantic)*: teză de doctor în filologie. Chișinău, 2017. CIOLAN, Alexandru. *Misterele cuvintelor*. București: Ed. Universității, 2012 [online]. Disponibil: https://www.academia.edu/37441277/MISTERELE_CUVINTELOR [citată 10.03.2022].

DCSR = *Dicționar de cuvinte și sensuri recente*, autori: DĂNILĂ, Andrei, TAMBA, Elena. București: Ed. Litera, 2014.

DECSN = *Dicționar explicativ de cuvinte și sensuri noi*, autori: PĂCURARU, Veronica, UNGUREANU, Violeta, VULPE, Ana. Chișinău: Ed. Pro Libra, 2016.

DEXI = *Dicționar explicativ ilustrat al limbii române*. Chișinău: Ed. ARC, Ed. GUNIVAS, 2007.

DRUȚĂ, Inga, VIERU, Lidia, VLAS, Mariana. Considerații privind constituirea terminologiei de branding în limba română. În: *Filologia modernă: Realizări și perspective în context european. Eugeniu Coșeriu: 100 de ani de la naștere. Limbajul ca sumă de valori*. Coord. CENUȘĂ, F., vol. XV. Chișinău: Pro Libra, 2021, p. 155-160. ISSUE DOI: <https://doi.org/10.52505/filomod.2021.15.17> Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/155-160_24.pdf

GIOROCEANU, Alina. Împrumut și creativitate lexicală în româna actuală: brand și familia lexicală. În: *Analele Universității din Craiova. Seria Științe Filologice. Lingvistică*, XXXII. Nr. 1, 2010 [online]. Disponibil: http://cis01.central.ucv.ro/litere/activ_st/articole_anale_lingvistica_2010_bis/gioroceanu_alina.pdf [citată 07.03.2022].

ICSO = *Inventar de cuvinte și sensuri noi atestate în mediul online*. Vol. 1., autori: BARBU, Ana-Maria, CROITOR, Blanca, NICULESCU-GORPIN, Anabella-Gloria, RADU, Carmen-Ioana, VASILEANU, Monica. București: Editura Academiei Române, 2020.

STOICHIȚOIU-ICHIM, Adriana. *Vocabularul limbii române actuale. Dinamică/Influențe/ Creativitate*. București: BIC ALL, 2007.

ZAFIU, Rodica. „Brânduială?” În: *România literară*, nr. 21, 2006 [online]. Disponibil: <http://www.romlit.ro/index.pl/branduiala> [citată 06.03.2022].

Notă: Articolul a fost realizat în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.01 *Valorificarea științifică a patrimoniului lingvistic național în contextul integrării europene*, Institutul de Filologie Română „B. P.-Hasdeu”.

CZU: 811.124'373.6/7

[https://doi.org/10.52505/1857-4300.2022.2\(317\).04](https://doi.org/10.52505/1857-4300.2022.2(317).04)

AFORISMELE ȘI EXPRESIILE LĂTINE: CLASIFICĂRI ȘI INTERPRETĂRI

Eugenia MINCU

Doctor habilitat în filologie, conferențiar universitar

E-mail: jana_mincu@yahoo.frORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3774-2599>

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” (Chișinău)

Dorina MACOVEI

Doctor în filologie

E-mail: dorinajulea@yahoo.comORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5345-5725>

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” (Chișinău)

Natalia ROTARI

Cercetător științific stagiar

E-mail: natasagolub87@mail.ruORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3882-2248>

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” (Chișinău)

Cristina NEGRU

Cercetător științific stagiar

E-mail: cristinaa.negru99@gmail.comORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0049-2511>

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” (Chișinău)

Latin Aphorisms and Phrases: Classifications and Interpretations

Abstract

In addition to updating classifications that have become traditional in analyzing Latin aphorisms and phrases (chronological perspective, *ab ovo* perspective), this article offers new perspectives to approach the Latin aphoristic corpus, such as the formal-semantic dimension, which allows attesting the phenomena of semantic increase, establishing relations of synonymy, antonymy, homonymy, inter- – intra-aphoristic levels, etc.; all these investigations are accompanied by etymological and semantic-pragmatic elucidations. The presence of figures of speech (antithesis, oxymoron, etc.) increases the degree of

expressiveness of Latin formulas. The interpretation of the hypernymy phenomenon is based on the three-dimensionality: ontology, deontology, gnoseology, their concepts having the status of hypernyms in establishing the semantic field.

Keywords: Latin aphoristic corpus, etymology, semantic-pragmatic approaches (*ad usum*).

Rezumat

Prezentul articol, pe lângă faptul că actualizează clasificări devenite tradiționale (perspectiva cronologică, perspectiva *ab ovo*) în analiza aforismelor și a expresiilor latine, propune noi perspective de abordare a corpusului aforistic savant, cum ar fi dimensiunea formal-semantică, care permite atestarea fenomenelor de expansiune semantică, stabilirea relațiilor de sinonimie, antonimie, omonimie, niveluri inter- – intraaforistice etc.; toate aceste investigații sunt însoțite de incursiuni etimologice și elucidări semantico-pragmatice. Prezența figurilor de stil (antiteza, oximoronul etc.) sporește gradul de expresivitate a formulelor latine. Explicarea fenomenului de hiperonimie are la bază tridimensionalitatea ontologie, deontologie, gnoseologie, iar conceptele acestora au statut de hiperonime în stabilirea câmpului semantic.

Cuvinte-cheie: corpus aforistic savant, etimologie, abordări semantico-pragmatice (*ad usum*).

Quidquid latine dictum, altum videtur – Tot ce se zice în latină, este înțelept

Introducere. Aforismele și expresiile latine oferă limbii latine statutul de „limbă de comunicare” prin excelență. Uzajul frecvent al corpusului savant (diverse domenii de activitate), popularizarea acestuia etc. demonstrează vitalitatea limbii latine, considerată model de formare științifică, personală și profesională (*Universalialia sunt realia et nomina (Esența lucrurilor și a numelor este universală)*). Actualizarea și interpretarea corpusului aforistic savant (care a trecut cu brio testul temporal), din perspective de cercetare semantico-pragmatică, oferă noi înțelegeri ale „lucrurilor” universale (echivalate cu spiritualitatea latină), întru revalorificarea acestuia și întru formarea „unei filogeneze a culturii” (Vianu, 2016, p. 25).

Drept surse de analiză a aforismelor și a expresiilor savante, au fost folosite următoarele lucrări: Anatol Ciobanu, Lidia Novac. *Mic dicționar latin-român de expresii consacrate* (2002); Lucian Jitaru. *Dicționar de maxime și expresii juridice latine* (2001); Eliza Mârza, Eleonora Ștefârța, Raisa Ghicavâi, Raisa Gladun, Nelly Negru. *Limba latină și bazele terminologiei medicale* (2006); Ala Bodlev-Tabanaru, Liliana Cojocaru, Natalia Luchianciuc-Melnic. *Dicționar tematic de maxime și expresii latine* (2011); I Berg. *Dicționar de cuvinte, expresii, citate celebre* (1968).

Perspectiva cronologică (Maznic, 2014, p. 155-159). În sistematizarea formulelor latine, vizează următoarele realități:

a) **realitatea latină antică** (*sub rosa – ad litt. sub trandafir* „în taină, în secret”; în vechea Romă, trandafirul era simbol al confidenței); *Homo erectus* („omul drept”, „omul în picioare”) – *Omul vertical* (despre primul om care a adoptat o poziție verticală a corpului). Se consideră că ar fi trăit două milioane de ani în urmă, existența lui fiind asociată cu industria uneltelor de piatră și cu un protolimbaj (Rizal, Westaway, Zaim, Bergh, Bettis *et al.*, 2020, p. 381-385).

b) **realitatea medievală**: *Sub specie aeternitatis – Sub semnul eternității/Din perspectiva eternității*” (Benedict Spinoza), expresia latinească este una de ordin filozofo-religios și vizează categoria timpului infinit, a tot ceea ce este *univers* și *adevăr*.

c) **realitatea latină târzie** (formule solemne utilizate în ritualuri, formule bibliografice, expresii consacrate etc.): *Felicio Augusto, melior Traiano! – Fii mai norocos ca Augustus și mai bun ca Traian!* (formulă pronunțată în Senatul Roman la inaugurarea împăraților, folosită până în sec. IV *post Chr.*). Sintagma se referă la bunăstarea Imperiului Roman percepută în timpul domniilor lui Augustus (asociat cu favoarea divină) și a lui Traianus (*Optimus – Cel mai bun*, asociat cu modestia imperială); *Ubi tu, Gaius, ibi ego, Gaia – Unde ești tu, Gaius, acolo voi fi eu, Gaia* (formulă de fidelitate pronunțată în cadrul ceremoniei de căsătorie); *Urbi et orbi – ad litt. Cetății (Roma) și omenirii* (formulă de adresare, utilizată în decretele Vaticanului și în mesajele papale); *Banni nuptiarum – Contract nupțial (matrimonial)* (formulă utilizată în timpul ceremoniei de cununie în biserici) etc.

Perspectiva ab ovo (*ad litt. de la ou/de la naștere/de la început*; Horațiu, *Ars poetica*, v. 147); „poetul îl lauda pe Homer că acesta a început războiul de la mânia lui Ahile și nu *ab ovo*, adică de la nașterea frumoasei Elena, care – pretinde legenda – s-a născut din oul Ledei. Latinii foloseau formula cu sens de „să începem cu începutul” (Berg, 1968, p. 17) și implică următoarele surse (Maznic, 2014, p. 155-159):

a) **Mitologie**: Figurile mitologice atestate în aforistica latină sunt următoarele:

1. Jupiter, zeul cel mai des amintit, stare de lucruri explicată prin poziția înaltă pe care o deține; echivalarea lui Jupiter (*Jupiter Optimus Maximus – Jupiter Cel mai Înalt*): *Ab Jove principium – Să începem cu Jupiter (să începem cu cel mai important)*; *Cælo imperium Jovis extulit ales – Pasărea lui Jupiter a ridicat imperiul spre ceruri* (vulturul a fost numit de către poeți pasărea lui Jupiter); *Jamque opus exegi, quod nec Jovis ira, nec ignis, nec poterit ferrum, nec edax abolere vetustas* (Ovidius) – *Am finalizat deja o lucrare pe care nici mânia lui Jupiter, nici focul, nici sabia, nici bătrânețea devastatoare nu o pot distruge* etc.

2. Minerva, zeița romană a meșteșugurilor, a profesiilor, a artelor: *Tu nihil invita dices faciesve Minerva – Tu nu vei zice și nu vei face nimic fără voia Minervei* etc.

3. Appollo, zeul luminii și al soarelui, protectorul artelor (inclusiv, *ars medendi – arta medicală*): *Eris mihi magnus Apollo – Vei fi pentru mine marele meu Apollo* (Publius Vergilius Maro) etc.

b) *Biblie*: *Da gloriam Deo!* – Dă glorie lui Dumnezeu!/Slavă Domnului!; *Jesus Nazarenus Rex Judæorum* – Iisus din Nazaret, Regele Evreilor; *Ex Deo* – De la Zeu/De la Domnul; *Redde Caesari quae sunt Caesaris, et quae sunt Dei Deo* – Dă-i Cezarului cele ce sunt ale Cezarului și lui Dumnezeu cele ce sunt ale lui Dumnezeu (Matei: 22, 21). Este răspunsul lui Iisus (cu trimitere la o monedă, pe care era gravată efigia împăratului) la întrebarea fariseilor dacă trebuie să plătească tribut romanilor etc.

c) *Evenimente istorice*: *Tu quoque, mi fili Brute?! – Și tu, Brutus, fiul meu?!* – se consideră că acestea sunt ultimele cuvinte adresate lui Brutus (considerat persoană de încredere), pe care le-a rostit Iulius Cezar, zărindu-l printre asasinii săi. Actualmente, expresia desemnează trădarea din partea pseudoprietenilor, descoperirea trădării etc.

d) *Realități romane*: *Barba crescit, caput nescit* – Barba crește, dar mintea nu știe/Barba a crescut, dar nu și mintea; *Barba non facit philosophum* – Barba nu te face filosof etc. Grecii antici considerau barba un simbol al înțelepciunii și al cunoașterii. Barba era un marker al maturității și al poziției sociale. Ulterior, moda bărbii este suprimată de către Alexandru cel Mare, care dobândește putere asupra Greciei, deoarece pentru romani, prezența bărbii simboliza barbarismul (lipsa de educație), iar o față curată de bărbat era un indicator al civilizației.

Perspectiva formal-semantică. În continuare vom prezenta exemple de formule latine, în care sunt cuprinse sensurile proprii ale cuvintelor latinești; prin juxtapunere, acestea dau naștere unui nou lexem, împrumutat în limba română (prin intermediul altor limbi). Această modificare formală suscită estomparea sensului primar și achiziționarea de noi sensuri.

De exemplu: *Medica menta, non medicamentis*. Formula latină explică etimologia cuvântului *medicament*, cuvânt la ordinea de zi în tratarea bolilor și care relevă principiul hipocratic al medicației: *Medica menta* – (din verbul latin *medeor*, *mederi* „a vindeca, a trata, a îngriji, a prescrie” + *mens, mentis, f* „minte”) „tratează cu mintea”, pentru că *Medicamenta heroica in manu imperiti sunt, uti gladius in dextra furiosi (in dextra manu) – Medicamentele active (= heroinele) în mâna unui impertinent sunt ca o sabie în mâna (dreaptă) a furiosului*.

Formula latină *Res publica est res populi – Lucrul public este lucrul poporului* facilitează înțelegerea cuvântului *republică* (< lat. *res + publica* → *respublica, ae, f* „lucru public”), atestat în latină, inclusiv în expresii de tipul: *Actum est de Republica – ad litt. Actul este despre Republică/Este vorba de Republică; Principes mortales, respublica aeterna – Conducătorii sunt muritori, republica este eternă (veșnică)*.

În prezent, cuvântul *republică* este „un stat în care puterea executivă este exercitată de organe alese public (și periodic)”, dar și „formă de guvernământ în care organele supreme ale puterii de stat sunt alese pe un timp determinat; țară care are o formă de guvernământ de acest tip”.

Termenul *jurisprudență* desemnează „totalitatea hotărârilor pronunțate de organele de jurisdicție într-un anumit domeniu” și s-a format prin aglutinarea cuvintelor latine *juris* și *prudentia* (*ad litt.* „prudența dreptului, a legii”) care, inițial, avea sensul de „filosofie a dreptului”; ulterior, „analiza naturii dreptului și a sistemelor juridice”.

Actualmente, formula latină *juris prudentia* → *jurisprudență* este aplicată în domeniul respectiv de specialitate cu sensul de „soluție dată cu prilejul dezlegării unei cauze de către tribunale sau alte organe de jurisdicție, prin interpretarea unei norme prevăzute de lege sau de alt act normativ ori, în lipsă, prin determinarea normei juridice aplicabile cazului, cu ajutorul principiilor legislației”. Totuși, nu întotdeauna sunt atestate modificări semantice esențiale. Formula latină *bene merenti* este prezentă în dicționarele limbii române (dexonline.ro), care oferă următoarea explicație: „*bene-merenti* m. («celui ce a binemeritat»), medalie sau decorațiune română, creată de Carol în 1876 și dată celor ce au adus servicii literelor, științelor și artelor”); totodată, dicționarul explică adjectivul cu patru terminații *binemeritat*, *-ă*, *binemeritați*, *-te* „care este meritat cu prisosință”, parte a vocabularului fundamental al limbii române. Formula latină *manu scriptum* – *scris de mână* este baza cuvântului *manuscris* „text scris de mână sau, prin extensiune, dactilografiat; sinonim: *izvod*”.

Uneori, procesul de juxtaponere nu influențează semantica formulei latine: *Qui pro quo*, atestat în dicționar (*ibidem*) *quiproquo* – *ad litt.* *cine pentru ce*; totuși, se oferă și o altă explicație care vine să indice contextul de utilizare a acestei expresii latine: „confuzie de persoane sau de lucruri; intervertire”.

Perspectiva relații semantice. Corpusul aforistic latin exteriorizează procesele „de facere”, „modelare” ale lumii universale, generând prezența fenomenelor semantice (sinonimia, antonimia, omonimia etc.).

I) *Relații de sinonimie:*

Sinonimia, considerată un indicator al expresivității, are totuși o prezență redusă.

Câteva exemple: *Ab ovo* (Horatius, „*Ars poetica*”) „de la ou, de la origini, a începe cu începutul, a o lua de la „A” = *ab origine* „de la origine” = *ab initio* „de la început, de la capăt”, toate acestea sunt atestate în dicționarul limbii române (dexonline.ro).

Sinonimia, la nivel de aforisme și expresii latine, are la bază și:

- 1) Inversarea ordinii cuvintelor (Druță, 2013, p. 57), care nu alterează sensul cuvântului: *Avis rara* = *Rara avis* (Juvenalis) – *ad litt.* „pasăre rară (despre o persoană neordinară)”; *Non multa sed multum* = *Multum, non multa* (Quintilianus, „*De institutione oratoria*”, X, 1, 59; Pliniu cel Tânăr „*Epistulae*”, 7) „nu multe, ci mult; nu mulțimea cunoștințelor contează, ci calitatea lor. Trebuie să spui mult în cuvinte puține” (*ibidem*) etc.
- 2) Înlocuirea unui cuvânt, dar menținerea integrității semantice a aforismului:

Dura necessitas – *Necesitate dură* și varianta *Dira necessitas*. Traducătorul englez Bentley a propus să facă această modificare în textul lui Horațiu, considerând epitetul *dura* („dur, crud, inflexibil”) mai potrivit pentru substantivul *necessitas*, spre deosebire de *dira* („sinistru, îngrozitor, feroce”).

Lupus pilum mutat, non mentem – *Lupul își schimbă părul, dar nu și mintea*. Se consideră că original este aforismul *Vulpes pilum mutat, non mores* – *Vulpea își schimbă pielea, dar nu și moravurile (viciile)* (Suetonius).

II) **Relații de antonimie:**

Acest tip de relații este susceptibilă de a reflecta opoziția de sens dintre aforisme (nivel interaforistic), dar se atestă și per aforism (nivel intraaforistic), adică este un tip de relații semantice între unități lexicale, care dețin semnificații opozante. Lingvista Angela Bidu-Vrănceanu menționează: „Antonimia este o relație semantică privilegiată, dar care, prin rigiditatea condițiilor cerute, are o prezență limitată atât în limbajul lexicului comun, cât și în lexicul specializat, pentru că numele cu referent concret nu au antonime” (2007, p. 130).

Așadar, în corpusul aforistic, se atestă o „prezență limitată” a antonimelor, la nivel de conținut, redată formal prin următoarele mijloace lingvistice:

1) **Prepozițiile de negație *non*, *in-*** (în limba română – prefixele de negație *ne-*, *in-*):

- *Persona grata* „persoană agreată de un guvern pe lângă care este acreditată diplomatic” ≠ *Persona non grata* „denumire folosită pentru a desemna un reprezentant diplomatic despre care statul în care a fost acreditat declară că trebuie să-și înceteze activitatea pe teritoriul respectiv; persoană indezirabilă”.
- *Lex certa* „lege certă” ≠ *Lex incerta* „lege incertă”, formule utilizate în jurisprudență.
- *Lex scripta* „lege scrisă; principiul legalității în sfera dreptului penal internațional” ≠ *Lex non scripta* „lege nescrisă”, formulă ce se atribuie valorilor general umane. Aici ne putem referi mai degrabă la stabilirea unor relații de pseudoantonimie.

2) **Prepoziții care se află în relații de antonimie *ante* „înainte” ≠ *post* „după”:**

- *Post amicitiam credendum est, ante amicitiam iudicandum* – *O prietenie de încredere (adevărată) trebuie pusă la încercare*.

3) **Așa-numitele „lexeme polare”** (Stoichițoiu-Ichim, 2001, p. 133-134), care induc o antonimie relativă (criteriul etimologico-semantic).

Referindu-se la etimologia antonimelor, Nuaré menționa: „În limbă niciodată nu apare o noțiune care să nu conțină concomitent și opozanta sa, generată chiar în momentul apariției noțiunii” (*apud* Danilenko, 1977, p. 2).

Relația de antonimie (Bidu-Vrănceanu, 2007, p. 130) este stabilită riguros la nivelul sistemului, în funcție de criterii logice – relația dintre contrarii sau relația dintre contradictorii.

a) Antonimie contrară: *viață* ≠ *moarte*; *tânăr* ≠ *bătrân*, *senil* (vârstele omului); *cap* ≠ *călcâi* (corpul uman) etc.

Ad vitam „pentru viață, numai în timpul vieții” ≠ *ad mortem* „până la moarte”, cu pretenții de a stabili o relație semantică de sinonimie între aceste două formule latine, făcând trimitere la conceptul „viață”. Expresia *ad vitam*, completată cu adjectivul *aeternam* (adjectiv cu trei terminații *aeternus*, *a*, *um*): *ad vitam aeternam* „spre viață veșnică, spre eternitate, pentru viață veșnică (pentru totdeauna, pentru vecie)” face trimitere la conceptul „moarte”; atestăm relații de antonimie interaforistică (*ad vitam* ≠ *ad vitam aeternam*), dar și de sinonimie (*ad vitam aeternam* = *ad mortem*).

Deseori cuvintele aflate într-o relație de antonimie sunt parte a aforismului; menționăm o antonimie intraaforistică: *A bove majori discit arare minor* – *De la boul bătrân învață a ara cel tânăr*; *Juvenes plura loquuntur, senes utiliora* – *Tinerii vorbesc mai mult, bătrânii – mai util* etc.

A capite ad calcem – *ad litt.* *Din cap până la încălțăminte* (= *călcâi*)/*Din cap până în talpă*/*Din creștet până în talpă* (capul (= creștetul) este segmentul superior al corpului uman, iar talpa – punctul inferior).

b) Antonimie care exprimă opoziție calitativă: *dulce* ≠ *amar* etc.; nivel intraaforistic: *Dulcia quandoque amara fieri* – *Uneori cele dulci devin amare*; *Radices litterarum amarae sunt, fructus dulces* – *Rădăcinile învățăturii (educației) sunt amare, fructele sunt dulci* etc.

c) Antonimie care exprimă opoziție de acțiune, proprietate, semn etc. Acest tip de antonimie se atestă la nivel interaforistic: *a învinge* ≠ *a pierde*: *In hoc signo vinces!* – *ad litt.* *Cu acest semn vei învinge!* ≠ *Qui totum vult, totum perdit* – *ad litt.* *Cine vrea totul, pierde totul* etc.

III) *Relații de omonimie:*

„Cuvintele cu mai multe sensuri – scrie academicianul Iorgu Iordan – se numesc omonime” (1956, p. 39) sau, în opinia lui Theodor Hristea, „omonimele sunt două sau mai multe cuvinte identice din punct de vedere formal și complet diferite în ceea ce privește sensul” (1984, p. 21). Literatura de specialitate menționează următorii factori etiologici în stabilirea relației de omonimie: degradarea polisemiei, împrumuturile, terminologia populară, coincidența fonică etc. În continuare, ne vom referi la fenomenul de degradare a polisemiei, drept forță motrice în dezvoltarea omonimiei la nivel de aforisme și expresii latine. Dezagregarea polisemiei produce omonimia semantică (Ullmann, 1962, p. 221). În delimitarea omonimelor, având drept reper degradarea polisemiei, se axează pe criteriul semantic: estomparea sensului și a motivației cuvântului (Vinogradov, 1953, p. 13, 26, 27).

În cele ce urmează, propunem analiza latinescului *pectus*, *pectoris*, *n* din perspectiva degradării semantice. Cuvântul latinesc *pectus*, *oris*, *n* „piept” este supus dezagregării semantice, inclusiv în sintagmele latine: 1) „curaj”: *forti pectore* – *cu piept tare (dârz)*; 2) „inimă, suflet”: *toto pectore amare* – *a iubi din tot pieptul (din toată inima, din tot sufletul)*; 3) „aspirație”: *aspicies, quantum dederis mihi pectoris* –

ceea ce vine din pieptul meu; 4) „minte, gândire”: *toto pectore cogitare* – a cugeta din tot pieptul; 5) „stomac”: *pectore egerere dapes* – în piept (= stomac) ultima masă (Dvoretzki, 1976, p. 734). Parte componentă a formulelor latine, lexemul își menține abilitățile semantice, stabilind relații de omonimie:

1) „suflet”, „inimă”: *Ab imo/immo pectore* – Din adâncul sufletului (inimii). Este prezentă relația de meronimie parte-întreg: piept → inimă → suflet (deoarece se consideră că sediul sufletului este inima).

Alte exemple: *Deus est in pectore nostro* – Dumnezeu este în pieptul (sufletul) nostru (în inima noastră) (Ovidius); *Pectus est quod disertos facit* – Inima (sufletul) este cea (cel) care ne face elocvenți. Ultimul aforism face trimitere la omul-personalitate; la abilitățile de gândire, cugetare, care vin din pieptul acestuia și care depind, în mod direct, de inima omului.

2) „stomac”: *Omne supervacuum pleno de pectore manat* – Tot ceea ce este de prisos curge din inima plină (stomacul plin).

Perspectiva stilistică (antiteza, oximoronul). De asemenea, menționăm prezența figurilor de stil, la nivel intraaforistic:

Ars longa, vita brevis – ad litt. Arta e lungă, viața e scurtă (varianta latină a primului aforism hipocratic); *Principes mortales, respublica aeterna* – Conducătorii sunt muritori, republica este eternă (veșnică).

În formula latină *Fructu non foliis arborem aestima* – Estimează (apreciază) un arbore după fructe și nu după frunze, este atestată opoziția netraditională fruct/frunză, care are la bază pragmatismul uman; fructul semnificând rezultatul (consumabil) unei activități umane, frunza făcând trimitere la aspectul estetic al acestei activități. Tot aici, sunt omniprezente asocierile contextuale, constituite în baza relației de meronimie: *Qui vitia odit, homines odit* – Cine urăște viciile, urăște oamenii, viciile fiind considerate parte componentă a ființei umane (vezi în continuare *hiperonimia*).

Menționăm, de asemenea, prezența oximoronului (asocierea paradoxală a doi termeni incongruenți și aparent incompatibili) în corpusul aforistic: *Festina lenti!* – Grăbește-te lent (încet)!; *Dulce periculum* – Dulce pericol; *Dulce bellum* – Dulce război etc.

Perspectiva conceptuală (hipo-/hiperonimică). În articolul *L'hyponymie dans la structuration des terminologies* (1990, p. 79-86), Pierre Lerat face o tratare a hiperonimiei, având drept reper „conceptologia lui Wüster” – raportul semantic între diferite unități lexicale. Transpoziționat în corpusul aforistic savant (ansamblu de unități conceptuale), fenomenul exteriorizează interacțiunea logică ierarhică a unităților conceptuale.

Hiperonimul formează raportul între o noțiune generică și o noțiune pe care o cumulează. Astfel, hiperonimia (< gr. *hyper* „de asupra” + < gr. *onoma* „nume”) este rezultatul cumulării logice de caracteristici, formând limita superioară,

iar hiponimia (< gr. *hypo* „sub” + < gr. *onoma* „nume”) este limita inferioară. Ambele exteriorizează structurile paradigmatică ce țin de un câmp semantic.

Pornind de la tridimensionalitatea ontologie, deontologie, gnoseologie, corpusul aforistic savant are drept hiperonime conceptele acestora (v. Mincu, Macovei, Rotari, Negru, 2021, p. 100-103).

Aceste hiperonime au un rol logico-semantic definitiv în stabilirea unei relații semantice de subordonare, care implică „ierarhizarea conceptual-semantică și care, la rândul ei, presupune o abordare relațională a unităților de limbă în lexicul comun și în cel specializat” (Bidu-Vrăncianu, 2007, p. 136). Corpusul aforistic nu este o excepție.

De exemplu: Hiperonimul *homo, inis, m* subordonează conceptele:

- a) Om (corp fizic, calități fizice): *corp, cap, trunchi, piept, inimă* etc.;
- b) Om (corp mental, spirit): *gândire, studiu* etc.;
- c) Om (corp al sufletului): *univers, viață – moarte, calități* etc.

Model: **Homo, inis, m** (corp fizic, dimensiunea ontologică)

Corpus, oris, n – Corp: *Labor corpus firmat – Munca întărește corpul; Mollities corpus debilitat – Moleșirea relaxează corpul* (Linée); *Non est census supersalutis corporis* (varianta *Non est census super censum salutis corporis*) – *Nu este nimic mai de preț decât sănătatea (corpului); Mens sana in corpore sano bonum magnum est* – *O minte sănătoasă într-un corp sănătos este o avere* (Iuvenalis) etc.

Segmente ale corpului uman:

1. Segmentul *caput, itis, n – Cap:*

Caput, itis, n – Cap: *Barba crescit, caput nescit – Barba crește, capul nu știe; caput Medusae – ad litt. capul meduzei, angiopatie congenitală.*

Facies, ei, f – Față: *Facies Hippocratica – față hipocratică/fața muribundului.*

Oculus, i, m – Ochi: *Oculi plus vident quam oculus – Mai mulți ochi văd mai mult decât unul; De visu – Cu propriii ochi; Ad oculos – Înaintea ochilor/Vizibil.*

Auris, is, f – Ureche: *Homines amplius oculis, quam auribus credunt – Oamenii cred mai mult ochilor decât urechilor; Qui habet aures audiendi, audiat – Cine are urechi de auzit, să audă* (Evanghelia după Matei).

Lingua, ae, f – Limbă: *Lapsus linguae – Greșeală de exprimare; Favete linguis! – ad litt. Păziți-vă limbile!/ Liniște, nu tulburați solemnitatea!, formulă de cult a preoților romani; De lingua stulta, incommoda multa – De la o limbă proastă vin multe neplăceri* etc.

2. Segmentul *trunchus, i, m – Trunchi:*

Pectus, oris, n – Piept: *Pectus est quod disertos facit – Inima (sufletul) este cea (cel) care ne face elocvenți.*

Venter, tris, m – Ventru: *Ex ventre crasso tenuem sensum non nasci – O sensibilitate fină nu apare dintr-o burtă grasă.*

Venter, tris, m/Stomachus, i, m – Stomac: *Plenus venter non studet libenter – Ventrul (burta) plin nu învață cu plăcere; Epistula plena stomachi – Epistula plină a stomacului „indispoziție”.*

Dorsum, i, n/dorsus, i, m – Spate: *Dorsus totus prurit – Tot spatele îl mănâncă! A-l mânca spatele (pe cineva).*

3. Segmentele membrum superiore et membrum inferiore – Segmentele membre superioare și membre inferioare:

Manus, us, f – Mână: *Manu scriptum – Scris de mână, manuscris; Manus manum lavat – O mână spală pe alta (Epiharm).*

Digitus, i, m – Deget: *At pulchrum est digito monstrari et dicier: hic est! – O, este frumos atunci când ești arătat cu degetul și îți se spune: „Acesta este!” etc.*

Pes, pedis, m – Picior: *Sesquipedalia verba – Cuvinte lungi de un picior și jumătate; Nunc este bibendum, nunc pede libero pulsanda tellus! – Acum să bem, acum să batem cu piciorul, liber (în voce), pământul!*

Fiecare dintre aceste segmente pot implica hiponime, în situația în care nu ating limita inferioară, de exemplu:

Stomachus, i, m – Stomac: *Difficile est habere bonum stomachum – Este dificil să ai un stomac bun → manduco, ere – Homini cibus utilissimus est simplex – Mâncarea obișnuită este cea mai utilă pentru oameni → simpulum, i, m – Excitabat enim fluctus in simpulo – A stârni furtuna într-o lingură etc.*

Manduco, ere – A mânca (aportul alimentar) → **fames, is, f** (senzația de foame) – *Fames artium magister – Foamea – profesor al artelor → nutrimen, inis, n* (regim de alimentare) – *Ut sis nocte levis, sit cena brevis – Dacă vrei să dormi bine, mănâncă puțin; Homini cibus utilissimus est simplex – Alimentația naturală este cea mai folositoare → vita, ae, f* (principiu al vieții) – *Edimus, ut vivamus, non vivimus ut edamus – Mâncăm ca să trăim, dar nu trăim ca să mâncăm.*

Bibo, ere – A bea: *Nunc est bibendum – Acum să bem! (Horatius) din Nunc este bibendum, nunc pede libero pulsanda tellus! – Acum să bem, acum să batem cu piciorul, liber (în voce), pământul! Poetul salută victoria romanilor și este un îndemn entuziast la sărbătorirea unui mare succes → vinum, i, m In vino veritas! – Adevărul este în vin! etc.*

În baza acestui model (atribuit la dimensiunea ontologică) pot fi dezvoltate și alte câmpuri complexe conceptual-semantice, dimensiunile ontologie, deontologie, gnoseologie.

Tot aici, menționăm că relațiile de hiperonimie – hiponimie sunt omniprezente nemijlocit în cadrul relațiilor parte-întreg: *Ab uno disce omnes – După unul, îi poți cunoaște pe toți/După unul îi poți judeca pe toți* (Publius Vergilius Maro, „Aeneis”); *Ab uno ad omnes – De la unul la toți etc.*

Concluzii. Corpusul aforistic latin este supus unui proces de modelare continuu, dată fiind reactualizarea (uzuală, domeniială). Sunt analizate formule semantice care, prin conjuncție, au format noi cuvinte: *res publica → republică; medica*

mentis → *medicamente* etc. Fenomenele semantice sunt omniprezente (sinonimia, antonimia, omonimia etc.). S-au identificat situații de sinonimie, la nivel de formulă latină, care au drept reper inversia ordinii, substituirea unui cuvânt etc. În pofida faptului că „numele cu referent concret nu au antonime”, în corpusul aforistic latin antonimia are o existență, fie și limitată. Sunt atestate, în special, situații de antonimie (interaforistică și intraaforistică). Variabilitatea cuvintelor latine generează cameleonismul, desemantizarea (parțială sau totală) permite noi includeri semantice și este generatoare de așa fenomene semantice ca omonimia etc. Hiponimia și hiperonimia atestată exteriorizează fenomenul de interacțiune logică ierarhică a unităților conceptuale: om → corp fizic; om → corp mental; om → suflet etc. care, atribuite conceptelor tridimensionalității – ontologie, deontologie, gnoseologie, deschid noi perspective de abordare a spiritualității antice. Limba latină rămâne a fi „limbă de comunicare” prin excelență, de înțelegere a realității, de cultivare a valorilor universal-existențiale.

Referințe bibliografice:

BERG, I. *Dicționar de cuvinte, expresii, citate celebre*. București: Știința, 1968. [online]. Disponibil: [DICTIONARE – fdocuments.in_dictionar-cuvinte-expresii-citate-celebrel.pdf](#) [citată 14.01.2022]

BIDU-VRĂNCEANU, Angela. *Lexicul specializat în mișcare. De la dicționare la texte*. București: Editura Universității din București, 2007.

BODLEV-TABANARU, Ala, COJOCARU, Liliana, LUCHIANCIUC-MELNIC, Natalia. *Dicționar tematic de maxime și expresii latine*. Cahul: Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul, 2011.

CIOBANU, Anatol, NOVAC, Lidia. *Mic dicționar latin-român de expresii consacrate*. Chișinău: Museum, 2002.

Danilenko = ДАНИЛЕНКО, Валентин. *Лексика языка науки. Терминология. Авторефер. дисс. на соиск. учен. степени д-ра филолог. наук*. Москва: АН СССР, Ин-т рус. языка, 1977.

DRUȚĂ, Inga. *Dinamica terminologiei românești sub impactul traducerii*. Chișinău: CEP USM, 2013.

Dvoretcki = ДВОРЕЦКИЙ, Иосиф. *Латинско-русский словарь*. Москва: Издательство Русский язык, 1976.

HRISTEA, Theodor. *Sinteze de limba română*. București: Albatros, 1984.

IODAN, Iorgu. *Limba română contemporană*. București: Editura Ministerului Învățământului, 1956.

JITARU, Lucian. *Dicționar de maxime și expresii juridice latine*. Chișinău: Museum, 2001.

LERAT, Pierre. L'hyponymie dans la structuration des terminologies. În: *Languages*, 1990, vol. 25, p. 79-86.

MAZNIC, Silvia. Aforistica latină: încercări de clasificare. În: *Limba română* (Chișinău). 2014, nr. 4, p. 155-159.

MĂRZA, Eliza, ȘTEFĂRȚA, Eleonora, GHICAVĂI, Raisa, GLADUN, Raisa, NEGRU Nelly. *Limba latină și bazele terminologiei medicale*. Chișinău: CEP Medicina, 2006.

MINCU, Eugenia, MACOVEI, Dorina, ROTARU Natalia, NEGRU Cristina. Corpusul aforistic latin: sumă a valorilor existențiale universale și didactică. În: *Lecturi in memoriam acad. Silviu Berejan*. Ediția 5, 10 noiembrie 2021, Chișinău: Pro Libra, 2021, p. 100-103.

RIZAL, Yan, WESTAWAY, Kira E., ZAIM, Yahdi, van den BERGH, Gerrit D., BETTIS, E. Arthur *et al.* Last appearance of Homo erectus at Ngandong, Java, 117000–108000 years ago. În: *Nature*, 2020, p. 381-385.

STOICHIȚOIU-ICHIM, Adriana. *Semiotica discursului juridic*. București: Editura Universității din București, 2001.

ULLMANN, Stephen. *Semantics: An Introduction to the Science of Meaning*. Oxford: Jackson, Son & Co, 1962.

VIANU, Tudor. *Dicționar de maxime comentat*. București: Saeculum, 2016.

Vinogradov = ВИНОГРАДОВ, Виктор. Основные типы лексических значений слова. În: *Вопросы языкознания*. 1953, nr. 5, с. 13-27.

Surse:

Dexonline.ro = <https://dexonline.ro/definitie/>

Notă: Articolul a fost realizat în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.01 *Valorificarea științifică a patrimoniului lingvistic național în contextul integrării europene*, Institutul de Filologie Română „B. P.-Hasdeu”.

NUME DE FAMILIE CARE PROVIN DIN TERMINOLOGIA PRELUCRĂRII PIEILOR

Teodor OANCĂ

Doctor în filologie, profesor universitar

E-mail: teodoroanca@yahoo.com

ORCID: <https://orcid.org/000-0002-4006-2009>

Universitatea din Craiova, România

Surnames Derived from the Hide Processing Terminology

Abstract

Since the earliest times, hide processing has been a necessity in order to provide people with clothing and footwear. In the Middle Ages, craftsmen specialized in hide processing were differentiated and names according to the pieces of clothing or footwear they produced: they were furriers or skinners, shoemakers, leather cutters, traditional footwear makers and tanners etc.

An important role in the development of this type of activity (processing domestic and wild animal hides) has been played by the technological progress that involved the use of chemical substances meant to ensure high-quality products.

The appellatives selected as being part of the hide processing terminology became sources of nicknames or bynames in the 19th century, and later became official surnames as a result of the 1895 Name Law. At present 175 active surnames have been identified and the region and county frequency of occurrence is mentioned in the Appendix, according to The Anthoponymic Romanian Database.

Keywords: surname, byname, terminology, furrier, cap, shoemaker, sheep, tanner, fox.

Rezumat

Prelucrarea pieilor a răspuns necesității de confecționare a obiectelor de îmbrăcăminte și încălțăminte din timpuri străvechi. În Evul Mediu meșterii în prelucrarea pieilor s-au diferențiat după obiectul produs, ajungându-se să se numească cojocari, cizmari, curelari, opincari, tăbăcari etc.

Un rol important în dezvoltarea activității curente a meșterilor în prelucrarea pieilor de animale domestice și sălbatice l-a jucat perfecționarea tehnologiei de lucru prin utilizarea unor substanțe chimice care să asigure un nivel calitativ superior produselor finite.

Apelativele care au fost reținute ca făcând parte din terminologia prelucrării pieilor au fost sursă de creare de porecle și supranume în secolul al XIX-lea, care au ajuns să se impună ca nume de familie oficiale prin efectul *Legii asupra numelui* din 1895. Au fost

identificate 175 de nume de familie active în prezent, care figurează în *Anexă* cu frecvența lor pe regiuni și județe, conform *Bazei de date antroponimice a României* (BDAR).

Cuvinte-cheie: nume de familie, supranume, terminologie, cojocar, căciulă, cizmar, oaie, tăbăcar, vulpe.

Prelucrarea pieilor a avut ca motivație valorificarea lor pentru confecționarea obiectelor de îmbrăcăminte și încălțăminte încă din cele mai vechi timpuri. La început pieile au fost un produs secundar, obținut în urma sacrificării unor animale pentru obținerea cărnii ca hrană.

Dovezile de existență a preocupării de prelucrare a pieilor sunt relativ puține pentru epoci vechi, cele care există sunt, totuși, mărturie a practicării acestui meșteșug. Unele basoreliefuli de pe Columna lui Traian, Monumentul de la Adamklissi sau relicve descoperite în unele situri arheologice pun în evidență imagini cu obiecte de îmbrăcăminte și încălțăminte confecționate din piei de animale. Tradiția prelucrării pieilor n-a cunoscut sincope. „Moștenite de la daco-geți, piesele respective de îmbrăcăminte și încălțăminte (căciula, cojocul, pieptarul, cureaua, opinca etc.) au rămas reprezentative și pentru români. De aceea, ele nu lipsesc nici din cele mai vechi picturi care au ca personaje țărani români” (Iordache, 1996, p. 312).

Sunt invenții și procedee tehnice care au jucat un rol deosebit în munca meseriașilor în trecutul istoric. Pot fi date ca exemple roata olarului, devenită indispensabilă în activitatea de olărit, folosirea sării la conservarea și argăsirea pieilor de animale, utilizarea tananților la tăbăcitul pieilor (Olteanu, 1969, p. 319), identificarea rolului cheagului în procesul de închegare a laptelui pentru obținerea brânzei, inventarea joagărului și a fierăstrăului de mână, care au devenit unelte în procesul de prelucrare a lemnului, inventarea calapodului metalic, atât de necesar cizmarului, a dălții cu tăișul curbat pentru scobit în lemn, fără de care n-au putut fi confecționate obiecte necesare în gospodărie (linguri, solnițe, albi) etc.

Pe măsură ce activitatea meșterului se diversifica, fiecare lucrare tehnică a primit un nume care a îmbogățit terminologia de specialitate. Același lucru s-a întâmplat cu obiectul nou creat, care corespundea unei necesități dovedite.

Încă din faza dobândirii deprinderilor de prelucrare a pieilor de animale, cei care se consacraseră acestei meserii s-au bucurat de aprecierea celor din jur. Mulți meseriași au ajuns cu vremea să fie numiți nu cu numele personal, ci cu numele meseriei practicate. În felul acesta a apărut supranumele care echivala cu un nume de familie neoficial. Astăzi funcționează ca nume de familie, transmis de la o generație la alta pe linie bărbătească de mai bine de un secol: *Blănar* (DLRM: „Meseriaș care lucrează sau vinde blănuri”), *Blănaru*, *Căciularu*, *Ciubotaru*, *Cizmaru*, *Cojocar*, *Curelaru*, *Găitănar*, *Opincaru*, *Pielaru*, *Șelaru*, *Tăbăcaru*, *Tolbaru*, *Trăistaru* etc. (vezi *Anexa*). Numele acestea exprimă specializarea unor meșteri în prelucrarea pieilor.

Despre existența unor meseriași, înregistrați în documente istorice, avem puține informații, dar supranumele cu care erau cunoscuți și care provenea din ceea ce numim azi terminologia prelucrării pieilor, reprezintă o bogată sursă de informație. Unele supranume provin de la nume de animale domestice și sălbatice, ale căror piei reprezentau obiectul activității lor curente. În dicționarul lui Alexandru Gonța întâlnim supranume precum: *Bou*, *Cerbul*, *Iepure*, *Lupu*, *Tauru*, *Țapu*, *Ursu*, *Veveriță*, *Vidra* etc., atestate în secolele al XVI-lea și al XVII-lea. Printre purtătorii acestor supranume au fost, cu siguranță, și meseriași în prelucrarea pieilor. Surprinde existența azi a n. fam. *Bour*; al cărui etimon, *bour*; trebuie să fi rămas activ în secolul al XIX-lea, cu deosebire în Moldova, unde se înregistrează frecvența cea mai numeroasă a numelui (vezi *Anexa*).

Altă sursă indirectă de apreciere a nivelului de prelucrare a pieilor de animale în Evul Mediu românesc o reprezintă activitatea de export a acestora: „Se vindeau în alte țări și piei de vite, blănuri de animale sălbatice (veveriță, jder, vulpe, pisică sălbatică, iepure. [...] Toate sunt trecute în actele vremii” (Giurescu, 1973, p. 157). Fără îndoială că pieile erau argășite sau tăbăcite, în funcție de proveniența lor.

Numele de familie reținute în lucrarea de față, 175 la număr, provin din termeni înregistrați de Gheorghe Iordache în cartea *Ocupații tradiționale pe teritoriul României*, vol. IV, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1996, și din alte surse, coroborate cu BDAR (vezi *Referințe bibliografice*).

În ce privește terminologia prelucrării pieilor, am avut în vedere și cuvinte din vocabularul curent al meșterilor cojocari și tăbăcari, în care intră și numele meseriei celor care se îngrijesc de animalele ale căror piei sunt supuse unui proces tehnologic. Avem în vedere n. fam. *Baciu*, *Berbecaru*, *Bivolaru*, *Ciobanu*, *Ciurdar*, *Mocanu*, *Păcuraru*, *Văcaru* (vezi *Anexa*). Lor li se alătură vânătorii (> n. fam. *Vânătoru*), care încredințează cojocarilor pieile animalelor vâdate, și măcelarii (> n. fam. *Măcelaru*), care sacrifică animale pentru obținerea cărnii, iar pieile ajung la cojocari și tăbăcari. În secolul al XIX-lea, apelativul *casap* (= măcelar) era activ în limbă, cu deosebire în Moldova și Muntenia, fapt dovedit și de frecvența de acum a numelui *Casapu*, potrivit BDAR.

O secțiune aparte din terminologia prelucrării pieilor o formează numele animalelor domestice, ale căror piei erau argășite sau tăbăcite. „În procesul tehnologic de prelucrare a pieilor se foloseau, ca materie primă, pieile brute de animale domestice (boi, vaci, oi, capre viței) și de animale sălbatice (lupi, vulpi, urși, jderi etc.)” (Olteanu, 1969, p. 79). De la aceste nume au rezultat porecle, devenite supranume. Din 1895, în baza *Legii asupra numelui*, ele s-au consacrat ca nume de familie oficiale. În *Anexă* figurează, cu frecvența înregistrată pe județe, următoarele nume de familie cu grafia existentă în documentele de stare civilă: *Berbec*, *Berbece*, *Bicu*, *Bivol*, *Bivolu*, *Bou*, *Calu*, *Capră*, *Căpriță*, *Cîrlan*, *Dulău*, *Junc*, *Juncan*, *Miel*, *Mielu*, *Mînz*, *Mînzat*, *Mînz*, *Oaie*, *Ogaru*, *Purcea*, *Purcel*, *Tauru*, *Țapu*, *Vacă*, *Vițel*. Prezintă interes și unele animale sălbatice, ale căror piei

erau valorificate atât în interiorul țărilor românești, cât și la export. Reținem din BDAR numele de familie: *Bour, Căprioară, Căprioru, Cerbu, Ciută, Iepure, Jderu, Lupu, Ursu, Veveriță, Vidra, Vulpe, Vulpoi*. Unele pieci, ca cele de jder, veveriță sau vulpe intrau în atenția cojocarilor pentru confecționarea unor accesorii la diferite obiecte de îmbrăcăminte.

Produsele rezultate din prelucrarea pieilor sunt de o mare diversitate. Sunt de menționat, în primul rând, cele de îmbrăcăminte și încălțăminte de la care au rezultat numele de familie: *Becheș, Bundă, Burcă, Căiță, Căciulă, Chimir, Cioarec, Ciubotă, Cojoc, Glugă, Jercălău, Mînecan, Nădrag, Opincă, Papuc, Șapcă* (vezi *Anexa*). Altă categorie de nume de familie o formează cele care provin de la numele obiectelor confecționate din piele, care au diferite întrebuințări: *Burduș, Ciur, Curea, Dîrmon, Găleată, Geantă, Palașcă, Tașcă, Tăgîrță, Traistă* (vezi *Anexa*).

O categorie aparte de nume de familie se revendică de la apelative care numesc o parte a obiectului confecționat. *Bumb* (> n. fam. *Bumb*) este sinonim cu *nasture*, executat din piele (Iordache, 1996, p. 338); *burduf* (> n. fam. *Burduf*) numește în Moldova o bucată de piele argăsită, albă, moale, din care se confecționează un sac de piele (*ibidem*, p. 336); *călcâi* (> n. fam. *Călcâi*) reprezintă partea posterioară a opincii; *ceapraz* (> n. fam. *Ceapraz*) este șiretul sau panglica de mătase (Iordache, 1980, p. 121); *cioc* (> n. fam. *Cioc*) i se spune părții din vârf a opincii, numită și *gurgui*; *curmei* (> n. fam. *Curmei*) numește legătura pentru închiderea burdufului la gură (vezi *Anexa*, unde figurează alte apelative de la care provin nume de familie precum *Funie, Gaură, Găitan, Guler, Gurgui, Pulpă, Talpă, Urmă*).

În limbajul cojocarilor și tăbăcarilor, *argăseală* este amestecul de substanțe care asigură rezistența, impermeabilitatea și flexibilitatea pieilor. Cojocarii nu erau numai confecționeri de obiecte executate din piele, ci și argăseau pieile provenite de la animale mici (ovine, caprine): „Pretutindeni în țară, cojocarii obișnuiau să-și prepare singuri pieile de lucru. Astfel, după ce *se jupuia* sau *se belea* animalul, pielea *crudă se spăla*, se întindea jos, pentru *a i se da sare și mălai (tărâțe)* pe partea cărnoasă; (...) *se împătura piele pe piele și se ținea așa circa două zile; se usca, întinzându-se – cu partea cărnoasă în sus – pe o culme aflată la umbră*” (Iordache, 1996, p. 332). Numele de familie *Argăseală* trimite la această categorie de cojocari. Alte apelative din limbajul curent al cojocarilor și tăbăcarilor vizează calități ale pielii, lânii sau accesorii din procesul de producție, de la care au rezultat supranume devenite nume de familie consacrate: *Bozar, Cataramă, Cot, Jercă, Lînă, Miță, Mițu, Peșa, Piele, Tărîță, Untu* (vezi *Anexa*).

În activitatea lor curentă, cojocarii și tăbăcarii se folosesc de unelte și obiecte, unele existente în orice gospodărie țărănească. De la numele lor au provenit supranume, devenite nume de familie, precum: *Acu, Boc, Calapod, Căpriță, Cenușar, Ciocan, Crăcană, Custură, Oală, Pilă, Scăfaru* (vezi *Anexa*).

O atenție deosebită acordă cojocarii feluritelor motive ornamentale cu care împodobesc cojoacele. Reținem observațiile lui Gh. Iordache: „Analiza evoluției în

timp a broderiei produselor cojocărești evidențiază nu numai accentuarea, începând din secolul trecut, a aspirației spre un decor cât mai încărcat, ci și mutații în ceea ce privește raportul dintre motivele ornamentale străvechi (de origine magico-religioasă) și cele fitomorfe sau zoomorfe, cu rol exclusiv artistic. În acest sens, se cuvine să reținem, pe de altă parte, tendința generală spre o broderie cu funcție predominant artistică și, pe de altă parte, faptul că această năzuință s-a concretizat, totuși, diferit pe teritoriul României” (*ibidem*, p. 350). Apelativele reținute că exprimă motive ornamentale, de la care au rezultat supranume devenite nume de familie, sunt: *bănuț, boboc, brad, coadă* (parte a ornamentului *coada rățoiului*), *colț, floare, flutur, frunză, gherghină, ghindă, gârbaci, lujer, mugur, muscă, ochișor, pană, păstaie, păun, roată, soare, țință*.

Informația privitoare la prezența cojocarilor și tăbăcarilor pe teritoriul țării noastre este susținută și de răspândirea geografică a numelor de familie care se revendică de la nume comune care aparțin terminologiei prelucrării pieilor. La nivelul graiurilor, unii termeni au echivalență în alte apelative, dar nu orice cuvânt a putut deveni supranume. Sinonim cu *geantă* sunt *geac*, specific în Gorj, *tolbă*, cunoscut în Mehedinți, *straiță de plotog*, în județul Hunedoara, *palașcă*, în județe din Moldova (cf. Iordache, 1996, p. 327). „Pentru îndepărtarea resturilor de carne și a tărâtelor rămase din argăseală, pielea se prindea în *meliță* (*război, ramă, jug* sau *stative*) și se întindea, se trăgea cu *gripca* (*susuoara, cârligul de tras, târlciul, tăgliciul* sau *cârja, tapalca, custura de umăr, cuțâtul de subsuoară*)” (*ibidem*, p. 336). Dintre toți termenii menționați, figurează în *Anexă* doar n. fam. *Geantă, Custură, Palașcă*.

Terminologia prelucrării pieilor prezintă, ca o particularitate distinctă, exemple de termeni prezenți și în alte segmente ale vocabularului limbii române. Trecerea treptată de la confecționarea manuală la cea industrială a obiectelor rezultate din prelucrarea pieilor a sărăcit în bună măsură acest compartiment al limbii. Apelativele antroponimizate, devenite nume de familie, reprezintă calea de perpetuare în timp a ceea ce altădată au fost cuvinte active în limbă. Cuvinte precum *călcâi, cenușar, ciur, cârpaci, crăcană, dârmon, palașcă, tălpău, urmă etc.* (vezi *Anexa*) și-au pierdut sensul cunoscut cândva în terminologia prelucrării pieilor, ele supraviețuiesc datorită altor sensuri dobândite în timp sau ca efect al procesului de antroponimizare. Putem considera că și aceste nume de familie alcătuiesc un microsistem antroponimic.

Sigle pentru regiuni și județe

O = Oltenia (DJ = Dolj, GJ = Gorj, MH = Mehedinți, OT = Olt, VL = Vâlcea); **M** = Muntenia (AG = Argeș, BR = Brăila, BZ = Buzău, CL = Călărași, DB = Dâmbovița, GR = Giurgiu, IL = Ilfov, PH = Prahova, TR = Teleorman); **D** = Dobrogea (CȚ = Constanța, TL = Tulcea); **ML** = Moldova (BC = Bacău, BT = Botoșani, GL =

Galați, IȘ = Iași, NȚ = Neamț, SV = Suceava, VR = Vrancea, VS = Vaslui); **MR** = Maramureș (MM = Maramureș, SM = Satu Mare); **T** = Transilvania (AB = Alba, BN = Bistrița-Năsăud, BV = Brașov, CJ = Cluj, CV = Covasna, HD = Hunedoara, HG = Harghita, MȘ = Mureș, SB = Sibiu); **CR** = Crișana (AR = Arad, BH = Bihor, SJ = Sălaj); **BNT** = Banat (CS = Caraș-Severin, TM = Timiș); **B** = București.

ANEXĂ

Acu 186: M-14 (3-BR, 9-BZ, 1-CL, 1-DB); D-9 (CȚ); ML-3 (GL); MR-8 (3-MM, 5-SM); T-132 (1-AB, 113-BN, 4-BV, 4-CJ, 1-HD, 9-SB); BNT-14 (TM); B-6. < *ac*, instrument care servește la cusut.

Argăseală 356: O-1 (DJ); M-261 (4-AG, 10-BR, 220-BZ, 4-CL, 8-DB, 15-PH); D-6 (5-CȚ, 1-TL); ML-2 (GL); T-65 (4-BN, 36-BV, 25-CV); B-21. < *argăseală* „amestec de substanțe pentru a face pieile trainice, impermeabile, flexibile” (Iordache, 1996, p. 334).

Baciu 26.809: O-1.260 (373-DJ, 88-GJ, 135-MH, 468-OT, 196-VL); M-3.527 (663-AG, 848-BR, 1.123-BZ, 220-CL, 166-DB, 54-GR, 349-PH, 104-TR); D-1.231 (916-CȚ, 315-TL); ML-9.789 (1.793-BC, 972-BT, 481-GL, 2.265-IȘ, 1.671-NȚ, 508-SV, 877-VR, 1.222-VS); MR-132 (87-MM, 45-SM); T-7.182 (609-AB, 509-BN, 844-BV, 2.128-CJ, 539-CV, 398-HD, 221-HG, 1.235-MȘ, 699-SB); CR-1.131 (179-AR, 780-BH, 172-SJ); BNT-490 (153-CS, 337-TM); B-2.067. < *baci*, cioban.

Batal 36: M-1 (TR); D-17 (CȚ); ML-14 (IȘ); BNT-1 (CS); B-3. < *batal*, berbec castrat.

Bănuț 629: O-223 (87-DJ, 8-MH, 21-OT, 107-VL); M-32 (6-AG, 4-BR, 8-BZ, 2-DB, 1-GR, 3-IL, 8-PH); D-58 (50-CȚ, 8-TL); ML-43 (41-BC, 2-SV); MR-7 (MM); T-115 (5-AB, 2-BN, 19-BV, 50-CJ, 2-CV, 14-HD, 1-HG, 11-MȘ, 11-SB); CR-83 (6-AR, 1-BH, 76-SJ); BNT-33 (6-CS, 27-TM); B-35. < *bănuț*, ornament în arta cojocăriei.

Becheș 259: O-4 (VL); M-4 (2-BR, 1-DB, 1-PH); D-4 (CȚ); ML-32 (3-VR, 29-VS); MR-11 (MM); T-144 (9-AB, 38-BN, 27-BV, 12-HD, 6-MȘ, 52-SB); CR-47 (AR); BNT-4 (TM); B-13. < *becheș* „pieptar ornamentat cu rafinament, specific în Banat” (Iordache, 1996, p. 340).

Berbec 2.403: O-108 (71-DJ, 4-GJ, 30-MH, 2-OT, 1-VL); M-1.358 (21-AG, 45-BR, 323-BZ, 157-CL, 107-DB, 223-GR, 140-IL, 162-PH, 180-TR); D-210 (180-CȚ, 30-TL); ML-175 (31-BC, 28-BT, 16-GL, 25-IȘ, 27-NȚ, 1-SV, 13-VR, 34-VS); T-70 (2-AB, 38-BV, 6-CJ, 19-HD, 1-HG, 4-SB); CR-1 (BH); BNT-23 (5-CS, 18-TM); B-458. < *berbec*.

Berbecar 327: O-2 (MH); MR-4 (MM); T-195 (113-BN, 13-BV, 30-CJ, 23-HD, 12-MȘ, 4-SB); CR-112 (24-AR, 88-SJ); BNT-2 (1-CS, 1-TM); B-12. < *berbecar*, cioban care îngrijește turma de berbeci.

Berbecaru 1.081: O-272 (168-DJ, 2-GJ, 4-MH, 74-OT, 24-VL); M-392 (47-AG, 42-BR, 32-BZ, 1-CL, 49-GR, 4-IL, 9-PH, 208-TR); D-24 (CȚ); ML-122 (21-BC, 4-BT, 3-GL, 42-IȘ, 34-NȚ, 1-SV, 1-VR, 16-VS); MR-5 (MM); T-56 (6-BN, 18-BV, 12-CJ, 13-HD, 4-MȘ, 3-SB); CR-6 (AR); BNT-18 (12-CS, 6-TM); B-186 (vezi *Berbecar*).

Berbece 1.910: O-670 (186-DJ, 114-GJ, 17-MH, 79-OT, 274-VL); M-57 (4-AG, 5-BZ, 37-DB, 6-GR, 1-IL, 4-PH); D-21 (CȚ); ML-744 (173-BC, 40-BT, 4-GL, 169-IȘ, 118-NȚ,

5-SV, 173-VR, 62-VS); **T-251** (77-AB, 131-BV, 4-CJ, 17-HD, 5-HG, 3-MȘ, 14-SB); **CR-28** (AR); **BNT-44** (4-CS, 40-TM); **B-95**. < *berbece* „formă românească primitivă a lat. pop. *berbex*, *-ecis*” (DNFR).

Bicu 806: **O-166** (86-DJ, 20-MH, 57-OT, 3-VL); **M-349** (15-AG, 38-BR, 62-BZ, 7-CL, 21-DB, 73-GR, 22-IL, 110-PH, 1-TR); **D-41** (35-CȚ, 6-TL); **ML-120** (5-BC, 3-BT, 4-GL, 84-IȘ, 2-SV, 6-VR, 16-VS); **T-26** (3-AB, 9-BV, 2-CJ, 2-HD, 1-HG, 4-MȘ, 5-SB); **CR-2** (1-AR, 1-BH); **BNT-20** (7-CS, 13-TM); **B-82**. < *bic*, taur.

Bitiușcă 84: **O-6** (4-GJ, 2-MH); **M-1** (PH); **D-7** (CȚ); **ML-27** (3-BC, 1-GL, 14-IȘ, 3-NȚ, 6-VS); **MR-10** (MM); **T-14** (4-BV, 2-HD, 2-HG, 6-SB); **CR-1** (BH); **BNT-2** (CS); **B-16**. < *bitiușcă*, cojocel (*Lexic regional*, 1960, p. 40).

Bivol 1.124: **O-40** (12-GJ, 24-OT, 4-VL); **M-159** (88-AG, 4-BR, 4-CL, 42-DB, 1-GR, 7-IL, 11-PH, 2-TR); **D-29** (27-CȚ, 2-TL); **ML-761** (26-BC, 3-BT, 39-GL, 139-IȘ, 6-NȚ, 493-SV, 6-VR, 49-VS); **MR-4** (MM); **T-22** (2-AB, 14-BV, 5-HD, 1-HG); **BNT-21** (TM); **B-88**. < *bivol* „animal domestic rumegător, asemănător cu boul” (DLRM).

Bivolaru 2.854: **O-739** (167-DJ, 419-GJ, 83-MH, 29-OT, 41-VL); **M-1.096** (12-AG, 149-BR, 191-BZ, 128-CL, 171-DB, 57-GR, 59-IL, 222-PH, 107-TR); **D-90** (85-CȚ, 5-TL); **ML-464** (62-BC, 20-BT, 34-GL, 107-IȘ, 11-NȚ, 25-SV, 185-VR, 20-VS); **MR-12** (10-MM, 2-SM); **T-73** (4-AB, 14-BV, 2-CJ, 31-HD, 15-MȘ, 7-SB); **CR-20** (9-AR, 11-BH); **BNT-47** (11-CS, 36-TM); **B-313**. < *bivolar* „păzitor al unei cirezi de bivoli” (DLRM).

Bivolu 170: **O-106** (4-DJ, 84-GJ, 2-OT, 16-VL); **M-29** (17-AG, 4-BR, 3-BZ, 5-DB); **D-1** (CȚ); **ML-16** (7-BC, 9-GL); **T-9** (BV); **B-9** (vezi *Bivol*).

Blănar 21: **ML-9** (7-GL, 2-VR); **T-5** (CJ); **BNT-2** (CS); **B-5**. < *blănar* „meseriaș care lucrează sau vinde blănuri” (DLRM).

Blănariu 275: **O-9** (2-DJ, 6-GJ, 1-OT); **M-3** (PH); **D-10** (CȚ); **ML-137** (17-BC, 2-BT, 16-GL, 30-IȘ, 15-NȚ, 14-SV, 1-VR, 42-VS); **T-21** (4-AB, 8-BV, 3-CJ, 4-HD, 1-MȘ, 1-SB); **BNT-15** (3-CS, 12-TM); **B-80** (vezi *Blănar*).

Blănaru 3.656: **O-32** (13-DJ, 3-GJ, 6-MH, 7-OT, 3-VL); **M-212** (11-AG, 72-BR, 17-BZ, 12-CL, 8-DB, 20-GR, 11-IL, 53-PH, 8-TR); **D-114** (107-CȚ, 7-TL); **ML-2.644** (485-BC, 42-BT, 603-GL, 150-IȘ, 284-NȚ, 198-SV, 204-VR, 678-VS); **MR-13** (5-MM, 8-SM); **T-242** (12-AB, 3-BN, 125-BV, 13-CJ, 14-CV, 51-HD, 10-HG, 3-MȘ, 11-SB); **CR-16** (13-AR, 2-BH, 1-SJ); **BNT-79** (36-CS, 43-TM); **B-304** (vezi *Blănar*).

Boboc 11.159: **O-1.538** (836-DJ, 219-GJ, 203-MH, 89-OT, 191-VL); **M-3.034** (548-AG, 503-BR, 272-BZ, 222-CL, 98-DB, 354-GR, 243-IL, 446-PH, 348-TR); **D-574** (488-CȚ, 86-TL); **ML-3.371** (731-BC, 145-BT, 219-GL, 709-IȘ, 496-NȚ, 281-SV, 397-VR, 393-VS); **MR-78** (51-MM, 27-SM); **T-712** (25-AB, 7-BN, 393-BV, 27-CJ, 5-CV, 152-HD, 11-HG, 24-MȘ, 68-SB); **CR-105** (85-AR, 14-BH, 6-SJ); **BNT-213** (83-CS, 130-TM); **B-1.534**. < *boboc*, floare, ornament.

Boc 1.364: **O-28** (10-DJ, 10-GJ, 8-MH); **M-14** (7-AG, 6-BZ, 1-PH); **D-3** (CȚ); **ML-32** (3-GL, 28-VR, 1-VS); **MR-155** (49-MM, 106-SM); **T-388** (121-AB, 26-BV, 50-CJ, 107-CV, 61-HD, 2-HG, 4-MȘ, 17-SB); **CR-376** (141-AR, 235-BH); **BNT-270** (40-CS, 230-TM); **B-98**. < *boc*, calapod conic; unealtă (Iordache, 1996, p. 340).

Bou 532: **O-267** (34-DJ, 18-GJ, 167-OT, 48-VL); **M-62** (12-AG, 5-BR, 1-CL, 4-DB, 16-GR, 5-IL, 1-PH, 18-TR); **D-8** (7-CȚ, 1-TL); **ML-161** (69-BC, 28-GL, 16-IȘ, 11-NȚ,

3-SV, 17-VR, 17-VS); **T-6** (1-AB, 1-BN, 3-HD, 1-SB); **CR-2** (AR); **BNT-1** (TM); **B-25**. < *bou*, taur castrat; animal de povară.

Bour 201: **O-2** (1-DJ, 1-OT); **M-8** (4-AG, 2-CL, 2-PH); **D-2** (CȚ); **ML-132** (49-BC, 12-GL, 6-NȚ, 8-SV, 3-VR, 54-VS); **T-21** (16-BV, 3-CJ, 2-HD); **BNT-14** (1-CS, 13-TM); **B-22**. < *bour* „taur sălbatic, care trăia odinioară și în țara noastră, socotit ca strămoșul direct al vitelor mari cornute de la noi” (DLRM).

Bozar 33: **MR-22** (8-MM, 14-SM); **BNT-11** (5-CS, 6-TM). < *bozar*, persoană care transportă catranul în burdufuri (Iordache, 1996, p. 317).

Brad 2.374: **O-78** (10-DJ, 3-MH, 46-OT, 19-VL); **M-101** (12-AG, 5-BR, 1-BZ, 2-CL, 23-DB, 11-GR, 2-IL, 42-PH, 3-TR); **D-29** (28-CȚ, 1-TL); **ML-129** (11-BC, 5-BT, 29-GL, 13-IȘ, 30-SV, 6-VR, 35-VS); **MR-50** (47-MM, 3-SM); **T-1088** (390-AB, 3-BN, 52-BV, 286-CJ, 47-HD, 71-MȘ, 239-SB); **CR-398** (274-AR, 98-BH, 26-SJ); **BNT-113** (6-CS, 107-TM); **B-388**. < *brad*, motiv ornamental.

Bradul 1.336: **O-32** (14-DJ, 3-GJ, 5-MH, 2-OT, 8-VL); **M-46** (19-AG, 2-BR, 1-GR, 5-IL, 14-PH, 5-TR); **D-19** (11-CȚ, 8-TL); **ML-801** (106-BC, 239-BT, 38-GL, 118-IȘ, 91-NȚ, 195-SV, 3-VR, 11-VS); **MR-9** (8-MM, 1-SM); **T-206** (48-AB, 47-BV, 24-CJ, 6-CV, 35-HD, 9-MȘ, 37-SB); **CR-22** (14-AR, 8-BH); **BNT-57** (17-CS, 40-TM); **B-144** (vezi *Brad*).

Bumb 1.626: **O-3** (MH); **M-8** (5-AG, 3-PH); **D-4** (TL); **ML-5** (4-GL, 1-SV); **MR-480** (130-MM, 350-SM); **T-763** (151-AB, 125-BN, 18-BV, 385-CJ, 29-HD, 10-HG, 41-MȘ, 4-SB); **CR-263** (112-AR, 92-BH, 59-SJ); **BNT-76** (21-CS, 55-TM); **B-24**. < *bumb*, nasture, executat din piele (*ibidem*, p. 338).

Bundă 436: **O-5** (2-DJ, 2-OT, 1-VL); **M-282** (144-AG, 6-BR, 42-BZ, 6-DB, 27-IL, 56-PH, 1-TR); **D-79** (CȚ); **MR-1** (MM); **T-25** (13-BV, 1-CJ, 11-SB); **BNT-1** (TM); **B-43**. < *bundă*, cojoc lung, fără mâneci.

Burcă 4.732: **O-650** (278-DJ, 53-GJ, 116-MH, 148-OT, 55-VL); **M-434** (40-AG, 18-BR, 60-BZ, 54-CL, 109-DB, 61-GR, 19-IL, 20-PH, 53-TR); **D-188** (164-CȚ, 24-TL); **ML-2.538** (802-BC, 140-BT, 148-GL, 330-IȘ, 528-NȚ, 215-SV, 87-VR, 288-VS); **MR-9** (6-MM, 3-SM); **T-344** (3-AB, 9-BN, 138-BV, 87-CJ, 4-CV, 65-HD, 13-HG, 6-MȘ, 19-SB); **CR-205** (134-AR, 63-BH, 8-SJ); **BNT-109** (31-CS, 78-TM); **B-255**. < *burcă* „cojoc lung cu lână mare; sarică” (DEX).

Burduf 178: **O-5** (MH); **M-34** (2-AG, 4-BR, 3-BZ, 1-CL, 10-DB, 10-GR, 4-PH); **D-58** (9-CȚ, 49-TL); **ML-27** (5-BC, 1-BT, 20-GL, 1-IȘ); **MR-3** (SM); **T-35** (24-AB, 3-BV, 1-CJ, 7-HD); **BNT-5** (CS); **B-11**. < *burduf*, sac de piele (Iordache, 1996, p. 312).

Burduș 87: **M-3** (1-GR, 1-IL, 1-TR); **ML-28** (5-BC, 23-VR); **T-52** (HD); **BNT-1** (TM); **B-3**. < *burduș*, burduf (*ibidem*, p. 317).

Calapod 449: **O-107** (19-DJ, 88-OT); **M-31** (7-AG, 1-BZ, 7-CL, 3-IL, 6-PH, 7-TR); **D-11** (CȚ); **ML-217** (140-BC, 48-GL, 8-IȘ, 5-NȚ, 16-VS); **T-40** (25-BV, 10-CJ, 5-SB); **BNT-8** (3-CS, 5-TM); **B-35**. < *calapod* „piesă de lemn în forma (labei) piciorului, întrebuițată la confecționarea încălțămintei; formă de lemn pe care se întind căciuliile sau pălăriile” (DLRM).

Calu 1.141: **O-103** (43-DJ, 12-GJ, 8-MH, 39-OT, 1-VL); **M-470** (48-AG, 343-BR, 2-BZ, 51-CL, 11-GR, 4-PH, 11-TR); **D-107** (CȚ); **ML-186** (33-BC, 10-BT, 17-GL, 50-IȘ, 11-SV, 65-VS); **T-154** (37-AB, 3-BN, 48-BV, 18-CJ, 4-CV, 7-HD, 8-MȘ, 29-SB);

CR-3 (2-AR, 1-BH); **BNT-29** (TM); **B-89**. < *cal* „animal domestic erbivor, cu copita nedespăcată, folosit la călărie și la tracțiune” (DLRM).

Capră 2.636: **O-410** (207-DJ, 10-GJ, 45-MH, 77-OT, 71-VL); **M-783** (4-AG, 28-BR, 60-BZ, 125-CL, 4-DB, 44-GR, 153-IL, 33-PH, 332-TR); **D-47** (CȚ); **ML-1.141** (79-BC, 64-BT, 62-GL, 70-IȘ, 257-NȚ, 529-SV, 59-VR, 21-VS); **MR-6** (5-MM, 1-SM); **T-138** (6-AB, 26-BN, 35-BV, 7-CJ, 30-HD, 2-HG, 6-MȘ, 26-SB); **CR-14** (9-AR, 5-BH); **BNT-52** (13-CS, 39-TM); **B-45**. < *capră* „animal domestic cornut din familia rumegătoarelor, cu părul lung; e crescut mai cu seamă pentru lapte” (DLRM).

Casapu 1.467: **O-515** (258-DJ, 22-GJ, 149-MH, 5-OT, 81-VL); **M-132** (4-AG, 5-BR, 23-BZ, 32-CL, 2-DB, 5-GR, 12-PH, 49-TR); **D-141** (108-CȚ, 33-TL); **ML-376** (145-BC, 48-BT, 16-GL, 84-IȘ, 42-NȚ, 19-SV, 4-VR, 18-VS); **T-67** (7-AB, 10-BN, 21-BV, 16-HD, 3-HG, 1-MȘ, 9-SB); **CR-12** (5-AR, 4-BH, 3-SJ); **BNT-78** (21-CS, 57-TM); **B-146**. < *casap*, măcelar.

Cataramă 597: **O-2** (DJ); **M-88** (77-AG, 4-BZ, 1-IL, 6-PH); **D-10** (CȚ); **ML-377** (59-BC, 21-BT, 9-GL, 112-IȘ, 37-NȚ, 4-SV, 24-VR, 111-VS); **T-40** (2-AB, 9-BV, 13-HD, 16-SB); **CR-3** (AR); **BNT-9** (1-CS, 8-TM); **B-68**. < *cataramă*, obiect cu care se încheie o cingătoare.

Căciularu 206: **O-42** (6-DJ, 4-GJ, 6-MH, 26-VL); **M-106** (1-AG, 16-BR, 74-CL, 15-IL); **D-31** (CȚ); **ML-9** (1-BC, 6-GL, 2-NȚ); **T-12** (4-BV, 8-HD); **BNT-2** (TM); **B-4**. < *căciular*, meșter care confecționează căciuli.

Căciulă 957: **O-29** (4-DJ, 4-MH, 14-OT, 7-VL); **M-302** (101-AG, 1-BR, 12-CL, 35-DB, 1-GR, 20-IL, 130-PH, 2-TR); **D-24** (22-CȚ, 2-TL); **ML-294** (70-BC, 6-GL, 6-IȘ, 1-NȚ, 6-SV, 13-VR, 192-VS); **MR-2** (1-MM, 1-SM); **T-118** (3-AB, 1-BN, 90-BV, 2-CJ, 12-HD, 6-MȘ, 4-SB); **CR-171** (168-AR, 3-BH); **BNT-13** (9-CS, 4-TM); **B-4**. < *căciulă*, acoperământ pentru cap.

Căiță 108: **M-93** (3-GR, 3-IL, 87-TR); **D-7** (4-CȚ, 3-TL); **B-8**. < *căiță*, căciulă (Iordache, 1996, p. 340).

Călcii 178: **O-4** (VL); **M-144** (30-AG, 88-GR, 7-IL, 1-PH, 18-TR); **D-5** (CȚ); **ML-21** (4-BC, 1-GL, 9-VR, 7-VS); **T-4** (HD). < *călcâi*, partea posterioară a opincii.

Căprar 663: **O-10** (1-DJ, 4-GJ, 2-MH, 3-VL); **M-6** (2-BZ, 4-PH); **D-3** (CȚ); **ML-7** (3-GL, 1-IȘ, 3-VS); **MR-38** (31-MM, 7-SM); **T-359** (5-AB, 4-BN, 14-BV, 269-CJ, 7-CV, 43-HD, 1-HG, 12-MȘ, 4-SB); **CR-221** (125-AR, 10-BH, 86-SJ); **BNT-19** (3-CS, 16-TM). < *căprar*, păstor de capre.

Căpraru 2.870: **O-685** (181-DJ, 63-GJ, 133-MH, 169-OT, 139-VL); **M-1.235** (191-AG, 14-BR, 21-BZ, 99-CL, 279-DB, 77-GR, 13-IL, 372-PH, 169-TR); **D-38** (22-CȚ, 16-TL); **ML-574** (78-BC, 5-BT, 135-GL, 7-IȘ, 8-NȚ, 11-SV, 8-VR, 322-VS); **T-144** (5-AB, 8-BN, 49-BV, 27-CJ, 4-CV, 40-HD, 3-MȘ, 8-SB); **CR-49** (41-AR, 1-BH, 7-SJ); **BNT-75** (38-CS, 37-TM); **B-70** (vezi *Căprar*).

Căprioară 285: **O-108** (33-DJ, 69-GJ, 3-MH, 3-OT); **M-7** (1-BR, 1-BZ, 5-PH); **D-4** (3-CȚ, 1-TL); **ML-142** (41-BC, 10-IȘ, 83-NȚ, 8-SV); **T-15** (2-BV, 13-HD); **B-9**. < *căprioară* „animal rumegător sălbatic, mai mic decât cerbul” (DLRM).

Căprioru 207: **O-147** (2-DJ, 1-GJ, 144-MH); **M-12** (2-DB, 10-PH); **ML-6** (SV); **T-7** (2-AB, 5-HD); **BNT-33** (29-CS, 4-TM); **B-2**. < *căprior*, masculul căprioarei.

Căpriță 932: O-115 (15-DJ, 63-GJ, 21-MH, 16-OT); M-551 (323-BR, 76-BZ, 2-CL, 9-DB, 17-GR, 29-IL, 94-PH, 1-TR); D-33 (24-CȚ, 9-TL); ML-100 (13-BT, 23-GL, 5-NȚ, 4-VR, 55-VS); T-93 (64-BV, 1-CJ, 10-HD, 8-MȘ, 10-SB); CR-3 (BH); BNT-30 (23-CS, 7-TM); B-7. < *căpriță*, unealtă „lamă îngustă, prevăzută cu două colțuri la vârf” (Iordache, 1996, p. 338).

Ceapraz 125: O-6 (5-DJ, 1-VL); M-68 (44-AG, 24-TR); ML-4 (GL); T-7 (BV); B-40. < *ceapraz* „șiret sau panglică de mătase sau de fir” (Iordache, 1980, p. 121).

Cenușar 32: T-29 (4-AB, 19-BV, 5-CV, 1-SB); B-3. < *cenușar* „aparatură cu care se îndepărtează părul; numai pentru pielea întrebunțată pentru încălțăminte” (Constantinescu, 1951, p. 23).

Cerbu 2.064: O-404 (17-DJ, 56-GJ, 138-MH, 22-OT, 171-VL); M-140 (14-AG, 2-BR, 55-BZ, 19-DB, 6-GR, 18-IL, 15-PH, 11-TR); D-42 (34-CȚ, 8-TL); ML-901 (218-BC, 30-BT, 190-GL, 53-IȘ, 166-NȚ, 128-SV, 28-VR, 88-VS); MR-11 (MM); T-205 (34-AB, 91-BV, 16-CJ, 19-HD, 8-HG, 18-MȘ, 19-SB); CR-25 (8-AR, 13-BH, 4-SJ); BNT-181 (90-CS, 91-TM); B-155. < *cerb* „mamifer rumegător de pădure, cu coarne bogat ramificate” (DLRM).

Chimir 62: M-11 (PH); ML-42 (IȘ); T-6 (BV); B-3. < *chimir* „brâu lat de piele, prevăzut cu buzunare, pe care îl poartă țărani” (DLRM).

Chimirea 47: O-40 (MH); D-3 (CȚ); BNT-4 (TM). < n. fam. *Chimir* + suf. *-ea*.

Cioarec 553: O-78 (52-DJ, 26-MH); M-71 (15-BR, 23-BZ, 1-CL, 4-DB, 4-GR, 2-IL, 6-PH, 16-TR); D-11 (CȚ); ML-262 (8-BC, 54-GL, 4-IȘ, 169-VR, 27-VS); MR-3 (SM); T-56 (14-BN, 13-BV, 1-CJ, 22-HD, 2-HG, 4-MȘ); CR-1 (AR); BNT-9 (TM); B-62. < *cioarec* „un fel de pantaloni țărănești” (DNFR).

Ciobanu 68.757: O-10.605 (3.031-DJ, 1.439-GJ, 864-MH, 3.906-OT, 1.365-VL); M-13.351 (2.610-AG, 504-BR, 635-BZ, 620-CL, 1.775-DB, 2.039-GR, 372-IL, 1.943-PH, 2.853-TR); D-3.102 (2.395-CȚ, 707-TL); ML-28.725 (3.793-BC, 4.236-BT, 1.453-GL, 7.348-IȘ, 5.181-NȚ, 2.324-SV, 617-VR, 3.773-VS); MR-201 (106-MM, 95-SM); T-3.536 (180-AB, 56-BN, 1.372-BV, 180-CJ, 122-CV, 985-HD, 78-HG, 118-MȘ, 445-SB); CR-516 (322-AR, 118-BH, 76-SJ); BNT-1471 (369-CS, 1.102-TM); B-7.250. < *cioban*, păstor, paznic de oi.

Cioc 2.637: O-786 (353-DJ, 32-GJ, 97-MH, 253-OT, 51-VL); M-729 (131-AG, 23-BR, 69-BZ, 22-CL, 18-DB, 5-GR, 79-IL, 222-PH, 160-TR); D-194 (106-CȚ, 88-TL); ML-72 (6-BC, 47-GL, 3-IȘ, 3-NȚ, 1-SV, 5-VR, 7-VS); MR-7 (6-MM, 1-SM); T-333 (3-BN, 108-BV, 7-CJ, 2-CV, 46-HD, 2-HG, 92-MȘ, 73-SB); CR-36 (32-AR, 4-SJ); BNT-157 (112-CS, 45-TM); B-323. < *cioc*, partea din vârf a opincii, numită și *gurgui* (Iordache, 1996, p. 313).

Ciocan 16.991: O-2.601 (741-DJ, 339-GJ, 312-MH, 907-OT, 302-VL); M-2.682 (360-AG, 535-BR, 477-BZ, 169-CL, 296-DB, 202-GR, 78-IL, 132-PH, 433-TR); D-891 (806-CȚ, 85-TL); ML-5.081 (937-BC, 550-BT, 579-GL, 645-IȘ, 788-NȚ, 679-SV, 186-VR, 717-VS); MR-1.311 (422-MM, 889-SM); T-2.172 (129-AB, 417-BN, 562-BV, 176-CJ, 33-CV, 535-HD, 34-HG, 104-MȘ, 182-SB); CR-495 (198-AR, 216-BH, 81-SJ); BNT-518 (131-CS, 387-TM); B-1.240. < *ciocan*, unealtă folosită la bătut sau la prelucrat materiale rezistente.

Cismaru 4.361: O-1.740 (591-DJ, 69-GJ, 138-MH, 652-OT, 290-VL); M-1.516 (137-AG, 34-BR, 306-BZ, 59-CL, 349-DB, 8-GR, 30-IL, 506-PH, 87-TR); D-163 (149-CT, 14-TL); ML-148 (15-BC, 1-BT, 14-GL, 20-IȘ, 15-NȚ, 8-SV, 48-VR, 27-VS); MR-2 (MM); T-177 (18-AB, 1-BN, 68-BV, 14-CJ, 8-CV, 40-HD, 1-MȘ, 27-SB); CR-32 (19-AR, 2-BH, 11-SJ); BNT-83 (19-CS, 64-TM); B-500. < *cizmar*.

Ciubotariu 5.573: O-28 (9-DJ, 12-GJ, 1-OT, 6-VL); M-168 (5-AG, 27-BR, 28-BZ, 6-CL, 33-DB, 9-GR, 7-IL, 49-PH, 4-TR); D-166 (149-CT, 17-TL); ML-4.238 (231-BC, 1.575-BT, 69-GL, 951-IȘ, 617-NȚ, 697-SV, 11-VR, 87-VS); MR-46 (38-MM, 8-SM); T-339 (12-AB, 16-BN, 118-BV, 16-CJ, 9-CV, 128-HD, 6-HG, 4-MȘ, 30-SB); CR-53 (34-AR, 14-BH, 5-SJ); BNT-142 (46-CS, 96-TM); B-393. < *ciubotar*, *cizmar*.

Ciubotaru 6.693: O-60 (8-DJ, 17-GJ, 5-MH, 17-OT, 13-VL); M-260 (19-AG, 31-BR, 21-BZ, 11-CL, 72-DB, 24-GR, 26-IL, 42-PH, 14-TR); D-174 (139-CT, 35-TL); ML-5.251 (1.676-BC, 420-BT, 115-GL, 950-IȘ, 1.033-NȚ, 375-SV, 528-VR, 154-VS); MR-47 (41-MM, 6-SM); T-405 (13-AB, 1-BN, 196-BV, 19-CJ, 23-CV, 105-HD, 15-HG, 23-MȘ, 10-SB); CR-62 (31-AR, 11-BH, 20-SJ); BNT-110 (22-CS, 88-TM); B-324. < *ciubotar*, *cizmar*.

Ciubotă 289: O-7 (3-GJ, 4-VL); M-12 (1-BR, 5-DB, 2-GR, 4-IL); D-2 (CT); ML-231 (19-BC, 1-BT, 5-GL, 2-IȘ, 143-NȚ, 11-SV, 50-VS); MR-2 (SM); T-31 (5-BN, 19-BV, 4-HD, 2-HG, 1-SB); BNT-4 (CS). < *ciubotă*, *cizmă*.

Ciur 281: O-2 (GJ); M-10 (8-BZ, 2-PH); ML-78 (3-GL, 61-IȘ, 14-NȚ); T-143 (66-AB, 77-HD); CR-22 (AR); BNT-15 (4-CS, 11-TM); B-11. < *ciur* „obiect confecționat din piele de oaie și folosit la strecurarea nisipului aurifer” (Iordache, 1996, p. 317).

Ciurdar 407: MR-5 (1-MM, 4-SM); T-122 (8-AB, 2-BN, 14-BV, 82-CJ, 3-CV, 11-HD, 2-SB); CR-227 (110-AR, 117-BH); BNT-50 (7-CS, 43-TM); B-3. < *ciurdar*, văcar (Goicu, 1993, p. 88).

Ciută 2.787: O-475 (161-DJ, 54-GJ, 228-MH, 26-OT, 6-VL); M-382 (12-AG, 23-BR, 22-BZ, 121-CL, 3-DB, 12-IL, 189-PH); D-45 (40-CT, 5-TL); ML-815 (182-BC, 2-BT, 54-GL, 205-IȘ, 49-NȚ, 6-SV, 297-VR, 20-VS); MR-174 (17-MM, 157-SM); T-460 (115-AB, 148-BN, 121-BV, 17-CL, 4-CV, 24-HD, 6-MȘ, 25-SB); CR-111 (42-AR, 69-BH); BNT-121 (60-CS, 61-TM); B-204. < *ciută*, cerboaică.

Cizmaru 125: O-1 (DJ); M-24 (1-BZ, 1-CL, 1-DB, 3-IL, 5-PH, 13-TR); D-13 (7-CT, 6-TL); ML-69 (3-BC, 1-BT, 19-IȘ, 22-NȚ, 6-SV, 18-VS); MR-3 (MM); T-3 (BV); BNT-8 (3-CS, 5-TM); B-4. < *cizmar*.

Cizmaș 614: O-28 (MH); M-1 (BZ); ML-7 (2-IȘ, 5-NȚ); MR-6 (1-MM, 5-SM); T-311 (14-AB, 4-BN, 9-BV, 39-CJ, 95-HD, 14-HG, 119-MȘ, 17-SB); CR-162 (136-AR, 26-BH); BNT-75 (17-CS, 58-TM); B-24. < *cizmaș* „rom. dial. *cizmaș*, sinonim cu *cizmar*” (*ibidem*, p. 88).

Cîrlan 3.748 : O-79 (19-DJ, 10-GJ, 4-MH, 33-OT, 13-VL); M-1.014 (27-AG, 368-BR, 227-BZ, 13-CL, 115-DB, 37-GR, 31-IL, 184-PH, 12-TR); D-190 (99-CT, 91-TL); ML-2.026 (564-BC, 162-BT, 190-GL, 40-IȘ, 140-NȚ, 602-SV, 123-VR, 205-VS); MR-6 (4-MM, 2-SM); T-284 (4-AB, 6-BN, 109-BV, 35-CJ, 5-CV, 68-HD, 2-HG, 37-MȘ, 18-SB); CR-25 (21-AR, 4-SJ); BNT-68 (7-CS, 61-TM); B-56. < *cârlan*, berbec până în toamna aceluiași an (Vulpe, 1992, p. 110).

Cîrpaciu 645: O-42 (2-GJ, 1-MH, 35-OT, 4-VL); M-71 (5-AG, 1-BZ, 65-TR); T-68 (40-AB, 2-BN, 6-BV, 9-HD, 4-MȘ, 7-SB); CR-367 (272-AR, 95-BH); BNT-96 (35-CS, 61-TM); B-1. < *cîrpaci*, cizmar specializat mai mult în reparații de încălțăminte.

Coadă 1.867: O-632 (351-DJ, 33-GJ, 114-MH, 60-OT, 74-VL); M-455 (32-AG, 223-BR, 28-BZ, 2-CL, 36-DB, 15-GR, 16-IL, 76-PH, 27-TR); D-234 (160-CȚ, 74-TL); ML-349 (111-BC, 5-BT, 191-GL, 19-NȚ, 1-SV, 2-VR, 20-VS); T-81 (37-BV, 10-CJ, 14-CV, 12-HD, 1-HG, 6-MȘ, 1-SB); CR-6 (5-AR, 1-BH); BNT-90 (65-CS, 25-TM); B-20. < *coadă*, parte a ornamentului numit *coada rățoiului*.

Colț 567: O-14 (2-DJ, 2-GJ, 6-MH, 4-VL); M-349 (24-AG, 45-BR, 42-BZ, 3-CL, 61-GR, 1-IL, 172-PH, 1-TR); D-19 (8-CȚ, 11-TL); ML-39 (1-BC, 8-GL, 10-IȘ, 5-SV, 15-VR); MR-1 (SM); T-92 (54-BV, 4-CJ, 28-CV, 4-HD, 2-MȘ); CR-2 (BH); BNT-3 (TM); B-48. < *colț*, motiv ornamental.

Cojoc 2.600: O-187 (4-DJ, 6-GJ, 163-OT, 14-VL); M-97 (4-AG, 3-BR, 14-BZ, 10-CL, 4-GR, 7-IL, 4-PH, 51-TR); D-93 (89-CȚ, 4-TL); ML-1.552 (594-BC, 45-BT, 43-GL, 76-IȘ, 381-NȚ, 226-SV, 2-VR, 185-VS); MR-20 (8-MM, 12-SM); T-419 (42-AB, 172-BN, 55-BV, 4-CJ, 14-CV, 56-HD, 8-HG, 43-MȘ, 25-SB); CR-23 (15-AR, 8-SJ); BNT-34 (7-CS, 27-TM); B-175. < *cojoc* „obiect de îmbrăcăminte făcut din piele de oaie, prelucrată cu mițe cu tot, care se poartă la țară ca palton” (DLRM).

Cojocar 1.010: O-22 (8-DJ, 3-GJ, 7-MH, 1-OT, 3-VL); M-21 (9-AG, 1-BZ, 4-DB, 1-IL, 6-PH); D-12 (10-CȚ, 2-TL); ML-561 (37-BC, 8-BT, 18-IȘ, 10-NȚ, 480-SV, 8-VS); MR-3 (MM); T-249 (7-AB, 12-BN, 57-BV, 6-CJ, 14-CV, 16-HD, 17-HG, 22-MȘ, 98-SB); CR-13 (4-AR, 9-BH); BNT-92 (1-CS, 91-TM); B-37. < *cojocar* „persoană care lucrează sau vinde cojoace, pieptare, căciuli” (DLRM).

Cojocariu 10.127: O-306 (92-DJ, 42-GJ, 101-MH, 38-OT, 33-VL); M-141 (16-AG, 15-BR, 6-BZ, 10-CL, 29-DB, 14-GR, 23-IL, 18-PH, 10-TR); D-288 (258-CȚ, 30-TL); ML-7.083 (242-BC, 1.905-BT, 56-GL, 1.574-IȘ, 1.401-NȚ, 1.728-SV, 42-VR, 135-VS); MR-18 (15-MM, 3-SM); T-920 (32-AB, 6-BN, 388-BV, 22-CJ, 23-CV, 202-HD, 21-HG, 21-MȘ, 205-SB); CR-111 (97-AR, 12-BH, 2-SJ); BNT-638 (250-CS, 388-TM); B-622 (vezi *Cojocar*).

Cojocar 42.090: O-7.477 (2.609-DJ, 1.490-GJ, 936-MH, 1.864-OT, 578-VL); M-10.043 (1.277-AG, 927-BR, 1.274-BZ, 764-CL, 914-DB, 523-GR, 662-IL, 2.276-PH, 1.426-TR); D-2.736 (2.215-CȚ, 521-TL); ML-13.493 (2.765-BC, 828-BT, 1.579-GL, 3.100-IȘ, 2.298-NȚ, 863-SV, 980-VR, 1.080-VS); MR-76 (56-MM, 20-SM); T-2.438 (87-AB, 39-BN, 1.016-BV, 114-CJ, 119-CV, 561-HD, 81-HG, 69-MȘ, 352-SB); CR-304 (194-AR, 102-BH, 8-SJ); BNT-822 (277-CS, 545-TM); B-4.701 (vezi *Cojocar*).

Cot 404: O-5 (2-MH, 3-VL); M-137 (6-AG, 110-BR, 2-BZ, 3-PH, 16-TR); D-3 (CȚ); ML-73 (23-BC, 7-BT, 2-GL, 17-IȘ, 11-SV, 11-VR, 2-VS); MR-87 (43-MM, 44-SM); T-66 (BN); CR-7 (5-BH, 2-SJ); BNT-11 (1-CS, 10-TM); B-15. < *cot*, unitate de măsură.

Crăcană 1.028: O-158 (1-DJ, 5-GJ, 9-MH, 18-OT, 125-VL); M-148 (7-AG, 87-BR, 22-BZ, 8-CL, 14-DB, 9-PH, 1-TR); D-56 (25-CȚ, 31-TL); ML-423 (4-BC, 18-BT, 8-GL, 275-IȘ, 6-NȚ, 23-SV, 20-VR, 69-VS); T-85 (45-BN, 22-BV, 1-CV, 6-HD, 2-HG, 6-MȘ, 3-SB); CR-6 (2-AR, 4-BH); BNT-5 (2-CS, 3-TM); B-147. < *crăcană*, unealtă folosită în cojocărie.

Curea 2.663: O-550 (47-DJ, 10-GJ, 333-MH, 94-OT, 66-VL); M-673 (108-AG, 15-BR, 57-BZ, 144-CL, 37-DB, 6-GR, 15-IL, 152-PH, 139-TR); D-42 (21-CȚ, 21-TL); ML-452 (142-BC, 8-BT, 18-GL, 28-IȘ, 55-NȚ, 165-SV, 8-VR, 28-VS); T-352 (41-AB, 157-BN, 29-BV, 22-CJ, 1-CV, 54-HD, 5-HG, 43-SB); CR-126 (55-AR, 3-BH, 68-SJ); BNT-225 (145-CS, 80-TM); B-243. < *curea* „fâșie lungă tăiată dintr-o piele (...) și având numeroase întrebuințări” (DLRM).

Curelar 261: O-7 (1-DJ, 5-GJ, 1-VL); M-8 (4-AG, 4-PH); D-1 (CȚ); ML-96 (1-BT, 3-GL, 7-IȘ, 1-NȚ, 84-SV); T-96 (2-AB, 94-HD); CR-2 (BH); BNT-43 (40-CS, 3-TM); B-8. < *curelar* „meșter care face curele și alte articole de piele” (DLRM).

Curelariu 557: O-13 (7-DJ, 1-GJ, 4-OT, 1-VL); M-9 (5-AG, 4-BR); D-15 (10-CȚ, 5-TL); ML-402 (28-BC, 187-BT, 5-GL, 53-IȘ, 48-NȚ, 81-SV); T-40 (1-BN, 19-BV, 5-CJ, 9-HD, 3-HG, 3-SB); CR-1 (BH); BNT-43 (31-CS, 12-TM); B-34 (vezi *Curelar*).

Curelaru 1.136: O-240 (88-DJ, 32-GJ, 3-MH, 78-OT, 39-VL); M-69 (18-AG, 14-BR, 11-BZ, 10-CL, 1-GR, 9-PH, 6-TR); D-32 (23-CȚ, 9-TL); ML-606 (85-BC, 82-BT, 104-GL, 92-IȘ, 65-NȚ, 64-SV, 14-VR, 100-VS); MR-8 (SM); T-56 (16-BV, 2-CJ, 1-CV, 30-HD, 1-MȘ, 6-SB); CR-2 (AR); BNT-40 (16-CS, 24-TM); B-83 (vezi *Curelar*).

Curmei 349: O-3 (2-DJ, 1-GJ); M-19 (5-AG, 2-BZ, 2-CL, 1-IL, 7-PH, 2-TR); D-21 (13-CȚ, 8-TL); ML-245 (5-BC, 50-BT, 10-GL, 129-IȘ, 3-NȚ, 16-SV, 9-VR, 23-VS); T-22 (5-BV, 7-HD, 10-SB); BNT-5 (1-CS, 4-TM); B-34. < *curmei*, legătură pentru închiderea burdufului la gură.

Custură 1.067: O-2 (1-OT, 1-VL); M-422 (343-BR, 23-BZ, 7-CL, 2-DB, 46-IL, 1-TR); D-122 (108-CȚ, 14-TL); ML-376 (72-BC, 14-BT, 113-GL, 47-IȘ, 102-NȚ, 2-SV, 23-VR, 3-VS); T-65 (3-AB, 49-BV, 5-CJ, 2-CV, 1-HD, 1-HG, 4-SB); BNT-2 (TM); B-78. < *custură*, cuțit.

Dârmon 306: O-231 (214-DJ, 10-GJ, 5-MH, 2-VL); M-36 (5-DB, 28-PH, 3-TR); D-13 (3-CȚ, 10-TL); ML-1 (NȚ); T-2 (AB); CR-1 (AR); BNT-13 (8-CS, 5-TM); B-9. < *dârmon*, ciur cu fund dublu de piele.

Dulău 618: O-24 (4-GJ, 20-MH); M-5 (2-CL, 3-PH); D-5 (CȚ); ML-12 (10-BC, 2-NȚ); MR-8 (5-MM, 3-SM); T-405 (175-AB, 3-BV, 26-CJ, 8-HD, 65-MȘ, 128-SB); CR-120 (9-AR, 111-BH); BNT-30 (5-CS, 25-TM); B-9. < *dulău*, câine mare (DLRM).

Floare 614: O-23 (1-DJ, 14-GJ, 3-MH, 3-OT, 2-VL); M-6 (1-CL, 1-DB, 4-PH); D-68 (5-CȚ, 63-TL); ML-17 (4-BC, 2-GL, 1-IȘ, 6-SV, 4-VS); MR-3 (1-MM, 2-SM); T-339 (22-AB, 90-BN, 33-BV, 17-CJ, 1-CV, 17-HD, 5-HG, 92-MȘ, 62-SB); CR-19 (18-AR, 1-SJ); BNT-118 (38-CS, 80-TM); B-21. < *floare*, ornament.

Fluturu 107: M-3 (BR); ML-100 (GL); BNT-3 (TM); B-1. < *flutur*, ornament.

Frunză 7.156: O-686 (290-DJ, 123-GJ, 58-MH, 175-OT, 40-VL); M-722 (65-AG, 124-BR, 90-BZ, 53-CL, 63-DB, 31-GR, 75-IL, 128-PH, 93-TR); D-316 (261-CȚ, 55-TL); ML-3.522 (417-BC, 421-BT, 481-GL, 1.058-IȘ, 230-NȚ, 291-SV, 168-VR, 456-VS); MR-35 (28-MM, 7-SM); T-934 (17-AB, 300-BN, 189-BV, 20-CJ, 1-CV, 141-HD, 6-HG, 169-MȘ, 91-SB); CR-60 (36-AR, 15-BH, 9-SJ); BNT-212 (71-CS, 141-TM); B-669. < *frunză*, ornament.

Funie 191: O-2 (GJ); M-165 (146-AG, 18-DB, 1-TR); T-3 (CJ); CR-5 (1-AR, 4-BH); B-16. < *funie*, frânghie.

Gaură 281: O-189 (177-DJ, 1-GJ, 11-OT); M-64 (61-GR, 2-PH, 1-TR); ML-1 (VR); T-24 (1-CJ, 9-CV, 5-HD, 9-SB); BNT-2 (CS); B-1. < *gaură*, străpungere făcută cu potricala.

Găitan 1.445: O-4 (VL); M-43 (13-BR, 8-BZ, 6-DB, 12-PH, 4-TR); D-62 (61-CȚ, 1-TL); ML-778 (107-BC, 92-BT, 34-GL, 34-NȚ, 481-SV, 1-VR, 29-VS); T-529 (4-BN, 231-BV, 6-CJ, 232-CV, 25-HD, 3-MȘ, 28-SB); CR-4 (BH); BNT-16 (TM); B-9. < *găitan*, șnur.

Găitănar 390: O-137 (4-GJ, 133-VL); M-65 (2-AG, 2-BR, 5-BZ, 42-DB, 2-GR, 12-PH); D-7 (CȚ); ML-100 (1-BC, 3-GL, 3-NȚ, 92-VR, 1-VS); MR-1 (MM); T-15 (5-BV, 2-MȘ, 8-SB); CR-11 (8-AR, 3-BH); BNT-1 (CS); B-53. < *găitănar*, meșter care confecționează găitane.

Găleată 292: O-7 (DJ); M-80 (69-BZ, 1-DB, 8-IL, 2-PH); D-16 (13-CȚ, 3-TL); ML-155 (13-BC, 31-BT, 3-GL, 23-IȘ, 17-NȚ, 66-SV, 2-VS); T-3 (2-BV, 1-CV); CR-1 (AR); BNT-3 (2-CS, 1-TM); B-27. < *găleată*, vas pentru ținut sau transportat apă sau diverse materiale (DLRM; Iordache, 1996, p. 317).

Geantă 2.632: O-522 (293-DJ, 15-GJ, 18-MH, 96-OT, 100-VL); M-1.762 (462-AG, 16-BR, 104-BZ, 18-CL, 96-DB, 165-GR, 102-IL, 318-PH, 481-TR); D-56 (50-CȚ, 6-TL); ML-65 (9-BC, 1-BT, 18-GL, 6-NȚ, 2-SV, 9-VR, 20-VS); T-87 (6-AB, 45-BV, 7-CJ, 5-HD, 24-SB); CR-7 (4-AR, 2-BH, 1-SJ); BNT-23 (7-CS, 16-TM); B-110. < *geantă*, obiect pentru transportat hrană. Sinonime: *tașcă*, *geac*, *tolbă*, *straiță*, *palașcă* (Iordache, 1996, p. 327).

Gherghină 305: O-244 (106-DJ, 8-GJ, 16-MH, 110-OT, 4-VL); M-8 (1-BR, 1-BZ, 1-IL, 3-PH, 2-TR); D-11 (6-CȚ, 5-TL); ML-25 (13-BC, 9-NȚ, 1-VR, 2-VS); T-9 (2-CJ, 6-HD, 1-SB); BNT-3 (CS); B-5. < *gherghină*, ornament.

Ghindă 784: O-102 (37-DJ, 53-GJ, 8-MH, 4-VL); M-156 (6-AG, 3-BR, 6-CL, 43-DB, 11-IL, 71-PH, 26-TR); D-33 (31-CȚ, 2-TL); ML-332 (110-BC, 20-GL, 60-IȘ, 18-NȚ, 6-SV, 8-VR, 110-VS); MR-1 (MM); T-43 (6-BV, 1-CJ, 31-HD, 3-MȘ, 2-SB); CR-5 (BH); BNT-13 (TM); B-99. < *ghindă*, ornament.

Gîrbaci 268: O-98 (4-DJ, 37-GJ, 4-MH, 53-OT); M-21 (13-GR, 8-TR); D-38 (31-CȚ, 7-TL); ML-45 (11-BT, 6-GL, 19-VR, 9-VS); CR-4 (AR); BNT-39 (12-CS, 27-TM); B-23. < *gîrbaci*, ornament, succesiune de semicercuri (Iordache, 1996, p. 343); bici (Iordache, 1980, p. 121).

Gîrbaciu 225: O-40 (16-GJ, 2-MH, 13-OT, 9-VL); M-2 (PH); ML-85 (6-BT, 79-VR); T-23 (HD); BNT-6 (4-CS, 2-TM); B-69 (vezi *Gîrbaci*).

Glugă 131: O-41 (21-DJ, 20-VL); M-19 (2-AG, 9-BR, 3-BZ, 1-CL, 4-PH); D-61 (11-CȚ, 50-TL); ML-9 (BT); B-1. < *glugă*, obiect folosit ca acoperământ pentru cap.

Guler 556: M-5 (PH); ML-68 (1-BC, 3-GL, 54-IȘ, 10-VS); MR-8 (SM); T-6 (HD); CR-391 (140-AR, 243-BH, 8-SJ); BNT-55 (15-CS, 40-TM); B-23. < *guler* „parte a unor obiecte de îmbrăcăminte, croită separat, care acoperă gâtul sau care termină o haină la gât” (DLRM).

Gurgui 511: O-229 (114-DJ, 76-GJ, 38-MH, 1-OT); M-159 (2-AG, 35-BR, 43-BZ, 36-IL, 3-PH, 40-TR); D-24 (CȚ); ML-11 (1-GL, 10-SV); T-24 (7-AB, 7-BV, 4-CV, 6-HD); CR-1 (BH); BNT-20 (11-CS, 9-TM); B-43. < *gurgui*, partea de dinainte a opincii.

Iepure 1.616: O-90 (6-DJ, 8-GJ, 2-OT, 74-VL); M-34 (4-BR, 23-BZ, 4-DB, 3-TR); D-8 (CȚ); ML-17 (11-SV, 6-VR); MR-22 (2-MM, 20-SM); T-854 (198-AB, 25-BN, 23-BV, 502-CJ, 78-HD, 18-MȘ, 10-SB); CR-451 (45-AR, 21-BH, 385-SJ); BNT-87 (9-CS, 78-TM); B-53. < *iepure* „mamifer din ordinul rozătoarelor, cu urechile lungi, cu două rânduri de dinți incisivi așezați spate în spate și cu picioarele dinapoi mai lungi decât cele dinainte” (DLRM).

Jderu 253: O-85 (42-DJ, 7-GJ, 36-MH); M-54 (1-IL, 3-PH, 50-TR); D-3 (CȚ); ML-52 (6-BC, 31-IȘ, 15-NȚ); T-15 (4-BN, 1-BV, 10-HD); B-44. < *jder*, mic animal carnivor, asemănător cu dihorul, a cărui blană este foarte căutată (cf. DNFR).

Jercă 370: O-179 (11-DJ, 164-GJ, 4-MH); M-35 (1-BR, 6-BZ, 9-CL, 1-DB, 1-IL, 12-PH, 5-TR); D-13 (CȚ); ML-6 (3-BC, 3-IȘ); MR-2 (SM); T-19 (2-CJ, 12-HD, 5-MȘ); CR-5 (AR); BNT-11 (4-CS, 7-TM); B-100. < *jercă*, piele rea.

Jercălău 143: M-139 (2-BZ, 2-IL, 135-PH); D-1 (CȚ); ML-1 (BC); T-1 (HD); B-1. < *jărcălău*, cojoc făcut din jerci.

Junc 842: O-5 (3-MH, 2-VL); M-8 (5-BZ, 1-CL, 2-PH); D-3 (CȚ); ML-5 (2-IȘ, 1-SV, 2-VS); MR-3 (2-MM, 1-SM); T-117 (61-AB, 9-BV, 13-CJ, 5-CV, 28-HD, 1-MȘ); CR-595 (135-AR, 457-BH, 3-SJ); BNT-89 (24-CS, 65-TM); B-17. < *junc* „taur sau bou tânăr, nepus încă la jug” (Goicu, 1993, p. 92).

Juncan 166: ML-8 (2-BC, 6-IȘ); T-57 (37-AB, 1-BN, 5-CJ, 14-HD); CR-94 (AR); BNT-5 (3-CS, 2-TM); B-2. < *juncan*, bou până la 2 ani (Vulpe, 1992, p. 110).

Lână 132: O-3 (1-DJ, 1-GJ, 1-MH); M-4 (1-AG, 3-BZ); D-9 (CȚ); ML-92 (10-BC, 54-BT, 26-GL, 2-SV); MR-8 (MM); T-10 (9-BV, 1-HD); BNT-6 (1-CS, 5-TM). < *lână* „părul care acoperă corpul unor animale, mai ales al oilor” (DLRM).

Lujeru 116: O-108 (4-DJ, 104-OT); D-1 (CȚ); T-1 (BV); B-6. < *lujer*, tulpină de plantă, motiv ornamental.

Lup 4.630: O-48 (7-DJ, 11-GJ, 9-OT, 21-VL); M-32 (2-AG, 1-BZ, 8-CL, 3-DB, 3-GR, 15-PH); D-13 (10-CȚ, 3-TL); ML-33 (29-SV, 3-VR, 1-VS); MR-447 (88-MM, 359-SM); T-2.729 (227-AB, 547-BN, 135-BV, 382-CJ, 579-HD, 8-HG, 356-MȘ, 495-SB); CR-1.003 (234-AR, 740-BH, 29-SJ); BNT-251 (26-CS, 225-TM); B-74. < *lup*, mamifer sălbatic, carnivor, cu aspectul unui câine (cf. DLRM).

Lupu 45.495: O-4.822 (1.500-DJ, 785-GJ, 803-MH, 1.050-OT, 684-VL); M-7.787 (867-AG, 862-BR, 1.436-BZ, 308-CL, 573-DB, 399-GR, 533-IL, 1.406-PH, 1.403-TR); D-2.217 (1.705-CȚ, 512-TL); ML-20.015 (2.756-BC, 1.647-BT, 3.802-GL, 4.089-IȘ, 2.429-NȚ, 1.528-SV, 1.759-VR, 2.005-VS); MR-159 (104-MM, 55-SM); T-4.521 (522-AB, 102-BN, 1.380-BV, 290-CJ, 130-CV, 884-HD, 27-HG, 373-MȘ, 813-SB); CR-447 (272-AR, 146-BH, 29-SJ); BNT-1.602 (567-CS, 1.035-TM); B-3.925 (vezi *Lup*).

Măcelaru 686: O-29 (1-DJ, 28-VL); M-482 (39-AG, 51-BR, 57-BZ, 26-CL, 66-DB, 18-GR, 103-IL, 114-PH, 8-TR); D-36 (35-CȚ, 1-TL); ML-7 (4-NȚ, 3-VR); MR-16 (4-MM, 12-SM); T-75 (49-BV, 4-CJ, 17-CV, 1-MȘ, 4-SB); CR-3 (AR); BNT-16 (3-CS, 13-TM); B-22. < *măcelar* „cel care se ocupă cu tăierea animalelor pentru consum sau cu vânzarea cărnii lor” (DLRM).

Miel 106: O-1 (DJ); ML-5 (NȚ); MR-80 (64-MM, 16-SM); T-15 (10-HD, 5-SB); BNT-3 (TM); B-2. < *miel*.

Mielu 420: O-28 (15-DJ, 10-OT, 3-VL); M-233 (63-AG, 14-BZ, 25-CL, 20-DB, 44-IL, 28-PH, 39-TR); D-1 (CȚ); ML-30 (10-BC, 2-IS, 1-NȚ, 17-VR); MR-7 (MM); T-8 (1-BV, 1-CJ, 6-HD); B-113 (vezi *Miel*).

Miță 385: O-193 (182-DJ, 3-GJ, 1-MH, 6-OT, 1-VL); M-140 (1-AG, 1-BZ, 14-CL, 4-DB, 2-GR, 11-IL, 10-PH, 97-TR); D-19 (10-CȚ, 9-TL); ML-8 (3-BC, 1-BT, 1-NȚ, 1-VR, 2-VS); T-20 (9-BV, 11-HD); BNT-2 (TM); B-3. < *miță*, lână scurtă și moale.

Mițu 135: O-25 (10-DJ, 6-GJ, 7-MH, 1-OT, 1-VL); M-30 (2-AG, 1-BZ, 8-CL, 2-DB, 3-GR, 2-IL, 4-PH, 8-TR); D-12 (11-CȚ, 1-TL); ML-30 (2-BC, 1-BT, 9-GL, 8-SV, 7-VR, 3-VS); MR-1 (SM); T-16 (1-AB, 6-BV, 2-CJ, 1-CV, 4-HD, 2-SB); CR-2 (AR); BNT-12 (6-CS, 6-TM); B-7. Mițu, masculinul lui *Miță*.

Mînecan 339: M-6 (1-DB, 3-PH, 2-TR); D-4 (CȚ); ML-72 (4-BC, 66-NȚ, 2-VR); MR-2 (MM); T-228 (81-BN, 110-CJ, 29-HD, 8-MȘ); CR-15 (1-AR, 13-BH, 1-SJ); BNT-12 (TM). < *mînecan*, cojoc cu mîneci.

Mînz 152: M-14 (BZ); ML-1 (SV); T-1 (SB); CR-126 (5-AR, 121-BH); BNT-10 (3-CS, 7-TM). < *mînz*, puiul iepei până la un an (Vulpe, 1992, p. 110).

Mînzat 134: O-1 (OT); M-2 (1-GR, 1-TR); D-1 (CȚ); ML-29 (1-GL, 27-IS, 1-NȚ); MR-8 (MM); T-61 (14-BN, 5-BV, 24-CJ, 4-HD, 1-HG, 13-MȘ); CR-5 (1-AR, 4-SJ); B-27. < *mînzat* „vițel înțârcat (până la un an)” (DLRM).

Mînz 830: O-62 (7-DJ, 2-GJ, 9-MH, 23-OT, 21-VL); M-320 (16-AG, 133-BR, 18-BZ, 40-DB, 104-GR, 9-PH); D-61 (CȚ); ML-303 (2-BC, 232-GL, 9-NȚ, 60-VS); T-22 (4-AB, 11-BV, 5-HD, 2-MȘ); CR-3 (BH); BNT-30 (28-CS, 2-TM); B-29 (vezi *Mînz*).

Mocan 5.611: O-63 (1-DJ, 8-GJ, 4-MH, 12-OT, 38-VL); M-15 (2-BR, 1-BZ, 7-DB, 1-GR, 2-IL, 1-PH, 1-TR); D-7 (CȚ); ML-33 (4-BC, 7-BT, 4-GL, 1-IS, 3-NȚ, 9-SV, 5-VR); MR-385 (76-MM, 309-SM); T-3.552 (662-AB, 45-BN, 145-BV, 2.093-CJ, 33-CV, 234-HD, 15-HG, 145-MȘ, 180-SB); CR-1.174 (230-AR, 342-BH, 602-SJ); BNT-320 (31-CS, 289-TM); B-62. < *mocan*, cioban.

Mocanu 44.904: O-1.266 (363-DJ, 174-GJ, 97-MH, 416-OT, 216-VL); M-14.429 (893-AG, 4.059-BR, 1.990-BZ, 663-CL, 1.335-DB, 616-GR, 762-IL, 2.413-PH, 1.698-TR); D-5.274 (2.885-CȚ, 2.389-TL); ML-16.123 (2.781-BC, 749-BT, 3.273-GL, 2.134-IS, 1.365-NȚ, 354-SV, 2.445-VR, 3.022-VS); MR-127 (77-MM, 50-SM); T-2.341 (89-AB, 50-BN, 1.012-BV, 199-CJ, 164-CV, 497-HD, 64-HG, 45-MȘ, 221-SB); CR-278 (139-AR, 96-BH, 43-SJ); BNT-548 (194-CS, 354-TM); B-4.518. < *mocan*, cioban.

Mugur 185: O-17 (12-MH, 1-OT, 4-VL); M-2 (IL); D-2 (CȚ); ML-10 (7-SV, 3-VS); MR-107 (103-MM, 4-SM); T-1 (HD); CR-19 (4-BH, 15-SJ); BNT-18 (13-CS, 5-TM); B-9. < *mugur* „organ al plantelor superioare, format dintr-un vârf vegetativ și din frunze tinere (nedezvoltate încă) acoperite de frunzulițe solzoase” (DEX), ornament.

Muscă 3.266: O-74 (19-DJ, 8-GJ, 42-MH, 4-OT, 1-VL); M-351 (44-AG, 18-BR, 46-BZ, 35-CL, 11-DB, 54-GR, 3-IL, 62-PH, 78-TR); D-126 (93-CȚ, 33-TL); ML-1.147 (182-BC, 22-BT, 361-GL, 130-IS, 36-NȚ, 319-SV, 66-VR, 31-VS); MR-39 (MM); T-792 (133-AB, 42-BN, 46-BV, 72-CJ, 6-CV, 49-HD, 74-HG, 105-MȘ, 265-SB); CR-521 (282-AR, 169-BH, 70-SJ); BNT-92 (14-CS, 78-TM); B-124. < *muscă*, ornament.

Nădrag 451: O-92 (5-DJ, 44-GJ, 42-MH, 1-VL); M-161 (20-AG, 6-BR, 6-BZ, 3-CL, 3-DB, 7-GR, 59-IL, 57-TR); D-151 (110-CȚ, 41-TL); ML-1 (GL); T-29 (3-BV, 1-CJ, 22-HD, 3-MȘ); CR-5 (SJ); BNT-6 (CS); B-6. < *nădrag*, pantalon.

Oaie 957: O-194 (30-DJ, 16-GJ, 12-MH, 101-OT, 35-VL); M-424 (33-AG, 40-BR, 46-BZ, 26-CL, 54-DB, 16-GR, 51-IL, 89-PH, 69-TR); D-53 (CȚ); ML-95 (5-BC, 1-BT, 21-GL, 2-IȘ, 63-VR, 3-VS); T-19 (4-BV, 15-SB); CR-97 (3-AR, 94-BH); BNT-3 (1-CS, 2-TM); B-72. < *oaie* „animal domestic rumeșător, crescut pentru lână, lapte și carne” (DLRM).

Oală 528: O-11 (5-DJ, 3-OT, 3-VL); M-50 (7-GR, 43-TR); D-3 (CȚ); ML-47 (40-GL, 6-NȚ, 1-VS); MR-1 (MM); T-97 (38-BV, 4-HD, 2-HG, 38-MȘ, 15-SB); CR-211 (198-AR, 12-BH, 1-SJ); BNT-70 (9-CS, 61-TM); B-38. < *oală*, vas în care se prepară compoziția pentru argășitul pieilor.

Ochișor 216: O-15 (14-DJ, 1-VL); M-70 (35-BR, 3-BZ, 2-GR, 13-IL, 17-TR); D-14 (CȚ); ML-93 (25-BC, 30-BT, 4-GL, 3-NȚ, 31-VR); T-10 (3-BV, 1-CJ, 6-MȘ); BNT-6 (1-CS, 5-TM); B-8. < *ochișor*, ornament.

Ogaru 125: O-11 (10-DJ, 1-OT); M-94 (86-AG, 8-DB); ML-9 (4-BC, 5-BT); B-11. < *ogaru* „câine de vânătoare cu botul lung, cu corpul înalt și subțire, foarte iute la fugă” (DLRM).

Opincariu 371: O-6 (5-MH, 1-VL); M-4 (PH); D-1 (CȚ); ML-35 (13-BC, 13-NȚ, 5-SV, 4-VR); MR-9 (MM); T-286 (194-AB, 6-BV, 9-CJ, 10-HD, 9-MȘ, 58-SB); CR-12 (7-AR, 5-BH); BNT-1 (TM); B-17. Variantă dialectală a lui *Opincaru*.

Opincaru 518: O-37 (25-DJ, 3-GJ, 2-MH, 7-VL); M-243 (6-AG, 2-BR, 43-BZ, 12-CL, 92-DB, 35-IL, 19-PH, 34-TR); D-13 (CȚ); ML-122 (72-BC, 4-GL, 1-IȘ, 40-NȚ, 5-SV); T-33 (4-AB, 5-BV, 1-CJ, 2-HD, 20-MȘ, 1-SB); CR-4 (3-AR, 1-BH); B-66. < *opincaru*, meșter care face opinci.

Opincă 655: O-15 (2-DJ, 2-MH, 1-OT, 10-VL); M-167 (5-BR, 13-BZ, 100-DB, 14-IL, 8-PH, 27-TR); D-8 (6-CȚ, 2-TL); ML-360 (211-BC, 7-GL, 104-IȘ, 4-NȚ, 22-SV, 11-VR, 1-VS); T-40 (34-BV, 3-CV, 2-HD, 1-HG); CR-6 (AR); BNT-8 (TM); B-51. < *opincă*, încălțăminte țărănească din piele.

Palașcă 106: O-7 (GJ); M-47 (33-BR, 10-BZ, 3-CL, 1-TR); D-22 (CȚ); ML-28 (4-BC, 23-IȘ, 1-VR); T-2 (BV). < *palașcă*, traistă de piele (Iordache, 1996, p. 327).

Pană 19.978: O-2.586 (635-DJ, 300-GJ, 328-MH, 916-OT, 407-VL); M-13.983 (1.393-AG, 397-BR, 893-BZ, 693-CL, 1.122-DB, 536-GR, 5.720-IL, 1.728-PH, 1.501-TR); D-637 (580-CȚ, 57-TL); ML-1.512 (203-BC, 32-BT, 442-GL, 140-IȘ, 55-NȚ, 11-SV, 305-VR, 324-VS); MR-30 (7-MM, 23-SM); T-504 (20-AB, 18-BN, 193-BV, 32-CJ, 9-CV, 169-HD, 8-HG, 17-MȘ, 38-SB); CR-49 (32-AR, 16-BH, 1-SJ); BNT-187 (73-CS, 114-TM); B-490. < *pană*, ornament; adaos la lărgirea unei căciuli (Iordache, 1996, p. 340)9

Papuc 4.552: O-722 (206-DJ, 197-GJ, 37-MH, 240-OT, 42-VL); M-1.207 (116-AG, 321-BR, 321-BZ, 37-CL, 59-DB, 18-GR, 58-IL, 224-PH, 53-TR); D-253 (203-CȚ, 50-TL); ML-1341 (95-BC, 102-BT, 106-GL, 163-IȘ, 136-NȚ, 407-SV, 101-VR, 231-VS); MR-1 (MM); T-581 (1-AB, 5-BN, 158-BV, 100-CJ, 123-CV, 71-HD, 10-HG, 74-MȘ, 39-SB); CR-45 (27-AR, 9-BH, 9-SJ); BNT-66 (22-CS, 44-TM); B-336. < *papuc*, obiect de încălțăminte.

Păcurar 5.191: O-44 (4-DJ, 10-MH, 8-OT, 22-VL); M-49 (4-AG, 16-BZ, 4-DB, 4-GR, 5-IL, 12-PH, 4-TR); D-20 (16-CȚ, 4-TL); ML-37 (4-BC, 9-BT, 6-GL, 1-NȚ, 8-SV, 2-VR, 7-VS); MR-406 (207-MM, 199-SM); T-3.471 (642-AB, 195-BN, 245-BV, 945-CJ, 34-CV, 399-HD, 10-HG, 554-MȘ, 447-SB); CR-962 (404-AR, 243-BH, 315-SJ); BNT-179 (2-CS, 177-TM); B-23. < *păcurar*, cioban.

Păcurariu 973: O-63 (7-DJ, 1-GJ, 55-MH); M-37 (12-AG, 14-BR, 4-GR, 2-IL, 4-PH, 1-TR); D-1 (CȚ); ML-61 (13-BC, 1-GL, 18-IȘ, 1-NȚ, 13-SV, 15-VS); MR-20 (17-MM, 3-SM); T-525 (159-AB, 10-BN, 51-BV, 86-CJ, 6-CV, 37-HD, 25-MȘ, 151-SB); CR-105 (97-AR, 8-BH); BNT-159 (86-CS, 73-TM); B-2. Variantă dialectală a lui *Păcuraru*.

Păcuraru 1.895: O-165 (20-DJ, 2-GJ, 129-MH, 5-OT, 9-VL); M-542 (297-AG, 35-BR, 67-BZ, 6-CL, 42-DB, 8-GR, 23-IL, 58-PH, 6-TR); D-240 (198-CȚ, 42-TL); ML-612 (75-BC, 1-BT, 323-GL, 26-IȘ, 1-NȚ, 44-SV, 40-VR, 102-VS); MR-4 (MM); T-236 (14-AB, 18-BN, 36-BV, 61-CJ, 16-CV, 21-HD, 1-HG, 12-MȘ, 57-SB); CR-21 (9-AR, 12-BH); BNT-43 (16-CS, 27-TM); B-32. < *păcurar*, cioban.

Păstae 109: O-90 (60-DJ, 12-GJ, 13-OT, 5-VL); M-5 (3-BZ, 2-TR); D-5 (1-CȚ, 4-TL); T-4 (BV); CR-1 (AR); B-4. < *păstaie*, ornament (Iordache, 1996, p. 350).

Păun 25.503: O-5.412 (2.101-DJ, 260-GJ, 395-MH, 1.765-OT, 891-VL); M-12.589 (2.075-AG, 365-BR, 757-BZ, 1.304-CL, 1.817-DB, 1.262-GR, 1.291-IL, 2.242-PH, 1.476-TR); D-1.087 (954-CȚ, 133-TL); ML-3.675 (577-BC, 101-BT, 1.304-GL, 351-IȘ, 287-NȚ, 121-SV, 701-VR, 233-VS); MR-36 (21-MM, 15-SM); T-999 (25-AB, 17-BN, 575-BV, 47-CJ, 10-CV, 198-HD, 11-HG, 37-MȘ, 79-SB); CR-117 (57-AR, 25-BH, 35-SJ); BNT-524 (307-CS, 217-TM); B-1064. < *păun*, ornament.

Peșă 178: O-59 (51-DJ, 8-OT); M-108 (2-GR, 106-TR); ML-1 (VS); T-2 (HD); BNT-6 (CS); B-2. < *peș*, înclinat, pieziș.

Pielaru 205: O-48 (3-DJ, 2-MH, 43-OT); M-127 (95-AG, 9-DB, 9-PH, 14-TR); D-2 (CȚ); T-9 (3-BV, 3-CJ, 3-SB); BNT-3 (CS); B-16. < *pielar*, meseriaș care prelucrează piei.

Piele 878: O-260 (78-DJ, 25-GJ, 10-MH, 54-OT, 93-VL); M-406 (95-AG, 3-BR, 49-BZ, 3-DB, 45-GR, 11-IL, 128-PH, 72-TR); D-12 (CȚ); ML-20 (15-GL, 2-NȚ, 3-VS); T-65 (1-AB, 5-BV, 2-CJ, 38-HD, 5-HG, 14-SB); BNT-11 (2-CS, 9-TM); B-104. < *piele*.

Pilă 170: M-59 (14-BR, 11-BZ, 8-DB, 26-IL); D-7 (CȚ); ML-86 (2-BC, 9-VR, 75-VS); T-13 (BV); B-5. < *pilă*, unealtă folosită la netezirea, subțierea sau ascuțirea unor piese de metal. (DLRM; Iordache, 1996, p. 326).

Pulpă 187: M-33 (31-AG, 1-BZ, 1-PH); D-7 (6-CȚ, 1-TL); ML-63 (1-BC, 2-GL, 42-SV, 18-VR); T-81 (7-AB, 12-BV, 11-CJ, 25-HD, 25-MȘ, 1-SB); BNT-3 (TM). < *pulpă*, partea cizmei de la gleznă în sus.

Purcea 1.311: O-418 (219-DJ, 5-GJ, 53-MH, 128-OT, 13-VL); M-525 (84-AG, 5-BR, 87-BZ, 4-CL, 1-DB, 110-GR, 21-IL, 3-PH, 210-TR); D-22 (CȚ); ML-7 (1-GL, 1-IȘ, 3-NȚ, 1-SV, 1-VS); T-199 (5-AB, 170-BN, 2-BV, 8-CJ, 12-HD, 2-SB); CR-3 (2-AR, 1-SJ); BNT-9 (6-CS, 3-TM); B-128. < *purcea* „puiul de sex feminin al scroafei” (DLRM).

Purcel 2.670: O-330 (67-DJ, 122-GJ, 55-MH, 42-OT, 44-VL); M-335 (112-AG, 5-BR, 4-BZ, 13-CL, 29-DB, 28-GR, 10-IL, 31-PH, 123-TR); D-28 (CȚ); ML-391 (28-BC, 3-BT, 98-GL, 14-IȘ, 40-NȚ, 173-VR, 35-VS); MR-43 (3-MM, 40-SM); T-1.141

(188-AB, 151-BN, 75-BV, 660-CJ, 51-HD, 4-HG, 6-MȘ, 6-SB); **CR-123** (75-AR, 44-BH, 4-SJ); **BNT-123** (14-CS, 109-TM); **B-136**. < *purcel* „puiul de sex masculin al scroafei” (DLRM).

Roată 1.172: **O-232** (4-DJ, 6-GJ, 205-MH, 8-OT, 9-VL); **M-153** (4-AG, 8-BR, 3-DB, 27-GR, 16-IL, 16-PH, 79-TR); **D-27** (23-CȚ, 4-TL); **ML-440** (15-BC, 24-BT, 20-GL, 38-IȘ, 1-NȚ, 209-SV, 133-VR); **T-96** (4-AB, 56-BV, 9-HD, 14-HG, 10-MȘ, 3-SB); **CR-5** (AR); **BNT-107** (71-CS, 36-TM); **B-112**. < *roată*, ornament.

Scăfaru 504: **O-109** (6-DJ, 65-GJ, 38-MH); **M-10** (3-BR, 6-BZ, 1-CL); **D-37** (32-CȚ, 5-TL); **ML-278** (13-BC, 44-GL, 145-IȘ, 2-NȚ, 1-SV, 73-VS); **T-26** (2-AB, 8-BV, 8-HD, 8-SB); **CR-1** (AR); **BNT-15** (TM); **B-28**. < *scăfar*, meșter care curăță pieile cu scafa.

Soare 20.741: **O-1.375** (173-DJ, 142-GJ, 116-MH, 711-OT, 233-VL); **M-11.847** (1.663-AG, 664-BR, 674-BZ, 591-CL, 2.117-DB, 858-GR, 694-IL, 2.831-PH, 1.755-TR); **D-938** (739-CȚ, 199-TL); **ML-1.766** (208-BC, 26-BT, 430-GL, 38-IȘ, 39-NȚ, 26-SV, 937-VR, 62-VS); **MR-26** (22-MM, 4-SM); **T-687** (25-AB, 11-BN, 293-BV, 8-CJ, 55-CV, 151-HD, 5-HG, 39-MȘ, 100-SB); **CR-55** (28-AR, 21-BH, 6-SJ); **BNT-133** (44-CS, 89-TM); **B-3.914**. < *soare*, ornament „rozete solare” (Iordache, 1996, p. 354).

Șapcă 159: **O-129** (7-DJ, 119-OT, 3-VL); **D-19** (6-CȚ, 13-TL); **ML-10** (2-BC, 1-NȚ, 2-SV, 5-VS); **BNT-1** (TM). < *șapcă*, acoperământ pentru cap confecționat din piele de către șepcari (*ibidem*, p. 315).

Șelar 107: **M-4** (DB); **ML-5** (SV); **T-79** (7-BV, 29-CJ, 3-CV, 2-HD, 38-SB); **CR-1** (SJ); **BNT-18** (13-CS, 5-TM). < *șelar* „persoană care confecționează și vinde șei sau alte obiecte de harnașament” (DLRM).

Șelariu 298: **O-32** (5-DJ, 15-GJ, 5-MH, 3-OT, 4-VL); **M-35** (31-AG, 4-IL); **D-8** (7-CȚ, 1-TL); **ML-33** (4-BC, 1-BT, 2-GL, 5-IȘ, 4-NȚ, 3-SV, 14-VS); **T-85** (19-BV, 19-CV, 3-HD, 2-MȘ, 42-SB); **CR-7** (3-AR, 4-BH); **BNT-97** (26-CS, 71-TM); **B-1** (vezi *Șelar*).

Șelaru 1.892: **O-513** (249-DJ, 143-GJ, 27-MH, 9-OT, 85-VL); **M-634** (66-AG, 13-BR, 155-BZ, 41-CL, 58-DB, 24-GR, 50-IL, 223-PH, 4-TR); **D-64** (41-CȚ, 23-TL); **ML-464** (137-BC, 6-BT, 94-GL, 20-IȘ, 22-NȚ, 4-SV, 47-VR, 134-VS); **MR-2** (SM); **T-145** (11-AB, 49-BV, 4-CJ, 36-CV, 26-HD, 3-MȘ, 16-SB); **CR-12** (8-AR, 2-BH, 2-SJ); **BNT-34** (17-CS, 17-TM); **B-24** (vezi *Șelar*).

Talpă 675: **O-182** (29-DJ, 78-GJ, 57-MH, 9-OT, 9-VL); **M-44** (9-AG, 4-BR, 5-BZ, 2-CL, 10-DB, 11-PH, 3-TR); **D-17** (4-CȚ, 13-TL); **ML-269** (85-BC, 62-BT, 19-GL, 8-NȚ, 17-SV, 4-VR, 74-VS); **MR-5** (2-MM, 3-SM); **T-107** (8-BN, 4-BV, 10-CJ, 5-CV, 10-HD, 48-MȘ, 22-SB); **CR-10** (9-AR, 1-SJ); **BNT-31** (5-CS, 26-TM); **B-10**. < *talpă* „partea de dedesubt a încălțăminteii sau a ciorapului, care protejează talpa” (DLRM) piciorului.

Tașcă 1.178: **O-6** (1-GJ, 1-OT, 4-VL); **M-64** (14-BR, 9-BZ, 3-CL, 2-DB, 13-IL, 20-PH, 3-TR); **D-9** (5-CȚ, 4-TL); **ML-706** (29-BC, 22-BT, 434-GL, 57-IȘ, 3-NȚ, 72-SV, 10-VR, 79-VS); **MR-3** (MM); **T-182** (24-AB, 11-BN, 43-BV, 5-CJ, 26-CV, 31-HD, 4-HG, 22-MȘ, 16-SB); **CR-80** (AR); **BNT-10** (1-CS, 9-TM); **B-118**. < *tașcă* „geantă de piele sau de pânză, în care se țin diferite obiecte” (DLRM).

Tauru 158: **O-127** (6-DJ, 118-GJ, 3-MH); **M-3** (GR); **T-5** (HD); **BNT-9** (1-CS, 8-TM); **B-14**. < *taur* „masculul necastrat al vacii, apt pentru reproducție” (DLRM).

Tăbăcariu 115: M-18 (5-CL, 8-IL, 5-PH); D-3 (CȚ); ML-61 (11-BC, 1-BT, 6-IȘ, 8-NȚ, 2-VR, 33-VS); T-20 (7-BV, 13-SB); BNT-11 (5-CS, 6-TM); B-2. < *tăbăcar*.

Tăbăcaru 2.773: O-27 (17-DJ, 3-GJ, 3-MH, 3-OT, 1-VL); M-383 (15-AG, 38-BR, 208-BZ, 18-CL, 16-DB, 15-GR, 24-IL, 48-PH, 1-TR); D-141 (65-CȚ, 76-TL); ML-1.914 (406-BC, 5-BT, 930-GL, 39-IȘ, 35-NȚ, 9-SV, 120-VR, 370-VS); MR-17 (SM); T-199 (9-AB, 104-BV, 5-CJ, 53-HD, 4-MȘ, 24-SB); CR-11 (8-AR, 3-BH); BNT-43 (8-CS, 35-TM); B-38. < *tăbăcar*; meseriaș specializat în tăbăcitul pieilor.

Tăgârță 433: O-50 (8-DJ, 30-MH, 12-VL); M-209 (8-BR, 2-CL, 32-GR, 2-IL, 70-PH, 95-TR); D-30 (13-CȚ, 17-TL); ML-88 (4-GL, 29-NȚ, 31-VR, 24-VS); T-47 (10-AB, 5-BV, 4-CV, 11-HD, 17-SB); B-9. < *tăgârță*, traistă, sac.

Tălpău 413: O-9 (5-MH, 3-OT, 1-VL); M-37 (3-AG, 23-BR, 2-CL, 2-DB, 1-GR, 4-IL, 2-PH); D-74 (49-CȚ, 25-TL); ML-256 (14-BC, 3-BT, 195-GL, 16-NȚ, 2-SV, 9-VR, 17-VS); T-24 (15-BV, 5-CJ, 3-CV, 1-HD); CR-7 (4-AR, 3-BH); BNT-3 (TM); B-3. < *tălpău*, cizmar cu calificare inferioară (Iordache, 1996, p. 316).

Tărîță 1.067: O-55 (27-DJ, 6-GJ, 3-OT, 19-VL); M-41 (16-AG, 1-BR, 2-CL, 2-DB, 4-GR, 7-PH, 9-TR); D-16 (15-CȚ, 1-TL); ML-716 (113-BC, 28-BT, 34-GL, 78-IȘ, 273-NȚ, 143-SV, 7-VR, 40-VS); MR-5 (MM); T-174 (43-AB, 9-BN, 48-BV, 2-CJ, 2-HD, 5-HG, 1-MȘ, 64-SB); BNT-16 (TM); B-44. < *tărâțe* „coaia grăunțelor de grâu, de porumb etc. zdrobită prin măcinare (și care se alege de făină prin cernut)” (DLRM), care intră în compoziția soluției pentru argăsit piei.

Tolbaru 258: O-54 (11-DJ, 3-GJ, 1-MH, 39-VL); M-59 (42-AG, 11-DB, 2-PH, 4-TR); D-3 (CȚ); ML-53 (1-BC, 16-BT, 2-GL, 34-NȚ); T-11 (5-HD, 6-SB); CR-2 (AR); BNT-1 (TM); B-75. < *tolbar*, meșter specializat în confecționarea și vinderea tolbelor.

Traistă 482: O-70 (13-DJ, 17-GJ, 1-MH, 4-OT, 35-VL); M-21 (20-AG, 1-PH); D-3 (CȚ); ML-128 (11-BC, 5-IȘ, 99-NȚ, 13-SV); MR-184 (174-MM, 10-SM); T-24 (1-AB, 2-CJ, 6-HD, 9-MȘ, 6-SB); CR-4 (AR); BNT-34 (22-CS, 12-TM); B-14. < *traistă*, sac confecționat din pânză sau piele, prevăzut cu o baieară pentru a fi agățat.

Trăistaru 3.468: O-1.616 (508-DJ, 246-GJ, 152-MH, 231-OT, 479-VL); M-1.085 (143-AG, 13-BR, 2-BZ, 33-CL, 59-DB, 154-GR, 15-IL, 173-PH, 493-TR); D-118 (104-CȚ, 14-TL); ML-384 (256-BC, 1-BT, 16-GL, 20-IȘ, 44-NȚ, 12-SV, 31-VR, 4-VS); MR-3 (MM); T-96 (2-AB, 10-BN, 29-BV, 2-CJ, 4-CV, 27-HD, 22-SB); CR-13 (7-AR, 6-BH); BNT-62 (16-CS, 46-TM); B-91. < *trăistaru*, meșter în confecționarea traistelor.

Țapu 2.128: O-203 (25-DJ, 2-GJ, 2-MH, 108-OT, 66-VL); M-558 (28-AG, 115-BR, 45-BZ, 14-CL, 66-DB, 2-GR, 31-IL, 218-PH, 39-TR); D-112 (85-CȚ, 27-TL); ML-791 (20-BC, 119-BT, 110-GL, 274-IȘ, 128-NȚ, 9-SV, 43-VR, 88-VS); MR-7 (6-MM, 1-SM); T-216 (10-AB, 13-BN, 48-BV, 13-CJ, 2-CV, 83-HD, 30-MȘ, 17-SB); CR-10 (5-AR, 5-BH); BNT-39 (7-CS, 32-TM); B-192. < *țapu*, masculul caprei.

Țintă 409: O-14 (3-DJ, 1-GJ, 6-MH, 4-OT); M-276 (6-AG, 4-BR, 117-BZ, 21-CL, 6-DB, 11-GR, 90-IL, 21-PH); D-27 (24-CȚ, 3-TL); ML-71 (1-BC, 34-BT, 12-GL, 5-NȚ, 1-SV, 18-VS); T-10 (3-BV, 5-HD, 2-MȘ); CR-5 (1-AR, 4-BH); B-6. < *țintă*, obiect de ornament făcut din cositor.

Untu 339: O-4 (3-DJ, 1-GJ); M-15 (1-BZ, 11-GR, 3-PH); D-4 (CȚ); ML-227 (20-BT, 19-GL, 106-IȘ, 5-NȚ, 53-VR, 24-VS); T-27 (9-BV, 18-HD); BNT-12 (CS); B-50.

< *unt* „reziduuul care provine din grăsimile saponificate și din proteinele descompuse” în urma tăbăcirii pieilor. (Constantinescu, 1951, p. 23).

Urmă 203: **M**-2 (1-CL, 1-PH); **ML**-168 (164-IȘ, 3-SV, 1-VS); **T**-5 (1-AB, 1-BV, 1-HD, 1-MȘ, 1-SB); **CR**-1 (SJ); **BNT**-2 (TM); **B**-25. < *urmă*, bucată de piele din care se confecționa opinca.

Urs 3.998: **O**-240 (24-DJ, 97-GJ, 32-MH, 26-OT, 61-VL); **M**-106 (26-AG, 17-BR, 13-BZ, 1-CL, 3-GR, 1-IL, 28-PH, 17-TR); **D**-18 (CȚ); **ML**-54 (3-BC, 1-BT, 4-GL, 2-NȚ, 41-SV, 1-VR, 2-VS); **MR**-144 (101-MM, 43-SM); **T**-2.241 (193-AB, 860-BN, 290-BV, 392-CJ, 270-HD, 16-HG, 133-MȘ, 87-SB); **CR**-1.053 (316-AR, 667-BH, 70-SJ); **BNT**-122 (41-CS, 81-TM); **B**-20. < *urs*, mamifer carnivor sălbatic, cu trupul masiv.

Ursu 21.239: **O**-765 (161-DJ, 200-GJ, 212-MH, 65-OT, 127-VL); **M**-2.013 (408-AG, 94-BR, 335-BZ, 200-CL, 233-DB, 189-GR, 111-IL, 230-PH, 213-TR); **D**-854 (714-CȚ, 140-TL); **ML**-11.014 (1.442-BC, 925-BT, 1.084-GL, 2.218-IȘ, 1.539-NȚ, 1.244-SV, 920-VR, 1.642-VS); **MR**-116 (65-MM, 51-SM); **T**-2.980 (642-AB, 9-BN, 633-BV, 201-CJ, 49-CV, 509-HD, 80-HG, 220-MȘ, 637-SB); **CR**-468 (271-AR, 190-BH, 7-SJ); **BNT**-1472 (834-CS, 638-TM); **B**-1.557 (vezi *Urs*).

Vacă 114: **O**-1 (DJ); **D**-2 (CȚ); **ML**-4 (VS); **T**-19 (CJ); **BNT**-85 (84-CS, 1-TM); **B**-3. < *vacă* „animal domestic din familia bovinelor” (DLRM).

Văcar 623: **M**-3 (PH); **D**-2 (CȚ); **ML**-2 (BC); **MR**-8 (6-MM, 2-SM); **T**-591 (25-AB, 50-BN, 33-BV, 143-CJ, 12-HD, 164-MȘ, 164-SB); **CR**-5 (AR); **BNT**-12 (TM). < *văcar* „persoană care păzește vacile satului la păscut” (DLRM).

Văcariu 599: **O**-112 (32-DJ, 36-GJ, 28-MH, 1-OT, 15-VL); **M**-21 (9-AG, 3-BR, 3-GR, 1-IL, 2-PH, 3-TR); **D**-6 (CȚ); **ML**-60 (12-BT, 5-GL, 27-IȘ, 5-NȚ, 6-SV, 5-VS); **T**-296 (29-AB, 2-BN, 66-BV, 22-CJ, 4-CV, 16-HD, 10-MȘ, 147-SB); **CR**-24 (20-AR, 1-BH, 3-SJ); **BNT**-76 (22-CS, 54-TM); **B**-4 (vezi *Văcar*).

Văcaru 3.188: **O**-1.369 (317-DJ, 300-GJ, 372-MH, 50-OT, 330-VL); **M**-1.069 (267-AG, 23-BR, 130-BZ, 34-CL, 121-DB, 105-GR, 9-IL, 226-PH, 154-TR); **D**-84 (59-CȚ, 25-TL); **ML**-278 (157-BC, 8-BT, 16-GL, 39-IȘ, 29-NȚ, 2-SV, 11-VR, 16-VS); **MR**-6 (1-MM, 5-SM); **T**-247 (18-AB, 63-BV, 7-CJ, 12-CV, 94-HD, 1-HG, 1-MȘ, 51-SB); **CR**-22 (17-AR, 5-BH); **BNT**-69 (44-CS, 25-TM); **B**-44. (vezi *Văcar*).

Veveriță 249: **O**-62 (5-DJ, 1-GJ, 51-MH, 5-OT); **M**-71 (11-BR, 15-BZ, 1-CL, 33-DB, 7-GR, 1-IL, 3-PH); **D**-9 (CȚ); **ML**-96 (13-BC, 82-GL, 1-VR); **T**-4 (BV); **BNT**-1 (TM); **B**-6. < *veveriță*, mamifer de talie mică, cu blana roșcată sau neagră pe spate și albă pe piept, cu coada lungă și stufoasă (cf. DLRM).

Vidra 167: **M**-4 (GR); **D**-3 (CȚ); **ML**-40 (10-BC, 2-IȘ, 9-NȚ, 3-VR, 16-VS); **MR**-7 (SM); **T**-9 (1-CJ, 6-HD, 2-HG); **CR**-59 (17-AR, 38-BH, 4-SJ); **BNT**-21 (5-CS, 16-TM); **B**-24. < *vidră*, mamifer carnivor de mărimea unui câine mijlociu, trăiește în vizuini pe malul apelor și se hrănește cu pește (cf. DLRM).

Vițel 266: **O**-15 (1-DJ, 14-MH); **M**-1 (BZ); **D**-6 (CȚ); **ML**-217 (23-BT, 2-GL, 178-IȘ, 11-SV, 3-VS); **T**-7 (3-BV, 3-HD, 1-SB); **BNT**-7 (5-CS, 2-TM); **B**-13. < *vițel*, puiul vacii.

Vînătoru 1.590: **O**-609 (208-DJ, 185-GJ, 84-MH, 85-OT, 47-VL); **M**-580 (111-AG, 25-BR, 127-BZ, 49-CL, 51-DB, 38-GR, 60-IL, 22-PH, 97-TR); **D**-33 (32-CȚ, 1-TL); **ML**-217 (16-BC, 20-BT, 16-GL, 12-IȘ, 7-NȚ, 54-VR, 92-VS); **T**-61 (2-AB, 9-BN, 7-BV,

1-CJ, 36-HD, 1-HG, 1-MȘ, 4-SB); **CR-5** (4-AR, 1-BH); **BNT-30** (12-CS, 18-TM); **B-55**. < *vânător*, persoană care vânează.

Vulpe 5.600: **O-1.501** (339-DJ, 518-GJ, 193-MH, 250-OT, 201-VL); **M-1.172** (111-AG, 36-BR, 96-BZ, 165-CL, 6-DB, 106-GR, 72-IL, 489-PH, 91-TR); **D-450** (348-CT, 102-TL); **ML-1.212** (67-BC, 40-BT, 241-GL, 308-IS, 116-NȚ, 38-SV, 127-VR, 275-VS); **MR-15** (11-MM, 4-SM); **T-293** (21-AB, 7-BN, 107-BV, 19-CJ, 3-CV, 106-HD, 6-HG, 4-MȘ, 20-SB); **CR-92** (71-AR, 5-BH, 16-SJ); **BNT-209** (91-CS, 118-TM); **B-656**. < *vulpe* „mamifer carnivor, de mărimea unui câine, cu blana roșcată, cu coada lungă și stufoasă” (DLRM).

Vulpoi 457: **O-89** (2-DJ, 51-GJ, 9-MH, 27-VL); **M-118** (25-AG, 3-BR, 8-BZ, 32-CL, 42-DB, 5-PH, 3-TR); **D-14** (CT); **ML-107** (3-BC, 14-BT, 63-GL, 7-IS, 9-NȚ, 11-VR); **T-62** (14-BV, 40-CV, 8-HD); **CR-3** (BH); **BNT-11** (8-CS, 3-TM); **B-53**. < *vulpoi*, masculul vulpii.

În concluzie: activitățile meșteșugărești s-au dezvoltat în spațiul românesc din nevoia oamenilor de a-și asigura hrana, îmbrăcămintea și încălzămintea. Valorificarea pieilor de animale este cunoscută pe teritoriul românesc încă din timpul simbiozei daco-romane, ea a continuat în Epoca Feudală, când s-au identificat categorii de meșteri, specializați în confecționarea unor produse de îmbrăcăminte și încălzăminte: jococari, cizmari, curelari, opincari, tăbăcari etc.

Saltul calitativ în perfecționarea produselor executate de meșteri în prelucrarea pieilor s-a produs odată cu utilizarea unor noi tehnici de lucru, folosirea unor substanțe chimice care să asigure pieilor durabilitate, impermeabilitate și flexibilitate.

În lucrare au fost identificate 176 de apelative considerate că fac parte din terminologia prelucrării pieilor, de la care au rezultat în secolul al XIX-lea porecle, devenite supranume cu rol de nume de familie neoficial care, prin efectul *Legii asupra numelui* din 1895, au devenit nume de familie oficiale, active și în zilele noastre.

Referințe bibliografice:

BDAR = *Baza de date antroponimice a României*, constituită la Laboratorul de cercetări onomastice de la Facultatea de Litere a Universității din Craiova în 1994, pe baza datelor puse la dispoziție pe suport electronic de Inspectoratele județene de poliție, Serviciul de evidență a populației.

CONSTANTINESCU, Daniel. Termeni din tăbăcărie. În: *Cum Vorbim*, 5, 1951, p. 23.

DEX = *Dicționarul explicativ al limbii române* (ediția a II-a revăzută și adăugită). București: Editura Univers Enciclopedic Gold, 2009.

DLRM = *Dicționarul limbii române moderne*. București: Editura Academiei Republicii Populare Române, 1958.

DNFR = *Dicționar al numelor de familie românești*, Iorgu Iordan. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1983.

GIURESCU, Dinu C. *Țara Românească în secolele XIV și XV*. București: Editura Științifică, 1973.

GOICU, Viorica. Termeni dialectali în antroponimia din Țara Zarandului. În: *Fonetică și Dialectologie*, XII, 1993, p. 87-93.

GONȚA, Alexandru I. *Documente privind istoria României. A. Moldova. Veacurile XIV-XVII (1384-1625). Indicele numelor de persoane*. București: Editura Academiei Române, 1995.

IODACHE, Gheorghe. *Mărturii etno-lingvistice despre vechimea meseriilor populare românești*. Craiova: Editura Scrisul Românesc, 1980.

IODACHE, Gheorghe. *Ocupații tradiționale pe teritoriul României*, vol. 4. Craiova: Editura Scrisul Românesc, 1996.

Lexic regional. Societatea de Științe Istorice și Filologice. București: Editura Academiei Republicii Populare Române, 1960.

OLTEANU, Ștefan, ȘERBAN, Constantin. *Meșteșugurile din Țara Românească și Moldova în Evul Mediu*. București: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1969.

VULPE, Magdalena. Încercare de descriere etnolingvistică a unui câmp semantic: animalele domestice. În: *Fonetică și Dialectologie*, XI, 1992, p. 109-113.

REPREZENTĂRI ȘI CONSECINȚE ALE RĂULUI MORAL ÎN ROMANUL *CĒNUȘĂ RECE*, DE MIHAELA PERCIUN

Constantin IVANOV

Doctor în filologie

E-mail: constantin_ivanov@yahoo.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9128-7822>

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” (Chișinău)

Representations and Consequences of Moral Evil in *Cenușă rece* by Mihaela Perciun

Abstract

This article offers a literary analysis of the existential dilemmas and psychological traumas of the characters in Mihaela Perciun's novel, *Cenușă rece*. The sources and the chain of causality that marked the destinies of the characters from the perspective of moral evil are particularly highlighted. We have shown that moral deviations and the constraint of freedom of conscience are what can create both social dissensions and identity fractures over time. By using black humor, the author illustrates an upside-down world, wicked and with values followed only on a declarative level, thus managing to offer us a full picture of this society. It also analyzes the drama of three generations of women and how the male character, Tudor Cocargea, marked their existence by one moral slip he committed. Thus, we found that the characters, although they are blood relatives, are devoid of affection and totally unknown to each other.

Keywords: identity, moral evil, traditions, destiny, representation, moral slippage.

Rezumat

În articolul de față este propusă o analiză literară a dilemelor existențiale și a traumelor psihologice ale personajelor din romanul Mihaelei Perciun, *Cenușă rece*. În mod deosebit, sunt evidențiate sursele și lanțul de cauzalități care au marcat destinele personajelor din perspectiva răului moral. Am demonstrat că abaterile morale și constrângerea libertății de conștiință sunt cele ce pot crea, în timp, atât disensiuni sociale, cât și fracturi identitare. Cu un umor negru, autoarea ilustrează o lume răsturnată, înrăită și cu valori pe care le respectă doar la nivel declarativ, reușind, în felul acesta, să realizeze o radiografie a societății. De asemenea, este analizată drama celor trei generații de femei și modul în care personajul masculin, Tudor Cocargea, le-a marcat existența prin derapajul moral comis. Astfel, am constatat că personajele, deși sunt rude de sânge, sunt lipsite de afecțiune și total străine unele față de altele.

Cuvinte-cheie: identitate, rău moral, datini, destin, reprezentare, derapaj moral.

După un debut îndrăzneț și după afirmarea sa ca figură distinctă în proza basarabeană, Mihaela Perciun readuce în panopia literară actuală condiția existențială a individului marcat de fluctuații geopolitice și, desigur, de propria incapacitate de a-și determina în mod sincer și liber soarta. Astfel, prin publicarea la Editura Polirom, în celebra colecție „Ego. Proză”, a volumului *Cenușă rece* (2017), prozatoarea se poziționează deja, cu un stil bine conturat, pe o latură ce satirizează prostia umană și banalitatea lucrurilor înrădăcinate în societatea din imediata actualitate. Cu un subiect intrigant și cu un mesaj sfâșietor, romanul spune povestea chinuitoare a unor ființe lăsate pradă destinului nemilos și hain, care nu poate fi controlat, refăcut sau adaptat la anumite speranțe ori vise. Nu există altă posibilitate decât acceptarea acestui destin. Însă, ceea ce formează acest destin, ca măsură de cauze și efecte, sunt tocmai micile abateri de ordin moral, care, în timp, formează caracterul și destinul tumultuos al personajelor din romanul *Cenușă rece*. Prin urmare, în acest roman, Mihaela Perciun raportează condiția tragică și evoluția personajelor la o serie de cauze ce-au determinat răul din lumea care le definește existența. Acest rău este mai degrabă unul care se încadrează în tipologia celui iscat din greșeli omenești, nu de la o entitate ontologică sau de la o dimensiune metafizică. După cum bine se cunoaște, în filozofie, cel puțin până la Kant, răului îi sunt atribuite trei adjective: natural, moral și metafizic. Din aceste considerente, dar și a modului de manifestare a răului în acțiunea romanului am ținut să analizăm reprezentările și consecințele *răului moral* în destinul personajelor.

Problema în jurul căreia este ținut subiectul acestui roman constituie în fapt problema răului moral și modul în care acesta reușește să mutileze destinele personajelor. De remarcat anume că răul moral, odată produs, nu poate fi anulat, consecințele acestuia trebuie acceptate ca pe un dat. Pătrunzând în miezul unor lucruri, aparent obișnuite, putem observa că societatea reprezentată de Mihaela Perciun este una aflată în tranziție, dar și destul de coruptă la toate nivelele, fapt ce servește (raportat la cronotopul romanului) drept un mod de satirizare a ceea ce a devenit astăzi Republica Moldova. Societatea la care face trimitere romanul este marcată, pe lângă constrângerile geopolitice, de o cenzură sinistră, numită *gura lumii*, de dragul căreia personajele și-au sacrificat individualitatea, dar și libertatea. E o societate în care un accent deosebit este pus pe aparențe, și nu pe esențe. Totul este respectat doar de formă, după bine-cunoscutul principiu popular *de ochii lumii*. Și pentru că nimeni nu respectă nimic, nimic nu trebuie respectat, important ca formal totul să fie în ordine. Tradițiile străbune și-au pierdut farmecul, valorile și principiile morale devin o povară, iar legile și regulile statului vin în răspăr cu nevoile și necesitățile individului, fapt ce creează premise favorabile de a le ocoli. În acest sens, Mărioara, personajul care și-a asumat rolul de mediator între poștărița responsabilă de eliberarea economiilor depuse de către Antonia, care

era în incapacitate de-a le retrage (fiind pe patul de moarte), ajunge la o constatare destul de pragmatică: „Legile sunt făcute de oameni, chipurile, pentru oameni, și măcar de le-ar respecta toți, dar așa...” (Perciun, 2017, p. 18). De altfel, funcționarul statului se ținea prea tare de buchea legii și nu voia să *intre în situația* adolescenței rămase fără bani și fără alt sprijin și care mai era nevoită de a-și înmormânta bunica ținând cont de toate datinile străbune (respectarea căroră era destul de costisitoare). Motivată serios („mituită” cu cele trei procente acumulate de-a lungul anilor) să închidă ochii la toate procedurile birocratice, poștărița *i-a intrat în voie* până la urmă „și n-a mai invocat nici o încălcare gravă de lege” (*ibidem*, p. 18).

Din punct de vedere structural, romanul *Cenușă rece* este împărțit în trei capitole intitulate destul de sugestiv: *Cenușă rece*, *Degete* și *Străinii*. În principiu, aceste compartimente par a fi independente unul față de altul, însă sunt legate de același fir epic, schimbându-se doar perspectiva de narare. Construit ca un puzzle, romanul reconstituie drama a trei generații de femei marcate de personajul Tudor Cocargea, acesta fiind și instanța narativă independentă din capitolul doi, în care este prezentată atât povestea destinului său, cât și partea sa de adevăr. Un puzzle ale cărui piese au fost împrăștiate în vâltoarea acestei lumi, fiecare cu partea sa de adevăr, și care sunt puse abil (vorbind din punct de vedere structural) la un loc, în așa fel încât să poată reconstitui adevărul dintr-o sumă de adevăruri. Datorită acestui fapt, personajele au posibilitatea de a renunța la tentația deținerii adevărului absolut, înțelegând mai degrabă că adevărul pe care îl susțin este unul relativ (subiectiv), ceea ce ar fi trebuit să creeze o bună premisă pentru împăcare și reconciliere.

Din ultimul capitol ne putem da seama că fiecare dintre cele trei generații de femei (bunica, mama și fiica) poartă în sine amprenta destinului personajului Tudor Cocargea, cu toate frustrările și temerile sale. Astfel întregul tablou se conturează, redând totodată starea de fapt a lucrurilor, dar și devierile morale care au marcat aceste destine. Personajele bunica (Antonița), fiica (Olga), nepoata (nu are un nume, ceea ce ar fi o aluzie la o identitate spulberată) au o percepție destul de diferită a realității, fapt ce le marchează în mod distinct individualitatea. Asemenea unor prizonieri, personajele din romanul Mihaelei Perciun sunt prinse în mrejele destinului nefast, din care nu au curajul să se smulgă, ba chiar par să fi căzut pradă consecințelor provocate de acel rău moral despre care am vorbit, fiind totodată un rău care se manifestă întotdeauna tardiv. În momentul producerii, răul moral este, practic, inofensiv, iar în timp acesta își extinde tentaculele, schimonosește destine, intensifică eșecuri, destabilizează integritatea psihică, dezbină relații, înstrăinează, înrăiește om cu om – vicisitudini, încercări pustiitoare care răcesc dragostea, adică o transformă în *cenușă rece*. De altfel, titlul romanului are o conotație specifică – acesta reprezintă în fond esența problemelor existențiale ale personajelor ce sunt mereu în căutarea unui rost, a unui reper moral și chiar a împăcării de sine. Deși *cenușă rece* apare în structura narativă a romanului ca un atribut olfactiv, totuși aceasta capătă subtextual și chiar tangențial elemente simbolice ce ar explica

paradigma problemei globale a romanului – un rău ivit în cale, care a pustiit și a dezbinat: „O izbi un miros puternic indefinit. Nu percepu că mirosea a cenușă rece. Cenușa din vatră fusese spulberată, împrăștiată de o forță malefică prin toată casa, chiar și în tindă. O forță care îi punea la încercare pe cei ce îndrăzneau să-i treacă pragul. Un tremur puternic. Fiori reci. Probabil vânturile rele și grele au bântuit prin hogeac” (Perciun, 2017, p. 147).

În mod individual, drama personajelor din romanul *Cenușă rece* reprezintă în sine o reflecție a realității istorice, una dramatică, pe care individul este nevoit să o înfrunte, reflectată însă de către autoare cu o doză de umor negru. În prima parte a romanului, intitulată *Cenușă rece*, este prezentată povestea unei adolescente rămasă în grija bunicii încă din fragedă copilărie și care este nevoită să se confrunte, am putea spune prematur, cu lumea cea adevărată. Această confruntare cu adevărata față a lumii este redată din perspectiva acestei adolescente, care nu este altcineva decât personajul-narator fără nume, fiindu-ne cunoscut doar atributul ei – nepoata Antonitei. Lipsa numelui ar fi și un indiciu ce marchează în mod expres starea multor altor copii cu un destin asemănător, copii lăsați, practic, pe cont propriu și lipsiți de afecțiune părintească, ar înfățișa, în ultimă instanță, o tipologie a unui fenomen social. Deși inițial lucrurile par a fi redată cu o ușoară indiferență, asemănătoare cu cea a lui Albert Camus din *Străinul*, totuși atitudinea personajului-narator se schimbă treptat, devenind conștientă de responsabilitățile care îi revin și de faptul că trebuie, de una singură, să țină piept noilor provocări.

Pe când încă se gândea că ar fi bine să „își ia viața în serios” și să devină independentă, respectiv să nu mai fie considerată „copila vulnerabilă, fetița infantilă care să primească indicații *valoroase*”, este scoasă brusc, fără chestiuni premergătoare sau tranzitorii, din lumea copilăriei, adică încă a jocului, și pusă față în față cu realitatea cruntă. Astfel, în mod sugestiv, poate fi observată maturizarea rapidă (accelerată) a personajului-narator – a nepoatei Antonitei. Dintr-o adolescență târâtă inițial de Mărioara pentru a retrage economiile bunicii sale și care avea nevoie de un intermediar pentru a putea purta discuții în vederea explicării situației în care s-a pomenit, aceasta devine, la scurt timp, independentă, capabilă de una singură să își rezolve problemele (după ce cheltuie cei zece mii de lei primiți pentru ceremonia de înmormântare, pleacă de una singură la oficiul poștal și, „fără prea multe menajamente”, cere restul banilor). Mai mult decât atât, moartea bunicii a făcut-o să își dea seama că este singură și trebuie să acționeze pe cont propriu. Nu mai este adolescenta care era convinsă cu greu să facă anumite treburi prin gospodăria bunicii, ci devine, în scurt timp, conștientă că, dacă nu pune mâna să le facă ea, nimeni nu le va face în locul ei, iar dacă le va face altcineva, acela, constată cu stupeoare, va trebui răsplătit bine, chiar *și cât nu face*. Prin urmare, percepția inocentă asupra lumii se schimbă pe măsura confruntării directe cu aceasta. Își dă seama că fiecare urmărește propriul câștig, iar ajutorul care i se oferă, are, de regulă, un scop ascuns, altul decât a face un bine dezinteresat. Toate bătrânele care, chipurile,

au venit să dea o mână de ajutor la ceremonia de înmormântare au trebuit răsplătite cu pomeni și cu o atenție deosebită: „am dat de pomană ce mi-au cerut, ce nu mi-au cerut, ce n-am avut – am cumpărat. Le-am dat ca să le astup gurile, să se potolească, să nu mai vorbească nimic de rău despre bunica. Le-am dat să aibă amintire de la ea” (*ibidem*, p. 64). În asemenea mod, este luată în derâdere falsă cucernicie, dar și pretinsa bunăvoință a celor veniți să ajute la pregătirea pentru înmormântare, fiind și un bun prilej de a se căpătui cu ceva din lucrurile celui răposat. Scena este de un absurd grotesc, casa este răscolită, iar *hainele ce aparțineau răposatei sunt împărțite între cei veniți la ajutor...*

Un alt aspect, destul de bine reprezentat în primul capitol al romanului, îl reprezintă tradițiile și obiceiurile unei înmormântări la țară. Pe lângă detaliile fascinante ale modului în care se desfășoară o înmormântare, sunt scoase în evidență și anumite caracteristici comportamentale, ce vorbesc în fond despre mentalitatea bătrânelor, ilustrată cu o finețe ironică de către prozatoare. În egală măsură, este reflectată percepția și raportarea personajului principal la toată avalanșa de datini și cutume care trebuiau respectate cu orice preț, chiar dacă modul în care se impuneau aceste reguli era destul de impertinent și lipsit de scrupule: „Ascultam poruncile și pretențiile fără să le reproșez nimic, fără să pun la îndoială necesitatea imperativă sau proximă a cerințelor lor. Le îndeplineam dorințele fără discuție, fără vreo replică, doar de dragul amintirii despre bunica. Nu conștientizam, intuiam doar că sunt prinsă într-un ungher virtual și violată de obrăznicia și lăcomia lor” (*ibidem*, p. 41-42). Mai mult decât atât, fiecare „babă”¹ avea versiunea ei despre cum este mai bine să fie efectuat un rit sau altul, ceea ce crea și anumite divergențe pe care Mihaela Perciun le tratează cu un sarcasm deosebit.

În mod special, este evidențiat zelul orb pentru respectarea tradițiilor străbune, lipsit în fond de orice valoare sacrală a ceremonialului, fără un scop în sine, ci doar de dragul faptului divers. Astfel, nepoata răposatei își dă foarte bine seama de ridicolul și de absurditatea acestor ritualuri impuse de așa-zisele păstrătoare ale tradițiilor populare. Aceasta vedea, în principiu, comportamentul lipsit de scrupule al bătrânelor din sat și nu evlavia sau dimensiunea sacrală a datinilor, vedea lucrurile dintr-o cu totul altă perspectivă. Vedea o lume în răspăr, o lume care pretinde că ar ține la valorile creștine și la datinile străbune, dar care, de fapt, este mânăta de trufie, lăcomie și prefăcătorie. Ea e nevoită să se confrunte cu o lume supărăcioasă, cu bătrânele iubitoare de a da sfaturi și de a impune anumite orânduielei (unele fiind născocite ad-hoc, doar așa, pentru satisfacerea orgoliului propriu), cu bunătatea prefăcută și, desigur, cu lăcomia oamenilor. Aceste obișnuințe de a impune anumite rigori și conduite, cerându-se aproape imperativ respectarea lor, au o explicație principală, pe care Henri Bergson a formulat-o în felul următor: „viața socială ne

---

¹ Cuvântul „babă” este întrebuințat de noi drept entitate ce reprezintă „gura satului” și face trimitere în mod implicit la personajul colectiv din roman.

apare ca un sistem de obișnuințe mai profund ori mai superficial înrădăcinate, ce răspund necesităților comunității. Unele dintre ele sunt obișnuințele de a ordona, majoritatea sunt obișnuințele de a se supune, fie unei persoane care comandă în virtutea unei delegații sociale, fie societății însăși, confuz percepută sau resimțită, care emană un ordin personal. Fiecare dintre aceste obișnuințe de a ne supune exercită o presiune asupra voinței noastre. Putem să ne sustragem lor, dar chiar și atunci suntem atrași către ele, aduși la ascultare asemenea pendulului ce se abate de la buna verticalitate” (1998, p. 32). Până și Mărioara, cea care o ajuta, se pare dezinteresat, pe nepoata Antonitei, își înaintă doleanța/solicitarea, fără prea multe menajamente, ce ar trebui să conțină *pomul vieții*, care i se cuvenea drept pomană: „Nu-mi trebuie costum, nici rochie nouă. Are o bluză bordo cu guleraș brodat nou-nouță, tare mi-a plăcut când am văzut-o... Și o fustă, una din catifea neagră, sau alta gofrată sau plisată și... or fi buni și o pereche de papuci de casă. Chiar acum mă duc la magazin să-i cumpăr, să-mi vină bine pe picior, tu n-ai ce alerga! Într-o pungă niște bomboane și biscuiți în alta – un colac cu lumânare! Nu-i mai înșirăm pe ață, că nu-i frumos. Și gata! Fără săpun, fără parfum, nu-mi trebuie nici basma și nici batistă! Ne civilizăm și noi câte puțin!” (Perciun, 2017, p. 50).

Într-un stil parodic sunt reflectate prefăcătoria și răutatea colectivă, iar subtextual ne sunt prezentate răsturnarea valorilor morale și desacralizarea tradițiilor de la sat. Venirea sătenilor la priveghi, potrivit tradiției, ar trebui să fie un ritual cu o anumită semnificație. De regulă, a sta la capul mortului în serile de dinainte de înmormântare are un scop bine determinat. După cum susține G. F. Ciaușanu, „ceea ce face pe rude să privegheze la capul mortului este și teama ca nu cumva mortul, văzându-se neînconjurat de toate îngrijirile pe care le cere «firea» sa «zăcașă», «capricioasă» – să se «supere» rău și să vină din mormânt, ca strigoi, să le *mănânce inimile*” (2007, p. 106), iar prin povestirea unor întâmplări hazlii din viața celui decedat, cei apropiați pot să-și mai aline durerea (Burada, 1882, p. 18). Însă acest lucru avea o cu totul altă însemnătate în percepția adolescentei, care privea cu amărăciune falsitatea și răutatea celor veniți la priveghi: „Ca să nu tacă, pentru că la priveghi se toacă brașoave, au încercat să povestească, să-și amintească, chiar să inventeze situații haioase, întâmplări cu bunica. Ori memoria le-a fost scurtă, ori oboseala s-a manifestat, dar au trecut la ale lor. Cum și câți pui i-a scos cloșca, câți boboci are gășca, câți a mai cumpărat. Alta s-a plâns că i-au pierit, că i-au fost ciuguliți de coțofană. Una s-a grăbit să plece pe la nouă seara, că-i mai scoate o cloșcă. Fiecare cu lumea, fericirea sau durerea lui! Le priveam printr-o pânză ce mi se lăsase peste ochi și care nu voia să dispară, să se usuce. Lacrimile mă podideau mereu și nu le puteam stăvili, deși nu simțeam nici o jale față de cea care zăcea în sicriu. Poate că o invidiam că a scăpat de aceste viclene și acum le privește de sus și le încearcă de minte urmărindu-le, provocându-le” (Perciun, 2017, p. 58-59).

Ranchiuna și răutatea de care dădeau dovadă cele ce impuneau în mod colectiv (*gura lumii*) anumite norme morale, se făceau responsabile, fie și indirect, de

trauma psihologică a nepoatei, care nu putea să nu vadă că în spatele mimării unei evlavii se ascunde și se nutrește răul. Despre acest rău am spus că este caracterizat printr-o abatere morală de la lucrurile altruiste. Se observă, în schimb, o obsesie față de respectarea anumitor reguli doar în aparență, în mod superficial, și nicidecum la substratul unei trăiri sau a unei trăiri morale autentice. Din cauza răului pe care îl manifestau aceste „babe”, adolescența este nevoită să fugă cât mai departe pentru a se împăca cu propriul sine: „De răul bârfelor am decis să le las baltă, să-și fiarbă minciunile între ele până vor da în clocot. Să se coacă în propriile lor baliverne, să le născocoască, să le povestească și repovestească până se vor plictisi de moarte. De răul lor am decis să încui și să plec. În secret. Fără să anunț pe nimeni. Pentru o săptămână, poate două. Suficient timp să mă restabilesc, să-mi pun în ordine cap-coadă gândurile, ideile” (*ibidem*, p. 74-75). Mihaela Perciun accentuează criza morală a societății care pretinde că ar fi cu valori și principii. În perspectiva narativă propusă putem observa o lume răsturnată, lipsită de moralitate. Mai mult decât atât, putem constata că Mihaela Perciun realizează destul de subtil o radiografie a realității cotidiene din societatea noastră (Republica Moldova).

În următorul element al puzzle-ului, pe lângă elucidarea problemelor din societatea comunistă, se spune povestea lui Tudor Cocargea dintr-o perspectivă subiectivă, dar și destinul Antonitei, bătrâna înmormântată de nepoată. În capitolul doi al romanului, intitulat *Degetele*, acest personaj nu doar povestește (narează) cât de tumultuos i-a fost destinul, ci expune în esență punctul său de vedere, adevărul lui propriu, parțial și incomplet. Acest capitol e despre deșertăciunea lumii, firul narativ fiind axat pe redarea unor banalități și a lucrurilor în aparență neesențiale, însă care produc traume ființiale. În mod sugestiv, titlul acestui capitol face aluzie la marca individualității și a moștenirii genetice, fiind totodată clișeul ce trădează paternitatea lui Tudor, chiar dacă, de fapt, acesta a fost și a rămas un străin pentru propriul copil. Deși pare că firul narativ din capitolul precedent ar fi fost întrerupt, povestindu-se despre alte vremuri și având drept protagoniști alte figuri, el elucidează în fond miezul problemei și al stării de fapt care a contribuit la crearea realității ilustrate la începutul romanului, în capitolul *Cenușă rece*. Astfel, avem un alt personaj-narator, dar și o altă coordonată temporală cu o succesiune de evenimente care rupe firul narativ și expune în retrospectivă întâmplările care au precedat (aproximativ cu 40-50 de ani în urmă) drama nepoatei lăsate în grija bunicii, dar și drama mamei acesteia, reprezentată în ultimul capitol al romanului, care a fost nevoită să ia calea străinătății, de altfel, dramă a multor cetățeni ai R. Moldova. Parcă într-un flux de evenimente sinuoase, ne este înfățișat același cadru realistic, vieți frânte și răutatea lumii, dar care ne dezvăluie alte detalii, o altă fațetă a dramei. O fațetă în care sunt expuse, pe de o parte, evoluțiile sociale și politice din spațiul dintre Prut și Nistru, iar

pe de altă parte, criza morală care a prins personajele într-o mreajă a răului din care nu au mai fost în stare să iasă.

Preocupat de carieră și de propriul său ego care se desfată cu numeroasele sale isprăvi sexuale, Tudor reprezintă tipul oportunist, incapabil să-și asume o ținută morală sinceră, doar una care să respecte în aparență standardele colectivității sau ale partidului. Mai mult decât atât, după cum afirmă cercetătoarea Ana Bantoș, „Nedorit de tatăl Antonitei, Tudor devine un obsedat de cariera pe care și-o construiește prin metode caracteristice regimului, lăsându-se dus de valul succesului în societatea sovietică în care trăia” (2017, p. 191-196). Tudor este genul de personaj care acționează în consecință, nu după o voință determinată. Dovadă, în acest sens, este că totul în destinul său este întâmplare, iar modul în care acesta procedează indică o totală lipsă de caracter: a dat bir cu fugiții tocmai când urma să o ceara pe Antonia de mireasă, sperându-se de tatăl ei; nu a luptat pentru dragostea care o nutrea față de Antonia; nu și-a asumat vreo anumită relație în afara căsătoriei și nici nu și-a luat în serios căsătoria, aceasta fiind doar pentru a se răzbuna și a păstra aparențele în fața societății și a partidului; nici afacerile pe care le avea nu erau strategice, erau de conjunctură. Cu un cinism debordant, Tudor se lasă pradă întâmplărilor din viața sa. Dintr-o banală întâmplare, o reîntâlnește pe Antonia într-o fundătură de sat, după principiul – *este verosimil ca uneori să se întâmple și neverosimilul*. Tot dintr-o întâmplare, mai cu seamă din derapajul său moral și al Antonitei, care era deja căsătorită cu Nicanor, se naște Olga, personaj cu un destin sinuos și cu o identitate incertă (mama nepoatei lăsată în grija bunicii, de pe când avea două luni). Renunțând cu bună seamă la posibilitatea unui destin împreună cu cea pe care o iubea, Tudor devenise un obsedat de propria imagine în societate și în fața partidului: „Funcția mă făcea să fiu mai atent, mai prudent, nicidecum mai fricos. Nu cumva să mă vadă lumea, nu cumva să zică cineva ceva. De unde atâta incertitudine, nu știu” (Perciun, 2017, p. 108). Astfel, acesta pune mai presus poziția sa socială, decât dragostea față de Antonia. De altfel, ambii și-au sacrificat fericirea de dragul aparențelor. Nu doar că și-au trăit tinerețea într-un stat autoritar, ci și sub teama prejudecăților din societate: „El, dar și ea aveau grijă să nu dezamăgească lumea! Păcătoasa, haina, stricata lume!” (*ibidem*, p. 106).

Personajul Tudor Cocargea reprezintă în speță tipul funcționarului docil partidului, care își poate foarte bine rezolva și problemele personale din contul visteriei statului. Este tipul care trage sforile, pune la cale numiri în funcții-cheie sau demite pe cel ce nu îi este comod, acesta fiind modul de acțiune al multor funcționari de stat. Însă, cu toate acestea, nu a fost în stare să-și aducă în ordine propriul destin, fapt care, în timp, a creat un derapaj moral ce s-a răsfrânt asupra Antonitei, asupra fetei acesteia (adică a lor), asupra nepoatei și chiar asupra multor altor destine din societatea moldovenească, tocmai prin promovarea unor politici care contravin principiilor morale. Odată cu schimbările majore din societate, oportunistul Tudor, nemaiavând nicio obligație față de partid, divorțează și își vede de propriile aventuri amoroase

și de afacerile cu profit ușor și garantat. Urmează o traiectorie a vieții destul de zbuciumată, libertatea pe care și-a dorit-o nu i-a adus o stare de împlinire. Cu vârsta, personajul își dă seama că rămâne cu frustrări și traume psihologice. Stare care îi va defini existența de mai departe. Trăindu-și ultimele „zvâcniri” ale virilității, Tudor se desparte ușor de faza activă a vieții și ajunge într-un punct al existenței în care este nevoit să-și cântărească ceea ce a făcut și ceea ce a devenit. Numai că, în mare parte, evaluarea care și-o face îi aduce frustrări. În loc să privească cu speranță spre un scop, el nu se poate desprinde de propriul trecut, stare comentată de C. G. Jung, fondatorul psihologiei analitice, în felul următor: „pentru numeroși oameni rămân prea multe lucruri netrăite – deseori e vorba chiar de posibilități pe care nu le-ar fi putut cu nici un chip trăi, și astfel ei pășesc pe pragul bătrâneții cu o dorință neîmplinită care-i face să-și îndrepte involuntar privirea spre trecut” (2021, p. 123). În roman este reprezentată, cu subtilități, povestea unei condiții și a unui destin, de la avântul naiv al tinereții, la ascensiunea socială și apoi la apogeul carierei. Tocmai în ultimul capitol al romanului, întâlnim un personaj masculin care este nevoit să tacă decât să își impună punctul său de vedere, să-și accepte starea decât să aducă argumente justificative, în principiu: *să secere acum ceea ce a semănat toată viața*.

Mihaela Perciun identifică, în acest roman, mecanismele care au contribuit la crearea unei lumi ajunsă în derivă și a traumelor existențiale pe care le trăiesc indivizii acestei comunități. La nivel artistic, este reprezentat un rău care a contaminat societatea, a creat premisele în care lumea a devenit înrăită, astfel perpetuându-se din generație în generație. Nu doar personajul Tudor a ajuns victima răului moral pe care l-a comis, acesta s-a răsfrânt și asupra fiicei sale, a nepoatei și chiar a mediului în care a ajuns să-și poarte bătrânețea. Astfel, nefericirea a fost un factor declanșat de propriile abateri morale și de anumite restrângeri ale libertății. În principiu, o conduită morală are menirea de a păstra o stare de bine atât a societății în ansamblu, cât și a individului, fapt în legătură cu care Immanuel Kant afirma: „libertatea, pusă în mișcare pe de o parte, restrânsă pe de altă parte, prin legi morale, ar fi ea însăși cauza fericirii universale, deci ființele raționale însele ar fi, sub conducerea unor astfel de principii, autorii propriei lor fericiri durabile și totodată ai fericirii altora” (2009, p. 576). Personajele Mihaelei Perciun nu și-au trăit destinul, nu au fost ceea ce și-au dorit a fi, ci ceea ce au fost constrânși a fi. Astfel, partea a doua a romanului sondează problema ființială a personajului din prima parte – o adolescentă căreia i s-a spulberat reperul moral și chiar i s-au fracturat rădăcinile identitare. Prin schimbarea vectorului narativ la destinul lui Tudor, este identificată problema celor trei generații de femei. Destinul zbuciumat și toate traumele acestor femei converg în același punct nevralgic – egoismul și temerile personajului Tudor Cocargea.

Ultima parte a romanului, având și o denumire ce îi conferă o tentă simbolică specifică, *Străinii*, reprezintă în esență „forța centrifugă” (expresia lui Matei Călinescu) a narațiunii. Spre deosebire de celelalte două capitole, unde totul se

întâmpla într-un ritm alert, în ultimul capitol intensitatea acțiunii se temperează, punându-se un mare accent pe contemplarea stării de fapt în care s-au pomenit personajele. Este momentul în care protagoniștii sunt puși în fața cauzelor care le-au modelat destinele. Sunt nevoiți să vadă adevărul pe care îl dețin și alții, nu doar partea înțeleasă de ei, ci și partea care le-a fost tăinuită. Acest din urmă capitol este o împletire a trei voci narative independente (nepoata fără nume, bătrânul Tudor și fiica sa Olga). Fiind implicați concomitent în nararea faptelor și a redării stărilor afective, acestor voci li se mai alătură, ca un arbitru distant, și naratorul heterodiegetic. În asemenea mod se introduce deja o perspectivă integratoare asupra unor caracteristici ale personajelor ce le-au format personalitatea și le-au definit existența. Nu întâmplător registrul narativ trece ușor de la un detaliu epic la altul, de la o cauză la un efect și invers. Deși personajele par a fi străine și a nu avea nimic în comun, totuși, se poate observa că destinele lor au fost legate într-o serie de cauzalități: „Fiecare dintre ei înțelegea prea bine cine sunt ceilalți doi. Fiecare deținea câte o părticică din adevărul adevărat, una convenabilă doar lui. Pe care n-avea plăcerea s-o împartă, s-o dezvăluie. Pentru că adevărul era doar al lui. Legătura de rubedenie nedemonstrată îl supără pe fiecare. Motiv serios și nedeclarat” (Perciun, 2017, p. 183-184).

Fără a se zăbovi prea mult în portretizări și caracterizări de personaje, se reliefează totuși, destul de abil, caractere și comportamente umane potrivite în circumstanțe speciale – voința liberă fie este determinată de rigorile etice ale partidului și de gura lumi, fie de avalanșa de instabilitate socială. Întrunirea celor dezbinați în casa Antonitei ar simboliza o coborâre în profunzimile întunecate ale conștiinței, asemenea unei coborâri în infern, nu pentru însușirea pedepsei, ci mai degrabă pentru purificare, pentru catharsis, pentru o posibilă împăcare cu sinele și cu celălalt (*străinul* care îi este rudă). Personajele nu își spun povestea, nu își dau explicații, ba chiar își păzesc secretul, preferând tăcerea. Cugetul lor însă este cel care prinde glas, cititorul fiind pus în situația de a lua cunoștință, asemenea unui cititor de gânduri, cu datele problemei fiecărui personaj. Datorită unor circumstanțe neverosimile, cei înstrăinați ajung să se întâlnească, să se privească în ochi. Ar fi trebuit să-și vorbească unul altuia, deși fiecare avea partea sa de adevăr, care era atât de greu de a fi împărtășită, date fiind suferințele ce i-au înstrăinat – „Cum s-au legat și răsucit evenimentele de s-au adunat în același loc! La casa părintească. În același timp. Ce situație stupidă și plină de incertitudine! Trei persoane, rude de sânge, moralmente și emoțional total înstrăinate. Nici o temă de discuție, nici o deschidere spre consolidarea relației” (*ibidem*, p. 187-188). Astfel, fiind așezate într-o ordine, „fragmente epice” încep să dea contur tabloului general, iar cititorul poate stabili anumite legături cu problemele existențiale din viața protagoniștilor, dar și sursa răului moral care le-a împovărat destinul (fiecare având propria abatere morală: nepoata nu-și asculta bunica; Tudor fiind un egoist preocupat de aventuri amoroase; Antonia l-a înșelat pe Nicanor și i-a tăinuit, vreme îndelungată, adevărul

despre copilul lor; iar Olga și-a lăsat fiica în grija mamei și a plecat în lumea mare în căutarea unui rost, mințindu-și mama și ascunzându-i adevăratul motiv de ce nu poate reveni acasă).

Nepoata Antonitei revine după o perioadă de refugiu și refacere emoțională, fugind, după cum am mai spus, de răutatea celor din sat. Găsește casa Antonitei răvășită și pustiită. Cei considerați a fi evlavioși, care la procesiunea de înmormântare țineau să se respecte toate rânduielile religioase, au furat tot ce mai rămăsese prin casă, „au pângărit [după cum remarcă cu profund regret nepoata, n.n.] au spurcat casa! Am senzația că pun mâna pe o taină, mă tem să nu se ia...” (*ibidem*, p. 196). Prin urmare, putem observa că și întreaga comunitate se face vinovată de comiterea unui *hybris* moral. Societatea reprezentată în acest roman este anchilozată într-o stare continuă de manifestare a răutății, astfel încât nepoata Antonitei ajunge să constate cu regret: „Au furat ca să vândă... Să vândă, apoi să bea. Fură unul de la altul, vând unul altuia, se mint unul pe altul, se lovesc unul pe altul, o fac cât mai dureros, ca să triumfe, să trăiască satisfacția biruitorului, învingătorului. Unul mai învins ca altul, unul mai nenorocit ca altul. Fericirea este a celui mai nefericit dintre toți? Au pierdut capacitatea de a înțelege, de a aprecia, de a analiza, de a empatiza? N-au nimic sfânt? În afară de ură și răzbunare, nimic n-au mai păstrat, nimic nu-și mai doresc, nimic nu mai au? Sărmanii” (*ibidem*, p. 148). Este imaginea unei lumi fără vreun reper moral, o lume din care fac parte indivizi cărora le-au fost știrbită identitatea și mutilată conștiința umană. Abaterile morale se leagă într-o serie de cauzalități, care produc în timp răul, devenind, după bine-cunoscutul principiu, *din rău în mai rău*, fiind, de fapt, produsul a ceea ce nutresc și fac, reluat și perpetuat.

Starea în care s-a pomenit nepoata Antonitei reflectă, în adevăr, o problemă socială majoră a multor tineri afectați de exodul masiv al părinților nevoiți să ia drumul străinătății, în căutarea unei stabilități financiare. Întâlnirea cu mama sa, din ultima parte a romanului, pe care nici nu o mai cunoștea, pentru că îi era o străină, reprezintă expresia unei rupturi afective dintre părinte și copil; timp în care mama, la rândul ei, a fost victima unei probități morale. Deja povestea zguduitoare a Olgăi reconfigurează registrul epic, evidențiindu-se totodată și drama celui nevoit să lase totul și să plece la muncă peste hotarele țării. Este, așadar, partea de adevăr care schimbă în principiu datele problemei. Olga devine, la rândul ei, jertfa circumstanțelor sociale, dar și a neglijenței lui Tudor Cocargea, care i-a făcut rost de un pașaport fals (fiind, de asemenea, tras pe sfoară de acei care i-au pus la dispoziție acel pașaport contra unei sume considerabile). Acest fapt a provocat o serie de impedimente care i-au marcat destinul Olgăi în mod negativ, fiind nevoită de a săvârși mai multe ilegalități, pentru care a și fost pedepsită cu închisoarea. Lanțul de insuccese și eșecuri, care au urmat în viața Olgăi, au

provocat stări negative și ură constantă față de acel care îi este tată biologic: „Nu-i ușor să-ți învingi repulsia, ciuda, răutatea! Să-i vorbești frumos, calm, ce pretinde a fi. N-ar face-o în ruptul capului! Din mai multe motive; unul: nu-i poate ierta suferințele din copilărie, ele fusese, în mare, generatorul și motivul lor. În al doilea rând, pentru că i-a băgat un pașaport fals din cauza căruia a avut interdicție în țările Uniunii Europene și a trebuit să se declare fugară din Kosovo, să ceară azil politic” (*ibidem*, p. 188). Surprinzător este faptul că în locul unei reconcilieri, fie și prin intermediul tăcerii, intervine din nou temuta și chinuitoarea deprindere băbească de a da sfaturi și de a impune, mai presus de relațiile și afecțiunile umane, înfăptuirea unor datini lipsite de noimă, amânând totodată, pentru o perioadă nedeterminată, împăcarea celor înstrăinați. Așadar, procesul în care cei trei își dezvăluiau cugetele este perturbat de Mărioara, care începe prin o radiografie a modului în care au fost respectate datinile și obiceiurile ce se cuvin a fi urmate în prima jumătate de an după înmormântare.

În această ultimă parte a romanului, personajele sunt provocate la o depanare (reconstituire) a destinului. Sunt puse în fața unei evaluări, a unui bilanț al vieții, îndemnând cititorul la o sondare în universul abisal al personajelor. Dându-și seama că nu mai poate schimba nimic, nu mai este în stare de a repara ceva din ceea ce a făcut cu viața sa, nici măcar nu putea repara porțița, bătrânul Tudor, împovărat de remușcări, preferă să-și petreacă următoarele clipe în reculegere la mormântul Antonitei, decât să meargă pe calea propusă de Mărioara, expresia „babelor” ce impun tradiții și datini lipsite de rost. În sfârșit, în conștiința morală a lui Tudor se trezește acea forță care se opune avalanșei de recomandări dictate de comunitate. În asemenea mod, cenzura lumii guralive este ignorată, Tudor își dă seama că trebuie să pună un mare accent nu pe manifestările exterioare, ci pe cele lăuntrice, ce-ar putea aduce împăcarea cu sinele, pacea și bucuria interioară, nu satisfacerea voinței celor din jur.

În urma analizei literare propuse, am putut urmări, cu deosebit interes, drama majoră provocată de răul moral în destinul personajelor din romanul *Cenușă rece* al Mihaelei Perciun. Astfel, am constatat că, la nivel ficțional, mecanismul care declanșează anumite probleme existențiale este cauzat fie de propriile alegeri și înfăptuiri, fie de conjunctura socială sau a stereotipurilor nutrite de comunitate. Romanul *Cenușă rece* este ca o oglindă ce reflectă și reproduce abaterile morale ale societății, dar și derapajele valorice ale individului. În roman mai este reflectat și modul în care omul poate fi etichetat ca fiind într-un anume fel, însă în spatele etichetelor primite de la cei din jur se ascunde un destin, o traumă, anumite constrângeri, dar și o mulțime de consecințe nefaste ale răului moral. În același timp, este ilustrată o lume care trăiește cu aparențele, o lume care ia evlavie doar ca pe o mască, pe

când lucrurile de profunzime sunt ignorate. Cu o doză de umor negru este satirizată soarta zbuciumată a unei țări care nu a mai avut norocul de demnitari responsabili. Prin urmare, putem afirma că soluția la nivelul acestui exercițiu imaginar este o alegere voită prin care se poate produce o descătușare de vorbele lumii, o ieșire de sub influența a ceea ce va crede lumea despre soarta și viața personajelor, o eliberare de tirania bârfelor satului și de vorbele rele care vizau modul lor de viață și alegerea liberă.

Referințe bibliografice:

BANTOȘ, Ana. Discursul narativ postmodern. Mihaela Perciun, „Cenușă rece”. În: *Limba Română* (Chișinău), 2017, nr. 5-6, p. 191-196.

BERGSON, Henri. *Cele două surse ale moralei și religiei*. Ediția a II-a. Traducere și studiu introductiv de Diana Morărașu. București: Institutul European, 1998.

BURADA, Teodor T. *Datinile poporului român la înmormântări*. Iași: Editura Tipografia Națională, 1882.

CIAUȘANU, Gh. F. *Superstițiile poporului român: în asemănare cu ale altor popoare vechi și noi*. Ediție critică, prefată și indice tematic de Ionel Oprișan. București: SAECULUM, 2007.

JUNG, C. G.. *Omul modern în căutarea sufletului*. București: Editura Trei, 2021.

KANT, Immanuel. *Critica rațiunii pure*. Traducere de Nicolae Bagdasar și Elena Moisuc, ediție îngrijită de Ilie Pârvu. București: Editura Univers Enciclopedic Gold, 2009.

PERCIUN, Mihaela. *Cenușă rece*. Iași: Editura Polirom, 2017.

Notă: Articolul a fost realizat în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.03 *Contexte socio-culturale autohtone și interconexiuni europene în creația populară și literatura cultă din Basarabia (sec. XIX până în prezent)*, Institutul de Filologie Română „B. P.-Hasdeu”.

CZU: 821.135.1(477).09

[https://doi.org/10.52505/1857-4300.2022.2\(317\).07](https://doi.org/10.52505/1857-4300.2022.2(317).07)

RECEPTAREA LITERATURII ROMÂNE DIN REPUBLICA MOLDOVA ÎN UCRAINA: ANTOLOGII PLURIGENURIALE

Dumitru APETRI

Doctor în filologie, conferențiar cercetător

E-mail: apetri_a@yahoo.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4374-2154>

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” (Chișinău)

The Reception of Romanian Literature from the Republic of Moldova in Ukraine: Plurigenural Anthologies

Abstract

In the present article, the author highlights an important aspect of the Romanian-Ukrainian literary dialogue: the editing by Ukrainians in the years from 1953 to 1977 of four plurigenural anthological collections from the literary creation and partly from the folklore of the Republic of Moldova. These editions are seen by the researcher as a significant contribution to the above mentioned dialogue. But the dominance of the ideological dictatorship in that period left its negative mark on several works included in anthologies – a fact that determined a value discernment of the material in each editorial unit. This action is accomplished in the hope that the dialogue discussed will be reopened in the upcoming years. Therefore, the author's comments pursued several purposes: listing the writings that have devalued in the meantime showing the causes of this phenomenon; indication of the selection criteria and directions for the development of new volumes such as plurigenural anthologies.

Keywords: anthologies, dialogue, receiving, literature, folklore, translation, selection.

Rezumat

În articolul de față, autorul se expune asupra unui aspect important al dialogului literar româno-ucrainean: editarea de către ucraineni, între anii 1953-1977, a patru culegeri antologice plurigenuriale din creația literară și, parțial, din folclorul R. Moldova. Aceste acte editoriale sunt văzute de cercetători ca o contribuție însemnată la dialogul nominalizat. Însă dominarea dictatului ideologic în perioada respectivă și-a lăsat amprenta negativă asupra mai multor opere incluse în antologii, fapt care a impus o discernere valorică a materiei din fiecare unitate editorială. Această acțiune e întreprinsă în speranța că dialogul discutat va fi reluat în anii ce urmează. Prin urmare, comentariile au urmărit câteva scopuri: nominalizarea scrierilor care s-au devalorizat între timp, arătând

cauzele acestui fenomen; indicarea criteriilor și direcțiilor de selectare în vederea elaborării unor volume noi de tipul antologiilor plurigenuriale.

Cuvinte-cheie: antologii, dialog, receptare, literatură, folclor, traducere, selecție.

Printre modalitățile diverse de receptare a literaturii și folclorului românesc din R. Moldova în Ucraina un loc aparte le revine antologiilor, acestea având o structură distinctă și o menire specială. Este de la sine înțeles că a cuprinde, într-un spațiu restrâns, esența unor genuri literare, folclorice și științifice implică multiple dificultăți, în primul rând, cunoașterea în esență a întregii evoluții genuriale și o înaltă competență în acțiunea de discernere valorică.

E salutar faptul că editurile din Ucraina au elaborat, între anii 1953 și 1977, patru volume de natură antologică. În 1953, Editura de Stat de Literatură Artistică din Kiev a scos de sub tipar culegerea „Молдавія. Збірка творів молдавських радянських письменників” („Moldova. Culegere de opere ale scriitorilor sovietici moldoveni”, aici și în continuare traducerea ne aparține – D.A.), selecție de Petrea Cruceniuc. Această ediție e alcătuită din două compartimente: poezie și proză, precedate de o prefață. Descrierea bibliografică amănunțită a antologiilor o aflăm în compartimentul „Surse”, plasat la finele articolului.

La începutul anilor '70, la editura „Музична Україна”, a fost editată culegerea antologică trilingvă – în românește, ucrainește și rusește – „Cântecele Moldovei – Пісні Молдавії – Песни Молдавии. Opere vocale ale compozitorilor sovietici moldoveni”, aranjate pe note, selecția aparținând muzicologului Viktor Masiukov. Subtitlul acestei ediții nu reflectă pe deplin conținutul ediției. Volumul, alături de anumite texte ale scriitorilor sovietici moldoveni, conține un compartiment de cântece populare, fapt care ne-a determinat să includem ediția dată în categoria antologiilor plurigenuriale.

Cea de-a treia culegere antologică a apărut în „Сузір'я” („Constelație”), ediția a VIII-a, la editura „Дніпро”, în 1974, selecție de Grigore Vieru și Andrii Miastkivski. Aceasta conține versuri, narațiuni, schițe și articole ale scriitorilor moldoveni. Compartimentul „Articole” cuprinde trei lucrări semnate, respectiv, de Stanislav Semcinsky și de Isaac Grecul, activiști culturali din Ucraina, și de poetul și publicistul Mikola Nagnâbida.

Încheie acest tip de antologii volumul „Голоси Молдавії. Репертуарний збірник” („Vocile Moldovei. Culegere de repertoriu”), apărut în 1977, la editura „Мистецтво”, în selecția criticului și cercetătorului literar Boris Șlapak. Acesta include versuri, nuvele și povestiri, piese și dansul „Morișca”, descrierea figurilor și notele muzicale aparțin coregrafului M. Lupov.

Fără îndoială, antologiile nominalizate au asigurat un dialog activ al literelor românești din spațiul pruto-nistean cu cele din Ucraina, dialog care a stimulat,

în anumită măsură, spiritul creativ în ambele contexte culturale, dar, totodată, nu putem să ignorăm amprenta vădit negativă a timpului asupra calității multora dintre textele incluse în circulație. Într-un articol al său, subsemnatul constata că, între anii 1924 și 1985, în comunicarea literară prin traduceri predomină literatura sovietică și că această preferință „este rezultatul proletcultismului în practica dirijării literare, consecința fetișizării [...] metodei de creație numită realism socialist” (Apetri, 2008, p. 275). Considerăm inutilă la etapa actuală intenția de a supune producția din acea perioadă unor analize sub aspect strict valoric. Găsim de cuviință să arătăm, în cazul fiecărei antologii în parte, care lucrări dintre cele selectate au rezistat în fața timpului. Anume o astfel de acțiune poate fi de folos, credem, atunci când va apărea posibilitatea de a relua dialogul literar româno-ucrainean, fie prin mijlocirea antologiilor plurigenuriale, fie prin alte modalități.

Partea literară a culegerii „Молдавія” o constituie compartimentul alcătuit din texte versificate (circa 80 la număr) și 5 scrieri prozastice. Spre regretul nostru, dintre textele versificate doar vreo 16-17 au reușit să-și păstreze valoarea literar-artistică până la etapa actuală. Ghidați de speranța că tradiționalul dialog cultural-literar moldo-ucrainean va fi reluat într-un timp previzibil, nominalizăm textele poetice care și-au menținut valoarea ideatică și artistică: „Moldoveneasca” și „La straja vieții”, de Iosif Balțan, „Nu pot să nu cânt”, de Emilian Bucov, „Balada despre inimă”, de Anatol Gujel, „Întâi mai”, de Petrea Darienco, „Vremuri noi”, de Liviu Deleanu, „Valea fermecătoare”, de Petru Zadnipru, „Cirskaia de Jos”, de Bogdan Istru, „Primii pași”, de C. Condrea, „Hai, ciobane, măi ciobane”, de Leonid Corneanu, „În livadă”, de Andrei Lupan, „Răspuns fiicei”, de Fiodor Ponomari, „Montorul”, de Valentin Roșca, „Tinerețe”, de Vladimir Russu, „Dealul ars de soare”, de Irina Stavschi. Celelalte texte versificate (peste 60 la număr) au trecut ireversibil în anonim, din cauză că au fost alcătuite în spiritul realismului socialist – paradigmă ideologică pătrunsă de exagerări și falsități.

Compartimentul „Proză” îl constituie următoarele povestiri: „Problema vieții”, de Ion Druță, „Biruința”, de Bogdan Istru, „Dimineața pe Nistru” (fragment de roman), de Ion Canna, „Zorile”, de Iacob Cutcovețchi, și „Cadrele”, de Samson Șleahu. Dintre acestea, merită atenție doar povestirea „Problema vieții”, a lui Ion Druță, în care este elogiât sentimentul sacru al demnității umane (Apetri, 2010, p. 90-95). În paginile prozei „Biruința”, de Bogdan Istru, e abordată problema veșnic actuală *părinți – copii*, dar opțiunea personajului tânăr pentru organizarea unui colhoz – forma cea mai eficientă de exploatare a clasei de plugari – îi știrbește mesajul și îi afectează actualitatea. În plan ideatic, cam de aceeași meteahnă suferă și „Dimineața pe Nistru”, de Ion Canna, scriere considerată de istoricul și criticul literar Vasile Coroban nerealizată, întrucât autorul „face din eroi crainici ai gândurilor proprii autoricești” (Coroban, 1972, p. 248). De vicii similare sunt pătrunse și narațiunile „Zorile”, de Iacob Cutcovețchi, și „Cadrele”, de Samson

Șleahu. Anonimul articol introductiv „Literatura sovietică moldovenească” (circa 7 pagini de carte) conține doar câteva constatări judicioase, în rest, totul e menținut în cheie sociologist-vulgară. Referindu-se la impactul dictatului ideologic asupra traducerii literare, subsemnatul constata „supremația textelor cenușii, anemice, cu un potențial informativ politizat și îndoielnic, asupra operelor de reală valoare estetică” (Apetri, 2001, p. 114).

Culegerea antologică „Cântecele Moldovei – Пісні Молдавії – Песни Молдавіи” e alcătuită din două compartimente: primul cuprinde 13 cântece, autori de texte fiind poeți sovietici moldoveni, iar de muzică – compozitori contemporani; cel de-al doilea conține 5 texte populare aranjate pe note de către muzicieni. Dintre cântece, trei sunt afectate de dictatul ideologic al timpului („Cântec despre partid”, „Slavă Moscovei” și „Cântec comsomolist”), celelalte comportă mesaje plauzibile. Din compartimentul de creație populară doar textul „Frunzișoară de mohor” se înscrie în categoria pseudofolclorului.

Privită prin prismă valorică, limitarea creației folclorice doar la cinci texte, dintre care unul nereușit, trezește regrete, doar poporul român se distinge printr-o creație populară orală foarte bogată și de o calitate impresionantă. Elocvente în acest sens sunt constatările ce aparțin însuși creatorilor eminenți de valori artistice. În studiul literar „Poezia populară”, Alecu Russo sublinia: „Între diferitele neamuri răspândite pe malurile Dunării, niciunul nu are, ca neamul românesc, o poezie populară atât de frumoasă și atât de originală, atât de variată și atât de strâns unită cu suvenirile anticității” (Russo, 1955, p. 153). Și-a exprimat admirația față de virtuțile tezaurului nostru folcloric și Ion Druță: „Suntem poate unicul popor în lume, la care operele folclorice rămân net superioare ca măiestrie, ca adâncime, ca seninătate straturilor de cultură modernă” (Druță, 1998, p. 160).

La intervalul de doi ani de la intrarea în circulație a antologiei „Cântecele Moldovei – Пісні Молдавії – Песни Молдавіи”, cititorului ucrainean i s-a pus la dispoziție culegerea antologică „Сузір'я” („Constelație”). Aceasta este, de fapt, ediția a VIII-a a revistei ucrainene „Сузір'я” care conține versuri, narațiuni, schițe lirice, trei articole literare, un eseu și un portret literar. Ca autori de articole îi avem pe savantul Stanislav Semcinsky, pe literații Simion Cibotaru și Isaac Grecul. Portretul literar „George Meniuț” îl semnează poetul și eseistul moldovean Andrei Lupan, iar poetul ucrainean Mikola Nagnâbida este autorul eseului „Перше побачення” („Prima întâlnire”).

Partea artistică o alcătuiesc 85 de poezii și poeme și 23 de proze: povestiri, schițe lirice și crochiuri. Textele versificate și cele narrative aparțin scriitorilor moldoveni contemporani, începând cu Iosif Balțan și încheind cu Aurel Ciocanu, deci sunt reprezentate două generații: cei născuți în perioada interbelică și copiii anilor de război. Printre ei figurează și Constantin Șișkan, poet de limba rusă din Chișinău. Tot pe aceste două generații le reprezintă și cohorta de prozatori,

în capul listei aflându-se G. Meniuc, V. Vasilache, A. Busuioc, Vl. Beșleagă și, în finalul ei, Anatol Ciocanu.

Dat fiind faptul că toate creațiile literare incluse în volum au fost scrise între anii 1940 și 1974, o parte dintre ele poartă amprenta timpului – mostre ticluite în spiritul realismului socialist. Această parte nefastă o alcătuiesc textele versificate ce evocă chipul lui Lenin, al comuniștilor, texte ce proslăvesc idealurile utopice ale revoluției din 1917 și alte fapte „epocale” fără sorți de izbândă. Nominalizăm textele în cauză sperând că aceste aberații și năstrușnicii, cu pretenții de compuneri literare, nu vor apărea alături de creația artistică autentică. Iată-le: „Lenin”, de Iosif Bațan, „Întâlnirea cu Lenin”, de Pavel Boțu, „Lenin”, de Ion Gheorghiuță, „Pagina o sută”, de Anatol Gujel, „Chișinău”, de Liviu Deleanu, „Asupra conspectului”, de Liviu Damian, „Veacul frăției” și „S-a înfăptuit speranța dintotdeauna”, de Petru Zadnipru, „Drumul spre fericire”, de Petrea Cruceniuc, „Deplina încredere”, de Andrei Lupan, „Dialog octombrin”, de Victor Teleucă, „Pentru acest pământ” și „Mamei lui Vladimir Ilici”, de Arhip Cibotaru, „Flacăra” și „Bunelul meu” de Constantin Șișkan.

Din aceleași motive, pe care le-am indicat în comentariile la genul liric, nu merită a fi luate în seamă și nici introduse în antologii sau în oricare alte publicații următoarele narațiuni: „Turturica”, de Ana Lupan, „Șapte bătăi de clopot”, de Filip Mironov, și „Șoseaua”, de Andrei Strâmbeanu. Dintre cele 13 schițe lirice, semnate de poetul, prozatorul, publicistul și traducătorul Anatol Ciocanu, trebuie evitate următoarele: cea numerotată cu cifra 2, „Nistrul – nemurirea Moldovei”, „Stelian”, „Noaptea de strajă”, „Visul pentru 10 ani” și „Lică”.

Am constatat mai sus că o parte din creația artistică inserată în antologia „Cyzip’я” e afectată de ideologia totalitară, prin urmare acest cusur s-a răsfrânt și asupra conținutului celor trei articole, plasate în finalul antologiei. Articolul „Leгаți prin prietenie”, semnat de savantul Stanislav Semcinsky, conține un șir de pasaje care își păstrează actualitatea. E vorba despre anumite momente de influență a literaturilor din fostul spațiu sovietic asupra literelor moldovenești contemporane și despre unele acțiuni culturale (decade, săptămâni și zile ale unei literaturi în cadrul altora) care au contribuit la apropierea literaturilor sovietice, dar, totodată, lucrarea conține și exagerări. Două sunt erorile cele mai grave: prima – sunt exagerate succesele obținute de litereturile românești de la est de Prut, dintre anii 1953-1974, a doua – reușitele apar prezentate adeseori nu ca prinos al tradițiilor naționale, ci ca rezultat al unor influențe străine, în primul rând, rusești.

Situația în privința articolelor „Художній літопис народного життя” („Cronica artistică a vieții poporului”), de Simion Cibotaru, și „Безцінне надбання” („Patrimoniul de neprețuit”), de Isaac Grecul, e gravă. Ambele materiale sunt împeștrite cu atribute ale ideologiei totalitare: revoluția socialistă din octombrie,

patria sovietică, partinitatea comunistă, realismul socialist, atitudinea proletară față de moștenirea clasică, literatura proletară, marile implementări socialiste, rolul conducător al partidului comunist, importanțele realizări socialiste, înțeleapta practică leninistă în probleme naționale, ocupații români, Kutuzov, Kotovski ș.a. Prin urmare, aceste articole nu mai prezintă interes ca valori istorico-literare, sunt totalmente anacronice. Își păstrează însă potențialul ideatic și informativ eseul lui Mikola Nagnâbida „Prima întâlnire” și portretul literar „George Meniuc”, a lui Andrei Lupan. Merită a fi menționate cele 7 pagini din finalul revistei, care cuprind informații biobibliografice amănunțite despre autorii din culegere, precum și fotomontajul (32 de pagini) ce reflectă diverse realități, dar și imaginile unor personalități din Republica Moldova.

În a doua jumătate a anilor '70, a apărut ultima antologie plurigenurală, intitulată „Голоси Молдавії”, în selecția literatului ucrainean Boris Șlapak. Aceasta se impune prin faptul că textele cu statut de cântece sunt puse pe note, iar dansul „Morișca” e asigurat nu doar cu notele melodiei, ci și cu desene care descriu mișcările. Ediția respectivă se impune însă și prin faptul că a apărut într-un tiraj impunător. Dar, ca și în cazul celorlalte culegeri antologice, și această unitate editorială conține un număr solid de texte literare (poezii, proze și lucrări dramatice) ticluite în spiritului vremii.

Dintre cele 27 de texte versificate, le vom nominaliza în continuare doar pe acele creații poetice care și-au păstrat potențialul ideatic-artistic și merită a fi folosite în situații oportune: „Iubirea”, de P. Boțu, „Bună ziua, Ucraina”, de P. Darienco, „Trăiești în noi”, de P. Crucienuc, „Voci prietenești”, de B. Istru, „Hora prieteniei”, de I. Podoleanu, „Fântâna”, de V. Roșca, „Copii ai soarelui”, de An. Ciocanu, „Împrejurimi natale”, de G. Meniuc, „Iepurii și Leul”, de P. Cărare, „Undeva pe Nipru”, de V. Teleucă. Selecția scrierilor prozastice s-a pomenit a fi mult mai reușită. Dintre cele 7 texte doar unul nu este valoros, anume „Cadrele”, de Samson Șleahu; iar dintre cele două scrieri dramatice nu face față cerințelor actuale piesa lui I. Podoleanu „Pământul”.

Contribuția și individualitatea traducătorilor. La traducerea poeziilor incluse în culegerea antologică „Молдавія” au participat foarte activ eminentii poeți Volodimir Sosiura, Iaroslav Șporta, poetul, prozatorul și dramaturgul Bogdan Cealâi, poetul și traducătorul Mikola Tereșcenko, poetul Abram Kațnelson. I-am nominalizat doar pe acei scriitori cărora le aparțin cele mai multe versiuni, dar nu-i putem trece cu vederea pe vestiții poeți M. Râlski și Pavlo Tâcina, care și-au dat concursul la transpunerea poeziilor semnate de Iosif Balțan.

La elaborarea antologiei trilingve „Cântecele Moldovei” au participat două detașamente de traducători. Printre tălmăcitorii ucraineni, și de data aceasta, cu o contribuție solidă, se impune poetul, prozatorul și traducătorul A. Miastkivski. Datorită lui au căpătat veșmânt ucrainean inspirat poezia lui Grigore Vieru și a lui Valentin Roșca, precum și compartimentul de creație populară alcătuit din

următoarele cântece: „Frunzișoară de mohor”, „Ciobănașul”, „Du-te, du-te, dorule”, „M-a trimis mama la vie” și „Ciobănaș”. Prodigiosul A. Miastkivski a fost urmat de poetul Ivan Goncareenko, de poetul și traducătorul Borislav Stepaniuk, aceștia tălmăcind creații de ale lui Emilian Bucov și Petrea Cruceniuc.

Din grupul de tălmăcitori de limba rusă s-au remarcat poeții Constantin Semenovski, Leonid Tatarenco și poetul, dramaturgul și traducătorul Serghei Severțev care au tradus asupra creațiilor în versuri semnate de Gr. Vieru, V. Roșca, P. Cruceniuc ș.a. Traducerea mostrelor de creație populară orală i-a fost încredințată literatului Ivan Pucyko.

În niciuna dintre antologiile plurigenuriale, contribuția traducătorilor nu echivalează cu cea din „Cyzip’я”. Circa 20 de literați ucraineni au participat la elaborarea acestui număr special de publicație periodică. O contribuție însemnată îi aparține lui Andrei Meastkivski, care a tradus în ucrainește 21 de poezii, majoritatea aparținând poeților A. Lupan, V. Teleucă, I. Bolduma și Gr. Vieru. Pe Miastkivski l-au urmat Volodimir Kolomieț și Diodor Bobâr cu câte cinci creații, semnate de P. Boțu, P. Zadnipru și Em. Bucov. E valoroasă și contribuția următorilor scriitori și traducători: Boris Șlapak, Petro Sângaiovski, Stanislav Telyniuk și Volodimir Zabaștanski. Prin pana lor au ajuns la cititorul ucrainean creațiile versificate ale lui A. Cibotaru, P. Cruceniuc, A. Busuioc și N. Costenco, dar și narațiunile lui Iacob Burghiu și Petru Cărare. Printr-o contribuție mai modestă, figurează în paginile antologiei următorii scriitori și traducători: Ivan Pucyko, Nina Matviiciuc, Volodimir Zatulâviter; Stepan Oliinik, Valentina Zaporoeț, Ivan Ilienکو și Stanislav Semcinsky.

La recrearea în limba lui Taras Șevcenکو a operelor poetice incluse în antologia „Vocile Moldovei” și-au dat concursul următorii scriitori ucraineni: poetul, prozatorul și traducătorul A. Miastkivski, poeții Borislav Stepaniuk și Volodimir Kolomieț, iar la traducerea operelor narative și dramatice au participat Boris Șlapak și Volodimir Pianov, criticul, cercetătorul literar, traducătorul și dramaturgul Ivan Glinski.

Procesul de receptare a unor opere traduse e determinat, în primul rând, de măreția și noblețea mesajului, originalitatea tematică și stilistică, prestigiul autorului, gradul în care opera dată satisface necesitățile interne ale culturii receptoare, calitatea traducerii și a executării poligrafice. Aceștia sunt factorii primordiali, dar își au rostul lor și contribuția actului critic la elaborarea și promovarea producției literare respective (studiul introductiv, prefața, postfața, adnotările), ecurile în presa periodică (recenzii, prezentări) și, bineînțeles, se impune, la rândul ei, mărimea tirajului.

Situația în privința depistării ecurilor e următoarea: în anul de față, a lipsit posibilitatea cercetării surselor informative ucrainene, însă, în cele din R. Moldova, figurează următoarele materiale ale subsemnatului: „Moldova muzicală în grai

ucrainean” („Literatura și Arta”, 1977, 6 octombrie, p. 8), în care sunt discutate culegerile „Cântecele Moldovei”, „Cântece populare moldovenești” și „Vocile Moldovei”, ulterior articolul a fost introdus în cărțile ce-i aparțin „Arta replăsmuirii artistice” (Chișinău, 2008), „Atitudini și opinii” (Chișinău, 2010) și „Cronici literare și culturale” (Chișinău, 2015). În trei articole, în care sunt discutate diverse aspecte ale dialogului literar moldo-ucrainean, se fac trimiteri și la antologiile în cauză. Ne referim la „Soli ai prieteniei” („Învățământul public”, 1981, 11 febr., p. 4), „Statornicie și prosperare” („Nistru”, 1982, nr. 4, p. 142) și „Пути сближения и взаимообогащения” („Căi de apropiere și de îmbogățire reciprocă”) („Кодры”, 1983, nr. 2, p. 144). Asigurarea circulației antologiilor discutate prin mijlocirea tirajului e una îmbucurătoare, tirajul total depășea cu mult cifra de 40 de mii de exemplare.

Concluzii. Contribuția antologiilor discutate la susținerea dialogului literar româno-ucrainean e una palpabilă, însemnată. Axarea obiectivă pe creația generației interbelice și a celei postbelice a determinat o anumită eterogenitate a materiei sub aspect valoric. O parte e ticluită în spiritul realismului socialist, pe care nu o putem accepta ca potențial literar-artistic, întrucât nu reflectă realitățile în sens de trăire umană autentică – stare psihologică veridică, tradiție, aspirație. O altă parte, mai modestă ca volum, dar marcată de autenticitate, s-a pomenit a fi folosită insuficient sau a rămas în afara selecției. Această situație ne-a determinat să prezentăm în studiul nostru operele care merită a fi luate în considerare, în caz de reluare a dialogului interliterar, de către editurile din Ucraina. În final, venim și cu următoarea recomandare: o viitoare antologie de ordin plurigenural o vedem astfel: cu o selecție riguroasă din creația celor două generații nominalizate mai sus, cu prevalarea operelor din moștenirea literară a generației „Ochiului al treilea” (deci creații din ultimii 40-45 de ani) și neapărat din creația populară orală românească, care dispune de virtuți admirabile sub diverse aspecte.

Referințe bibliografice:

APETRI, Dumitru. Raportul valoare/nonvaloare în comunicarea literară prin traduceri. În: *Arta replăsmuirii artistice*. Chișinău: Î.S.F.E.–P. „Tipogr. Centrală”, 2008.

APETRI, Dumitru. Traducerea literară și dictatul ideologic. În: *Metaliteratură*. 2001, vol. 1, p. 111-113.

APETRI, Dumitru. *Atitudini și opinii*. Chișinău: Magna-Princeps, SRL, 2010.

COROBAN, Vasile. Ion Canna. În: *Profiluri literare*. Chișinău: Lumina, 1972, p. 248.

DRUȚĂ, Ion. *Ora jertfirii*. Chișinău: Editura Cartea Moldovei, 1998.

RUSSO, Alecu. *Opere alese*. Alcătuitor și redactor I.S. Vasilenko. Chișinău: Editura de Stat a Moldovei, 1955.

Surse:

Молдавія. Збірка творів молдавських радянських письменників. Поезія та проза. Trad. din mold. Colectiv de traducători. Selecție: P. Cruceniuc. Literatura sovietică moldovenească: studiu introductiv. Київ: ДВХЛ, 1953.

Cântecele Moldovei – Пісні Молдавії – Песни Молдавии (ediție trilingvă). Opere vocale ale compozitorilor sovietici moldoveni. Conține un compartiment de cântece populare. Colectiv de traducători. Selecție: V. Masiukov. Redacția traducerilor: A. Miastkivski. Київ: Музична Україна, 1972. (Colecția *Cântece ale popoarelor URSS*).

Сузір'я, 8-й випуск: Вірші, оповідання, нариси та статті письменників братньої Молдавії. Colectiv de traducători. Selecție: Gr. Vieru și A. Miastkivski. Київ: Дніпро, 1974.

Голоси Молдавії. Репертуарний збірник: поезія, проза, драматургія, запис одного танца. Colectiv de traducători. Colegiu de redacție: O. Bilaș, P. Boțu, E. Doga, M. Haгнїбіда, Ia. Palycik, V. Pianov, I. C. Ciobanu, M. Cibotaru, B. Șlapak (alcătuitor). Київ: Мистецтво, 1977. (Colecția *Biblioteca activității artistice de amatori*).

Notă: Articolul a fost realizat în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.03 *Contexte socio-culturale autohtone și interconexiuni europene în creația populară și literatura cultă din Basarabia (sec. XIX până în prezent)*, Institutul de Filologie Română „B. P.-Hasdeu”.

LIRISMUL FUNCJAR ȘI REGIMUL NARATIV HOMODIEGETIC

Carolina GABURA

Lector universitar

E-mail: cgabura3@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2286-1683>

Universitatea de Stat din Moldova

Land Lyricism and the Homodiegetic Narrative Register

Abstract

The homodiegetic narrator, emphasizing in his narrative emotional feelings of great sensitivity, often shows predispositions to lyricism. The source of this lyricism is located in the so-called *original, artistic self*, which works as a source of emotional irradiation that resonates in the person of the author. He, in turn, creates in the work, under the aspect of a fictional identity, a discursive instance, the narrator, following a human model, most often, his model. If the author himself as a person is marked by emotional exuberance, has inclinations towards the predominantly affective assessment of reality, then, mainly, his fictional self will be endowed with an emotional-psychological structure similar to his, so he will have a lyrical identity. And lyricism, intrinsic to the actual identity of the author, is called *land*. The article comprises some essential theses about the nature of land lyricism and its manifestations in the works written by M. Sadoveanu, L. Blaga, Z. Stancu.

Keywords: narrator, lyricism, land, perspective, digression, reflexive, interrogative, affectivity, look.

Rezumat

Naratorul homodiegetic, reliefând în narațiunea sa trăiri afective de mare sensibilitate, manifestă adeseori predispoziții spre lirism. Sursa acestui lirism e situată în așa-zisul eu *originar, artistic*, ce funcționează ca un focar de iradiere emotivă rezonând în persoana autorului. Acesta construiește în operă, sub aspectul unei identități ficționale, o instanță discursivă, naratorul, urmând un model uman, de cele mai dese ori, modelul său. Dacă autorul însuși ca persoană este marcat de exuberanță emoțională, are înclinații spre evaluarea preponderent afectivă a realității, atunci, în principal, și eul său ficțional este înzestrat cu o structură emoțional-psihologică asemănătoare, are deci o identitate lirică. Lirismul intrinsec identității propriu-zise a autorului se numește *funciar*. Articolul cuprinde câteva teze esențiale despre natura lirismului funciar și manifestările lui în

opera lui M. Sadoveanu, L. Blaga, Z. Stancu, în funcție de rolurile asumate de narator, de perspectiva lui narativă.

Cuvinte-cheie: narator, lirism, funciar, perspectivă, digresiune, reflexiv, interogativ, afectivitate, privire.

Interpretările noțiunii de lirism sunt foarte numeroase și departe de a fi unitare. Conform unor viziuni frecvent vehiculate în spațiul literar, lirismul ca expresie a afectivității, emotivității, sensibilității umane este funciar literaturii (Marino, 1973, p. 725), poeziei (Rusu, 1969, p. 78), fiind, totodată, și o componentă esențială a identității umane înseși, întrucât descoperă „*un conținut specific* ce ține de exprimarea unei atitudini a eului față de existență” (Bodiștean, 2009, p. 44). În plan filozofic, M. Heidegger disociază așa-zisa „situație în plan afectiv”, care „este ceva mult diferit de simpla constatare a unei stări sufletești subzistente” (1994, p. 138), și subliniază caracterul ei „esențial”: „Aceasta este o modalitate existențial-impersonală de bază deopotrivă de originară a stării-de-deschidere [și relevare] a lumii, coexistenței și existenței, întrucât aceasta din urmă este ea însăși, în mod esențial, fapt de a-fi-întru-lume”. Filozoful mai adaugă că „Situarea în plan afectiv implică ontologic-existențial o orientare către lume, orientare ce revelează lumea și permite astfel întâlnirea unei ființări care ni se adresează solicitându-ne” (*ibidem*, p. 139). Bineînțeles, o atare „orientare către lume” implică activarea resorturilor celor mai intime ale ființei umane, ale unui eu care identifică, potrivit lui L. Rusu, „stratul cel mai ascuns al ființei noastre, strat foarte puțin accesibil cercetării și foarte enigmatic” (1969, p. 90). Acest eu, după cum evidențiază esteticianul, „este o potențialitate dinamică originară, care inițiază toate manifestările, toate aspectele vieții sufletești. [...] Este o trăire intențională [...] și este un dat originar care nu poate fi dedus din alte elemente sau complexe. Numai așa se poate explica însușirea fundamentală a eului, anume unitatea și identitatea lui” (*ibidem*, p. 91). Acest eu originar, numit de cercetător eu artistic sau poetic, e în opoziție cu eul derivat, empiric ce „aparține straturilor superficiale” și „duce la experiență personală în raport cu lumea curentă, cotidiană” (*ibidem*, p. 97). Între aceste tipuri, „Evident, există un conflict acut [...], care însă nu tinde spre eliminarea unuia de către celălalt, ci spre captarea lui. Din această cauză, deși actele noastre obișnuite sunt derivate de eul derivat, în fondul lor mocnește totdeauna ceva și din eul autentic, originar. Acesta este captat sub forma unei atitudini ascunse, a unei intenționalități imanente, care numai cu greu și în mod vag reușește să străbată la suprafață” (*ibidem*, p. 96).

În domeniul narațiunii, dihotomia eu empiric – eu poetic are o configurație bine-cunoscută. Se operează cu noțiunile de autor și narator; cel din urmă, reliefând în narațiune trăiri afective general-umane de mare sensibilitate, manifestă adeseori predispoziții spre lirism. Care e sursa acestui lirism? Ea e situată, în primul rând, în așa-zisul eu originar, artistic, ce funcționează ca un focar de iradiere emotivă

rezonând în persoana autorului. Acesta, la rândul său, construiește în operă o instanță discursivă, naratorul, sub aspectul unei identități ficționale urmând un model uman, de cele mai dese ori, modelul său. Și dacă autorul însuși ca persoană este marcat de exuberanță emoțională, are înclinații spre evaluarea preponderent afectivă a realității, atunci, în principal, și eul său ficțional va fi înzestrat cu o structură emoțional-psihologică asemănătoare, va proba deci o identitate lirică. Iar lirismul lui ar putea fi numit funciar, căci e intrinsec identității propriu-zise a autorului, exprimând natura lirică a acestuia.

În literatura română, dar și în cea universală, scriitorii precum M. Sadoveanu, Z. Stancu, I. Teodoreanu, I. Druță, L. Blaga, C. Aitmatov vădesc apropieri emoțional-psihologice cu naratorii creați de ei înșiși, dezvăluindu-le temperamentul, disponibilitățile afective. Personalitatea lui M. Sadoveanu, în această ordine de idei, este reprezentativă: pe parcursul îndelungatei sale activități de scriitor, ziarist, funcționar public, activist și politician acesta și-a conturat o imagine proteiformă, nu în ultimul rând în corespundere cu o anumită conjunctură, și totuși, după cum demonstrează monumentală sa operă, principalul ax ce-i menține verticalitatea este sensibilitatea neordinară, vibrantă, care răbufnește cu putere în literatură. Potențialul afectiv sadovenian, după cum observă majoritatea exegeților prozei lui (G. I. Tohăneanu, D. Florea, M. Tomuș, N. Manolescu, D. Vicol), se manifestă îndeosebi în proza descriptivă. Realizând un excurs în opera scriitorului, reprezentată de *Țara de dincolo de negură*, *Împărăția apelor*, *Valea Frumoasei*, N. Manolescu conchide că „Nicăieri nu e Sadoveanu mai direct liric, fără sentimentalitate, decât aici, unde are spiritul unui mare contemplator al universului silvestru și acvatic, exaltând infinitele tipuri de a exista a unei naturi inepuizabile” (1993, p. 202).

În *Anii de ucenicie*, M. Sadoveanu comentează astfel interesul constant pentru observarea naturii, care se transformă într-o adevărată obsesie tematică: „M-a interesat totdeauna orice peisagiu în orice împrejurare și în orice clipă a vieții, fără să mă obosească, fără să mă plictisească; m-a interesat nu cu voința mea, ci numai printr-un fenomen de participare, osmoză și simbioză. Mă încorporez lucrurilor și vieții, am simțirea că totul trăiește în felul său particular: brazdă, stâncă, ferigă, tufiș de smeură, arbore și tot ce pare nemișcător: faptul de a avea asemenea cunoaștere mă face să iau parte la viața tainică a stâncii, arborelui, smeurei și ferigii” (1959, p. 402). Cercetătorul I. Opreșan talmăcește această mărturisire, atenționând asupra enunțurilor „m-a interesat orice peisagiu [...] nu cu voința mea” care „lasă să se înțeleagă că dorința de integrare în natură a scriitorului e generată – ca și pasiunea vânătorii în adolescență de altfel –, de forțele sale instinctuale; că ea constituie o formă de manifestare a unor tendințe stihiale, elementare ale personalității. Or, dacă interpretăm bine, rezultă că sentimentul naturii reprezintă, în cazul lui Sadoveanu, nu un adaus conjunctural, ce ar putea lipsi, ci un dat fundamental indispensabil, dăltuit și adâncit de vreme” (1986, p. 140).

În calitate de scriitor, M. Sadoveanu construiește în opera sa descriptivă un alter ego cu funcția de rezonator al stării de spirit inedite trăite în spațiul naturii. Astfel eul biografic și cel artistic se confundă pentru a da o expresie unică sentimentului naturii care, grație artistului, capătă valențe general-umane.

În discursul narativ, sensibilitatea acută, reacțiile emoționale imediate în legătură cu fenomenele naturii sunt adeseori exprimate direct prin exploatarea lexicului afectivității. Potrivit Mihaelei Mancaș, atare lexic „cuprinde un *corpus* relativ vast și extrem de eterogen, care poate fi segmentat în clase/subclase de termeni, având fiecare proprietăți morfologice și semantice diferite” (2014, p. 7). Nu intenționăm să realizăm un inventar copios al lexicului afectivității sadoveniene, vrem doar, prin câteva exemple, să subliniem faptul că acesta accentuează implicarea emotivă a povestitorului. Iată câteva exemple din *Nada Florilor*, *Valea Frumoasei* și *Țara de dincolo de negură*: „Neconținut simțeam în pleoape boldurile stelelor și mă răsuceam ca pe grătar. De la o vreme am intrat în acea stare care nu-i nici somn, nici trezie: e o febră specială pe care o cunosc unii vânători și pescari. [...]

Am deschis ochii dintr-odată și am văzut un sfert de lună în cerul negru peste livezi pustii în care susura vântul. Am stat *tulburat și nedumerit*, până ce-am străbătut timpurile și m-am regăsit. [...]

În răsărit se zidise o culme de nourii posomorâți. Simțeam în urechi și-un bâzâit subțire de vânt. *M-am înflorat* la gândul că s-ar putea stârni un vifor de ploaie; ar fi fost o catastrofă iremediabilă [...]

(Sadoveanu, 1994, p. 53); „Sentimentul veșniciei părea să mă învăluie izvorât din lucruri; clipa era *tristețea* celor iremediabil și cu desăvârșire pierdute.

– Într-adevăr, *am suspinat* eu fără voie; semne de toamnă” (Sadoveanu, 1983, p. 71); „Ca întotdeauna *simții* în mine *inima bătând* c-un ritm deosebit”; „Așteptarea aceasta plină de *înflorare* și de viziuni, de atâtea ori încercată, *lovește totdeauna în inimă* ca ceva nou” (*ibidem*, p. 159); „Apariția aceasta *mi-a mișcat sufletul* ca un element însuși al naturii; ș-am *simțit* în mine, cu *bucurie înaltă*, puterea tinereții. Mireasma nouă a pământului ș-a brazilor *îmi umplea pieptul*” (*ibidem*, p. 214). O observație ce se impune aici este că amploarea corpusului afectivității din operele citate nu se datorează atât diversității lexicale, cât frecvenței aceluiași termen. De exemplu, verbul „a simți”, substituit cu „a suspina”, „a mișca”, substantivele „inimă”, „suflet”, „piept” folosite în diferite ocurențe și urmate de calificative ce concretizează emoțiile naratorului exprimă o permanentă participare afectivă la cele relatate, iar figurația bazată pe componentele afectivității devine expresia superlativă a trăirilor lui.

Bineînțeles, eul care subliniază în permanență disponibilitatea sa emotivă vede lumea în corespundere cu sensibilitatea sa, percepțiile lui reflectând cu pregnanță o interioritate predispusă spre lirism. În calitate de locutor, adică de producător al enunțurilor, în funcție de situația de comunicare, naratorul își asumă și funcția de enunțiator, adoptând un anume punct de vedere față de cele relatate, în acest

fel construindu-și o efigie emoțional-psihologică aparte, dar și o viziune artistică originală.

Un rol important în configurarea acestei efigii și a acestei viziuni îi revine privirii naratorului care selectează, reține detalii, fapte, dându-le relief de prim-plan sau plan secund. Relevanța artistică a privirii, precum și coloratura ei lirico-sentimentală atribuie expresivitate universului conturat. De exemplu, escapada la *Nada Florilor* e prezentată din perspectiva unui narator-copil care convertește realitatea în imagini ce desfată văzul și auzul. El explică semnele naturii prin mijlocirea imaginației sale alimentate de lectura basmelor care îi permite comparații, echivalențe, multe de nuanță umoristică, evidențiindu-se astfel prospețimea și candoarea opticii puerile: „Venea împotriva noastră ca un păienjeniș. Curând sticli în mărgele oblice. Foltanele de stuf tresăriră, frământându-se. Balta scăpără de bulbuci. Și păienjenișul de stropi ne învălui brusc, apoi se liniști asupra noastră o ploaie călduță și totuși răcoritoare” (Sadoveanu, 1994, p. 70). O viziune similară, constituită din asociații cu lumea fabulosului, e punctată în *Ostrovul lupilor* de un narator matur, dar care privește cu aceeași mirare și manifestă aceeași atracție spre hiperbolizare și umanizare, ceea ce denotă propensiunea spre fabulos, ca marcă a unui lirism ludic, ingenuu: „Vântul sporea și fața pustiei se posomora de vârtejuri. Din asfințit veni cu hărnicie balaurul nourilor învălmășind negreața și scăpărând fulgere. N-aveam nicio scăpare, nu puteam ocoli în niciun adăpost” (Sadoveanu, 1984, p. 397).

O interesantă strategie de constituire a viziunii artistice este utilizată în povestirea *Țara de dincolo de negură* în care naratorul homodiegetic, adoptând perspectiva „odată cu”, realizează o transpunere în universul naturii, transpunere înțeleasă, pe de o parte, ca a accede într-un „alt tărâm”, o zonă mistică ce ascunde semne misterioase, iar, pe de altă parte, ca o cufundare în propria interioritate, tainică, ce se dezvăluie treptat prin formularea și orchestrarea iscusită a punctelor de vedere ce vădesc fațete diferite ale acestui eu. Una dintre ele este expansivitatea, adică însușirea de a exprima spontan și deschis impresiile și sentimentele, reliefată de proiecții imagistice pline de însuflețire ce surprind dinamismul și vitalitatea vieții naturii, prezentată ca spectacol al geologicului. N. Opreșan opinează, în această ordine de idei, că „[...] vitalismul exuberant și cantitatea incomensurabilă constituie notele descriptive în perspectiva cărora autorul percepe eternitatea viețuitoarelor de toate formele și mărimile ce umplu mediile pământului, dar mai ales eternitatea vietăților infime” (1986, p. 111). Iată o secvență de la începutul povestirii: „În plaurul plutitor [...] o viață nouă și înfrigorată fremăta. Plante necunoscute scânteiau în soare. Lejnicioare albastre se cățarau spre pământurile stuhului. Liane felurite se amestecau alcătuiind draperii. Într-o luncă de tamarix, înflorită ca cerul, cântau într-un amurg privighetorile. În adâncul umbrei, în dosul acestui strălucit decor, miile de paseri și de animale trăiau o viață neînfrânată. Și sub ele, în apa fierbinte și-n mълul cald, altă viață a gângăniilor fără număr, fără sfârșit, multipană și fabuloasă, izvorâtă din veșnicie. Pajura țipa sus în cer, unde curge râul cel mare al vânturilor.

[...] Din scorburi bătrâne de sălcii tresăreau egrete grațioase – ca niște bucăți de zăpadă înaripată. [...] Poposind sub revărsarea argintie a unei sălcii, stând amândoi cap lângă cap, am văzut gănganii înotătoare îmbrăcate în crustă cafenie tivită cu roș, alungându-se într-o rază de soare printre alte gănganii, puzderii de nenumărate forme” (Sadoveanu, 1983, p. 112-113). Privirea atentă și admirativă a naratorului selectează elementele naturii, plante, vietăți, le aranjează într-o suită ce se precipită caleidoscopic, făcând să se amestece în imagini exuberante culori, sunete, mișcări, prefigurându-se astfel un univers aflat într-o permanentă agitație, accentuată și de numeroase verbe la imperfect „scânteiau”, „se cățarau”, „se amestecau”, „cântau” – un univers pitoresc, învăluit într-o atmosferă magică, ce exaltă simțurile.

E de remarcat faptul că atunci când realizează câteva evocări ale primelor sale expediții vânătoarești, naratorul se distanțează de propria persoană și relatează despre sine însuși la persoana a III-a, adoptând perspectiva auctorială a copilului, un „ucenic” în ocupația cinegetică. Pe de o parte, distanțarea de propriul eu obiectivează viziunea narativă, pe de altă parte, îi infuzează note nostalgice care, distonând cu vioiciunea și spontaneitatea opticii copilului, alimentează tensiunea afectivă a discursului: „Trece domol malul bălții. Caută din ochi alte desișuri de lozii, cu alte scânteieri de oglinzi. I s-arată deodată într-o cotitură Siretul cu ape mari, curgând în singurătate. Zboruri de sălbătăciuni se înclină spre el – dar și ele sunt ale singurătății. Totu-i nou și curat sub cerul ca toporașul. [...] Și toate într-adevăr sunt altele, cum n-au mai fost niciodată și cum nu vor mai fi în acest colț de pământ. E o priveliște unică, o clipă trecătoare. Și copilandrul își începe ucenicia c-un suflet la fel, c-o simțire pe care n-a mai încercat-o și care va rămâne în el ca un cristal al amintirii” (*ibidem*, p. 124).

Imaginea eului reflexiv din *Țara de dincolo de negură* este susținută de multiple meditații asupra destinului uman ce se împletesc cu observații din mediul naturii: „Era o noapte albă, cu zăpadă tânără și ireală, – ceva din depărtări și din trecut, amintire din alte vieți și alte milenii. Era o înmărmurire de pământ primăvărat, înflorit alb. Și avui deodată sentimentul singurătății celei mari, în care eram fulg al morții, – și-mi apăru lacul cel negru din pădure în ramă imaculată, cu sălbătăciunea grațioasă a liniștii de pe mal ogindindu-se o clipă în el” (*ibidem*, p. 310-311). Melancolia, prin prisma căreia sunt percepute efemeritatea, singurătatea omului în lume, este trăită de un eu care realizează corespondențe între sine și natură. Revenirea redundantă a elementului cromatic *alb* intensifică senzația de gol sufletesc și de solitudine, iar asocierea cu celălalt termen cromatic, *negrul* lacului din pădure creează impresia contopirii cosmicului cu terestru. Deschiderile spre cosmic, operate de narator în planul imaginarului, atestă o conștiință contemplativă absorbită de aspirația spre dezmărginire și eternitate, de aici și gravitatea expunerii și grandoarea priveliștilor.

Sentimentul naturii, trăirea umană armonizată mișcărilor ei dezvăluie și structura funciar lirică a personalității lui Lucian Blaga, a cărei sensibilitate de poet, dublată de

o profundă conștiință filozofică, se manifestă, în egală măsură, în romanul *Luntrea lui Caron*. Naratorul creat de L. Blaga este un spectator atent care înregistrează, observă, se minunează și filtrează cele văzute printr-o filieră sufletească și mentală extrem de subtilă.

Spiritul blagian însetat de esențe, de interogativ și de contemplativ, de dramatic și de liric se regăsește în romanul *Luntrea lui Caron*, nu în ultimul rând, în secvențele unde natura, înfățișând un ecran enorm, reflectă firea umană în dimensiunile ei nebănuite. Retragerea la munte din incipitul romanului, sub presiunea „unui haos ce se revărsa peste meleagurile țării”, e înțeleasă drept un refugiu „în preistorie”, într-un topos mitic unde se stabilește o legătură organică între om și natură. Conștiința traumatizată de istoria ireconciliabilă se oglindește în tablourile descriptive a căror vervă nestăvilită accentuează disoluțiile lăuntrice ale personajului-narator Axente Creangă: „Frunza se dezvoltase în câteva săptămâni cu o repeziciune aproape sonoră în tot peisajul. Verdele dozat cu lumină tare avea acea transparență proaspătă, ce nu durează decât vreo două săptămâni, constituind faza de pastel a primăverii. Lăcustele și găngăniile de tot soiul umpleau văzduhul cu liturgia lor răsăriteană, însoțită de cântarea de strană a bondarilor. Intensa solidaritate ținea cumpănă unei tristeți lăuntrice, amărăciunii și îngrijorării, ce mă copleșeau în cursul nopților, ca în ajunul unor întâmplări prezise de apocalips, dar mereu amânate” (Blaga, 2013, p. 32).

Viziunea lirico-poetică asupra naturii devine un suport cert pentru dezvoltarea meditațiilor filozofice ale naratorului asupra existenței omului contemporan, care, retras în vremuri de restriște în spațiul spiritual mitic al satului, își înscrie propria sa istorie în „sacrele întâmplări cosmice”: „Intram încetul cu încetul, în ritmul larg și firesc al vieții unui sat de munte. Soarele răsărea de după o înaltă coamă. Luna creștea, mutându-și locul apariției în fiecare seară, după legea ei. Ceva din cadența, ce nu putea să fie stricată prin nimic, a sacrelor întâmplări cosmice, intra și în măruntele întâmplări ale zilei și ale nopții, în alternanța de trezie și de somn unanim al satului, în obișnuințele omului și în cele ale păstrăvului din apă” (*ibidem*, p. 30). Lirismul expunerii e susținut aici de melodicitatea rostirii ce evidențiază o tonalitate sobră, imnică, susținută de numeroasele asonanțe formate de reiterarea structurilor ce conțin vocala „a” și diftongul „ea” („Intram”, „răsărea”, „satului” ș.a.).

O caracteristică esențială a viziunii artistice blagiene, atât în poezie, cât și în proză, rezidă în predominarea reflexivității asupra trăirii nemijlocite, intense. Cugetarea absoarbe emoții, sentimente, convertindu-le în lirism reflexiv care scoate în evidență un eu înzestrat cu multă sensibilitate, cenzurată cu grijă. În *Hronicul și cântecul vârstelor* evocarea copilăriei e făcută, la fel ca în *Amintiri din copilărie*, de Ion Creangă, dintr-o dublă perspectivă, a copilului și a maturului. Opticele acestora se suprapun și corelează în permanență: exuberanța imaginativă este temperată de reflexivitatea specifică maturității. Bunăoară, miracolul vorbirii este tălmăcit din perspectiva unui filozof ce din fapte obișnuite știe să discearnă și să dezvăluie

esențialul: „Începuturile mele stau sub semnul unei fabuloase absențe a cuvântului. Urmele acelei rătăcirii inițiale le caut însă în zadar în amintire. Despre neobișnuita înființare a graiului meu aveam să primesc o înșirare de știri mai târziu, de la Mama și de la frații mei mai răsăriți. Aflai atunci că în cei dintâi ani ai copilăriei mele cuvântul meu nu era cuvânt. Cuvântul meu nu semăna cu nimic. Nici măcar cu o stângace dibuire pe la marginile sunetului, cu atât mai puțin cu o prefigurare a unei rostiri articulate” (Blaga, 2012, p. 11-12). Evocarea nu e lipsită nici de accentele liricizate ce aparțin unei sensibilități puerile: „Și prinsei a vorbi vorbe legate. Țineam mâna, rușinat, peste ochi, și vorbeam. De sub streășina degetelor și a palmei cu care mă apăram încă de lumea cuvântului, graiul ieșea din gura mea întreg, lămurit, picurat ca argintul strecurat” (*ibidem*, p. 13). Lirismul alimentează și viziunea simbolică asupra toposului copilăriei care înfățișează un univers structurat în câteva cercuri concentrice: în primul cerc se află cele două grădini, unde „se ofilea în permanență un pin, de sub care culegeam adesea acele căzute, gălbui, înmănunchate la un capăt, ca niște țăntari cu cinci picioare lungi” (*ibidem*, p. 16) și se afla „uriașul castan” „ce copleșea cu coroana lui toată casa. Bănuiam sub scoarța castanului lăcașul unui duh legat în chip misterios de destinul casei și al familiei” (*ibidem*, p. 16). În al doilea – „între casă și șură se înghesuia, pitită, bucătăria de vară, străjuită de-un dud cu frunză deasă, sub care vara luam masa, învăluiti de cântecul puterilor păsărești” (*ibidem*, p. 17). În al treilea cerc „un modest salon, mobilat într-un fel mic-burghez unde domnea totdeauna o răcoare de piatră. Mi-aduc aminte de două dulapuri vechi de nuc, cu uși ce luceau în jocuri ca de apă, și de o comodă biedermeier pe care un ceas auriu, pus sub un clopot de sticlă, cânta când era „tras” două melodii vieneze cu sunete metalice săltărețe și ușurele, ce evocau o epocă” (*ibidem*).

Un lirism de cu totul altă factură străbate opera lui Z. Stancu, personalitate înzestrată cu un temperament artistic deosebit de dinamic, ce i-a permis să se manifeste în diverse domenii ale culturii românești din perioada postbelică. Timbrul liric distinctiv al operei acestuia este dat de proza lui, mai cunoscută și mai popularizată decât poezia. Totuși, legătura dintre ele este sesizabilă, ceea ce-l determină pe criticul O. Ghidirmic să menționeze următoarele: „O prejudecată tinde să identifice, în sens contrar, pe poet, în activitatea de prozator, acea formulă, de maximă generalitate, de „lirism în proză”, aplicabilă mai tuturor prozatorilor, găsindu-și, în cazul scrierilor în proză ale lui Stancu, o mai justificată îndreptățire” (1977, p. 40). În cazul lui Z. Stancu, se observă o interacțiune foarte strânsă dintre personalitatea sa creatoare și eul biografic. Scriitorul însuși mărturisește: „În structura operei mele în versuri și în proză o importanță capitală a avut-o factorul biografic. Acest factor este prezent în tot ceea ce am scris până acum, va fi prezent în tot ce voi scrie de acum înainte. Biografia mea este o uriașă ladă din care am scos pe rând și voi scoate și mai departe materialul de viață pe care l-am transformat și îl voi transforma în material literar. Fără anii pe care i-am trăit, fără experiența mea

de viață, fără oamenii de cele mai diverse tipuri pe care i-am cunoscut, nu aş exista nici ca poet, nici ca prozator și, cred, nici măcar ca ziarist” (*apud* Ghidirmic, 1977, p. 41). Această simbioză a factorului biografic cu cel artistic se referă nu numai la evenimente și fapte transfigurate artistic, ci și la însăși structura emoțional-psihologică a eului ficțional, care o repetă pe cea a creatorului însuși. Cercetătoarea S. Craia, observând relația evidentă dintre eul empiric și cel artistic al autorului, conchide: „Cu excepția romanului *Şatra*, toată literatura lui Zaharia Stancu are ca principal reper de raportare personalitatea creatorului însuși, care este întotdeauna propriul său personaj, cel care povestește și cel care înregistrează, cel care simte și judecă totul” (1983, p. 161). La acestea, exegeta mai adaugă că „Zaharia Stancu are o personalitate mai brutală, în structura căreia „partea neagră” contrastează cu latura de tandrețe aspră de ingenuitate și de fior liric” (*ibidem*, p. 162).

Calitatea lirismului stăncian se distinge, în special în romanul *Desculț*, care „reprezintă un focar, un nucleu generator, centrul de iradiere al întregii creații a lui Zaharia Stancu, într-un fel *matricea ei stilistică*” (Ghidirmic, 1977, p. 97). Povestirea aici este asumată de un personaj de acțiune, Darie, al cărui temperament este alcătuit din „teribile contraste”: „dur și gingaș, delicat și violent, realist și lunatic, puternic ancorat în realitatea vieții și visător, veșnic animat de idealuri, senzual și idealist, atras permanent de spațiu, dornic de a cunoaște noi orizonturi și, totodată, anxios în fața timpului, obsedat de problema morții, reflexiv, contemplativ chiar și om de acțiune, în așa fel intempestivele stări melancolice nu-i paralizează niciodată capacitatea de mișcare, de acțiune, iar lirismul, funciar, nu-i diminuează, cu nimic, tenacitatea, dinamismul, energia, vitalitatea, de-a dreptul impresionante, dar mereu neîmpăcat cu sine, nemulțumit de propria-i soartă, revoltat, întrucât aspiră, continuu, spre o trăire plenară, integrală, a existenței, marcat de teroarea și fascinația absolutului” (*ibidem*, p. 101). Identitatea personajului-narator, meticolos disociață de criticul O. Ghidirmic, pune amprenta asupra regimului narativ adoptat de acesta: îi permite să exercite spectaculos funcția de reprezentare prin intermediul căreia construiește o lume ficțională cu multiple dimensiuni. Această lume se încheagă dintr-o aglomerare de evenimente, fapte centrate pe eroi, de cele mai multe ori, episodici. Structurii fragmentare a narațiunii îi corespunde și o viziune artistică a cărei particularitate esențială este fragmentarismul: povestitorul difuzează multiple puncte de vedere asupra celor relatate, diferite prin conținutul lor ideatic și afectiv. Totuși, coerența viziunii artistice e susținută de sensibilitatea, pe drept copleșitoare a naratorului, de „lirismul funciar” de care amintește O. Ghidirmic, care dă unitate întregului. „Partea lirică a ființei aspiră către puritate și către lumină solară, componentă inalterabilă a structurii artistice stănciene. Înclinația contemplativă din care se naște lirismul se manifestă frecvent și în proză, îndeosebi în romanele *Desculț* și *Ce mult te-am iubit*”, menționează Sultana Craia (1983, p. 164). În plus, coerența viziunii artistice este asigurată și de conștiința socială, filozofică mereu vie a naratorului.

Predispoziția scriitorului spre contemplare îl caracterizează și pe alter egoul său, pe Darie, a cărui narațiune este întreruptă de numeroase digresiuni lirice ce servesc drept liant afectiv al secvențelor narative și mențin astfel, pe largi parcursuri, lirismul comunicării. Tematica acestor excursuri este diferită, dar funcția lor este aceeași: de a permite revărsarea emoțiilor naratorului în meditațiile lui despre aspectele sociale ori general-umane ale realității. De multe ori, digresiunile sunt de mici dimensiuni, dar dense în semnificații, funcționând drept niște concluzii poetizate la cele relatate anterior. De exemplu, episodul despre revolta țăranilor, manifestată prin refuzul de a ieși la muncă, fapt ce nu corespundea prescripțiilor contractului (până la urmă, revolta a fost înăbușită cu cruzime) – se încheie cu o meditație despre vremelnicie și eternitate, despre visul de libertate care nu încetează niciodată să anime sufletul uman. Dezvăluirile naratorului se liricizează și se poetizează pe măsură ce se coagulează și se dezvoltă un nucleu simbolic relevant, cel al copăcelului de zarzăr, semn al speranței triumfătoare și al îndârjirii: „Câți ani au trecut de atunci? Nu prea mulți. Trec repede anii. Nici nu prea bagi de seamă cum. Stai să vezi. Ai mâncat cinci zarzăre. Ți-au rămas în palmă sâmburii. Nu te-nduri să-i arunci. Patru îi spargi cu piatra și le mănânci miezul dulce-amărui. Pe al cincilea, nu știu ce-ți vine, îl pui deoparte. [...] Apoi, dintr-odată, îți spui «ce-ar fi să-l sădesc?» Te duci lângă uluci, mai la fereală, sapi o gropiță cu vârful bățului, așezi pe fund sâmburele, îl acoperi cu pământ. Uiți de el. Te gândești la altceva. Ai la ce te gândi! Când vine primăvara, zărești din întâmplare, între buruieni, puiul de zarzăr. Până toamna crește măricel. Vine iarna și-l prinde golaș, fără frunze. Gerul nu-l ucide. Într-o altă primăvară te pomenești cu el înflorit peste noapte. Pare o mireasă învăluită în voaluri albe. A pornit să rodească. [...]

Trec repede anii. Nespus de repede...” (Stancu, 1987, p. 55-56).

Lirismul acestei secvențe impregnate de note contemplative și visătoare e propulsat, în primul rând, de viziunea poetizată a naratorului, a cărei expresivitate e susținută de exclamații și interogații retorice, de alternarea propozițiilor de măsură diferită, de repetițiile cu halouri sensibilizatoare. Dispunerea acestei digresiuni lirice la sfârșitul episodului atenuază acuitatea dramatică a întâmplării, smulgându-l pe narator din planul realității imediate, dure și aspre, ce-i cultivă un puternic spirit al rezistenței, al negării și-l situează în sfera filozofării, a meditației. Nu e o încercare de refugiu și reclusiune, ci o măsură care probează dorința de înțelegere, chiar sublimare a faptelor trăite, încadrarea lor într-un curs existențial care din întâmplări și evenimente concrete își constituie sensurile sale secrete, superioare. Anume aceste sensuri tinde să le asimileze Darie.

Alte digresiuni lirice înglobate în discursul naratorului sunt mult mai întinse, structura lor este foarte variată, incluzând un aliaj de stări contradictorii, care se propagă cu intensitate în întreaga narațiune. E bine cunoscut, în această ordine de idei, fragmentul despre culesul strugurilor, în care acțiunea însăși e absorbită de percepții afective, redate gradual de narator. Frumusețea multicoloră a strugurilor

rezonează surd în sufletele țăranilor, a căror stare de spirit e notată laconic, sec – o tăcere sufletească care cumulează și tristețe, și deznădejde, și îndârjire:

„Sunt struguri aurii-ruginii și struguri roșcovani în via boierului [...].

Și struguri roșii ca sângele.

Mireasma viei ne îmbată.

Muncim și rămânem tăcuți.

Tăcuți.

Tăcuți ca pământul.

Dar și pământul uneori mugește lung și se cutremură din temelii” (*ibidem*, p. 65).

Discursul narativ se umple de vibrație, emoțiile culminează, atingând cote maxime în momentul când naratorul conștientizează că un act de mare umilință umană nu trebuie să fie uitat, revolta, mila, neputința de a schimba ceva reunindu-se într-un strigăt de disperare:

„Nu trebuie să uităm ziua asta.

Nu trebuie s-o uităm.

Ne-a adus botnițe.

Botnițe!

Botnițe!

Bing! Dang! Bang!

Dang! Bang! Bing!” (*ibidem*, p. 67).

Răbufnirea emoțională, plină de patos, este, la final, temperată de notele contemplative îmbinate cu analogii subtile ce sugerează faptul că cele întâmplate vor servi drept niște lecții de viață pentru Darie:

„Strugurii sunt albi.

Alții sunt negri-albăstirii.

Alții aurii-ruginii.

Alții roșcovani.

Unii, unii sunt roșii ca sângele.

Uiuiu!

[...]

Țâșnește de sub o viță un cârcâiac lung și gras, și galben, cu zeci de picioare.

Dacă nu l-aș fi văzut la timp, m-ar fi mușcat și piciorul mi s-ar fi umflat ca un butuc.

Îl strivesc, dintr-odată, cu călcâiul.

[...]

Învăț să strivesc (*ibidem*, p. 67).

Această digresiune lirică devine un centru iradiant care unifică multiple episoade ce angajează realitatea socială, descrisă cu asprime și fervoare de personajul-narator, un eu capabil de a dezvălui în unison stări contrastante.

Alteori, digresiunile lirice creează nuclee ideatice de mare consistență, punctând și susținând dimensiunea meditativ-filozofică, interogativă a romanului, iar unduirile

lirice, reflecții ale sensibilității acute a naratorului, prin intensitatea și concentrarea lor, asigură propulsarea lirismului peste limitele anumitor episoade. Excursul despre călătoria pe Dunăre, prezentat dintr-o perspectivă grandios-vizionară, conține numeroase semne ale unei individualități cu predispoziții spre visare și reverie, având sufletul deschis frumuseților acestei lumi, care copleșesc și subjugă simțurile prin unicitatea lor: „Am simțit atunci dorința sălbatică despicându-mi pieptul ca ascuțișul unei securi, ca apele să se oprească din mersul lor, și pe o Dunăre împietrită să se oprească, împietrită de asemeni pentru totdeauna, și luntrea. Voiam ca soarele mic și roșu să rămână culcat pe buza orizontului și să nu mai apună. Râvneam să sorb îndelung cu ochii aceste frumuseți cu care nu aveam să mă mai întâlnesc.

Fiecare răsărit de soare e altfel și fiecare amurg e altfel, după cum altfel e fiecare zi și altfel e fiecare noapte. După cum altfel e fiecare clipă” (*ibidem*, p. 498). De notat aici puterea trăirii conjugate cu cea a imaginației, datorită cărora întreaga realitate se transfigurează, transformându-se într-un tărâm de basm. Parte a peisajului cosmicizat de prezența lunii, Dunărea apare drept o mărturie a timpului care se scurge în eternitate, a frumuseții nesfârșite a universului. Treptat, grandoarea peisajului e substituită cu priveliști mai exuberante, ludice, acestea, în unison, trădând firea contemplativă a naratorului-poet:

„Câte a văzut Dunărea și câte o să mai vadă!

Cântecul Dunării, noaptea, era altul decât cântecul câmpului...Apele șușoteau lovindu-se de malul lin, strecurându-se printre spânghi subțiri de trestie și printre tulpinile moi și poroase ale papurii, legănând velințe verzi de lintiță, atingând uneori în treacă vârfulurile îndoite ale crengilor de sălcii plângătoare” (*ibidem*, p. 507).

Însemnate efecte liricizate are centrarea discursului pe invocația retorică repetată „Dunăre, Dunăre, / Drum fără pulbere, / Dunăre, apă vioară, / Face-te-ai neagră cerneală...” care devine suport pentru exprimarea unor puncte de vedere emoționante asupra destinului omului strâns legat de cel al naturii. Reflectarea existenței umane în oglinda Dunării trădează dorul de dezmarginire, aspirația de a eterniza, prin scris, ființa, neamul, viața generând un lirism în care se amestecă nostalgia, tristețea, bucuria de a trăi.

Viziunea liricizată asupra realității este susținută și de numeroase secvențe descriptive care concordă cu dispoziția eului narator, adaugă coloratură afectivă episodului povestit, servind drept niște urme pronunțate ale unei interiorități deschise spre efuziuni și poetizări. Unele descrieri, deși laconice, au efecte liricizate în virtutea opticii metaforizate de care se servește naratorul pentru a-și exprima punctul său de vedere afectiv asupra celor întâmplate. De regulă, aceste secvențe sunt dispuse la finalul fragmentului povestit în regim narativ obiectiv, desemnându-se drept niște încheieri cu caracter filosofic care pun în evidență firea fantezistă și meditativă a naratorului.

Or, lirismul funciar ca expresie a individualității artistice a scriitorului, manifestat prin viziuni artistice singulare, concretizate de diferite roluri ce și le

asumă naratorul (de spectator, evaluator etc.), atestă multiple fațete: contemplativă, reflexivă, interogativă, digresivă și contribuie, în mare măsură, la sensibilizarea regimului narativ homodiegetic.

Referințe bibliografice:

- BLAGA, Lucian. *Hronicul și cântecul vârstelor*. București: Humanitas, 2012.
- BLAGA, Lucian. *Luntrea lui Caron*. București: Humanitas, 2013.
- BODIȘTEAN, Florica. *Poetica genurilor literare*. Iași: Institutul European, 2009.
- CRAIA, Sultana. *Aventura memoriei*. București: Editura Eminescu, 1983.
- GHIDIRMIC, Ovidiu. *Zaharia Stancu sau interogația nesfârșită*. Craiova: Scrisul Românesc, 1977.
- HEIDEGGER, Martin. *Ființă și timp*. București: Jurnalul Literar, 1994.
- MANCAȘ, Mihaela. *Lexicul afectivității în poezia românească din secolul XX*. București: Editura Universității din București, 2014.
- MANOLESCU, Nicolae. *Sadoveanu sau Utopia Cărții*. București: Biblioteca pentru toți, 1993.
- MARINO, Adrian. *Dicționar de idei literare*. București: Ediția Academiei, 1973.
- OPRIȘAN, Ion. *Opera lui Mihail Sadoveanu*. Vol. I. București: Minerva, 1986.
- RUSU, Liviu. *Estetica poeziei lirice*. București: Editura pentru literatură, 1969.
- SADOVEANU, Mihail. *Locul unde nu s-a întâmplat nimic. Noaptea de Sânziene. Ostrovul lupilor*. București: Cartea Românească, 1984.
- SADOVEANU, Mihail. *Nada Florilor*. București: Vizual, 1994.
- SADOVEANU, Mihail. *Opere*. Vol. 16. București: Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1959.
- SADOVEANU, Mihail. *Valea Frumoasei. Țara de dincolo de negură. Împărăția apelor. Vechime*. București: Editura Eminescu, 1983.
- STANCU, Zaharia. *Desculț*. București: Cartea Românească, 1987.

NINA CORCINSCHI: PROIEȚIILE HOLOGRAMICE ALE FICȚIUNILOR LITERARE

Oxana GHERMAN

Doctor în filologie

E-mail: oxana.gherman@yahoo.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7366-2599>

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” (Chișinău)

Absorbită de mirajul lumilor abstracte și aflată într-o continuă fascinație a receptării textului scris, Nina Corcinschi supune unei raționări pătrunzătoare, dar și unor fecunde interpretări procesul de fuziune a ficțiunii cu realitatea, de transformare a vieții în text și a textului în viață, relevând fenomenele care, în vertijul impulsurilor creatoare, pun în mișcare infinitele proiecții ale imaginarului uman.

Eseurile adunate sub umbrela conceptuală a „realității ca hologramă” construiesc (cel puțin) două dimensiuni de receptare: în abordare critică, este surprinsă evoluția literaturii la zi, pe câteva planuri – cel al poeziei, prozei, criticii literare, publicisticii și al eseisticii; în abordare estetică, cartea propune o modalitate de cunoaștere și de înțelegere a fenomenului literar într-o optică virtuală. Literatura, în acest sens, se prezintă ca sumă de lumi iluzorii, ambigue și complexe, care ne determină să percepem realitatea drept „hologramă poliformă, în perpetue rezonanțe și transformări, ca produs al minții, ca proiecție a universului interior al creatorului” (p. 9). Dificultatea de a fixa într-o formulă matematică, general valabilă, esența structurală sau cea ideatică a textului artistic vine din varietatea subiectivă a receptorilor și din dinamica proiecțiilor mintale care creează și re-creează permanent textul.

Partea introductivă a cărții „Realitatea ca hologramă” (Cartier, 2022) schițează profilul cultural al omului zilei de astăzi, născut și cultivat în spațiul modelator al artelor, omul care privește realitatea prin filtrele creațiilor ce l-au marcat, prin prisma imaginii artistice. Natura și cultura formează un peisaj unic în interioritatea

umană, arta ascute simțurile și predispoziția la anumite tipuri de sensibilitate. Orice produs artistic deschide receptorului alte posibilități de înțelegere a realității și, prin acestea, noi posibilități existențiale. În pledoaria autoarei pentru lectura avizată și pentru receptarea interactivă a textului artistic, sunt punctate momentele esențiale ale procesului de plămădire a realității în actul lecturii.

Conținutul capitolului „Frumusețea violentă a poeziei” stabilește notele predominante ale celor mai răsunătoare voci ale poeziei contemporane. Descoperim modalitatea inedită de abordare a sacralității în poezia lui Andrei Țurcanu, aspectele care condiționează excepționalitatea poeziei lui Emilian Galaicu-Păun, savurăm secvențele în care se resimt impulsurile de adâncime ale poeziei Silviei Goteanschi, surprinsă în „ofensiva feminității și a senzualității descătuseate estetic”, dar și arta recombinației registrelor sensibilității în poezia lui Iulian Frunțașu, miturile frecventate de gândirea poetică a lui Teo Chiriac ș.a.

Poezia este prezentată în nenumărate fațete, în funcție de necesitățile cele mai intime ale creatorilor. Este un *modus vivendi* și o asumare de credință, în versurile lui Grigore Chiper, o continuă luptă pentru viață, la Eugenia Bulat, un act fundamental de cunoaștere, în cărțile Anei Rapcea, o încercare de recuperare a candorii vieții, în poetica Margaretei Curtescu. Autoarea descrie, în prima parte a volumului, și formele stilistice pe care le îmbracă poezia socială sau cea de atitudine civică la autori din diverse generații.

Consistentele analize și sinteze hermeneutice culminează în generalizări revelatorii despre rostul și rolul poeziei, despre valențele ei ontologice. Privite în ansamblu, aceste generalizări cristalizează o viziune cuprinzătoare asupra modului în care poezia trece cititorul prin „cercurile de lumină ale sensului”, mediază evoluția gândirii, a conștiinței și a spiritului, fiind indispensabilă devenirii umane.

În capitolul „Realitatea ca hologramă” are loc disecția unor lumi artistice în care realitatea și proiecțiile imaginare s-au conjugat în construcții de un uluitor efect estetic. Autoarea determină, în romanele Tatianeii Țîbuleac, în ce constă forța de transfigurare artistică a dramelor mari ale umanului, urmărește cu încordare „agonia existenței la limită” în lucrările lui Oleg Serebrian și se lasă impresionată de resurecția suprarealismului oniric în romanul de debut al Valentinei Scerbani. Este curioasă, în acest compartiment, hermeneutica polifoniei existenței în proza scurtă a lui Anatol Moraru, cea a transpunerii realității sociopolitice din Basarabia în romanul lui Pavel Păduraru, dar și fenomenul ficțiunii care compensează deficitul de realitate la Dumitru Crudu. Sensibilitatea exegetei este însă eminentemente mișcată de proza lui Vitalie Ciobanu, de substratul metaliterar, de matricea conceptuală și de forma elevată de exprimare a textelor din cuprinsul cărții „Zilele după Oreste”.

Seducătoare în limbaj și inedită în interpretări, Nina Corcinschi își ghidează cititorul „prin grădina fermecată și agora des-vrăjită” a metaliteraturii, concentrându-i atenția la ecourile vocilor unor critici ca Eugen Simion, Andrei Țurcanu, Vitalie Ciobanu, Lucia Țurcanu, Maria Șleahțișchi, dar și ale altor cercetători, esești,

publiciști care și-au pus existența în slujba explorării realităților fictive. În completarea viziunii despre fenomenologia estetică a iubirii din cartea „Narațiuni ale erosului” (Cartier, 2019), autoarea anexează conținutului de bază al prezentului volum și câteva pagini surprinzătoare despre expresiile erotismului la Dostoievski, dar și o analiză a reprezentărilor erotice în romanul „Cornul inorogului” de Bogdan Crețu.

„Realitatea ca hologramă” – se impune această constatare finală! – e o carte care se (auto)recomandă atât prin limbajul scilipitor al eseului, cât și prin hermeneutica revelatorie a textului literar.

Notă: Recenzia a fost realizată în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.03 *Contexte socio-culturale autohtone și interconexiuni europene în creația populară și literatura cultă din Basarabia (sec. XIX până în prezent)*, Institutul de Filologie Română „B. P.-Hasdeu”.

MIHAI CIMPOI – ONTOLOGIA FIINȚEI

Mihai Cimpoi – the Ontology of Being

Abstract

Mihai Cimpoi's most recent Eminescological contributions are dedicated to the new perspectives from which the poet is read today and the ethical-aesthetic issues raised by Eminescu's writings. How does the Eminescian myth relate to the obsessions of postmodernity? First, the postmodern man, preoccupied with the vast, enormous and grandiose, will find himself in an Eminescu of monumental projects, of broad aspirations, of encyclopedic temptations. But if postmodernity is fragmentary and eclectic, the Eminescian spirit is synthesizing, holistic. Fragmentism and "postmodern disorder" will seek – in the "Eminescu grid" – its natural order, its logical and metaphysical basis. The entire Eminescu's creation is a plea for the survival of values and moral notions.

Keywords: Eminescology, thinker, postmodernity, criticism, Eminescian myth.

Rezumat

Cele mai recente contribuții eminescologice ale lui Mihai Cimpoi sunt dedicate noilor perspective din care este citit azi poetul și problematicii etico-estetice pe care o suscită creația eminesciană. Cum se raportează mitul eminescian la obsesiile postmodernității? Mai întâi, omul postmodern, preocupat de vast, enorm și grandios, se va regăsi într-un Eminescu al proiectelor monumentale, al aspirațiilor largi, al tentațiilor enciclopediste. Dar dacă postmodernitatea este fragmentaristă și eclectică, spiritul eminescian este sintetizator, holistic. Fragmentarismul și „dezordinea postmodernă” își vor căuta – în „grila Eminescu” – orânduirea naturală, temeiul logic și metafizic. Întreaga creație eminesciană este o pledoarie pentru trăinicia valorilor și a noțiunilor morale.

Cuvinte-cheie: eminescologie, cugetător, postmodernitate, exegeză, mit eminescian.

Din pleiada de critici și istorici literari din Basarabia – Mihai Cimpoi este singurul care în sintezele critice și istorico-literare contextualizează obiectul cercetării cu instrumentele tari ale filosofiei. Criticul mizează pe o fenomenologie a actului hermeneutic, în special în linia lui Heidegger și Hegel, cercetările sale fiind orientate pe descoperirea metafizicii operei și a încărcăturii ei ființiale.

Cercetările de ultimă oră ale exegetului se axează pe scriitorii-*întemeietori* de ființă românească. În atenția lui se află în mod constant creația eminesciană și dosarul exegetic, patternurile culturale românești (Eminescu reprezentând patternul Poetului, Maiorescu – patternul Criticului), scriitorii arhetipurilor (Ion Creangă și la un alt pol – Grigore Vieru), vestitorii primelor zări ale literaturii naționale (seria de cărți despre Ion Heliade-Rădulescu, Vasile Cârlova, Al. Brătescu Voinești, Grigore Alexandrescu etc. – proiect târgoviștean).

Eminescologul Mihai Cimpoi este dedicat cercetării unui Eminescu *Poet al Ființei*, văzut dintr-o perspectivă a imaginarului mitopo(i)etic. Cărțile despre Eminescu sunt analize comparativiste, contextualizări, regândiri metaliterare și reveniri nuanțate la Marele Text eminescian și la hipotextele operei. Optica hermeneutului tinde să fie sintetică și integratoare, ținând cont de faptul că universul eminescian este „enciclopedic, dar constituit pe principiul fragmentarismului” (Cimpoi, 2019, p. 10). Aplicând o grilă ontologică, criticul își propune să urmărească în eterogenitate – unitatea și în „coexistența contrariilor” – singularitatea spiritului eminescian. Mutațiile contemporaneității – relativismul postmodern, cosmopolitismul demitizator, dar și înnoirea perspectivelor hermeneutice – reorientează discursul criticului spre noi ținte. Cât de viabil este Eminescu azi? Cum se raportează postmodernitatea la mitul eminescian? Acestea și alte întrebări au generat cele mai recente contribuții eminescologice ale lui Mihai Cimpoi: *Hyperion și Demiurg. Luceafărul, mit și „dramă existențială”* (2019), *Eminescu, lumea valorilor și noi, postmodernii* (2021) și *Eminescu și ideea europeană* (2022).

Dintr-o perspectivă ontologică, Eminescu i se arată cercetătorului drept o ființă profund tragică, cotropită de neliniști metafizice, acut dilematică și interogativă (întru perceperea „crudei taine existențiale”), situată pe muchia trăirilor paroxistice. Fiind pasionată de cunoaștere, ființa eminesciană coboară până „în abisurile ontologice” și preferă *căutarea găsirii*, „fiind totodată sintetizatoare, aspirând spre o cuprindere holistică a lumii” (Cimpoi, 2019, p. 36). Tragismul ființei eminesciene este în egală măsură act *condiționat și irezolvabil*, întrucât se produce mereu „într-un câmp axiologic, intensificând progresiv sentimentul valorilor ce primesc replica non-valorilor și căruia problematicul îi întinde «cursa irezolvabilului»” (*ibidem*, p. 93). Tirania timpului, iminența morții, raportul clipei cu infinitul, al omului cu propriul destin sunt doar câteva din *problemele irezolvabile* în creația eminesciană, care ies din impasul cognitiv doar printr-o osmoză a filosofiei cu imaginația poetică. De aceea, pentru Mihai Cimpoi, poemul *Luceafărul* este un

complex, labirintic, adâncit în sine „mit al cunoașterii”, care reprezintă, printr-un proces artistic alchimic, „marca ontologică a omului român” (*ibidem*, p. 78).

Cum se raportează mitul eminescian la obsesiile postmodernității? Mai întâi, omul postmodern, preocupat de vast, enorm și grandios, se va regăsi într-un Eminescu al proiectelor monumentale, al aspirațiilor largi, al tentațiilor enciclopediste. Dar fragmentarismul și „dezordinea postmodernă” își vor căuta – în „grila Eminescu” – orânduirea naturală, temeiul logic și metafizic. „Pentru Eminescu, a gândi înseamnă, în sens heideggerian (după cum s-a demonstrat), a gândi Ființa” (*ibidem*, p. 15), scrie criticul, precizând că Ființa se identifică cu valorile care stau la baza Ființei: etice și estetice, duse în absolut. Adevărul, sediul căruia este inima, nu poate avea o valoare relativă, aproximată, așa cum valorile nu pot fi demonetizate, relativizate, negate. Întreaga creație eminesciană este o pledoarie pentru trăinicia valorilor și a noțiunilor morale. De aceea, crede Mihai Cimpoi, „Răspunsul lui Eminescu pentru noi e că numai înțelegerea valorilor și virtuților ne pot ajuta să ne clarificăm «enigmele încâlcite» încifrate în Cartea Lumii, pe care a deschis-o cu înfrigurare poetul și care ne îndeamnă s-o deschidem și noi” (*ibidem*, p. 18).

Mihai Cimpoi punctează o diferență sensibilă între Narcisul eminescian și Narcisul postmodern. Narcisul postmodern nu are un portret-robot prea agreabil. Pentru un filosof metafizician, ca Byung-Chul Han, narcisismul nu este dragoste de sine, ci neputința de-a ieși din sine, înecarea în propriul sine, incapacitatea de a-l vedea pe celălalt. De aici vine depresia – boala societății consumeriste: „subiectul narcisic-depresiv este epuizat și uzat de el însuși” (Han, 2014, p. 129). Prăbușit în el însuși, depresivul nu se poate angaja în comuniuni empatică cu altcineva, în *gândirea lumii*. El devine un centru de referință închis în el însuși. „Cu cât individul se impune ca focar de referință, cu atât se ascute nevoia de a fi valorizat de către celălalt, cu atât se difuzează și suferințele legate de lipsa recunoașterii valorii; cu cât întreprinderea favorizează legăturile funcționale, cu atât crește importanța valorizării simbolice a sinelui” (Lipovetsky, 2007, p. 237). Dacă Narcisul postmodern este un însingurat și izolat ontologic de lume, Narcisul eminescian este un Cugetător „adâncit în gânduri”, e scufundat în interioritatea lui „în care se regăsește „lumea ce gândea în basme și vorbea în poezii” – lume a miturilor” (Cimpoi, 2019, p. 16). Întrucât lumea de aici nu oferă răspunsurile la „vijelia de întrebări”, poetul privește dincolo, spre „a cerului câmpie”. Narcisul eminescian este o figură a hybrisului, căutând să dezlege mari neînțeleșuri și să cuprindă necuprinsul. „Este, bineînțeles, un Narcis cosmicizat, cu privirea și ființa aruncată în depărtare” (*ibidem*, p. 9).

Secolul XX va evolua literar în lumina modelatoare a lui Eminescu, profetea cu îndreptățire Titu Maiorescu. Dacă pentru Mihai Cimpoi, Mihai Eminescu reprezintă prin excelență Poetul, Titu Maiorescu reprezintă Criticul. Ambii sunt spirite înrudite prin pasiunea pentru cunoaștere și neobosita căutare a adevărului. Mihai Cimpoi îi consideră, pe bună dreptate, afini și prin faptul că au fost „*oameni deplini* ai

culturii” și „personalități europene” cu o formație enciclopedică universalistă. Analizele maiorești asupra operei poetului și mai ales profetiile despre efectele geniului eminescian în cultura română s-au dovedit exponențiale. De la Titu Maiorescu începe fenomenul eminescologiei românești. „Titu Maiorescu a întrevăzut în Eminescu *o personalitate europeană* și o manifestare de prim ordin a *europenizării* culturii românești. Este și primul critic care a identificat *o epocă Eminescu*, o epocă de renaștere națională” (Cimpoi, 2020, p. 37). În timp, s-au modificat formulele poetice, sensibilitățile artistice mizează pe noi coordonate valorice, dar patternul eminescian „lucrează” în mod proteic și organic în conștiința culturii române, în care s-a impus ca un dat cu valoare de destin. Orice „despărțire” de Eminescu este inutilă și derizorie, eminescianismul fiind – spune memorabil Adrian Dinu-Rachieru – „o iradiație fără istov, o legătură subterană fertilizând truda urmașilor, întreținând sensibilitatea metafizică, vocația mitică, apetența filosofică, viziunea cosmică etc. Fiindcă geniul, precum Hyperion, este «mergătorul de deasupra lumii» și lucrează, negreșit, ca o «rază a națiunii», fiind un erou al Istoriei ei” (Rachieru, 2009, p. 236).

Mihai Cimpoi e un străjer al marilor valori la spectacolul lumii postmoderne, în care *zeii* nu vin dinspre vechea cultură umanistă, ci din presa globalizată, updatată tehnologic și dereglată axiologic. Eforturile criticului se concentrează mereu spre a ține în echilibru cumpăna valorilor naționale.

Dincolo de-a fi autorul unei opere de reductabilă anvergură exegetică, Mihai Cimpoi și este un personaj de o originalitate formidabilă. Generozitatea ideatică, risipită pe sute de prefețe și postfețe este completată și de o generozitate a omenescului în sens larg. Academicianul Mihai Cimpoi este o prezență tonică, empatică, mereu binevoitoare. Umorul care-i însoțește *spectacolele de idei* de la întâlnirile Institutului de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”, scilicet și neobosita prezență de spirit amprentează mereu orice eveniment la care este prezent. Stilul criticului este, ca și stilul *omului-în-lume* – inconfundabil și fascinant. Ajuns la o vârstă a excelentelor împliniri, îi urăm colegului nostru sănătate și îndelungi bucurii literare și existențiale!

Referințe bibliografice:

CIMPOI, Mihai. *Eminescu, lumea valorilor și noi, postmodernii*. Chișinău: Cartdidact, 2021.

CIMPOI, Mihai. *Hiperion și Demiurg. Luceafărul, mit și „dramă existențială”*. Iași: Princeps Multimedia, 2019.

CIMPOI, Mihai. *Dicționar enciclopedic. Mihai Eminescu*. București: Tracus Arte, 2019.

CIMPOI, Mihai. *Titu Maiorescu și lumea noastră postmodernă. Eseuri*. Târgoviște: Editura Bibliotheca, 2020.

HAN, Byung-Chul. *Agonia erosului și alte eseuri*. Trad. de Viorica Nișcov. București: Humanitas, 2014.

LIPOVETSKY, Gilles. *Fericirea paradoxală: eseu asupra societății de hiperconsum*. Trad. de Mihai Ungurean. București: Polirom, 2007.

RACHIERU, Adrian-Dinu. *Eminescu după Eminescu*. Timișoara: Editura Augusta, 2009.

Nina CORCINSCHI

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”
(Chișinău)

MIHAI CIMPOI: PROIECTUL TÂRGOVIȘTEAN

La împlinirea augustei vârste de 80 de ani, acad. Mihai Cimpoi (membru titular al Academiei de Științe din Republica Moldova, membru de onoare al Academiei Române) se prezintă în fața publicului cu peste 70 de volume, cu mii de articole, eseuri, cronici, recenzii privind literatura română și universală. A creat instituții culturale de anvergură națională și internațională: Centrul Academic Internațional „Mihai Eminescu”, Congresul Mondial al Eminescologilor, încât se poate spune că a mutat centrul iradiant al cercetărilor eminescologice de la București la Chișinău, cum remarcă Tudor Nedelcea. A realizat ediții ale operei integrale eminesciene după modelul ediției academice a lui Perpessicius și a îmbogățit bibliografia studiilor eminescologice cu un număr impresionant de volume, începând cu anul 1979, când a apărut prima ediție a cărții *Narcis și Hyperion* și până la *Mihai Eminescu. Dicționar enciclopedic* (2013, ajuns la două ediții). Ca să nu mai vorbesc de volumele de dialoguri cu eminescologi din toată lumea, dar și de restituirea tuturor textelor maioresciene despre Poet (*Titu Maiorescu. Epoca Eminescu*, ediție coordonată și studiu introductiv de acad. Mihai Cimpoi, Iași, Editura Junimea, col. „Eminesciana”, 2020).

Opera lui de critic și istoric literar (cu extensie la alte domenii) se constituie dintr-un important număr de monografii dedicate lui Grigore Vieru, Mihai Eminescu, Vasile Cârlova, Ion Heliade-Rădulescu, Grigore Alexandrescu, Ion Ghica, Ion Creangă, Duiliu Zamfirescu, Elena Văcărescu, Ioan Alexandru Brătescu-Voinești, G. Bacovia, Constantin Brâncuși, Lucian Blaga, Radu Petrescu, Petru Creția, nemaipunând la socoteală monografiile dedicate unor personalități europene (Giacomo Leopardi, Friedrich Nietzsche, secondate de studii despre Carlo Goldoni, Jean Racine, Alexandr Sergheevici Pușkin, Honoré de Balzac, Nicolai Vasilievici Gogol, Charles Baudelaire, Lev Tolstoi, Feodor Mihailovici Dostoievski, Anton Pavlovici Cehov, Arthur Rimbaud, Guillaume Apollinaire, Juan Ramón Jiménez, Paul Valéry, Oswald Spengler, Edmund Husserl, George Bernard Shaw, Alexandr Blok, Franz Kafka ș.a.), toate grefate pe un comparatism dinamic, modern, axat pe trei concepte: *esteticul*, *mitopo(i)etica* și *critica ontologică*, pledând împreună pentru un viu dialog între valorile românești și cele universale. Ca discipol călinescian, a realizat consistenta *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia* (trei ediții), cercetare posibil a fi extinsă la întreaga istorie a literaturii române, ținând cont de materialul bogat din opera criticului. Despre viziunea de ansamblu a cărțurării lui Mihai Cimpoi am vorbit în monografia mea, apărută în două ediții (2012, 2016),

Mihai Cimpoi: *De la mitopo(i)etică la critica ontologică*. În notele de față, mă voi opri la câteva considerații despre ceea ce am numit *proiectul târgoviștean*.

Cu ani în urmă (încă din 2002-2006), editorul și scriitorul Mihai Stan, redactorul-șef al revistei „Litere”, a avut ideea proiectului „declanșat sub egida unor entități culturale din Târgoviște și Chișinău prin Societatea Scriitorilor Târgovișteni, Asociația Națională a Oamenilor de creație din Republica Moldova și Universitatea de Stat a Republicii Moldova, Facultatea de Litere, proiect desfășurat pe parcursul a șase ani”¹, finalizat cu o masivă carte de ținută academică semnată de Mihai Cimpoi: *Esența temeiului. Istoria literaturii române premoderne la Târgoviște* (Eseuri monografice), apărută în 2013. Anterior, studiile din acest volum de aproape 500 de pagini apăruseră, în foileton, în revista „Litere”, apoi, ca lucrări separate, tot la Editura Bibliotheca², pentru ca unitatea de fond să se împlinească prin *Esența temeiului*. De fapt, intervalul de șase ani s-a extins și după 2013, între altele, cu monografiile despre Radu Petrescu și Petru Creția. Asupra primeia voi zăbovi în continuare. Colaborarea dintre Târgoviște și Basarabia, e de precizat, constituie unul dintre cele mai luminoase exemple de reunificare spirituală a celor două state românești. Să mai adaug doar că revista „Litere” are, din 2002, și o redacție la Chișinău alcătuită din acad. Mihai Cimpoi, Iulian Filip, Ianoș Țurcanu, Vasile Romanciuc și Aurelian Silvestru³¹⁰.

Esența temeiului se deschide cu un studiu teoretizant asupra *Spiritului întemeietor*, având ca puncte de sprijin ontologia fundamentală a lui Martin Heidegger, concepția despre istoria literară a lui G. Călinescu, *noua critică*, toate reconfirmând și ducând, în definitiv, către viziunea de critic și istoric literar a lui Mihai Cimpoi. Cum

---

¹ Precizare din Notă asupra ediției, aparținând editorului, la Mihai Cimpoi, *Esența temeiului. Istoria literaturii române premoderne la Târgoviște* (Eseuri monografice), Editura Bibliotheca, Târgoviște, 2013, p. 8.

² Iată-le, în ordinea apariției: Prometeu și Pandora. Eseuri despre Ion Heliade Rădulescu. Itinerar critic dâmbovițeano-basarabean (2006), Ion Heliade Rădulescu: panhymniul ființei (2008), Grigore Alexandrescu: „insuflarea” ființării (2009), Vasile Cârlova – poetul „sufletului măhnit” (2010), Ioan Alexandru Brătescu-Voinești – prefacerea firii (2011), Ion Ghica – amintirea ca existență (2013), pentru ca *Esența temeiului* (2013) să se întregască și cu un studiu asupra poeziilor Văcărești (Ienăchiță, Nicolae, Alecu și Iancu). La acestea, trebuie să adăugăm încă un volum separat despre Elena Văcărescu, poeta „neliniștii divine” (2015), și altele două despre „Școala de la Târgoviște”: Anatomia Ființei. Școala literară și artistică de la Târgoviște (2014); Școlile literare – spiritus flat (spiritul înnoitor), tipărit în volumul colectiv Școala prozatorilor târgovișteni. Receptarea critică a operei lui Mircea Horia Simionescu (2014), op îngrijit de Mihai Stan, care adună comunicările unui simpozion național. În fine, Radu Petrescu, flaubertianul postmodern (Târgoviște, Editura Bibliotheca, 2019) și Petru Creția: Epos, logos, eidos. Eseu monografic (Târgoviște, Editura Bibliotheca, 2020).

³ Reiau aici fragmente din introducerea la cap. Proiectul târgoviștean din monografia mea Mihai Cimpoi: *De la mitopo(i)etică la critica ontologică*, apărută la Editura Bibliotheca din Târgoviște (2016).

Eminescu este modelul tutelar al gândirii sale, așa zice că și istoriologia lui literară este eminesciană, *mitopo(i)etica* și ontologia stilistică izvorând, în definitiv, din ontologia arheului, toate depunând mărturie asupra originalității lui Mihai Cimpoi în raport cu ceilalți istorici și critici literari români și europeni.

Criticul distinge în evoluția unei literaturi „o fază aurorală, care este, esențialmente, a *întemeierii*. În acest context al începuturilor fondatoare, devine perceptibilă o stare pre-morfică, de nebuloasă genezică pornită să se lămurească, să se «desfacă în fâșii», vorba lui Eminescu. Personalitatea ei începe să se constituie, cu toate formele de nesiguranță și incertitudine psihologică, ființială”⁴. Pre-morfismul îi evocă observația lui G. Călinescu, cel care vedea în literatura noastră veche prefigurarea, ca într-un bloc de piatră, a viitoarelor statui: Eminescu, Creangă, Caragiale ș.a.m.d. Noua Critică, adaugă Mihai Cimpoi, vorbește de *proiecte de existență*, dar acestea nu trebuie privite ca niște constructe artificiale. Criticul trimite imediat la Heidegger care concepe *esența temeiului* în trei stadii: *posibilitate, teren, legitimare: Stiften* (ctitorire), *Bodennehmen* (dobândire-de-teren), *Begründen* (întemeiere-justificativă). Arheii dobândesc *conștiință de sine* și *conștiință artizanală (poien)*, ca într-o *dimineață a poezilor*, cum s-a exprimat Eugen Simion, observând, bunăoară, că între Văcărești, Iancu deja „Are ironie, are siguranță în ceea ce scrie și atacă toate formele lirice”⁵.

Aceste premise conceptuale dau seamă și în ultimele studii ale proiectului târgoviștean: *Radu Petrescu, flaubertianul postmodern* (2019) și *Petru Creția: Epos, logos, eidos. Eseu monografic* (2020). Primul eseu monografic are ca punct de plecare deconstructivismul semiotic al lui Roland Barthes, conform căruia scriitura clasică a „explodat”, încât literatura, începând cu Flaubert, a devenit „o problemă de limbaj”, împingându-ne în epoca *post-adevărului*. Într-o atare perspectivă îi apare, de pildă, lui Mircea Zăciu opera lui Radu Petrescu, fondator al „Școlii de la Târgoviște” alături de Mircea Horia Simionescu și Costache Olăreanu. Lui Zăciu însă, autorul lui *Matei Iliescu* îi apare ca un ciudat „supraviețuitor al altei epoci” (p. 7), un fel de „evazionist”, adaugă Mihai Cimpoi, în sensul paradigmei postmoderne, cum l-a revendicat și Mircea Cărtărescu. Se insinuează aici, o ambiguitate funciară, încât „târgoviștenii” apar fie ca *re-scriitori* ai tradiției, fie ca textualiști postmoderni. Viziunea lui Radu Petrescu asupra literaturii se conturează ca revizuire *avant la lettre* a teoriei canonului occidental întemeiate de Harold Bloom în cartea lui celebră, *The Western Canon* (1994), tradusă și la noi⁶. Pentru Bloom, centrul iradiant al întregii literaturi și culturi europene, dar și dincolo de

⁴ Cimpoi, Mihai. *Esența temeiului. Istoria literaturii române premoderne la Târgoviște* (Eseuri monografice). Târgoviște: Bibliotheca, 2013, p. 9.

⁵ Simion, Eugen. *Dimineața poezilor*. București: Editura Cartea Românească, 1980, p. 45.

⁶ Bloom, Harold. *Canonul occidental*, trad. din engleză de Delia Ungureanu. București: Grupul Editorial Art, 2007.

spațiul bătrânului continent, este opera lui Shakespeare. Cu 12 ani mai înainte, în *Meteorologia lecturii* (1982), Radu Petrescu are intuiția surprinzătoare că un asemenea centru canonic trebuie împins cu mult mai departe de epoca „divinului brit”, anume în epopeile homerice. Orientarea estetică tranșantă a lui Radu Petrescu, subliniază și Mihai Cimpoi, de identificat în întreaga literatură universală, este Homer, această literatură arătându-se ca un *unic text homeric*. Orice autor, în orice literatură, dezvoltă o mlădiță homerică, fie ea lirică, epică sau dramatică. Visul flaubertian al lui Radu Petrescu a fost conceperea unui roman integrator homeric, roman polivalent, în diverse variante: exercițiul de roman (*O moarte în provincie*, rămas inedit), proromanul și metaromanul (*O singură vârstă*, *Ce se vede și Sinuciderea din Grădina Botanică*), jurnalul ca *pattern* românesc etc. (p. 9). În *Madame Bovary*, Jonathan Culler distinge începuturile unui asemenea epos modern. Pentru Radu Petrescu (dar și la ceilalți întemeietori târgovișteni), Flaubert „pare nu ca obișnuit autor-model, ci ca un complex care-i acaparează total ființa, întrebând-o” (p. 15), sub semnul absolutului, în imediațetea ultimului Război Mondial, un absolut românesc „balzacian” receptat prin metafora *oceanului întors*, ca planare în „pădurea de înțelesuri” știute, dar încă „nepricepute”. Modelele umane căutate de Radu Petrescu, de Mircea Horia Simionescu și de Costache Olăreanu nu erau cele „ilustre”, ci un dr. Francisc sau o Cecilia Scărlătescu, ultima o meditatoare, „monument de bunătate, un depozit de umor și răbdare”, văzute prin oceanul întors, care nu-i altceva decât organul „nobilului război pentru gratuitatea Artei” (Norman Manea).

În plin „angajament” ideologic proletcultist, târgoviștenii identificau Absolutul în gratuitatea artei, în *estetic*, ca formă a rezistenței prin cultură. Așa se explică de ce ei au fost niște „întârziați”, debutând cam în aceiași ani cu prozatorii din generația '60. Nicolae Breban mărturisea, în *Confesiuni violente* (1994) și în alte cărți că *esteticul* a fost și a rămas criteriul grupării celor tineri, alegând și cei din generația lui să rămână niște „întârziați” comparativ cu răsfățații „obsedantului deceniu”. Prin oceanul întors al portretisticii, târgoviștenii s-au regăsit în savoarea gratuității actului creator (vezi „dicționarele” lui Mircea Horia Simionescu, volumul *De la Abulius la Zotta*, al lui Costache Olăreanu, portretele radupetresciene croite din *aer și hârtie*: „Trec prin verb, adjectiv și prin paranteze domnișoarele Zottoviceanu, scortșosul avocat Polizu Dragomirescu, lăcrimosul Balaban, căpitanul Belcea, faimosul Gonzalv Ionescu, popa Brănișteanu, impunătorul domn Dudău, veninosul activist Klein, blândul Ciocodeică, homosexualul Tondică, gentilele Lizica și Caterina, descendente ale familiei marelui gravor Gabriel Popescu, una din doamnele Pârjolescu, unul din neamul Gavrileştilor...” etc. (p. 21).

Capitolul *Spectrul lui Flaubert* este unul dintre cele mai consistente ale cărții, focalizarea aceluiași ocean întors, sub observarea detașării de modele în ecuația maestru-discipol: Eminescu față de Schopenhauer, Nietzsche față de Wagner,

Cioran față de Nietzsche, poziționare centrală, de pildă, și în romanele lui Nicolae Breban, pe când „complexul Flaubert” manifestat la Radu Petrescu, cere imperios subordonarea totală față de maestru, autorul manifestându-se ca „rob” al scriiturii tipologice flaubertiene, o „robie” destinal-providențială, a unui daimon interior, modelul transformându-se în *giroscopul* care-i poruncește orientarea. Finalitatea: scriitura ca *fabricare inginerească* în sens barthesian, întâlnită încă la Chateaubriand, Mallarmé, Valéry, urmare a „distrugerii” limbajului de grad zero „al cărui cadavru, într-un fel, nu e altceva decât Literatura” (Roland Barthes, *Gradul zero al scriiturii*). Este faimoasa teorie a structuralismului și semioticii moderne și postmoderne a definirii poeziei/literaturii ca *abatere* de la limbajul obișnuit sau de grad zero. Deconstrucția se realizează prin supunerea cuvintelor într-un travaliu alchimic în oglinzi plane, convexe, concave, retro sau de felul oceanului întors. Mihai Cimpoi îl invocă și pe Eminescu, cel care considera, într-o scrisoare către Iacob Negruzzi, că, în *Geniu pustiu*, a încercat un „studiu de cultură”. Aici se ascunde mecanismul metaromanului, crede și Mihai Cimpoi: „În romanul său platonician *Matei Iliescu*, după cum precizează autorul, nu prezintă *dragostea*, ci transformările ei în șir infinit; ea nu este trăită, ci teoretizată” (p. 26). Cu toate acestea, ținta este teleologică, depășind formula modernă a romanului eseistic, ceea ce trebuie să ne pună pe gânduri. Criticul invocă și *re-scrierea* literaturii din spațiul dicteului suprarealist. S-ar putea însă să fie cu mult mai mult și mai criptic. Mihai Cimpoi, de altfel, avansează soluția: „Radu Petrescu are conștiința – flaubertiană și ea – că «nu ajungi la stil decât printr-o muncă îngrozitoare, cu o îndărătnicie fanatică și devotată»⁷”.

Înțelegem brusc că este vorba despre cu totul altceva decât logomahia textualistă care a năpădit opera postmoderniștilor și care, la extremă, ajung la ceea ce Titu Maiorescu a numit *beție de cuvinte*, pe când Radu Petrescu, urmând necondiționat, horoscopic, modul de a scrie al lui Flaubert (cel care mărturisea că a trudit o noapte întregă să rotunjească o frază), se întâlnea cu Eminescu, cel din *Criticilor mei*: „Ah! atuncea ți se pare / Că pe cap îți cade cerul: / Unde vei găsi cuvântul / Ce exprimă adevărul?” Or, postmoderniștilor nu le cade pe cap cerul în căutarea cuvântului, pentru că au „avantajul” inexpugnabil că trăiesc într-o eră a *post-adevărului*. Și aici ne sare în ajutor unul dintre coloșii lingvisticii secolului al XX-lea, Eugeniu Coșeriu, care a surpat din temelii doctrina poeziei/literaturii ca *abatere* de la gradul zero al scriiturii: „În limbajul poetic trebuie să vedem, așadar, limbajul în întreaga lui funcționalitate. Poezia – și prin poezia înțeleg nu doar poezia, ci literatura ca artă – este locul desfășurării depline a funcționalității limbajului. Uzul poetic al limbii nu este o deviere de la uzul «normal» al limbii, ci lucrurile stau exact invers: toate celelalte modalități ale limbii, ca, de exemplu, limbajul cotidian sau limbajul

⁷ Apud Thibaudet, Albert. *Fiziologia criticii*. București, 1966, p. 296.

științific (ar trebui să spunem mai bine «modul științific de a vorbi», respectiv «modul de a vorbi orientat spre latura practică») reprezintă abateri în raport cu limbajul integral, cu limbajul ca atare”⁸.

Paradox: textualiștii sfârșesc în pletoră de cuvinte, pe când truda stilistică a lui Flaubert, a lui Eminescu, a lui Creangă, a lui Caragiale, a lui Mallarmé, a lui Ion Barbu, a lui Radu Petrescu evocă stilizarea simfonică a icoanelor bizantine, fapt sesizat de Eugen Simion și de Mihai Cimpoi, cel din urmă conchizând: „Radu Petrescu se raliază acestui *bizantinism flaubertian*, impunându-se ca un bijutier care-și cizelează cu minuție pasională obiectele, care reia obsesional aceleași motive. Exersează, solfegiază, apasă pe mai multe coarde, adoptă un regim de pregătire de sine a stilului autotelic, de producere, așa cum își dorea Valéry, «a multor variațiuni pe aceeași temă»” (p. 29-30). Se adună aici, „simfonic”, variațiunile lui Caragiale, variantele coplesitoare ale lui Eminescu aparținând aceluiași Text homeric, poate cum voia Radu Petrescu: „E încă o dovadă peremptorie că și-a conceput întreaga operă ca un singur Text și că a avut mereu credința că participă la scrierea unicului Text homeric al literaturii universale” (p. 32). Și concluzia celui mai pur „eminescianism”: „Modelul de stil flaubertian este, eminent, un *model de perfecțiune*” (p. 34).

Flaubert a fost contemporan cu Eminescu. A murit cu nouă ani mai devreme decât Eminescu. Setea lor de perfecțiune ontoestetică nu este un fenomen *sursierist*, ci unul *pancronic*. Aproape o „nenorocire” a destinului, cum o formulează Eminescu, în *Icoană și privat*: „Și eu, eu sunt copilul nefericitei secte / Cuprins de-adânca sete a formelor perfecte;”. Or, această sete a formelor perfecte poate duce creatorul într-un impas existențial, cum a observat acad. Alexandru Surdu în eseu *Hiperexactitate și perfecțiune* (2014)⁹. Petru Creția, sosit mai târziu în rândul târgoviștenilor, sublinia o consecință mai agravantă, în cazul setei de perfecțiune eminesciene: „Se știa un artizan perfect, iar setea lui de și mai multă desăvârșire i-a devorat opera, i-a abolit-o în bună măsură din contemporaneitate, i-a alterat adevăratele proporții. La fel de îmbelșugat ca Victor Hugo în inspirație și în îndeplinire, a fost mai auster decât Mallarmé, alunecând în abisul unor decantări fără soroc. Cum oare ar fi arătat volumul lui de poezii publicat de el însuși?”¹⁰.

Abisul decantărilor, cum îl numește Petru Creția, pare să fie, totuși, condiția artei moderne, turnura tragică, în cazul Eminescu, fiind inevitabilă, fiindcă el a mers

---

⁸ Coșeriu, Eugeniu. Despre esența limbajului poetic. În: „Convorbiri literare”, serie nouă, nr. 4 (208), aprilie 2013, p. 32.

⁹ „În cazul lui Eminescu, indiferent de orice motivație a sfârșitului tragic, idealul său care a rămas neîntinat este poezia, apropiată de perfecțiunea pe care și-o putea dori și imagina numai o personalitate hiperexactă, performantă de tăria, cum îi zicea George Călinescu, a «parfumurilor sale», (Surdu, Alexandru. Eminescu și filosofia. Târgu Mureș, Editura Adealul, 2020, p. 180).

¹⁰ Creția, Petru. Testamentul unui eminescolog. București: Editura Humanitas, 1998, p. 260.

până la capăt, pe când ceilalți fac din artă un joc al salvării din confruntarea cu vidul existențial, mai apropiat de autorul *Lucefărului* fiind G. Bacovia. Radu Petrescu a simțit asta confruntându-se cu Bacovia într-o teză de licență susținută după 19 ani de la absolvirea facultății, lucrare rămasă postumă: „El este, după cum se pare, singurul poet român care se teme de poezie, care descrie efectele devastatoare pe care aceasta le are asupra poetului (și prin extensie de înțeles, asupra lumii)”¹¹. Nu, înaintea lui devastat a fost Eminescu, gata să părăsească poezia ca și Rimbaud: „Ah! de câte ori voit-am / Ca să spânzur lira-n cui / Și un capăt poeziei / Și pustiului să pui” (*Singurătate*). Acest „pustiu” semnifică întâlnirea cu *nimicul*, pe care simboțiștii îl convertesc în ceea ce Hugo Friedrich a numit *idealitatea goală*, ca suprem indiciu al *gratuității artei*, a autonomiei esteticului. Spre deosebire însă de simboțiști, Eminescu identifică în *nimic* tocmai plinătatea *ontologică* și existențială a ființei, de aceea nici nu părăsește poezia, adică nu-și reprimă setea de *forme perfecte*: o spune în aceeași poemă din care am citat, dar mai ales în *Lucefărul*, prin transcenderea tuturor logicilor monovalente și bivalente: „Nu e *nimic* (s.n.) și totuși e / O sete care-l soarbe, / E un adânc asemenea / Uitării celei oarbe”. *Nimicul* și *setea de forme perfecte* se întâlnesc, spulberând ideea de vid tradițional, lăsând loc vidului cuantic la care a ajuns a doua revoluție a fizicii cuantice. Cu alte cuvinte, Eminescu produce o adevărată *Kehre* de tip heideggerian în istoria Ființei, prin setea lui de forme perfecte.

Mihai Cimpoi reia problema ontologică a nimicului în viziunea flaubertiană a lui Radu Petrescu în capitolul *Nimicul și existența imediată*. Trece laconic prin conceptualizarea ontologică de la Democrit, Platon, Aristotel, Kant, Hegel, Nietzsche, subliniind faptul că, în spațiul literar, de la Flaubert la „Școala de la Târgoviște”, problema nimicului devine un principiu programatic al narativității românești. Flaubert visa să scrie un roman despre *nimic*, iar Radu Petrescu și Mircea Horia Simionescu ținteau nu doar la captarea narativă a nimicului, ci transformarea narațiunii „într-o scriitură a Nimicului”, una pur artistică, plăcere bizantino-barthesiană și senzorială de a scrie (p. 61-62). Roland Barthes a sesizat o asemenea plăcere în scrisul lui Pierre Loti (romanul *Azyazada*). Intervine aici, ca și la târgovișteni, obstacolul că „*nimic* nu se poate spune despre *nimic*”, întrucât, zice autorul *Gradului zero al scriiturii*, nimicul nu admite nici o perifrază, metaforă, sinonim, căci din urmă intervine drama lui Orfeu, cel care a văzut Nimicul, nerăbdător să o apropie pe Euridice venind pe urmele sale (p. 63). Nihilismul estetic este analizat de Mihai Cimpoi în opere precum *Părul Berenicei*, *Ce se vede*, ajungând la concluzia că nimicul devine la Radu Petrescu, ca și la Blaga, o oglindă care înlocuiește *spiritul* (p. 65). Se apropie cel mai bine de *nimicul* ontologic eminescian, trebuie conchis, Radu Petrescu, care a presimțit hăul neființei

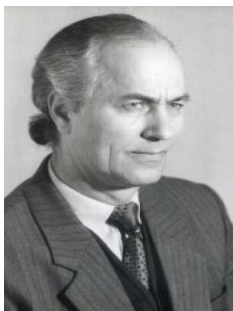
¹¹ Cf. Petrescu, Radu. G. Bacovia. Pitești: Editura Paralela 45, 1999, p. 47.

convertite în izbândă estetică înglobată în complexitatea centrului canonic iradiant al homerităţii. Poate de aceea Eugen Simion a văzut că formula jurnalului, chiar repudiată de Radu Petrescu la modul călinescian, este partea „cea mai complexă și mai profundă” a operei sale.

Mihai Cimpoi reușește să facă din reîntâlnirea cu „Școala de la Târgoviște” o sărbătoare a literaturii române, rămânând „dator” doar cu o monografie asupra operei celui de al treilea corifeu, Costache Olăreanu. Oricum, întâlnirea s-a produs prin prefațarea primei monografii a vieții și operei „târgovișteanului hușean”: *Costache Olăreanu. Arhitecturi ludice*, semnată de Lina Codreanu și apărută la aceeași Editură Bibliotheca din Târgoviște, în 2019.

Theodor CODREANU

Universitatea „VALAHIA” din Târgoviște, România

O VIAȚĂ CONSACRATĂ STUDIULUI LITERATURII. PROFESORUL TIMOFEI ROȘCA LA 80 DE ANI

Timofei Roșca, doctor habilitat în filologie, timp de peste 40 de ani a activat la Catedra de limba și literatura română a Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” din Chișinău. A ținut diferite cursuri la ciclurile licență și masterat, specializându-se în literatura sec. XX. Este autor a trei monografii, coautor al multor volume colective.

S-a născut la 9 august 1942, în satul Popeasca, județul Cetatea Albă, într-o familie de agricultori. Învăță, mai întâi, în școala de șapte ani din satul natal, apoi își continuă învățătura la Școala medie nr. 1 din centrul raional Căușeni, unde predă Ștefan Bejenaru, învățător emerit, care a avut o influență decisivă asupra destinului viitorului savant. După absolvirea școlii medii, este numit învățător la școala medie din satul vecin, Cârnațeni, nu înainte de a absolvi cursurile de perfecționare din Chișinău, organizate pe baze obștești de către Ministerul Învățământului. Concomitent, susține examenele de admitere la Universitatea de Stat, secția cu frecvență redusă. La îndemnul profesorilor Anatolie Ciobanu, Ion Osadenco, Constantin Dobrovolschi, pentru a studia mai consistent materia, trece la secția cu frecvență la zi. Transferul a fost posibil și datorită generozității surorii Ana, care și-a asumat grija pentru mama Eudochia (tatăl, Vasile Roșca, decedase în 1945, când mezinul avea doar trei ani).

Interesul față de literatură, participarea la conferințele științifice studentești și la cenaclurile literare a atras atenția profesorilor de la facultate, și, după absolvire, i s-a recomandat să-și continue studiile. Până la examenele de admitere la aspirantură, s-a angajat la revista *Cultura*, în calitate de colaborator literar, avându-i în preajmă pe Victor Teleucă (redactor-șef), Dumitru Matcovschi, Constantin Andreev, Sergiu Nucă, Tudor Romanciuc ș.a., de la care a învățat multe din specificul scrisului. Teza de doctorat *Corelația obiectivului și subiectivului în poezia sovietică moldovenească* (1987) a provocat discuții, mai cu seamă sub aspect metodologic. Autorul tezei, în viziunea oponenților, deraia

de la teoria realismului socialist. Competitorul insista pe latura specificității insolitului, pe spontaneitate, pe libertatea cugetului eului creator, pe structura textului, pe emoțional și rațional. În calitate de lector, apoi de lector superior, conferențiar universitar la Catedra de limba și literatura moldovenească a U.P.S. „Ion Creangă” din Chișinău, se face cunoscut ca autor de studii și articole originale despre poezia lui George Meniuc, Nicolai Costenco, Andrei Lupan, Bogdan Istru, Emilian Bucov, Liviu Deleanu ș.a., apărute în periodicele *Nistru*, *Cultura*, *Basarabia*.

Un interes vădit manifestă exegetul și față de poezia șaizecistă și șaptezecistă, publicând o serie de articole referitor la creațiile poezilor Grigore Vieru, Victor Teleucă, Liviu Damian, Ion Vatamanu, Petru Cărare, Gheorghe Vodă, Pavel Boțu, Arhip Cibotaru, Aureliu Busuioc, Emil Loteanu, Mihail Garaz, Anatol Ciocanu, Anatol Codru, Petru Dudnic, Agnesa Roșca, Irina Stavschi, Nicolae Dabija, Leonida Lari, Vasile Romanciuc, Arcadie Suceveanu, Teodora Bragă ș.a. Preocupările conferențiarului cuprind proza și dramaturgia. Scrie articole de studiu substanțiale privitoare la creațiile lui Ion Creangă, Ion Druță, Spiridon Vangheli, Liviu Rebreanu ș. a.

Dedicat cercetării fenomenului literar contemporan, Timofei Roșca e cooptat, în calitate de cercetător științific coordonator, la Institutul de Filologie al Academiei de Științe a Moldovei. În anul 2012 susține teza de doctor habilitat cu tema *Structura liricii șaizeciste*, în care confruntă fenomenul poetic românesc de pe ambele maluri ale Prutului cu fenomenul poetic european. O mare parte dintre aspectele structurale ale poeziei din spațiul pruto-nistean au fost ilustrate pe paginile revistelor: *Literatura și arta*, *Revistă de lingvistică și știință literară*, *Limba Română*, *Philologia*, *Metaliteratură*, *Intertext*, *Akadosmos*, *Revistă de știință, inovare, cultură și artă*, *Bibliopolis*, *Studii de știință și cultură* (revistă trimestrială editată de Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad), *Gând românesc*. *Revistă lunară de cultură, știință și artă*.

Criticul literar Timofei Roșca este autor al articolelor *Taina ca principiu de creație* (în volumul *Fenomenul artistic Ion Druță*, 2008), *Grigore Vieru. Condiția epistemică a poeziei* (în volumul *Grigore Vieru, poetul*, 2010) din colecția *Academica* și *Dumitru Matcovschi: confruntarea cu timpul* (în volumul *Dumitru Matcovschi – poet și om al cetății*, 2009), *Anatol Codru: structura brâncușiană a lirismului* (în volumul *Anatol Codru. Mitul personal*, 2016) din colecția *Personalități notorii*: ș.a. Este coautorul volumului colectiv *Literatura română postbelică. Integrări, valorificări, reconsiderări* (1998), unde a publicat două articole pentru școala universitară și cea preuniversitară: *Revelație și insolit în poezia lui Marin Sorescu și Vocație umoristică și curaj civic în poezia lui Petru Cărare*.

Timofei Roșca este autorul a trei monografii: *Dubla revelație a chemării* (studiu monografic despre creația literară, activitatea publicistică și pedagogică

a lui Ion Iachim, 2006), *Structuri lirice în poezia anilor '60* (2007), *Labirinturile poeziei. Piramida lui Keops* (2022).

În studiul *Dubla revelație a chemării*, pe lângă capacitățile didactice, publicistice, artistice ale Profesorului Emerit Ion Iachim, autorul descoperă în personalitatea fostului său student și vocația de povestitor, deloc exagerat, „un al doilea Creangă”. Or, Ion Iachim, autor al cărții *Cu jăratul pe buze*, apărute în mai multe ediții, își asumă curajul să „prelungescă” șirul *Amintirilor din copilărie* ale neîntrecutului povestitor, adică să „completeze” ceea ce humuleșteanul ar fi vrut să „spună”, și nu a reușit în zburciunata și semnificativa sa viață.

În cea de-a doua monografie, *Structuri lirice în poezia anilor '60*, autorul propune cititorului analize structurale privind poezia șaizeciștilor și o serie de profiluri ale unora dintre cei mai activi critici literari din Republica Moldova: Vasile Coroban, Mihai Cimpoi, Nicolae Bilețchi, Mihail Dolgan, Ion Ciocanu, Alexandru Burlacu, Gheorghe Mazilu. Sunt probe de definire a stilurilor, care mai rar devin obiectul unor sondaje, necesare pentru a cunoaște mai din adânc specificitatea fenomenului artistic propriu-zis, precum și a celei care se referă la critica literară în special, – un tip de consacrare intelectual-emoțională, un tip de *ars combinatoria*, foarte necesară într-o cultură literară.

Labirinturile poeziei. Piramida lui Keops, cea de-a treia lucrare, reprezintă o sinteză a investigațiilor dr. hab. Timofei Roșca referitoare la specificitatea valorică a poeziei. Autorul trece dincolo de analiza propriu-zisă a textului și se angajează într-o participare creatoare la strategiile vizionare ale poeziei. *Labirintul* este privit ca un concept și viziune, totodată, când poetul, ca și exegetul, trece barierele gândirii „vizibile” și se avântă, creator, în spații și stări reprobabile. Cu alte cuvinte, autorul studiului caută să se adapteze la altitudinile sublimităților spirituale ale poeziei vizate, fiecare dintre ei fiind ispitit, „amețit” (Nicolae Dabija) de labirinturile căutării și ieșirii, de fiecare dată altfel. În poezia lui Nichita Stănescu, atât poetul, cât și exegetul trăiește ispita labirintică a unui spațiu de tipul *Piramidei lui Keops*, a unei excepționale descoperiri fără „ieșire”. În poezia lui Grigore Vieru, condiția epistemică se realizează prin cel de-al „doilea creier”, prin trăire. Trăirea deschide labirinturile lumii, precum și pe cele ale eului poetic însuși. Modul postmodernist de dobândire a sensurilor labirintizate în poezia lui Marin Sorescu este ironicolirosofic sau cel de mitizare creativă, sesizată și la poezii basarabeni Victor Teleucă, Anatol Codru, Aureliu Busuioc, Petru Cărare ș.a. La Anatol Codru, ispita labirintică este una brâncușiană, care se identifică cu ceea ce poetul numește *mitul personal*. La Ana Blandiana, autorul studiului sesizează un spațiu latent, anamnestic, discută despre lume, existență într-un univers abisal, când/unde poeta se autodepășește, trece în eclipsa propriilor obsesii. În *lirosafia* (Mihai Cimpoi) lui Victor Teleucă, autorul studiului

se retrage, odată cu poetul, într-o *Piramidă a singurătății*, ca să participe *La o margine de existență*, la examinarea, echidistantă a existenței umane, când se pune condiția de a te întreba: nu „cum este lumea”, ci „de ce este”, ceea ce presupune o răsturnare axiologică a filosofiei existenței. În chei diferite se investighează labirinturile lumii și ale poeziei în creațiile celorlalți poeți: Ioan Alexandru, Adrian Păunescu, Dumitru Matcovschi, Leonida Lari, Nicolae Dabija, Arcadie Suceveanu ș. a.

Timofei Roșca a pregătit pentru editare a patra monografie *Poezia Leonidei Lari: între Daimon și Demiurg*. Pentru activitatea didactică și științifică, domnului Timofei Roșca i s-a conferit Medalia „Meritul Civic”.

Îi dorim domnului profesor Timofei Roșca sănătate, mulți ani înainte, clipe de inspirație, noi studii despre bogatul și nesecatul univers al literaturii în care ne regăsim, ne înnobilăm, mai bine cunoaștem lumea și pe noi înșine.

Vlad CARAMAN

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”
(Chișinău)

Alexandru BURLACU

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”
(Chișinău)

IN MEMORIAM

MARCU GABINSCHI
(15.09.1932 – 13.04.2020)

La 15 septembrie 2022 s-ar fi împlinit 90 de ani de la nașterea reputatului lingvist Marcu Gabinschi, distins cercetător în lingvistica balcanică, romanică și cea generală, în sociolingvistică, glotonimie și lexicografie. Fiind instruit la școala leningrădeană de gramatică, el a explicat unele probleme fundamentale de lingvistică pe baza faptelor din limbile ce le cunoștea. S-a distins printr-o prestigioasă activitate științifică și printr-o operă apreciată în literatura de specialitate. Activitatea de cercetare se caracterizează prin profunzime și rigurozitate, prin noi abordări ale faptelor de limbă examinate în baza propriilor criterii. A fost un model de activitate fructuoasă pe tărâmul științei. Este autor a peste 300 de lucrări științifice scrise în limbile română, rusă, germană, engleză, spaniolă ș.a.

Savantul Marcu Gabinschi este unul dintre pușinii albașiști și unul dintre primii lingviști care a cercetat limba sefardă în fosta URSS.

Marcu Gabinschi s-a născut la 15 septembrie 1932, în or. Odessa, într-o familie de medici. În timpul Celui de-Al Doilea Război Mondial și-a petrecut copilăria ca refugiat la Gagra, în Abhazia, apoi la Semipalatinsk, în Kazahstan. După război, în 1946, revine împreună cu familia la Odessa, unde își continuă studiile medii generale.

În copilărie, alături de limbile vorbite în familie – rusa și ucraineana, a învățat, de la bunica și apoi la școală, limba germană, limbă străină în care își va scrie o serie de studii, articole și comunicări științifice. Fiind pasionat de mare, a învățat limba engleză. Visul de a deveni marinar îl aducea deseori în port, unde asculta cu mult interes discuțiile marinarilor de pe corăbiile străine ancorate la Odessa. De la ei a deprins puțină spaniolă, italiană, portugheză și franceză. Pasiunea pentru învățarea limbilor însă s-a manifestat în adolescență,

când s-a apucat să învețe de sine stătător limba spaniolă, aceasta trezindu-i interesul și pentru studierea altor limbi romanice.

Stăpânea mai mult de zece limbi, printre care germana, spaniola, italiana, portugheza, franceza, învățate în copilărie și la facultate, și româna, albaneza, sefarda, ivrit, neogreaca, macedoneana și aromâna, însușite individual, în timpul studiilor, și pe parcursul activității de cercetare. Însuși Marcu Gabinschi spunea că e greu să precizeze câte limbi posedă, deoarece unele le cunoștea mai bine – le vorbea fluent, altele mai puțin bine – citea sau comunica în ele, iar în câteva limbi se descurca bine, apelând, din când în când, la dicționar.

Studiile superioare și le face la Facultatea de Filologie a Universității de Stat din Leningrad (St. Petersburg), Catedra de limbi romanice, specialitatea limba spaniolă, avându-l ca profesor pe renumitul hispanist Gh. V. Stepanov. Pentru a-și perfecționa spaniola vorbită, discuta, în permanență, cu copiii spanioli, refugiați în fosta Uniune Sovietică.

Perioada studiilor universitare a tânărului Marcu Gabinschi coincide cu activitatea științifică a celei de-a doua generații a școlii leningrădene de gramatică. Avându-i în calitate de profesori pe renumiții lingviști Iu. S. Maslov, B. A. Larin, A. V. Feodorov, A. V. Desnițkaia, reprezentanți ai acestei școli lingvistice, el face studii serioase și capătă o bună pregătire teoretică, însușind noile idei în lingvistică. În același timp, începe să studieze individual limba română.

Potrivit propriilor mărturii, limba română a învățat-o fiind student romanist, abonând, în acest scop, ziarul *Moldova socialistă* și ascultând, la radio, emisiuni în limba română. În 1951, la anul IV de studii la facultate, face rost de *Manualul de sintaxă a limbii moldovenești*, care-l avea printre autori pe dialectologul Victor Comarnițchi, viitorul său coleg de institut. Datorită acestui manual, în 1952, a început să vorbească limba română (v. *Philologia*, 2010, p. 141-142). În însușirea limbii române, după cum mărturisește însuși Marcu Gabinschi, în amintirile sale despre hispanistul și dialectologul Vitalie Sorbală (1926–1979), i-au fost de un real folos contactele cu studenții români de la facultate, Ariton Vraciu (1927–1987), de la Iași, și Ion Moise (1928–2007), de la Pitești, care, în acel timp, își făceau studiile la Catedra de limba și literatura rusă, ulterior renumiți lingviști și profesori univesitari români. Împreună discutau, în rusă, dar și în română, diversele probleme ce-i preocupau, astfel încât, spre sfârșitul studiilor universitare, învățase să vorbească relativ bine românește.

În 1953, după absolvirea universității, a avut ordin de repartizare, în calitate de specialist în romanistică, la Institutul de Istorie, Limbă și Literatură a Filialei Moldovenești a Academiei de Științe din URSS (azi Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”), unde își începe activitatea științifică și lucrează neîntrerupt până la sfârșitul vieții. La Institut, este inclus în grupul de elaborare

a *Ortografiei limbii moldovenești*, lucrare colectivă, apărută în 1957.

Ca lexicograf, a participat la elaborarea dicționarelor: *Dicționarul moldovenesc-rusesc* (Moscova, 1961); *Dicționarul rus-moldovenesc* (în trei volume), editat la Chișinău între anii 1986–1988. Tot ca lexicograf a colaborat la *Dicționarul de derivate al limbii române*, coordonat de Nicolae Raevschi, lucrare care nu a văzut lumina tiparului.

După facultate, între anii 1954–1960, din porniri „pragmatice”, ca autodidact, a învățat limba albaneză, faptele căreia i-au servit drept material de bază în lucrările sale pentru obținerea titlurilor științifice de doctor și doctor habilitat, dar și în multe dintre cercetările sale ulterioare.

La Chișinău, aflându-se în spațiul național de vorbire a limbii române, ca romanist, observă un șir de particularități ale acesteia și își propune investigații asupra trăsăturilor originale ale limbii române în raport cu limbile romanice occidentale. Studiind albaneza și limbile balcanice, face investigații asupra trăsăturilor originale ale limbii române în raport cu limbile balcanice, în special cu albaneza. Concomitent, întreprinde și cercetări în domeniul substratului, primul articol publicându-l în 1956, în prestigioasa revistă *Вопросы языкознания*. Autorul insistă în acest articol, dar și în cele ulterioare scrise la această temă, asupra folosirii datelor de limbă albaneză în examinarea elementelor autohtone din limba română, atrage atenția asupra necesității investigării și interpretării relațiilor și a trăsăturilor comune între română și albaneză, precum și asupra trăsăturilor comune limbilor balcanice.

Între anii 1960–1964, își face studiile la doctorantură (învățământ cu frecvență redusă) la Universitatea de Stat din Leningrad, unde a avut-o, drept conducător științific, pe reputata lingvistă A. V. Desnițkaia, specialistă în indoeuropeistică, germanistică și albanistică (intemeietoare a Catedrei de albanistică (1957), dar și a cercetărilor albanistice la Leningrad), care a influențat asupra preocupărilor lingvistice ulterioare ale tânărului discipol și l-a orientat în alegerea direcțiilor de cercetare științifică.

E de subliniat că studiile făcute la Leningrad l-au format ca cercetător științific serios în câteva domenii ale lingvisticii strâns legate de cele în care activau și dascălii săi. Astfel, el face investigații în balcanistică, romanistică, lingvistică generală, gramatică istorică și teoretică, își propune cercetări aprofundate în albanistică, devenind unul dintre puținii albașiți din spațiul ex-sovietic.

În 1967, susține cu succes teza de doctor cu tema „Возникновение инфинитива как вторичный балканский языковой процесс. На материале албанского языка”, editată, în același an, ca monografie, cu titlu identic, la prestigioasa editură „Наука”. Totodată, în baza cercetărilor privind infinitivul în albaneză și infinitivitatea în limbile balcanice, lucrează și asupra monografiei „Появление и утрата первичного албанского инфинитива

(к проблеме инфинитивности в балканских языках)”, apărută la Leningrad (1970). Pe baza acestei monografii, în anul 1972, la Leningrad, își susține teza de doctor habilitat.

Preocupările științifice din prima perioadă de activitate ale tânărului cercetător Marcu Gabinschi țin mai cu seamă de cercetarea infinitivului și a infinitivității în română și albaneză, în limbile romanice și balcanice. Îl preocupă, de asemenea, și unele probleme de lingvistică generală și gramatică teoretică (de ex., se pronunță asupra unei definiții general-lingvistice a substantivului, asupra particularităților general-lingvistice a părților de vorbire etc., face cercetări etimologice și de istorie a limbii, în baza materialului limbii române. De fapt, nu numai tratarea infinitivului, dar și a celorlalte forme nominale ale verbului, în special a supinului, și-au găsit oglindire în lucrările lui Marcu Gabinschi. Asestea fiind teme de investigație care s-au aflat în vizorul cunoscutului cercetător de la Chișinău decenii în șir.

În cercetările de gramatică, Marcu Gabinschi se oprește la unele categorii morfologice descrise, în mod obișnuit, în gramaticile teoretice, însă încă puțin conștientizate pe anumite planuri în analiza lingvistică în limbi particulare sau în grupuri de limbi. Își expune punctul de vedere asupra unor fenomene importante de limbă, care nu întotdeauna a coincis cu părerile altor specialiști în domeniu, cum ar fi, de exemplu, tratarea supinului. În lucrările sale atestăm aplicarea criteriilor lingvisticii generale privind noțiunile claselor de cuvinte, ale categoriilor morfologice și ale noțiunilor contiguite. Pentru a putea fi analizate, introduce în uz noțiuni și principii potrivite criteriilor simplității și clarității, propune noi metode și criterii de analiză, precizări la tratările anterioare. El relevă trăsături „de-a dreptul globale” ale limbii române, încă nerelevante explicit, la timpul respectiv. Astfel, în contradicțiile tradiționale ale gramaticii limbii române el vede o trăsătură globală a ei, depistarea căreia, ca atare, a făcut posibilă înlăturarea contradicțiilor în tratarea cazului genitiv, a articolului, a infinitivului ș.a. Este vorba despre un tip original de aloformă pozițională (logoforma având o variantă care poate constitui un enunț eliptic aparte și alta care nu-l poate constitui) proprie oricărui nume la cazul genitiv și oricărui verb la infinitiv din limba română. Această trăsătură nu se regăsește în nici una dintre limbile romanice și balcanice. În relevarea explicită a fenomenului dat de alomorfe, Marcu Gabinschi identifică tipul românesc, numit de el *alautemie*, tip necunoscut de limbile germanice. După cum observă, morfemele discontinui pentru formele de genitiv și infinitiv din limba română impun cu strictețe aceleași schimbări regulate. În tratarea fenomenului morfemului discontinuu el introduce noțiunea de *confix* și insistă asupra necesității precizării acestuia (în raport cu definirea dată de A. A. Reformațki ș.a.). În unele dintre studiile sale, relevă originalitatea limbii române privind numeralele cardinale și ordinale,

considerate într-o serie de limbi adjective cu sens numeric. Însă pe de altă parte, realizând analiza unităților morfologice elementare din română și albaneză în corelație cu corespondentele lor din limbile balcanice și romanice, Marcu Gabinschi indică și asupra unor structuri/modele tipice lor.

În problema identificării claselor de cuvinte/părților de vorbire, Marcu Gabinschi propune și aplicarea metodelor polistabilă și polistadială, metode noi care reflectă realitatea obiectivă, deoarece clasele de cuvinte sunt structurate, prin însăși natura lor, după criterii diferite.

Probleme de gramatică abordate și investigate de omul de știință Marcu Gabinschi se regăsesc în următoarele titluri de carte: *Очерки по основаниям грамматики* (1972), *Грамматическое варьирование в молдавском языке* (1980), *Din problemele gramaticii și derivării române* (1991), *Пособие по морфологии дакороманского глагола. Глагольные категории и анегории в синхронии и диахронии* (2002), *Formele verbale nepredicative și nonconjunctivale ale limbii române: pe marginea tratării lor în gramatica oficială* (2010), *Lucrări alese de lingvistică română* (2012), *Studii de limbă română* (2017).

O serie dintre rezultatele științifice enumerate (v. *supra*) ale lui Marcu Gabinschi reprezintă, în același timp, și realizări în balcanistică. În acest domeniu a investigat cazurile greu de delimitat ale substantivității postverbale, paraverbale și a verbalității nepredicative în limbile balcanice, a abordat problema etiologiei/genezei unor balcanisme morfologice (de ex., despre infinitivitate și gerundizare), a convergențelor sintactice ale românei cu albaneza, a izoglozelor gramaticale în uniunile de limbi. Face confruntări intra- și extrabalcanice în frazeologie, paremiologie, semantică și sintaxă și stabilește conexiunile balcanice ale unor frazeologisme românești.

Demnă de remarcat este și contribuția lui Marcu Gabinschi la precizarea noțiunii de balcanism. Tot lui îi aparține relevarea factorului denumit „neobalcanic”, prin care se subînțelege „utilizarea limbilor incluse relativ recent în circuitul balcanic [cazul sefardei] ca modele naturale ale limbilor balcanice vechi” în faza de „balcanizare incipientă”. Astfel, prin stabilirea trăsăturilor comune originare între limbile balcanice, el confirmă realitatea unor structuri/fapte vechi de limbă evolute și examinează „mecanismul contactelor” ca factor hotărâtor al comunității limbilor balcanice. În unul dintre ultimele sale articole, vine cu rectificări la tratarea general acceptată a balcanismelor, aducând unele exemple. În lucrarea *Балканский инфинитив – очередной этап дискуссии. Антикритический обзор* (2008), autorul vine cu fapte noi și variate în baza cărora își propune să afle dacă infinitivul a suportat schimbări în limbile balcanice, de la apariția primelor sale monografii la temă. În final, el constată tendința folosirii doar a unora dintre formele acestuia, precum și un proces de evoluție a infinitivului secundar comun în acest grup de limbi.

Investigațiile în domeniul gramaticii, în special cele privind infinitivul în limbile romanice și balcanice, îl apropie pe lingvistul hispanist, Marcu Gabinschi, încă în anii '60 ai secolului trecut, de un nou domeniu de cercetare, cel al limbii sefarde (limba evreilor emigrați din Spania la sf. sec. al XV-lea, în 1498), de idiomul balcanic al acesteia. Investigațiile în acest domeniu privesc începuturile pierderii infinitivului în graiurile sefardei din Macedonia și în idiomul sefardei din Balcani, în general, etiologia fenomenului dat, pierderea infinitivului balcanic în lumina faptelor din limba sefardă, sefarda ca sursă de informație balcanologică, deosebiri între dialectele sefarde din Balcani și Magreba, etiologia balcanismelor, sefarda ca idiom balcanic etc. Ca rezultat, autorul scoate în evidență trăsăturile care deosebesc sefarda din Balcani de spaniolă și o apropiere de limbile vechi balcanice, inclusiv de română (balcanizarea căreia e probabil să se fi început încă în străromână, dacă nu chiar în latina locală (balcanică) cu fenomenele care se observă actualmente în sefardă).

În urma investigațiilor nominalizate, făcute timp de două decenii și jumătate, Marcu Gabinschi editează, în 1992, monografia *Сепхардский (еврейско-испанский) язык. Балканское наречие (Limba sefardă (iudeo-spaniolă). Idiomul balcanic)*. Investigațiile date sunt continuate și după apariția lucrării, abordând sefarda în lumina noilor discuții, sub raport balcanologic. Face cercetări asupra unor apelative și antroponime din sefardă, asupra unor balcanisme pătrunse în această limbă (graiul magreb), dar și noi investigații privind sefarda din punct de vedere balcanologic etc.

Monografia sa despre limba sefardă, apărută în 1992, la Chișinău, a fost tradusă în limba germană, în anul 2011, la Tübingen, de către Henrich Kohring și Winfried Busse, având titlul *Sephardische Sprache*. Traducerea monografiei în limba germană este o apreciere a specialiștilor de peste hotare privind rezultatele cercetărilor făcute de Marcu Gabinschi în lingvistica balcanică și romanică (hispanică).

În domeniul istoriei limbii, Marcu Gabinschi se face cunoscut încă în tinerețe, când începe investigarea elementelor autohtone ale limbii române. Semnează, în calitate de coautor, lucrări importante precum: *Curs de gramatică istorică a limbii moldovenești* (1964). Această lucrare de stringentă necesitate a fost revăzută, completată și reeditată în 1991 cu denumirea *Curs de gramatică istorică a limbii române*. Sub redacția lui Marcu Gabinschi și a lui Nicolae Raevschi, în 1978, apare, la Chișinău, *Scurt dicționar etimologic al limbii moldovenești*, lucrare realizată cu participarea unei echipe de cercetători de la Institut – Silviu Berejan, Alexandru Dârul și Tatiana Iliășenco.

În 1998, în calitate de autor, Marcu Gabinschi scoate de sub tipar *Dicționar de dublete etimologice ale limbii române*, cu un bogat studiu teoretic introductiv la temă (prezentarea dubletelor ocupă 116 p. din dicționar). Propunându-și

prezentarea unui tablou cât mai amplu al dublării etimologice în limba română, lucrează la *Dicționar de rizodublete etimologice ale limbii române* (2007), care include fondul congener, de la ediția din 1998, relevând multe sute de cazuri de înrudire între cuvinte.

Etimologia cuvintelor este o temă la care a lucrat mai bine de jumătate de secol cercetătorul științific Marcu Gabinschi. În această perioadă de timp, a înaintat mai mult de 50 de etimologii, inclusiv etimologii ale unor antroponime, toponime, etnonime, ale unor denumiri folclorice; precum și etimologii ale unor cuvinte românești, împrumutate în alte limbi, etimologii balcanice; aduce precizări privind etimologia unor cuvinte românești (spre ex.: *barc*, *bulihar*, *chintuț*, *doină*, *dolofan*, *fălagă*, *măciucă*/alb. *mësukë/msukë*, *măngălesc*, *oră*, *tartabel* ș.a.).

În ultimii ani ai vieții, Marcu Gabinschi a lucrat la *Mic dicționar etimologic al limbii române* (Chișinău, 2021, 468 p.), acesta fiind și ultima apariție editorială semnată de el. Dicționarul nominalizat propune utilizatorului date cu privire la originea cuvintelor ce fac parte din vocabularul limbii române literare contemporane. În dicționar sunt incluse numai cuvintele nederivate (adică primare în limba română) cu etimologie general acceptată, dar și cuvintele cu etimologie nesigură sau neclară/necunoscută, indicându-se, în cazul celor din urmă, că etimologia propusă este una probabilă, posibilă, controversată sau necunoscută. În cazurile mai puțin clare, se aduc explicații fonetice, morfologice, semantice sau din istoria cuvântului-etimon în limba sursă. Explicații suplimentare, informații mai multe se aduc în cazul cuvintelor de posibilă origine geto-dacă, la fel se procedează și în cazul etimologiei cuvintelor cu o evoluție semantică sinuoasă și tipologic rară, pentru care autorul oferă explicații semasiologice.

La cea de-a doua perioadă a activității științifice, pot fi raportate majoritatea investigațiilor în glotonimie: cercetările privind inconsistența criteriului glotonimic de clasificare a limbilor, statutul glotic al aromânei, dar și cele privind repetarea ca fenomen semiotic în general și glotic în particular. Se cer remarcate contribuțiile sale la identificarea cuvântului ca fenomen glotic general, dar și opiniile sale asupra situației glotice din Republica Moldova.

Astfel, în activitatea omului de știință Marcu Gabinschi pot fi menționate două direcții de investigație: cercetarea trăsăturilor originale ale limbii române, absente în limbile romanice occidentale și descrierea limbilor potrivit unora și aceluiași criterii lingvistice generale, stabilirea cărora o consideră drept sarcină de prim ordin a lingvisticii. Examinând limbile din perspectiva acestor două direcții de cercetare, Marcu Gabinschi a descris apariția secundară în limba română a infinitivului, proces petrecut în majoritatea limbilor indoeuropene, dar și în alte familii de limbi încă în preistorie, deci inaccesibil observărilor

noastre directe, fapt care face limba română deosebit de reprezentativă pentru lingvistică. Lansând această idee, Marcu Gabinschi a formulat și criteriile lingvistice generale ale infinitivității, precum și cele ale fenomenelor contrarii (prezente în constituirea părților de vorbire în general și a unora dintre ele în particular).

Un rezultat valoros, obținut de Marcu Gabinschi, este și depistarea unei trăsături globale *sui generis* a limbii române, numită de el *alautemie sufixal-confixală*, precum și însăși identificarea fenomenului de *confix* în baza faptelor de limbă română, ceea ce a permis înlăturarea din descrierea ei a unei serii de contradicții tradiționale ce vizează infinitivul, genitivul, articolul, numeralul, prepoziția ș.a. Aceste cercetări au avut drept bază criteriile lingvistice generale elaborate de autor. Chestiunile au fost examinate de Marcu Gabinschi individual, pe materialul limbilor română și albaneză, continuând, în acest fel, tradiția româno-albanistică inițiată de J. Thunmann, Al. Philippide, A. Candrea și continuată acum în România.

Descrierea și folosirea limbii sefarde (a idiomului balcanic) ca limbă neobalcanică este o altă realizare importantă a reputatului lingvist Marcu Gabinschi, deoarece aceasta constituie un model viu al unei limbi romanice în stadiul incipient de balcanizare, adică un model viu al procesului incipient de balcanizare în derulare, reproducând faza în care s-a aflat străromâna sau chiar latina locală (balcanică) în primele secole ale erei noastre.

Marcu Gabinschi s-a remarcat și în calitate de recenzent al unor lucrări științifice apărute în țară și peste hotare. A participat la numeroase congrese internaționale de lingvistică, precum și la alte manifestări științifice naționale și internaționale, în cadrul cărora și-a prezentat realizările științifice obținute. A fost referent oficial și membru în numeroase comisii de susținere a tezelor de doctor și doctor habilitat.

Marcu Gabinschi este deținător al Premiului de Stat al Republicii Moldova (1989) pentru lucrarea colectivă *Scurt dicționar etimologic al limbii moldovenești*.

În cei peste 65 de ani de activitate științifică, pusă necondiționat și cinstit în slujba științei, Marcu Gabinschi s-a dovedit a fi un pasionat al investigației lingvistice, dedicat cauzei științei și adevărului științific, un model de slujire și competență.

Membrii Sectorului de istorie a limbii, dialectologie și onomastică,
Institutul de Filologie Română „B. P.-Hasdeu” (Chișinău)

PHILOLOGIA

2022, nr. 2 (317), p. 1-140

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții
Philologia, 2022, LXIV, nr. 2 (317), 140 p./ Institutul de Filologie Română
„B. P.-Hasdeu”; Redactori-șefi: Viorica Răileanu, Marian Gheorghe Simion,
Chișinău: „PRO LIBRA” SRL
ISSN 1857-4300, E-ISSN 2587-3717
Tiraj 150 ex.

ISSN 2587-3717

9 772587 371002 >

Philologia

LXIV

ISSN 1857-4300
E-ISSN 2587-3717

MAI – AUGUST

2022